Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Collegium Institutionum - Cod. St. Blasien 80 und 81

Liber primus et secundus Institutionum - St. Blasien 80

Glettle, Joseph Bernhard

[Salzburg], [1689]

Joseph Bernhard Glettle, Liber primus et secundus Institutionum.

urn:nbn:de:bsz:31-50384

Visual Library

Ternio 1mus Institutionum

Proœmium

Libri juris duorum sunt generum, canonici et civilis; illi qui Pontificium, isti qui Caesareum tradit. Ex libris canonicis alii recensentur in Corpore juris, alii incerto, uti sunt qui vocantur extra. Corpus juris Can. constat praecipue Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorii 9ni, 6to Decretalium Bonifacii octavi, Clementinis Clementis 5ti, Extravagantibus Joannis 22di, ac denique Extravagantibus communibus.

Decretum Gratiani ab authore Gratiano Monacho Benedictino nomen sortitum, in quod inseruit varias Constitutiones Summorum Pontificum, statuta Conciliorum tum generalium tum particularium, sententias SS. Patrum, ac leges Romanas. Decretum hoc sitne authenticum an apocryphum, non una est sententia; frequentioribus tamen Doctorum calculis comprobata est opinio, quae (?) partim authenticum, partim apocryphum; authenticum quoad ea capita, quorum potestate [illegible] ferendi leges existunt; quoad reliqua vero apocryphum. Quod posterius demonstratur hac apodixi: Gratianus potestatem non habuit ferendarum legum, neque ullus hactenus Pontifex Decreto huic impertitus est authoritatem juris; ergo singulae decreti partes reducendae sunt ad authoritatem suam primaevam, ac secundum caput currat (?).

quod concilium generale a summo Pontifice tanquam authore
agnoscendum sit authenticum, quod cum totum volumen a Grego-
rio 13tio publicum sit vocatum, merito praesumimus
quod constitutis quodvis suo ratum. Lancelot. Engel. Coll.
juris Can. in prooem. no 5. et B. Birhing. lib. 1. juris Can.
in prooem. § 5. no 22.

Libri 5que decretalium continent varia rescripta et
Responsa summorum Pontificum jussu Gregorij 9ni a Ra-
mundo Capellano ejus congesta, ac titulis variis et
titulis distincta. Summam librorum omnium complexi sunt glosso-
graphi hoc versiculo

Judex, judicium, clerus, sponsalia, Crimen

Liber 6tus Decretalium continet varia rescripta summorum
Pontificum jussu Bonifacij octavi Collecta. Dividitur
volumen hoc ad normam prioris in 5que libros.

Clementinae a Clemente 5to authore suo nomen habent
qui eas edidit, morte tamen praeventus non promulgavit,
hanc enim praerogativam sibi vendicat Joannes 22dus,
qui authoritate apostolica illas promulgavit.

Clementinis succedunt extravagantes, quae sic dictae
extra corpus iuris ante hoc in certa collectione sunt vagatae.
Dividuntur in communes et Extravagantes Joannis 22di. Sub
Pontificibus variis, quae Joanni 22do authoritate juris re-
ferunt in acceptis.

Novissime in lucem prodijt ac recentioribus exemplaribus

juris Canonici insertus est liber 7us decretalium, quem ex variis recenti-
orum Pontificum constitutionibus compillavit Petrus Mattheus iuris-
consultus Lugdunensis. volumen hoc tametsi integras complectatur
constitutiones Pontificias, authoritate tamen iuris non obtinet,
quia industria privata, non iussu Pontificis alicuius confectum fuit, neque
sufficienter constat, an singulae constitutiones originalibus suis consonae
sint. unde nisi producantur in forma authentica, authoritatem decisivam non obtinet.
+ iuris Can: quas Lancelotus iurisconsultus Perusinus conscripsit. Sed carent
authoritate iuris Ecclesiastici. tametsi ex iussu Pontificum sint
concinnatae: Hasque tamen Pontifex multis plenissime constitu-
tionum robur iisdem accomodavit.

+ Institutiones iuris can: sunt opuscula, constitutiones quas

Extra iuris Can: corpus occurrunt concilium Tridentinum: Bulla-
rium magnum: regulae cancellariae: declarationes Cardinalium,
ac decisiones rotae Romanae. de quorum librorum authoritate
breviter.

Concilium Tridentinum, constitutionibus gravissimis plenissimum
sine controversia authoritatem iuris obtinet, quia imperio et ap-
plausu trium summorum Pontificum legitime coaluit.

Bullarium magnum, diversas summorum Pontificum constitutiones
refertum, authoritatem iuris per se non obtinet, quia nullus hac-
tenus Pontifex expresse id approbavit.

Regulae Cancellariae tamdiu vim iuris obtinent, in eo tamen de-
ficiunt a constitutionibus aliis, quod morte Pontificis expirent, ac
vires non ante reassumant, quam a novo Pontifice fuerint re-
novatae.

Declarationes Cardinalium, quia illae sunt authoritate Ponti-

ficis, praerogativam iuris obtinet; nec erraveris, si responsa prudentum easdem assimilaveris, quibus principes olim potestatem concesserant iura condendi.

Decisiones Rotae Romanae hodie ex sola authoritate in usu pollent, vim iuris vero non ut obtineant. arg. tot. leg. 2. Cod. de legibus.

Libri Canonici sequuntur Civiles, qui vel authentici vel apocryphi; authenticos voco, qui leges continent, habentes authoritatem decisivam in foro et scholis: apocryphos, qui authoritate carent. Authentici sunt libri Justinianei, seu iustinianei, Justinianei nomen sortiuntur ob Imperatore Justiniano, qui authoritate iuris eosdem donavit.

De principe hoc varii varia sentiunt. Sunt qui laudibus eum evehunt, sunt qui deprimunt. Mihi vitam eius percurrenti laudis et vituperii seges amplissima se offert. laude meretur, quod barbaras gentes armis fregerit, victorias innumeras de hostibus suis reportaverit, ac iam mortuam imperii gloriam suscitaverit. laudem meretur, quod splendidissimis structuris urbem Constantinopolitanam exornaverit, templum divinae sapientiae tanto apparatu construxerit, ut celeberrimorum operum magnificentiam eodem extinxerit. laude denique meretur, quod reformationi iuris manum admoverit; sanctissimas constitutiones in luculenta erexerit consonantia, infinitos veterum prudentum [illegible] evolverit, ac opus desperatum labore felicissimo perfecerit.

Sed laudes hasce quam turpes reri commaculant Theodorae impotentis feminae habenas induisti imperii. Sylverium Pontificem de throno deiectum edita ... gilius: Virgilius substitutus mancipii loco habitus, ac in haeresin prolapsus encomia anterioris vitae una hora ... appellare penitus extinxit. Quid ipsi illa gloria, qua efflorescit, virtuti alienae tribuenda fuerit, nam per Belisarium et Narsem triumphos retributa adscribit, per Tribonianum denique legibus inclaruit, unde a veritate non deflecteris, si truncum appellitaveris Justinianum alienae gloriae ex variis stolide superbum.

Libri Juris qui Justinianum authorem habent sequentes enumerantur: Institutiones; Pandectae seu Digesta; Codex; Novellae.

Institutiones est volumen in quo tota legitimae scientiae prima traduntur elementa.

Pandectae seu digesta est volumen ex variis antiquorum iuris consultorum commentariis authoritate Justiniani conscriptum.

Codex est volumen ex variis tum antiquorum Caesarum tum Justiniani constitutionibus concinnatum. Hunc bis edidit Justinianus. prior editio praecessit Pandectas et Institutiones. posterior editio subsecuta fuit Pandectas et Institutiones, cum editis aliis hac posteriore editione hodieque utimur. in qua Imperator multas constitutiones priori insertas lunavit, de legibus mutavit, ac suas quoque tum constitutiones, tum decisiones adiecit. §. j. tit. de emendatione Codicis. Nunc nostri Codex repetitae praelectionis, cum prior ab authore suo dicitur Justinianeus.

Novellae sunt constitutiones variae, post editionem Codicis repetitae prae-
lectionis pro re nata Justiniano emissae. Controversia est [illegible]
an libri hactenus relati sibi invicem derogent. ut di-
lucide appareat quid in controversia hac sentiendum sit.

Assertio 1ma: Pandectae non derogant institutionibus. Prob: Pandectae ante institutiones sunt compositae: ergo non derogant institutionibus, quia constitutio anterior per se loquendo non derogat posteriori. etc.

Assertio 2da: institutiones quodammodo derogant pandectis, prob: pandectae enim varia iura certius et absolutum inculcant, institutiones vero ius novum passim ingeminant, ergo institutiones quodammodo derogant pandectis. Confir: etsi institutiones et pandectae una eademque die vim sumpserunt, institutiones tamen posteriore loco sunt compositae, ergo quoad rem possunt derogare pandectis: ergo de facto derogant, cum multa nova tradantur in iis extradas, quae non inveniuntur in veteri iure referri in pandectis. etc.

Assertio 3tia repetitae praelectionis Codex non derogat pandectis quoad illas constitutiones, quae in 1ma editione erant insertae. prob: Codex repetitae praelectionis quoad constitutiones in 1ma editione insertas est vetustior pandectis: ergo respectu harum non derogat pandectis, quia constitutio antiquior non derogat recentiori. etc.

Assertio 4ta Codex repetitae praelectionis quoad constitutiones de novo insertas derogat pandectis. prob: constitutiones et leges Codicis repetitae praelectionis de novo insertas, eo fine

edidit Justinianus, ut antiqua jurisprudentia in usu placeret.
§. 1. tit. de emendatione Codicis, quod Codex repetitae praelectionis respectu hoc derogat pandectis, quia ius vetus in illis passim traditur atque obtinuit. Confir. ex eo plerasque 50. decisiones ante pandectas seorsim fuerint editae; simul tamen et communiter postea primum fuerunt promulgatae. quod enim impedit quo minus derogare pandectis possint. ⁓.

Assertio 3tia Novellae derogant Codici, institutionibus et pandectis. probatur. Novellae sunt recentiores Codice, institutionibus et pandectis, quo derogat Codicis institutionibus et pandectis.

Libri hactenus relati laudant Justinianum authorem. Sequuntur de illis, qui praerogativa iuris authoribus aliis reformandi nascuntur. In hanc classem pertinent libri feudorum, aurea Bulla, Recessus imperii, instrumenta pacis, Capitulationes Caesareae, de quibus speciatim dicere prohibet instituti ratio. ⁓.

Satis de libris authenticis. Iam veniunt apocryphi, in quorum censum pertinent institutiones Caii, fragmenta Ulpiani, Sententiae Pauli, Novellae Leonis, Liber 2dus feudorum, et his ipsis libri his similes alii. ⁓.

Authenticae Codici passim insertae, sunt authenticae ex Novellis, unde ab Irnerio in restricto stilo desumptae fuerunt, Deficit, quia Irnerius tanquam privatus conciliare iisdem non potuit authoritatem iuris. ⁓.

Studium quinquennio Imperator noster circumscripsit: primi anni

auditores dicuntur Justinianei, ~~novi~~ ani, cum absurdo nomine dupon-
dii prius appellarentur. 2di anni auditores solutores edictales.
3tii anni auditores papinianistae dicuntur. 4ti anni audi-
tores nuncupantur lytae. 5ti anni auditores prolytae vocitantur
Justiniani authoritate ita si revereamur, quinquennium
iuris studio est impendendum. Sed non immerito dubitas, an
tempestate nostra spatium ~~tam breve~~ tam breve absolvendo
legum studio sufficiat, cum saepius inhorruisse videas, quod sic
aliud vere agunt authores ac Doctores legum, qui ut iuris
lucem suo officio obscurent, ac mille dubiis involvant. hinc
sententiam illam vix ~~invenies~~ reperies hodie tam absurdam, quae patronum
non inveniat, ita vix ulla tam conclusa mala, cui nullus
sit patrocinium. opinione vix ulla probabilitatis tam pro-
cul, cui non liber impressus suffragio suo muniat. quot
non libri et commentarii in ius civile hoc ac priori saeculo
sit editi, adi, si lubet, plena soliginie typographica, gemitus
voluminibus tabernas librarias, gementes sub mole biblio-
thecas, et deprehendas, quod hodieque scripta viridia sub prelo
sudent, quae volumina solo octo non deleta prolixitate
in lucem emiserint, libros saltem quae super iuri civili ex... hinc
hucusque editos intueri si liceret simul compositos in unum
cumulum coniectos, moles occurreret, quae magnitudinem
turris babiloniae aut aequaret, aut superaret. Sed et illi
docentes cathedras, calcare ... plerumque male collocant,
dum infinitis allegationum pauciis implent paginas, dum veros

oēs in eo dirigunt, ut dogmata et opiniones aliorum operose
convellat, dum subtilitates philosophicas, et quaestiones
de lana caprina aut umbra asini labore pudendo invehunt
in iurisprudentiam. Exercitationibus chatedrariis quotin-
dicariis academicis meritis Doctores Legum instituunt, si aspi-
ceres, quorsum quoque hodie philosophus disputet an sacerdos
iustitiae. Quaestiones legales negligi, quoque ad exotas bar-
baras distinctionum formulas addensari audias. ac postquam
diu cum strepitu pugnatum de lana caprina in fori
certamine suscitatas. De iustitiae sacerdotibus loquimur.
loquimur. quot quaeso hodie studio iuris quinquennium im-
pendit. a multis ergo triennium in academiis absumi vi-
deas, alios reperies, qui sacra themidis vix a limine salutat,
ac libellum repudii iam scholis remittunt. ac cumbagetum
polluta studia in forum propellunt cum ingenti detri-
mento Reipublicae. Hinc reperies hodie tot rabulas forenses,
togatos vultures, Curiales fucos, privilegiarios crume-
nicidas, honoratos praedones, quos graphice descripsit Porte-
i. selectarum quaestionum cap: 26 no. 1. ego animo prior
ut ii omnes qui ad lectiones meas publicas audiendas dant operam
illos potius imitentur, de quibus ait ~~[illegible]~~ iureconsultus in l. 1. §. 1.
ff. de iustitia et iure, quod sacerdotes sint iustitiae, qui aequum
ab iniquo dividant, quod licitum ab illicito discernant, cum votis
ut eventus respondeant, summis viribus elaborabo. De cetero faxo
ille inceptis hic ut spero adspirabit. ~

Titulus Primus
De Justitia et Jure

Ne illotis, ut dicitur, manibus in rem ipsam descendamus, lubet in vestibulo paulisper haerere, ac nonnulla circa jurisprudentiam universalem inquirere. ita cum receptum hactenus habeatur, ut quaelibet concinnam habiturum tractationem duobus membris absolvi: doctrina videlicet prooemiali et essentiali. illa circa notionem scientiae, ac principia quaedam generalia omnino potest. haec ad specialia delabitur, ac ipsum objectum scientiae aggreditur. Recepto huic mori et nos obtemperabimus, ac tractationi principali compendiosam jurisprudentiae delineationem praemittemus.

Dari jurisprudentiam certum est. datur enim disciplina quae leges accommodans ad facta hominum in ordine ad procurandam et conservandam felicitatem Reipublicae. sed disciplina haec vocatur jurisprudentia. ergo datur jurisprudentia. tum etiam scholas publicas in quibus docetur, dicasteria, in quibus usu continuo exercetur: quae omnia satis arguunt existentiam jurisprudentiae.

Cum quaelibet definitio ut numeris omnibus sit absoluta, constare debeat genere et differentia, operae pretium erit expendisse, in quo genere suo sit jurisprudentia, et quam habeat differentiam specificam: his enim cognitis difficile non erit accuratam ejus definitionem tradere.

Certum est jurisprudentiam esse partem philosophiae, nam philosophia est rerum cognitio per causas suas, talis autem est jurisprudentia,

cum sit vera et praedicta scientia. ut infra videbimus. hinc non inmerito a iureconsulto in l. 1. §. 1. ff. de iustitia et iure appellatur philosophia vera, non simulata. vera quia notitiam suam ad usum transfert et salutem hominum. non simulata quia non vana, non fucata, non umbratilis, non quae in cortice verborum haeret, nuncleis incuriosa, non quae hircocervos comprehendit et chymeras etc.

Sed clare cum intelligentia et sapientia iurisprudentiam confundas: ab utraque enim distinguitur. ab intelligentia quidem: intelligentia enim est habitus primorum principiorum indemonstrabilium, ~~qu~~ qualia sunt, quae solo lumine naturae innotescunt, sive quae sola penetratione terminorum, absque discursu intelliguntur. talis autem habitus non est iurisprudentia, partim quia versatur circa conclusiones ex praeceptis naturae remote tantum et ex arbitrio deductas. partim quia notitia iuris publici non nisi labore improbo ac studio indefesso acquiritur. a sapientia vero, haec enim est notitia rerum per causas altissimas, et talis non est iurisprudentia, quia versatur circa actus hominum, ac leges arbitrarias assumit pro principio. plane titulo artis potest iurisprudentia insignitari. ars siquidem est habitus cum recta ratione factivus, et talis est iurisprudentia, quia leges cum recta ratione actionibus hominis applicat quoad etc.

Possis etiam titulo scientiae iurisprudentiam insignire, tametsi aliqui reclament. scientia siquidem est cognitio rei certa per

rōa sed talis est iurisprudentia, quae demonstrative pro-
ostendit, quod omnis actio humana legibus conformis sit iusta
ac per medium assumit universale illud principium quod omnis actus con-
mensus sub regulae, sit iustus. eiusdem fateor principia
propria et domestica iurisprudentiae esse leges positivas
quae sua parte indole fluxae sunt atque instabiles et neces-
sitate oportet ceterasque leges fundari ultimo in principiis
certis et indubitatis, nempe in legibus naturae, quod gloria
immortalitatis est conspicuum.
Commodissime tamen iurisprudentia refertur ad habitum pruden-
tiae, hoc enim definimus, quod sit habitus intellectualis cum recta ratione
activus circa, quae bona sunt homini, sed talis est iurisprudentia
quia tota quanta est in eo consumitur, ut actus humanos con-
formet legibus, quae conformitas sine dubio cedit in
maximum bonum hominis.
Illud exposition ac veluti indivisio colligimus ipsi quaevis, ne
nempe iurisprudentia nostra esse speciem prudentiae publi-
cae, quia non praescribit singulis tanquam privatis quid in vita
sit agendum, sed quomodo actus nostri in bonum commune diri-
gendi, quod proprium est prudentiae publicae. Ceterum neces-
sitate oportet prudentiae publicae duas principes dari
species, nempe architectonicam et Rectoriam, architecto-
nica est quae docet quomodo respublica sit constituenda,
vocatur architectonica, quia adminiculo prudentiae

tanquam consurgit Machina reipublicae. Haec enim basin re-
liquo operi substernit, unde futurae civitatis praeparat
ordinem et ordinis eius explicat, summam in civitate potestatem
dispositionibus certis appendit, obsequii vincula expedit,
officia subditorum declarat. prudentia rectoria vocatur, quae
ad publicam constitutionem insequitur ac docet quomodo legitime sit
administranda. atque haec dividitur in legislatoriam, consultatoriam,
et iudiciariam. legislatoria dicitur quae rempublicam constitutam
civibus instruit, ut honestatis, utilitatis ac tranquillitatis
ratio semper constet. Prudentia consultatoria appellatur, quae consi-
lia suggerit, quomodo civitas secundum universales publicae utili-
tatis regulas sit moderanda. Prudentia iudiciaria e-
denique vocatur quae factis singulis leges constitutas applicat. Cuius
applicationis ratio occurrit duplex, vel enim ius secundum regulas et leges
praescriptas reddit, vel leges rite applicans, supplendo ac
ad singulares casus caute accomodans. Prior itaque illud Judices
et magistratus, posterior Doctores praestent. nimirum omnis pru-
dentia publica respicit, vel constitutionem civitatis, vel civitatem
iam constitutam. illa architectonica et fundamentalis dicitur, haec
rectoria. prudentia rectoria vel occupata est in ponenda
regula universali pro negotiis in administratione civitatis occurre-
ntibus, vel progreditur ad particularia. quae regula universali civitatem in-
struit, vocatur prudentia legislatoria. Non existimo delineasse

norma civitatis, et varietate ostendisse regiminis: leges
quoque scribans respectu, iuxta quos subditi actus suos insti-
tuant. Prudentia porro ad particularia progrediens, respicit ne-
gotia vel certa norma a iure legis praescripta, vel negotia
vaga et legibus non definita. Illa dicitur iudiciaria, ac eo collimat
ut regulas universales quas praescripsit prudentia legislatoria
applicans ad facta singularia. Haec consultatoria salutatur, ac
eo tendit, ut negotia non iam definita iuxta normam uti-
litatis publicae, ac universales aequi honestique regulas expediat.

Ex dictis sua sponte sequitur, iurisprudentiae ideam esse
omnem prudentiam iudiciariam, quia tota quanta in eo desudat, ut
leges applicans ad negotia particularia. Equidem fateor, valde
conducere, ut is qui solidam ambit iuris notitiam in pru-
dentia legislatoria et consultatoria sit instructus: caveto tamen
habitum unum cum altero confundas; nam si leges rite cal-
las, ac rite scias, quomodo ad negotia particularia sint applicandae
habitu instructus es iurisprudentiae, licet ignores quae leges
cuilibet regimini conveniant, ac quando civitas iuxta normam
utilitatis publicae et universales aequi honestique regulas sit mo-
deranda.

Adiicimus genus iurisprudentiae, proximam et differentiam
specificam revocamus ad calculos. Haec in potentiis et habitibus
desumitur ab obiecto. Hinc operae pretium fuerit ostendisse, quod-
nam sit obiectum, tum materiale tum formale iurisprudentiae nostrae.

Obiectum materiale est remotum vel proximum. Obiectum materiale remotum iuris=
prudentiae constituunt res divinae et humanae. §. 1. instit. h. t.
illud enim dicitur obiectum materiale remotum, circa quod versatur habitus me=
diante alio, sed circa res divinas et humanas versatur iurispru=
dentia non nisi mediantibus actionibus humanis: ergo res divi=
nae et humanae sunt obiectum materiale remotum iurisprudentiae.
Obiectum materiale proximum iurisprudentiae sunt actiones humanae, illud
enim dicitur obiectum materiale proximum, quod ab habitu proxime dirigitur
per suas regulas et praecepta. sed actiones humanae diriguntur proxime
ab habitu iurisprudentiae per suas regulas et praecepta, ergo
actiones humanae sunt obiectum materiale proximum iurisprudentiae.

Obiectum formale iurisprudentiae est conformitas actionum hu=
manarum cum praescripto legum. Illud enim dicitur obiectum formale, quod per se et
proxime intenditur ab habitu iurisprudentiae, ergo conformitas
haec est obiectum formale iurisprudentiae. unde nullo negotio ostendi
potest, in quo differat iurisprudentia ab habitibus aliis, affini=
tate iunctis, puta a Theologia morali, ab ethica, a politica,
a theologia morali quidem: huius enim obiectum formale sunt actiones huma=
nae, non in quantum conducunt ad felicitatem politicam reipublicae,
sed quatenus sunt christianae, sive in quantum conformes legibus ac praeceptis
ecclesiae, et prout conducunt ad obtinendam beatitudinem
supernaturalem, quae consistit in fruitione et possessione
Dei. ab ethica differt, huius enim obiectum formale sunt actiones hu=
manae in quantum promovent felicitatem politicam Reipub.

sed quatenus sunt honesta, sive in quantum obducunt ad obtinendam
beatitudinem naturalem, quae consistit in honestate omnium. Prohibet iurisprudentia ab ethica sit distincta, haec tamen valde
deservit ad illius notitiam solidam acquirendam. Ethica siquidem fontes aperit et principia actionum humanarum: demonstrat
earum affectiones et proprietates, puta honestatem et turpitudinem per omnia genera virtutum et vitiorum. quorum
cognitio studiosis iuris tam arcte videtur nexa, sicut oculus corpori, et mens animo. uti enim corpus sine oculis caligat, et
animus sine mente caecutit: sic neque iurisperitus absque
notitia actionum humanarum et virtutum assequi potest
legum ideas et principia. Hinc errata per omnia ubi
ethicus deserit, iurisconsultis inciderit.

Dividunt essentiam iurisprudentiae, quod hae fluunt proprietates et affectiones quas breviter expendemus. prima proprietas iurisprudentiae est, quod sit scientia, non speculativa, sed practica. nam scientia practica illa dicitur, quae non sistit in contemplatione sui obiecti, sed ex fine intrinseco tendit et ordinatur ad effectionem alicuius operis. talis autem est iurisprudentia.
Non enim discimus iura quid sit contractus, quid dominium, ut si quando
sed ut si casus emergat, iura illa applicemus, ac contractum
rite bene rite initum decernamus.

2da proprietas iurisprudentiae publicae est, quod sit vera integra
et completa scientia: illa enim disciplina habet rationem scientiae

integre, et in specie sua completa, quae respicit obiectum formale
integrum ac specie distinctum ab obiectis omnium aliarum habituum,
tale respicit iurisprudentia, quia obiectum eius formale est dictum
conformitas actionum humanarum cum praescripto legum
publicarum: sub quo ratione formali nulla alia disciplina con-
siderat actus hominum. Unde sua sponte sequitur, iurispruden-
tiam nec theologiae, nec Ethicae, nec politicae esse subalter-
natam; partim quia plurima habet principia propria et domes-
tica, quae non sumuntur ex his artibus; partim quia respicit obiectum
formaliter diversum ab obiectis praedictorum habituum. Sane nolim
ire inficias, a futuro studioso iuris praecognosci debere plu-
rima praecepta, quae traduntur ab Ethica et politica, tanquam de-
monstrativa plurimarum conclusionum; sed hinc non sequitur
iurisprudentiam non esse subalternari Ethicae et politicae: ut
eodem modo colligeres, subalternari quoque Logicae, physicae, ma-
thematicae, cum ex his quoque habitibus multa principia illa-
tionum suarum depromat. —

Finis iurisprudentiae est duplex, proximus et remotus.
Finis proximus, intrinsecus et per se intentus iurisprudentiae
est conformitas actionum humanarum cum praescripto legum
harum obtenta acquisita iurisprudentia ex per se et genuino
suo proprio ordine ulterius. Finis remotus iurisprudentiae est
felicitas Reipublicae ~~iurisprudentiae~~ politica: ille enim est
finis remotus disciplinae alterius quae resultat et consurgit ex

fine eius proximo, scil. felicitas politica reipublicae respe-
ctat et conspergit ad finem proximum iuris prudentiae, quia
hoc* actiones suas conformant legibus, inde oritur politica felicitas
Reipublicae. —
* Dispescitur quoque iuris prudentia, ac vicissim quoque iura quia
* in eo consumatur, ut ius applicet ad actiones hominum, proxime
sunt ut dispendium quotuplex est; dividitur in privatam et
publicam, privata est quae eo collimat, ut ius privatum accom-
detur ad actiones hominum, publica quae eo tendit, ut ius publicum
applicet ad actiones hominum. ius privatum illud dicitur quod pro fine
proximo et immediato habet utilitatem privatorum. ius publicum
varias significationes recipit. aliquando appellatione hac tralatitia
significatur a ... ideoque publicum est, quod authoritate, vel
utilitate est publicum. hoc sensu in l. 29. de testamentaria
tutella accipitur. ubi tutella est iuris esse publici, non eo sensu
refertur ad ius publicum, quod pertineat ad statum publicum, sed quia
defertur authoritate publica. eodem sensu retentio falcidiae
dicitur esse iuris publici, quia videlicet publica legis authori-
tas eidem suffragatur. l. 15. § 1. ff. ad legem falcidiam. ubique
enim quoque iuri publico adscribi videmus, quia ipsa authoritate
quoque publica constituta est. l. 14. § imo de damno infecto.
Eadem significatione testamentifactio est iuris publici, quia et ipsa
authoritate legis defertur, l. 3. princ. ff. qui testamenta
facere possunt. hoc sensu est dum loquimur nostri ius publicum
opponatur illi iuri, quod est privata conventione natum. ...

cum tanta non constat authoritas, quanta illa, quam habet beneficio leg-
vulgo apud nostros paroemia, neque pacta, quae sunt iuris publici
conventione privatorum mutari nequeant. lege 38. ff. de pact.
l. 20. ff. de religios. et sumptibus funerum l. 14. §. ff. ad legem
Falcidiam l. 27. ff. de R. J. quo proverbio id significatur, neque
ius quod conventione nascitur, pacto contrario posse mutari, cum
nil sit tam naturale quam unumquodque eo modo dissolvi quo colli-
gatum est: contra ius authoritate eius constitutum conventione
privatorum infringi non posse, cum maior sit legum eminentia,
quam ut ex sphaera privata sua leges ferant. occurrit alia quoque
iuris publici acceptio, quando nempe ius publicum accipitur pro eo, quod ob-
iectum, et universos cives tangit. Hoc sensu leges, edicta, senatus
consulta, constitutiones principum et mores vocantur ius publicum,
quia non paucos aliquos concernunt, ut privilegia, sed cives
universos. in hac significatione accipitur vocabulum iuris publici in l. 116. § 1. ff.
de reg. iur. et l. 2. Cod. ne uxor pro marito in quibus locis per ius publicum
designatur non illud quod ad statum Rei Romanae spectat, sed quod opponitur pri-
vilegiis, adeo, quod universos concernit. Sed hae acceptiones non serviunt
nostro proposito: hoc loco enim agimus de iure publico, quod tale dicitur
ratione sui finis, definitionem eius tradit in ✱ § 4to instit. in
proœmio ubi ius publicum describit esse illud, quod ad statum rei Romanae
pertinet, quae definitio quia videtur angusta nimis, faciliori opera reddi
potest universalis, si ius publicum dicamus esse illud, quod pertinet ad statum
reipub: accuratius tamen definiri potest hoc modo: Ius quod pro fine suo propri-
o habet bonum commune totius reipublicae. verum advertis in quo

conveniunt ius publicum et privatum, ac in quo discrepant. conveni-
unt nempe in eo, quod ius unum et alterum respiciat utilitatem tum pub-
licam communitatis, tum privatam singulorum, quia ex utilitate et bono
privatorum consurgit felicitas publica, ac felix status civitatis, redun-
dat quoque in bonum privatorum singulorum. Differunt tamen, quia ius
publicum proxime respiciat ac promovet utilitatem totiq reipublicae
commodum, tum privatorum per consequentia. Contra ius privatum
proxime respicit utilitatem privatorum; felicitatem reipublicae
autem per consequentiam. Illud in disceptatione deduci video, an sicut
ius privatum collectum est ex principiis naturalis, gentium et civilibus
sic etiam ius publicum. Aliqui negant ius publicum ex praeceptis naturalis
gentium, ~~et civilibus~~ collectum esse, quorum opinionem duobus funda-
mentis firmare satagunt. imo in eo ponunt, quod opinio
sed ratio status in iure publico praedominetur et paginam utroque
impleat. alterum depromunt ex §. ulto. hoc tit. et L. 1. §. 2.
ff. eodem in quibus locis nominatim dicitur de iure privato, quod ex prae-
ceptis naturae, gentium et civilibus sit collectum: quo signum est, ius publicum
exinde praeceptis non esse collectum, sed orundinem pro hasta strin-
gunt, qui ita argumentis ego proinde solam sententiam fronti
attribuo, quod sane argutis liquido satis circumfluit, ac imo

Jus publicum est collectum ex praeceptis juris gentium.

quidem, quod ex praeceptis gentium ius publicum sit collectum, hisce ma-
nifestis evinco. Jus enim belli et pacis est portio iuris publici tum per
textum in lege 24. ff. de captivis et postliminio reversis, tum
quia respicit proxime felicitatem et commodum totiq reipublicae. Sed iure
gentium bella introducta ff. L. 5. ff. h. t. quo ex praeceptis gentium con-
stat ius publicum. Deinde immunitas legatorum iuris est publici, quia
respicit bonum commune totiq reipublicae. Sed immunitas haec iuris gentium

in sua referet in auctis L. ult. ff. de legationibus, quod etiam ex prae-
ceptis gentium collectum est ius publicum. ad hoc ius quoque in magistratibus
consistit, est publicum. L. 1. ff. L. 2. ff. h. t. sed constitutio magistratuum
pertinet ad ius gentium, quia regna iure hoc sunt condita. L. 5. ff. eodem,
quod etiam ex praeceptis gentium confectum est ius publicum. ostendo nunc
[illegible], ex praeceptis naturae ius publicum esse compositum. ius publicum praecipit,
~~[illegible]~~ praecipit, ut foedera et conventiones publicae serventur. quod enim
[illegible], quae firmitas erit reipublicae, si ex arbitrio violare partium liceat
[pacta] publica, sed observantiam pactorum imperat ius naturae, quod etiam prae-
ceptis naturae constat ius publicum. similiter Religio erga Deum praecipitur
iure publico, quia si aut nulla, aut vel ~~[illegible]~~ eversa exhibeatur superis,
nulli scopulos allidet navis reipublicae, sed cultum Dei imperat
ius naturae. L. 2. ff. hoc tit. quod etiam ex praeceptis naturae confectum est ius
publicum. merces distinctae honorum distributae commendat ius
publicum, quia [illegible] respuit. et promovet felicitatem publicam, sed
distributio haec pertinet ad ius naturae, legem esse necessariam ad con-
servandam pacem et tranquillitatem humanam reipublicae: si enim man-
sisset rerum communio, perpetuis contentionum flammis arsisset
orbis, ac longa inertia obtorpuisset humanum genus, cum gloria
[illegible] publicae utilitatis ad laborem animos illexisset. quod etiam ex prae-
ceptis naturae comparatum est ius publicum. argumenta contraria facili opera in
[illegible] revocaveris. Nam primum quod attinet, fateor sane, rationem
status in iure publico praedominari. sed meminisse oportet
non esse rationem status deflectere ab aequitate naturali, nam illa
[illegible], quae felicitatem reipublicae ac bonum statum et incrementum

Ius publicum etiam ex praeceptis naturae collectum [illegible].

civitatis fine suo habet, hinc perversa est definitio quam formavit Apolo quidam Troianus Boccalinus, dum rationem status describit hoc modo. est ius quoddam principum utilitati deserviens. divinis humanisque legibus contrarium. quia cum advertit impiam auctoratam esse statum descriptam hac specie, qua videlicet utuntur principes libidine imperandi in transversum acti, atque ius esse in armis ponunt. alio proinde modo definienda venit status ratio, ac dicendum quod sit norma quaedam politica, ad quam omnia consilia atque actiones in republ. diriguntur, ut salus et incrementum civitatis procuretur. facilioribus suffragiis argumenta authoritatem abrogaveris. nam in dicta §. 1. §. 2. h. t. et §. ult. instit. eod. ideo iuris privati studium fundamentum quia de hoc solo agere Imperator decreverat. —

ratio Status est Norma quaedam politica ad quam omnia consilia, atque actiones in republ. diriguntur, ut salus et incrementum civitatis procuretur.

Diximus superius obiectum formale iurisprudentiae esse iustitiam, [illegible] agatur. de ipsa nunc iustitia eiusque speciebus agendum. dividitur iustitia in universalem et particularem. universalis seu legalis definitur virtus qua membra communitatis inclinantur ad bonum commune per actiones suas procurandum. fundamentum iustitiae huius est in nexu politico, quo membra communitatis relata sunt cum ipsa communitate. Namque sicut membrum debet conspirare in bonum totius, ita etiam membra communitatis tenentur conspirare in bonum totius communitatis. —

Justitia universalis seu legalis est distincta ab omnibus aliis virtutibus

Item in controversia est utrum iustitia universalis seu legalis distincta ab omnibus reliquis virtutibus: sunt qui doceant iustitiam universalem consistere in cumulo omnium virtutum, sed verior sen-

et q̃d sit virtus specialis, distincta ab omnibus reliquis virtutibus, cui
[illegible]entiae subscribunt P. Molina, Rnd. a Castro palao, Haunoldus,
P. Mezger vir Clarissimus et plures alii ab his relati. probatur
virtus specialis illa est, quae habet objectum et motivum speciale di-
versum ab objectis et motivis omnium aliarum virtutum. tale habet justitia
legalis. ergo. minorem ostendo, justitia legalis ex motivo boni communis
[illegible] omnium aliarum virtutum reflexe dirigit in bonum reipublicae,
non facit ulla virtus alia, ergo justitia legalis habet objectum et motivum
speciale diversum ab objectis et motivis aliarum omnium virtutum:
[illegible] ideo virtus specialis.
Ob: nulla est necessitas dicendi, justitiam legalem esse distinctam a cumulo
reliquorum virtutum: ergo non est distincta. ans. prob. ex hoc praecise,
quod homo actiones suas conformet regulis omnium virtutum observat
justitiam legalem, ergo nulla est necessitas dicendi justitiam legalem esse distincta
a cumulo reliquorum virtutum. R. dist. ans. ex hoc praecise quod
homo actiones suas conformet regulis omnium virtutum observat justitiam
legalem si conformet ex motivo boni communis esto, si conformet
ex motivo honestatis, quae cuilibet virtuti est singularis
et propria nego ans. et cons. ab actu Venereo abstinere possum
vel quia ita postulat bonum commune, vel quia actus talis repugnat
castitati. ex motivo priore si abstineam, observo justitiam
legalem, ex motivo posteriori praecise, si actum talem omitt[o]
[t]am, satisfacio quidem virtuti virtuti castitatis, non etiam
justitiae legali: Ad[e]o enim vitia aversatur ex motivo boni
communis.

Ob: 2do quilibet virtus perficit hominem non tantum in ordine ad se, sed etiam in ordine ad comunitatem, ergo non opus est speciali virtute quae perficiat hominem in ordine ad comunitatem. R. dist. ans. quilibet virtus perficit hominem in ordine ad comunitatem mediate, sive quantum ex perfectione partis resultat perfectio totius, c[oncedo] formaliter et per se nego ans et cons. perficit equidem homines quaelibet virtute in ordine ad comunitatem mediate sed non formaliter, quia dirigere actiones omnes in bonum reipubl. neglecto bono privato specialem involvit difficultatem, ad quam proinde superandam speciali opus est virtutis habitu.

Fundamentum itaque virtutis hujus ut dictum, est nexus politicus, quo singula membra reipubl. junguntur toti corpori civili et politico, quemadmodum enim membrum physicum tenetur conspirare in bonum corporis physici, sic et membrum politicum in bonum corporis politici.

Subiectum huius virtutis est quilibet homo, societati civili obnoxius, unde sua sponte sequitur, principem quoque virtute hac teneri, quia non minus est membrum comunitatis, quam quilibet ex subditis.

Obiectum virtutis huius sunt actus omnium virtutum, quas reflexe dirigit in bonum reipubl.

Finis huius virtutis est bonum commune, quod ex motivo proprio respicit, a quo directione actionum humanarum recurrat. Justitia particularis discerpitur in comodativam et distributivam. Justitia comodativa definiri solet, quod sit constans et perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi. hanc definitionem, sunt qui repudiant adducunt illi duo argumenta, quibus eandem definitionem evertere

Institutionum Imperialium Ternio 2:

allaborant. Primum hic formal. iustitia male dicitur esse voluntas;

quo genus memoratae definitionis laboratum [?]. Sed facili negotio

defin. aus.: iustitia male dici est voluntas; si per vocabulum volun-

tatis intelligatur ipsa potentia volitiva esto, si intelligas habitus voluntatis

negas antecedens et consequentia. ~

Argumentum 2dum sic conformat. iustitia commodativa definitur per

ordine ad ius quod ignotum per ignotum, quia aeque parum constat

quid sit ius quam quid iustitia, sed neque hoc argumentum stringit in foro

iuridico. plus enim eodem probas, quam definitionem habere consistere sed ad

normam logicae aristotelicae rigorose expendas, quod nimium videri

debetur [?] ad [illegible] in §. 202. ff. de R. J. omnis definitio

in iure periculosa est, et parum est quin everti potest. nunc solis [?]

bene fortasse definiri iustitia commodativa hoc modo. est

habitus voluntatis inclinans ad ponendam actionem beneficiorum [?] commissionem

actionis, ad quam alter incommodum proprium nos habet devin-

tos. Subiectum virtutis huius est omnis ille, qui ex titulo rigoroso alteri

debet aliquid. hinc sequitur me teneri ex iustitia commodativa,

si titio equum vendat et pretium recipiam, quia titius habet

ius rigorosum ad equum sibi tradendum. ~

Obiectum virtutis huius est debitum rigorosum, designatum per de-

bitum rigorosum illud, quod stando in iure natae ad agendum est

efficax; sive, ut definiunt alii, quod fundat obligationem restituendi

si violes. sic v.g. ius, quo te habeo devinctum, ne contumelia me

Justitia distributiva definitur quod sit virtus inclinans superiorem reipublicae ad bona comunia inter membra comunitatis distribuenda

cturas, id est rigorosum, quod fundat obligationem restituendi si violetur. Conjunctum hinc est pariter aequalitatem inter ius unius activum et ius passivum alterius. per ius activum designatur facultas seu potestas vi cuius alterum habeo obligatum ad ponendam actionem aliquam in meum comodum. per ius passivum vero illius tenetur iuris activi, quia actio illa ad quam alter mihi est devinctus; sic v.g. si pro mutuo mihi 100 fl. ius vi cuius te habeo obligatum ad tradendos 100 fl. dat verum, ipsa vero traditio 100 florenorum vocatur ius passivum, quia tenetur proxime respicit ius activum. —

Justitia distributiva definiri potest, quod sit virtus inclinans superiorem reipub. ad bona comunia inter membra comunitatis distribuenda. ubi initio statim difficultas occurrit, in quo differat justitia distributiva a comodativa. Ad quam quidam respondent, virtutes hasce differre in eo, quod iustitia comodativa respiciat proportionem arithmeticam: distributiva vero geometricam, sed male, quia si iustitia comodativa respicit quando proportionem geometricam et distributiva arithmeticam. ostendo quando universale officium in republ. collatio eius pertinet ad iustitiam distributivam et tamen non observatur proportio geometrica, quia officium est indivisibile, nec conferri potest nisi uni. Contra quando unus [illegible] buit 100 alter 200 et tamen est ~~[illegible]~~ 300 florenorum divisio tenet. ad iustitiam comodativam et tamen non observatur proportio arithmetica quo memoratae virtutes non differunt per ordinem ad diversas proportiones. Dicerem praenominatas virtutes differre praecipue in eo, quod iustitia comodativa respiciat ius rigorosum

distributiva non est ius rigorosum. probatur: ius rigorosum illud est, quod fundat obligationem restituendi si violetur; sed tale respicit iustitia commutativa non distributiva; qui enim damnum alteri iniuste infert, tenetur ad restitutionem; qui vero neglectis meritis maioribus officium consanguineo vel amico defert, ad nullam tenetur restitutionem quia iustitia commutativa respicit ius rigorosum; distributiva non etiam.

Obiicies: si testator iubeat ut bona sua pro modo necessitatis et indigentiae dividantur inter pauperes, tenetur executor ad restitutionem, si plus tribuat uni pauperi quam tertio pauperi: quia tenetur etiam ad restitutionem princeps si neglecto digniore tribuat officium minus digno. Respondeo: negatur consequentia. disparitas est quia voluntas defuncti induxit obligationem stricte dictam. meritis tribuuntur pro eorum capacitate, non habent etiam ius ad praemium.

Subiectum huius virtutis huiusce communitas, vel is qui [illegible] communitatem repraesentat: ad hunc enim pertinet distributio bonorum communium.

Obiectum virtutis huius sunt bona communia, puta, munera, officia, dignitates, ac id genus alia. unde sua sponte sequitur impositionem onerum publicorum et exactionem poenarum criminalium ad iustitiam hanc non pertinere. iustitia siquidem ex conceptu suo generico supponit ius ex parte illius erga quem exercetur; subditi autem non habent ius ad poenas et onera publica, sed necessitate potius et obligatione

subeundi illa. quo in quantum pœna aut ~~or~~ onus publicum iisdem im-
ponitur, atque iustitiam non exercet. deinde officium iustitiæ distributivæ
stat in eo, ut bona communitatis inter membra ejus rite dispensen-
tur, onera publica et pœnæ intensum bonorum communium referri
possunt. quo tamen virtutis hujus est bona communia distribuere inter sub-
ditos observata proportione meritorum peculiaris iustitiæ spe-
ciebus. Superaddunt nonnulli ad hunc aliam, quam iustitiam vin-
dicativam vocitant, eamque definiunt, quod sit virtus inclinans su-
periorem ad condignam pœnam ei imponendam, qui deliquit. Sed
non certe virtus ei ... proveniente pœna sceleratis debita
refertur intra speciem iustitiæ. non, ut dictum, iustitia ex com-
suo genere supponit ius ex parte ejus, quem erga quem gerere,
sed qui delinquunt non habent ius ad pœnam, sed necessitatem potius
obligationem subeundi illam. quo in quantum pœna eidem imponitur, ac
iustitiam non exercet. ~
Quinque. ponere æqualitatem inter culpam et pœnam quo motivo
utilitatis publicæ non convenit ulli alteri virtuti quam iustitiæ vindica-
tivæ, est virtus specialis dis~~tributiva~~ [incta] ab omni alia virtute. Ergo dis-
ponens quod iustitia vindicativa est virtus specialis dis~~tributiva~~ [incta]
~~dicta~~ ab omni alia virtute, non tamen distincta species iustitiæ est, est
specialis distincta ab omni virtute alia, et simul distincta species iustitiæ,
nego consequentiam. Libenter largior iustitiam vindicativam esse
virtutem specialem, quia objectum formale habet, quod nulla virtus alia
respicit, ac quo motivo proprio promovet, et nego esse distinctam speciem iustitiæ,
quia non supponit ius ex parte ejus erga quem gerere se debet ...

ipsa conceptu generico iustitiae. Officium virtutis huius est ponere
mensuram debitam inter culpam et poenam. ubi —

Controvertitur observetur in impositione poenarum proportio arithmetica, an geometrica. Affirmant quidam debere observari geometricam sed magis propendeo in sententiam, quae sustinet observari proportionem arithmeticam. nam proportio arithmetica talis observari dicitur quoties numeri ita progrediuntur, ut inter eos aequalis sit distantia. Sed hoc modo progrediuntur numeri in impositione poenarum quia poena ex parte respondet culpae, ac tanta necessario est, non major aut minor imponitur quam est delictum: ergo in impositione poenarum observatur proportio arithmetica. Controversiis

Confirmatur: in contractu emptionis venditionis ergo in omnium sententia observatur proportio arithmetica, ergo etiam in impositione poenarum. ideo enim in emptione venditione observatur proportio arithmetica quia pretium accurate respondet merci, ergo etiam in impositione poenarum observabitur proportio arithmetica, quia poena accurate respondet culpae. Obiicies: in impositione poenarum habetur respectus personarum, ergo in impositione poenarum observatur proportio geometrica. antecedens probatur in aliud gravius puniri liberum servi quam liberi famosi quam integrae famae homines. l. 10. princip. 25. ff. 20. §. finali ff. de poenis. ergo in impositione poenarum habetur respectus personarum. Respondeo: distinguo antecedens eodem in crimine gravius puniuntur servi quam liberi, famosi gravius quam integrae famae homines gravitate materiali esto, gravitate formali nego antecedens et consequentiam, utrumque poena dictatur poena secundum proportionem arithmeticam quia tanto imponitur, non minor aut major, quanta est culpa, sed conditio personae quoque

facit, ut eadem poena etiam multa videatur improportionata, cum enim sit quae per vilitatem delinquentis atrocitas criminis quodammodo valde intendatur, per dignitatem contra valde remittitur. unde si homo liber et servus viro honorato verbera impegerint, gravior iste quam ille poena dictatur, nec ita tamen, quia atrocius reputatur factum servi quam hominis liberi. dicitur legibus quod si facinora gravitate fungantur poena, poena adhuc gravior dictatur servo quam homini ingenuo, cum hoc sit quia posterior iste tanti reputat poenam leviorem, quanti ille priorem, servi siquidem cruciatu corporis, ingenui vero dolore animi modum poenarum aestimant.

Titulus 2dus

De Jure naturali gentium et Civili.

Jus in genere sumptum est ordinatio ~~...~~ ~~...~~ a superiore praescripta secundum quam actiones nostras tenemur instituere.

Divisimus superius ius privatum et collectivum, primum in ius naturale gentium et civilem, de quibus proinde facimus accuratius agendum ipso opere retinendum. ius autem dicitur regula directiva actionum humanarum, definiri potest in genere quod sit ordinatio a superiore praescripta secundum quam actus nostros tenemur instituere. dicendum nunc de positione. ius naturale definitur in princip. instit. hoc tit. et l. 1. §. 3. ff. de iustitia et iure, esse illud quod natura omnia animalia docuit, non accuratatur destinctio. in bruto siquidem ius non cadit quia incapacia obedientiae et iniuriae, ergo non datur ius naturale commune hominis et bruti. contra: utique capax sit iuris vere et proprie dicti debet quoque capax esse libertatis, hac enim si careat, frustra eidem aliquid praecipitur a iure dictum. sed brutum est incapax libertatis quia impetu feruntur negotia. ergo incapacia quoque est iuris vere ac proprie dicti. promoveo argumentum: utique capax sit iuris, debet posse obnoxius reddi poenae, quia

qd vi violatio iuris d obnoxia pena, sed bruta n possunt reddi ob-
noxia pene, hec eni infligitur ob culpam qd in bruta n cadit.
Et qd in sacris in historiis exempla occurrere exercita in bruta vin-
dicta, sed meminisse oportet in bruta vindicta n ideo fuisse
exercita, quasi aliqd fuit capacia, sed l. in detestatione criminis
l. ~~nec~~ ne occurrisse eis memoria facti turpissimi referi-
rentur mortalibus. –

Jus nale itaq duobus modis sumi pot improprie et analogice
ac proprie. improprie sumptum definitur et illud qd nã oia alia
docuit. dicto primus: hoc tit: et L. 1. §. 3. de instit. et Jure.
proprie autem sumptum definitur et illud qd praecipit l. prohibet ea qe
continent intrinseca honestatem l. malitiam. ~~..~~ –

Causa efficiens huius iuris e nae naturans sive Deus. q. pervulto (?)
habit Deum eum creavit ad ratem et lumen ea ornavit, quo
possit honesta ab inhonestis secernere iura nae habita ob-
servantia eius hoi praescripsit. –

Subiectum iuris huius e solus hoies rationis compotes, qi carent rat. iure
hoc proprie n tenentur. adeoq infantes nales tales furiosi,
mente capti. ac per consequens id generaliter subiectum iuris nalis n com-
Subiecti iuris nalis n sunt bruta qia ad honestatem n possunt dirigi.

Obiectum iuris huius sunt ea oia ac sola qe continent intrinseca
honestatem l. malitiam qe eo priore modo se habent. iure
hoc praecipiuntur, qe modo posteriore vetantur. unde n una
eius differentia, inter ius nae et positivum; nam ius iuris nae
agnoscit legislatorem Deum qui adminiculo luminis nalis cordibus

Jus nale improprie sumptum est illud qd nã a oia alia docuit.

proprie autem sumptum est illud qd praecipit l. prohibet intrinseca honestatem l. malitiam.

Causa efficiens est Deus huius iuris nalis.

Subiectum solus hoes rationis compotes.

Obiectum sunt qe continent intrinsecam honestatem l. malitiam. ×

nostris rebus tabulis id praescripsit: ius positivum vero arbitrarium
[illegible] cunabula sua refert in auctoris [illegible]. Ideo quod praecipit ius naturae in-
trinsece est honesta; quod prohibet intrinsece turpia: quod vero
praecipit aut prohibet ius positivum suapte indole est arbitra-
rium. Quae iure naturae praecipimus, non ideo sunt honesta, quia praecipimus,
sed ideo praecipimus, quia suapte natura sunt honesta. Similiter

Inter praecepta naturalia sunt omnia praecepta Decalogi, excepto Sabbati.

quae iure naturae vetantur, non ideo sunt turpia quia vetantur, sed ideo
vetantur, quia de se sunt turpia. Contra, quae iure positivo praecipi-
untur aut vetantur, ideo fiunt honesta vel turpia quia praecipiuntur
aut vetantur. In classem praeceptorum naturalium pertinent praecepta
Decalogi excepta circumstantia Sabbati quae est iuris divini
positivi; promulgata sunt naturae per adventum rectae rationis: quam
primum cum recta ratione [illegible] nostris illuxit [illegible]
honestatis regulae incipiunt nobis innotescere, quemadmodum

Finis huius iuris est bonum creaturae rationalis.

[illegible] animabus nostris inscripsit.
Finis iuris huius est bonum creaturae rationalis qua talis, quem-
admodum enim [illegible] suum bonum ei habet, cuius gratia
lata est, sic etiam lex naturae, cum ergo lata sit gratia creaturae
rationalis, [illegible] bonum ac felicitatem [illegible] fine suo habeat, ...
[illegible] proprietates huius iuris sunt, quod [illegible] usu rationis in-
structos obliget, quod ab omnibus sciatur, quod ubique sit idem, quod rec-
titudinem et aequitatem intrinsecam contineat, ac denique im-
mutationem respuat; ius enim hoc [illegible] ac [illegible] mutari non pos-
[illegible] sit impossibile, ut, quae intrinsece sunt honesta vel turpia, talia esse
desinant: nisi velis, [illegible] rerum mutari posse [illegible] hoc [illegible]

Satis de iure naturae. Ius gentium vox est homonyma, ac ingentem ambi-
guitatem patitur: aliquando enim significat quod pluribus populis ob commo-
ditatem aliquam sine obligatione placuit. aliquando est quod mutuam obli-
gationem complectitur. unde et non raro erroris praedictas in plurimis.
notandum: ius gentium duobus modis sumi improprie et proprie; improprie
sumptum illud est, quod citra legem obligationis mutuae et commoditatem
aliquam apud plures gentes receptum est. hoc sensu multa reduci
possunt ad ius gentium, quae tamen eo non pertinent, neque de natura eius parti-
cipant. sic omnes fere contractus, sic plerosque modos acquirendi, sic manu-
missiones et negotia id genus plura referri deprehendas ad ius
gentium quasi talium promoveant, sed quia citra nexum obligationis apud
plures gentes sunt recepta. Ius gentium proprie dictum est quod inter
gentes qua tales cum mutua obligatione receptum. Definiri potest
hoc modo: est ius quo gentes qua tales in ordine ad ea negotia
iuri consonans, quae ad felicitatem communem ipsarum pertinent. Dividi
solet primo in primaevum et secundarium; primaevum dicitur, quod ratio naturalis
inter omnes homines constituit. secundarium quod usu et humanis necessi-
tatibus exigentibus introductum est. Sed haec divisio tolleranda
potest ad limam rigoris philosophici explicandus quia ius gentium
primaevum coincidit cum naturali. secundarium non est pro[illegible] iuris
arbitrarii. Secundo dividitur ius gentium in praeceptivum et prohibi-
tivum, praeceptivum est quo praecipitur aliquid, ut admissio lega-
torum. prohibitivum quo aliquid prohibetur, ut violatio
legatorum. Tertio dividitur ius gentium in utile et forte. utile [illegible]
est plurium aut forte omnium nationum gentium felicitatem pro fine

Ius gentium varie sumitur

apud nos autem 2 modis sumitur: proprie et improprie.

improprie sumptum est id quod citra obligationem ~~[illegible]~~ mutuam per commoditatem aliquam apud plures gentes receptum est.

Contra proprie sumptum est quod cum mutua obligatione est receptum inter plures gentes ob communem felicitatem ipsorum.

primaevum est quod ratio naturalis inter omnes homines constituit.

secundarium quod usu et ~~[illegible]~~ humanis necessitatibus exigentibus introductum est.

Ius scriptum est quod expresso gentium consensu receptum est.

sus habet, partim, quod paucarum vel duarum forte tantum gentium communem felicitatem pro fine habet. Ius hoc dividitur in scriptum et non scriptum; scriptum est quod expresso gentium consensu: non scriptum

Non scriptum, quod tacito sive usu et consuetudine introductum est.

quod tacito gentium consensu, sive usu et consuetudine introductum est. Ad ius gentium scriptum revocari possunt foedera et conventiones publicae inter nationes initae, quae videlicet eo pertinent, ut communem felicitatem earum promoveant.

Causa efficiens stat in consensu gentium.

Causa efficiens huius iuris stat in consensu gentium. Neque enim seclusa ab una republica etiam alia iuris aliquid vel authoritatis obtinet: cum una non sit superior altera, quo vinculo iuris inter nationes conservandum interveniat necesse.

Subiectum constituunt gentes qua tales.

Subiectum huius iuris constituunt gentes qua tales. Possunt nimirum homines considerari velut homines sive tamquam creaturae rationales; vel ut cives huius aut illius reipublicae; vel denique ut cives mundi huius, sive inquantum dispersi in varias gentes, tamquam membra vastissima, constituunt formidabilem rem publicam generis humani. In primo considerati subiectum constituunt iuris naturalis, ab hoc enim diriguntur in ordine ad ea, quae creaturae rationali qua tali sunt consentanea vel dissentanea. In secundo considerati subiectum constituunt iuris civilis: ab hoc enim diriguntur in ordine ad ea quae pertinent ad felicitatem huius vel illius reipublicae. In tertio denique considerati subiectum constituunt iuris gentium, ab hoc enim diriguntur in ordine ad ea, quae pertinent ad felicitatem rei humanae publicae, nam hic finis est proprius intrinsecus iuris huius, ut inter gentes, tamquam partes unius huius universi, sit nexus et societas,

Obiectum sunt, quae promovent aut impediunt convenientem societatem gentium qua talium.

ne velut scopae dissolutae detrimento et dehonestamento essent humano generi. Obiectum huius iuris sunt ea quae promovent aut impediunt convenientem societatem gentium qua talium: nam quae priore modo se ha-

a iure hoc prodiximus, quod posteriori relatum. Forma huius iuris est linea
vel exacimus stat in differentia specifica, qua secernitur a iure tali naturali
quam civili. A naturali differt ius gentium iure, quia illud vim obli-
gandi legislatori Deo, hoc vero gentium refert in acceptum. 2do
quia ius naturae omnes obstringit, gentium vero illas solum nationes obligat
quae in unum voluntate coaluerunt. 3tio quod praecipit ius naturae sit intrinsece bo-
num; et quod praecipit ius gentium sit suapte indole arbitrarium. 4to ius
naturae malum omne prohibet, nullum permittit: ius gentium ut fragi-
litati humanae conveniret malum quodque permittit. 5to ius naturae
promulgatum per adventum rectae rationis; ius gentium per usum et praxin
nationum in eorum consentanea sibi operantium conformiter.
A iure civili differt ius gentium, quod prius illud voluntate unius, et pro
subditis unius ac in bonum unius reipub. feras. hoc vero voluntate plurium
[illegible] plurium, ac in bonum plurium civitatum constituas.
Forma extra huius stat in modo quo promulgatur. ubi ius gentium scriptum
separandum a non scripto. scriptum promulgatur eodem modo, quo leges
civiles; non scriptum promulgatur constanti usu et praxi gentium in
eorum sibi consentaneis conformiter operantium. [illegible] hoc [illegible] satis colli-
gitur [illegible] animum introducendi obligationem habeant. praesertim si consue-
oblata ad consuetudinem illam, vel iam ad ius commune promovet, et quia
[illegible] a norma illa recesserit, ius gentium [illegible] conquer-
[illegible]. Effectus huius iuris est, quod morali necessitate inducat observandi
[illegible], quod gentes consensu arbitrario voluerunt se obstringere
[illegible] ideo cum ad pactum gentes devenerunt iure vero consociarum, ita ut si
[illegible] fidem una fallat, constringi possit ab altera ad eandem servandam.

forma huius iuris est
intra et extra.

intra stat in differen-
tia specifica, qua nim-
irum a iure tali naturali
quam civili.

a iure civili differt
quod ius civile in conditione
unius reipub. gentium
vero plurium gentium stat.

forma extra stat in
modo promulgandi.

gio ē inter gentes liberas deficit cōe iudicium, licet parti læsæ ad re-
dium aliud recurrere, ac si cætera sint paria, gentem fidei temeratæ
ream bello insequi, tametsi anceps sit belli alea, q̃ perditio̅ per incu-
sa incertæ gitq; si tñ gentem perfidiæ ream bello lacessas, incolum
ac spes non vana subest, fore, ut audientes religionem institutæ studiosi
tum faveant, aut Deus supremus fidei sequester et arbiter, scelus
nisi perfidiæ ministerio armorum tuorum expiet.

Jus Civile est id quod potestas secularis constituit pro bono peculiari hujus vel illius reipublicae.

Finis hujus iuris ē bonum cōe gentium gio talium, ius civile ē, q̃ potestas
secularis constituit p̃ bono peculiari hujus vel illius reipub: sibi cau-
sa efficiens hujus iuris ē superior in repub: adeoq; in statu Monarchico
princeps: in statu aristocratico Magnates et Optimates: in statu
democratico denique ipse populus: in Imperio nostro Imperator, cum
consensu statuum fert leges universales. Obiectum iuris civilis constituunt
ii qui veri et quasi subditi illius reipub: p̃ qua latum ē. legislator
ipse lege sua non tenetur, sive loquamur de vi directiva, sive coactiva,
tenetur tamen quodamodo indirecte, sive virtute iuris naturalis, quod eundem ob-
ligat, ut bono exemplo subditis præluceat ac tum verbis tum facto
ad virtutem insectandam inducat. Obiectum iuris civilis sunt actus probi
honesti, externi, futuri, atque frequenter solent accidere, nam
de hisce actibus poni et solent fieri leges humanæ. effectus iuris
civilis ē quod obligat ad observantiam. Finis iuris hujus ē bonum pecu-
liare reipubl: pro qua latum ē. dividitur ius civile in scriptum et non

Consuetudo est ius moribus introductum ac tacito summæ potestatis consensu comprobatum.

scriptum, scriptum ē quod expresso summæ potestatis consensu in uti-
litatem subditorum constitutum ē. non scriptum, quod tacito eiusdem
summæ potestatis consensu comprobatum ē: unde sua sponte sequi-
tur falsissimam esse sententiam dicentium, quod scriptura sit essentia iuris
scripti: nam ut dictum ius scriptum illud vocas, quod expresso summæ

potestatis consensu constitutum est. quod scriptura non est de essentia, quia
expresso voluntas principis sine adminiculo scripturae promulgari
potest. Confir: scriptura non scripto et audienti supervenit, quia
si voluntas principis viva voce promulgatur, ius scriptum in esse
suo iam est completum, quod scriptura non est de essentia iuris scripti.
Obiicies. ius scriptum promulgatur adminiculo scripturae, quod scriptura
est de essentia iuris scripti. quia promulgatio est de essentia iuris scripti. Resp.
dist: ans. ius scriptum promulgatur adminiculo scripturae aliquando
esto. semper, nego ans. et ad. ius scriptum etiam viva voce promulgari
potest. et licet frequentius promulgetur adminiculo scripturae, id
tamen non ob necessitatem quandam, sed quia hoc pacto commodius deducitur
in notitiam subditorum. Species iuris scripti sequentes numerantur.
lex, plebiscitum. senatusconsultum, principis placitum. edicta praetorum.
responsa prudentum. De quibus ordine. lex considerari potest vel absolute
vel relate sive cum respectu ad statum populare Reipub:
Romanae. absolute considerata. definitur constitutio ordinatio rationis
in bonum commune ab eo, qui curam eius habet, promulgata. relate
spectata describitur in § 4to h. tit. est id, quod populus romanus sena,,
torio magistratu interrogante veluti consule constituebat.
Modus ferendarum legum apud Romanos sequens observabatur. populus
in comitia coactus a consule, dictatore, vel praetore his verbis inter,,
rogabatur, velitis iubeatis Quirites? cui deinde in tabellis respon,,
debat populus vel per litteram A. si antiquare volebant legem,
vel per litteras. V. R. hoc est uti rogas si legem probabat. 2da
iuris species est plebiscitum. ac definitur in § 4to h. t. est illud, quod plebs

Lex absolute spectata est ordinatio rationis in bonum commune ab eo qui curam eius habet lata et promulgata.

Q: an et quomodo leges obligent cum gravi damno ac etiam cum periculo vitae?

plebeio magistratu interrogante veluti tribuno constitueba[t]

Causa instrumentalis hujus juris erat plebs, unicum dominationi patritiorum ultra ferre nollet, ac secessione minitaretur, ex urbe quoque sua scita populum etiam obstringeret, effecit tandem ut ...
lege primum lege Horatia, deinde hortensia confirmarentur.
differentia plebs à populo sicut species à genere, vel ut vestigia loquuntur
quemadmodum pars à toto: appellatione scilicet populi cuncti cives designantur
commemoratis etiam patritiis. vocabulo plebis cives reliqui
sine patritiis designantur. dicto §. 4to. I. I. causa principalis
hujus juris est populus romanus, qui adminiculo legis hortensiae

Scitum senatus

plebiscita confirmavit. Tertio juris species est senatusconsultum,
describitur §. 5to h. t. est id quod senatus jubet atque constituit.
Causa instrumentalis hujus juris est senatus: unicum in eam multitudinem
excrevisset populus romanus ut legis sanciendae gratia difficulter convocari posset ipsa necessitas curam rei pub: senatui
consignavit. hinc omnis fere legum condendarum facultas senatui relicta. L. 2. §. 9. ff. de origine juris. occupata demum
repub: primi principes ut eum principatus sibi firmarent
umbram antiquae potestatis senatui permiserunt. Causa vero
hujus est consensus populi in statu democratico. vel conniventia

Principis placita

Principis in statu Monarchico. Quarta juris species est Principis placitum, ita ut quod Principi placuit animo condendae
legis vim juris obtinet: legem regia populus romanus omne
imperium suum in principem transtulit, cum enim discordiis
civilibus respublica esset turbata ac fessa et Octavius Augustus ...

defensionis omnem potestatem ad se traheret. ac populo inutile
sufficienti la tenteret rejeret, advertens populus eo iam pro-
cedendi Augusti potiam ut spes nulla recuperandae libertatis
maneret, reliqua necum adactus ad eam potestatem adminiculo
legis regiae in Augustum transtulit. dicitur haec lex regia,
quia per eam potestas regia in Augustum ac successores ejus
collata fuit. Constitutio principis est vel generalis vel specialis; gen-
eralis est quae omnium aut quasi omnium subditorum felicitatem pro
lixe pro habet. specialis quae peculiarem quorundam bonum prop-
ositum ac promovet; constitutionis generalis tres occurrunt
species: rescriptum, decretum et edictum. rescriptum est quo princeps
ad supplicationem vel epistolam consultantium rescribit. decretum
sententia qua princeps causam inter subditos controversam deter-
minat. ubi tamen hic licet distinguere, vel declarat princeps, quod
decisionem suam pro lege observari velit vel non, si prius vim legis
obtinet. § 6. h. t. l. 1. § 1. ff. de constitutionibus principum. nam
voltus principis legem facit, quod si velit princeps ut sententiam a
se lata legis instar observes, hoc volto, eius vim legis obti-
net. si posterius decisio principis vim iuris non habet, quia lex deficit
voluntate obligatoria utsola, quale decisio principis per se et
valide non induit. cum propter concernat causam privatam l. 2. l. 3.
Cod: de legibus.
~~[illegible]~~ specialis = ~~[illegible] seu exemptio legis quo ingredient~~
Constitutio specialis vocatur alio nomine privilegium, ac definitur
[illegible] privata alicui speciale concedens.
Ob: privilegium non est lex sed exemptio legis quo ingrediens

Constitutiones principum sunt vel generales vel speciales

Decretum

esse lex. R. dist: aut privilegium sit lex respectu ejus cui com-
petit, respectu aliorum ergo aut etiam tamen si privilegium sit
respectu ejus cui competit, tum eum regulariter eximit ab obli-
gatione legis, est tamen lex respectu aliorum, quos obligat ne privi-
legium impediant ab usu privilegii.
Instabis si privilegium est privilegium ad non esse obligatum lege
privata, sed communis quo saltem respectu dicitur lex privata. Respondeo: non
aut non est lex privata sed communis; si commune aut bonum proxime respicit
lex communis illa dicitur, quae pro fine suo proximo habet bonum privati, ergo cum
cum privilegium respiciat, hinc lex privata dicitur.
Dividitur privilegium in reale et personale, reale dicitur, quod proxime
rei ipsi aut si personis competit ob causam saltem realem immediate
est concessum. at personale est quod dicitur, quod proxime ob qualitatem aliquam
realem personis est concessum, ut haec definitiones illa quas sequens
capienda distinctio, privilegium vel proxime assignatur rei, personis
distincte vel tribuitur personis qua talibus, priori modo
habet dicitur reale, adeoque si ecclesiae, monasterio, fundo, [illegible]
tati concedatur privilegium, id dicitur reale, quia ipsi rei proxime
privilegium quod personis tribuitur vel committitur primario ob quali-
tatem aliquam personalem, vel ob causam realem fortassis, quod eo collimat
ut domum avertat a patrimonio, privilegium prioris generis
personale, nec ad heredes transitorium, l. 60. l. 196. ff.
regul. iur. privilegium posterioris generis est reale, eoque
transitorium ad heredes, [illegible] legibus. [illegible] Clerici

torum decuriones legem sentiunt a sordidis muneribus, privi-
legium dicitur personale, quod ob qualitatem personalem primario est
concessum, puta clericatum, dignitatem senatoriam, decurionatum,
et sunt qualitates personales, quae ita personis inhaerent, ut inde avelli
nequeant. Contra privilegium, quo gaudet minor ita ut laeso
statim laesus petere possit restitutionem in integrum. Dicitur reale, quod ob
causam realem primario est concessum, [illegible] ut damnum ad certum
minuis patrimonio. Edicta vero praetorum, quae defini-
erunt, est jus adjuvandi, supplendi, corrigendi gratia juris civilis
causa a praetoribus constitutum. Causa instrumentalis hujus juris sunt praetores
civiles, qui jus dicundo praeerant. Causa principalis est populus romanus
qui cum adverteret edicta praetoris insigni aequitate [illegible]
nixa esse, illa tandem approbavit. Tertia juris species sunt responsa
prudentum, quae definiuntur: sunt sententiae et opiniones eorum
quibus permissum erat de jure respondere § 8. h. t.

Tantum de jure scripto, sequitur de non scripto sive de consuetudine
quae definitur: est jus moribus introductum, et tacito summae potes-
tatis consensu approbatum. Dividitur in eam quae est juxta, quae praeter
et quae contra legem. Prima legem scriptam supponit, eamque obser-
vando confirmat, dum impedit, ne desuetudine tollatur.
Secunda versatur circa legem in causa lege non scripta et praecepta,
ac novam obligationem inducit. Tertia legem praeexistentem tollit.
Dividi quoque solet consuetudo in canonicam et civilem.

Edicta prae-
torum.
Sunt jus adjuvandi,
supplendi, aut corri-
gendi juris civilis
gratia a praetoribus
propositum.

Responsa prudentum
sunt sententiae et opiniones
eorum quibus permissum
erat de jure respondere.

Consuetudo est jus
moribus introductum
ac tacito summae potes-
tatis consensu appro-
batum.

Canonica, 3º quod est frequenti usu Clericorum, civilis quod qui-
ribus laicorum nascitur, si Clericus et Laicus circa materiam ecclesiasticam
et politicam uniformiter operentur, resultat consuetudo civilis,
quia ad hanc clerici non concurrunt qua tales, sed in quantum
cives et membra reipublicae.

Causa efficiens est vel remota vel proxima. Remota est communitas per-
fecta habens, videlicet vim legis, aut statutum ponere potest; et consuetudinem
quando nascitur obligatio legalis, quod ab illa demum communitate introduci
potest, quae est capax obligationis legalis; unde sua sponte sequitur, quod
a particulari familia introduci non possit consuetudo, [illegible]
non sit capax obligationis, provenientis ex pacto et procreatione, non
tamen obligationis legalis: illud non requiritur, [illegible] communitas, quae introducere
vult consuetudinem, ~~tametsi~~ non sit capax potestatis legislativae,
consuetudo siquidem ~~[illegible]~~ suam vim recipit non ab actibus subdi-
torum, sed a consensu tacito summae potestatis, quae ex parte
[illegible] non requirunt actus potestatis publicae, adeoque licet communitas sit
capax potestatis legislativae, tamen introducere potest consuetudinem.
Causa efficiens proxima consuetudinis est vel instrumentalis, vel prin-
cipalis: instrumentalis sunt plures actus animo introducendae consuetu-
dinis a populo exerciti; principalis est tacitus consensus summae
potestatis; ab hoc enim consequitur consuetudo vim suam, ut potestas
a populo accipere potest. Solum consuetudinis constituunt hoc,
obligans consuetudinem, obligans [illegible] quod sit de communitate, in[illegible]

consuetudo. Obligatio consuetudinis est ea, ad quod obligat. obligare
potest ad illud tantum quod est honestum et proficuum reipublicae. consuetudo
cum vim legis obtineat, quod sicut lex obligare non potest ad alia, quam
quod est honesta et proficua rei publicae, sic nec consuetudo. Tertia
consuetudinis desumitur ab eius requisitis, requiruntur autem plura,
ad hoc, ut legitima consuetudo consurgat. Primo requiruntur plures actus.
2do animus introducendae consuetudinis. 3tio diuturnitas temporis. 4to
tolerantia consensus superioris. primo itaque requiruntur plures actus ad
consuetudinem, in nullo tamen determinari potest, quot actus ad quamlibet
consuetudinem requirantur. nam pluritas actuum ideo tantum requiritur,
ut inde possit colligi consensus populi in consuetudinem et obligationem legalem.
cum quod consensus iste quandoque citius, quandoque tardius colligatur, prout eiusmodi
actus est vel magis vel minus notorius. hinc merito rem hanc committi
mus arbitrio iudicis.

Controvertitur, possitne consuetudo aliquod per duos actus introduci, in contro-
versia hac in varias partes abeunt authores quorum placita re-
ferre longum foret. ego censeo sufficere posse 2. actus ad consuetu-
dinem si modo sint plane notorii, nam ut dictum plures actus non per se
et alia requiruntur ad consuetudinem, quam ut ex inde colligatur
necessarius consensus populi in consuetudinem. sed ex 2. actibus plane
notoriis consensus iste sufficienter potest colligi, quod duo actus plane
notorii possint sufficere ad consuetudinem: Confirmatur: 2 actus plane
notorii aequivalent in morali aestimatione pluribus actibus minus
notoriis, quod si plures actus minus notorii sufficere possint ad con-

4tuor requiruntur ad consuetudinem.
1 plures actus
2 animus introd.
3 diuturnitas temporis
4 tacitus saltem potestatis consensus.

suetudine, posunt etiam sufficere 2 actus planè notorii. —
Obiicies 1. duo actus non dicunt frequentiam; ergo non dicunt sufficientiam ad
consuetudinem: ad hanc enim requiritur frequentia. 2 actus non dicunt frequentiam moralem esto, formalem nego. 2 ita
duo actus tantum tibi non dicunt frequentiam moralem et habitualem,
sive illam quae ex pluribus numeris consurgit: si tamen sint planè no-
torii, dicunt saltem frequentiam formalem, sive illam quae requiritur
ad consuetudinem, cum ex iisdam possit colligi consensus populi
in consuetudinem. —
Obiicies 2do unicus actus non sufficit ad consuetudinem licet planè sit
notorius; ergo nec 2 sufficiunt. Resp. dist. ant. unicus actus non sufficit
ad consuetudinem, si sit instantaneus esto: si ad perfectionem
et consummationem suam requirat tractum longioris temporis, nego
ant. et conseq. unicus actus si sit instantaneus non sufficit ad consue-
tudinem, quia vix ex unico eodemque colligi potest consensus populi in
consuetudinem. Si sit actus talis, qui ad consummationem suam requirit
tractum longioris temporis, forte ut pretiosus fons, aut aliud sim-
ile opus publicum à populo adornes, talis actus sufficit ad consuetu-
dinem, quia in aestimatione morali aequivalet pluribus aliis actibus,
adeoque et ita comparatus, ut ex inde sufficienter possit colligi con-
sensus populi in consuetudinem. —
Planè ad hoc ut consurgat consuetudo, necesse non est, ut quidam

firmata ee. nã ₒsensus populi sufficient pot colligi ex actibus ind=
ividuis, qd superflue requiraᵗ ex actᵘ individuis firmatis, nec obloquit
textus in lege 34. ff de legib. ibi ubi ait inveterata ₒsuetu=
tine mudat, expsorandum ee, an ₒtradictorio iudicio sit firmata.
Nam textus citatus ab adductᵘ eo tantum collimat, nempe si dubites de
existentia ₒsuetudinis, ₒ optime probari potest, si ostendatur ₒtra=
dictorio iudicio firmata ee. argumentum à dato obtenti est sufficient
ad inducendam ₒsuetudinem, quia ex iis sufficienter colligi u pot ₒsensus po=
puli in obligaoe legali. alterum requisitum est, ut ₒsuetudo tpore
sit firmata, ubi tamen una omnium sententia, quantum tporis requiras
ad ₒsuetudinem introducendam. sunt qui ₒsuetudinem praeter
legem separant à ₒsuetudine contra legem. ad illam 10 annos
sufficere docent, ad hanc tempus aliud requirunt, si opponit
ur legi civili, aliud, si legi canonicae. ad legem civilem
ₒsuetudine perimendam decennium tradunt sufficere. ad
legem canonicam ut tollenda 40 annos existimant requiri.
fundamentum distinctionis hujus desumunt ex capit. fin. de ₒsuetudine,
ubi dicitur ₒsuetudo debet ee legitime praescripta. qd tantum tporis
requiratur ad ₒsuetudinem, quantum requiritur ad praescriptionem. sed
ex pluries haec sententia non una ex causa, nam primo quantum à praescriptione
ad ₒsuetudinem legitimam non dicitur argumentum, cum tota caelo
inter se differant. qd autem principaliter ibidem in memorata
distinctione innititur de eadem vice nostro civili ad praescriptionem
ex idem tempus requiritur, sed pro diversitate circumstantiarum di=
versum, quandoque 3. quandoque 10 quandoque 20. quandoque 30. aut 40 annorum, qd

n. 3ᵘ ratio vero ad consuetudinem requiruntur 10. qui 20. 30 &
anni. Ad hoc in l. 32. ff. de legibus consuetudo dicitur invetera[ta]
et in l. fin. Cod. de privilegiis scholarum vocatur antiquissi[ma]
cum ergo ad eam non requirantur 100 [?] qui 10. anni, imo
quae 30 annis duravit, dici non potest inveterata et antiquissi[ma]
Denique consuetudo qua tollitur lex Ecclesiastica non indiget
vero praescriptione vel integratis, dicitur quod indiget [?]
nondum. Quod ostendo quoad utrumque membrum. primum [probatur]
probatio: inter praescriptionem et consuetudinem maxima intercedit
differentia, illa cum fiat a privato, haec a communitate quae [?]
illa indiget titulo, haec non indiget. illa requirit bonam fidem ex
parte praescribere volentis, et toto quidem tempore, haec vero tantum ad illam
sufficit antiquam, non ad hanc, illa soli praescribenti ius tribu[it]
haec vero omnibus [?] de communitate, ergo consuetudo qua tollitur lex Eccl[esi]
astica non indiget [?] praescriptionis. probatur etiam membrum 2
praescriptio contra legem canonicam non est praescriptio contra Eccl[esiam]
ergo licet ad praescriptionem quae currit contra Ecclesiam requira[ntur]
40 anni, hinc tamen non sequitur requiri etiam ad praescriptionem, quae
contra legem canonicam currit. Antecedens demonstratur. contra illam
fieri dicitur praescriptio, cuius ius cum iactura et damno patrimo[nii]
minuitur. sed praescriptio contra legem canonicam non minuit [uti]
litatem Ecclesiae, quia leges non respiciunt commodum legislatoris, sed com[mune]
quorum causa feruntur. ergo praescriptio contra legem canonicam non est
praescriptio contra Ecclesiam: ergo licet ad perimendum ius Ecclesiae
requirantur 40 anni, hinc tamen non sequitur requiri etiam ad tollendam leg[em]
Canonicam. —

rior sententia docet in usu deservari, quod pro quolibet tempore requiras introducendae consuetudinem, adeoque determinandum iudicis arbitrio relinquendum. Atque fundamentum ob causam et alia requisita ad consuetudine, quin et que denotat eius colligatur tempus populi consensus. Censui quod iste quod docilius quoque tardius colligitur, hinc meritore tempus ad arbitrium iudicis, quia quoties aliquid non est a iure determinatum, recurrimus ad arbitrium iudicis. 3tio requiritur ad consuetudinem animus introducendae consuetudinis, quo sine consurgit ...te si ad consuetudinem desideratur animus introducendae consuetudinis, de facto multi ea exercent sine obligatione legali, quod etiam in sententiam cadunt, si nemo dixerit, quod ad processionem angeli cum teneas orare vel in Ecclesia ingressu sumere aquam benedictam. Cuius alia ratio reddi potest, quin quod talia actus fre...entur animo introducendae consuetudinis. 4to denique requiritur tandem consensus superioris, nam ex consensu populi non consuetudo accipere authoritate iuris, quod consensus legislatoris mandatum esse debet, ut ex professo hic cum operosa lege scripta tandem.

Dubitatur requiraturne ad consuetudinem consensus legislatoris concomitans, supponens in Principe notitiam actuum, an sufficiat antecedens expressus in legibus de consuetudine latis. Dico sufficere antecedentem. Probatur. ex consensu legali antecedente consuetudo accipit authoritatem iuris, quod gratis ac superflue requiritur consensus concomitans.

Omnis consensus expressus in legibus et constitutionibus quod ab hoc consensu

n. q. pot. consuetudo accipere authoritatem [illegible] R: dist. dum. con-
sensus populi in legibus n. existit ampliq. existo physic. moral-
iter vero dum. et sic. consensus legatus in aestimatione morali tam-
diu existit, quamdiu lex n. revocatur. Esto igitur consensus legis-
latoris n. existat physice et ad [illegible], sufficit tamen, q. existat ad-
moraliter et politice. ~
Effectus consuetudinis aliqui sunt [illegible], aliq. sunt praeter, et aliq. sunt
contra legem. Una lege praeexistente [illegible] confirmat, [illegible]
confirmat in quantum [illegible] ut desuetudine, seu n. usu
tollatur. Interpretatur, in quantum declarat, quo sensu sit
accepta. Hinc optima legum interpres dicitur L. 37. ff. de leg.
et ibi Brunneman. Tertia in [illegible] per legem n. praecepta non
obligationem inducit. Una denique lege praeexistente tollit, consuetu-
tudinis eadem authoritas, quae legis quae sicut per legem posteriorem
tolli potest anterior, sic etiam per consuetudinem posteriorem. ~
Obiicies imo [illegible] in L. 2. Cod. quae sit longa consuetudo, ubi dicitur
consuetudinem tam validam n. esse ut vincere possit legem. R. consue-
tudinem tam validam n. esse ut vincere possit legem, esse tamen
validam, ut tollere possit legem. ad victoriam siquidem requi-
ritur virtus major: ad abrogationem sufficiunt vires pares. ~
Obiicies 2. consuetudo contra legem est contra rationem, quia lex est ordina-
tio rationis, quae consuetudo contra legem est irrationabilis. ergo [illegible] invalida.
dist. ant. consuetudo contra legem est contra rationem particularem aliquam
conc. contra omnem rationem nego ant. et cons. consuetudo contra legem n.
repugnat omni rationi, sed illi soltem, ob quam lex fuit la-

Ternio 3. Institutionum Imperialium.

Hinc perperam inferes esse irrationalem, aut certe si hoc inferendum ratio sibi constet, eodem iure intuleris, neque dum lege contraria priorem tolli posse. Contrariae consuetudinis suntea, quae faciunt, ut res sit, vel spectata vel suapte natura, vel ob principium extrinsecum. suapte natura, si desinat esse honesta aut utilis reipub. ob principium extrinsecum, si iure contrario tollatur.

Titulus tertius de Jure personarum.

Titulus 4us de ingenuis.

Titulus 5us de libertinis. Titulus 6us qui et quibus ex causis manumittere non possunt.

Titulus 7us de Lege Fusia Caninia tollenda.

Titulus 8us de his qui sui vel alieni iuris sunt.

Praeliminaribus in antecessum ea, quae sternere viam nostrae tractationi videbantur. nunc aggredimur doctrinam civilem, ac ad objecta iuris deflectimus. ut autem confusionem [illegible], ac [illegible] omnium sine lege [illegible] lentes obiter in eam tractationem ad certa capita restringemus, ac initio quidem de personis quibus ius competit, tum de rebus, de quibus ius datur; denique de actionibus beneficio quarum ius suum compendiose disseremus.

Finibus abruptis patent iam carceres venti. Persona hoc loco est homo in societate civili vivens consideratus.

Persona quid sit. homo in societate civili vivens.

Hō l. ē mas l. fem. ĩd statu nāli.

pot l. esse de statu quem habet à natura, vel esse de statu quem habet à iure civili. à statu nāli dividitur hō primo in marem et foeminam. Et qi contendāt, foeminam in usu iuris ppriē nō ee personam hoīs, ii sententiam probandā obtendunt textum in Lege 38. § 5to. ff. de poenis, ubi mulier opponit homini, sed his obloquitur textus expressus in L. 1052. ff. de verborum significationibus, ubi expresse ait iurisconsultus, appellatioē hominis etiam contineri foeminas argumentum contrarium non stringit, nam in Lege opposita per hominem designatur quidem masculus, sed tamen ut non negatur, appellatioē hominis contineri quoque foeminas. —

Sbiiciunt foemina ē monstrum, qō nō continetur appellatione hominum arg. ex Lege 14. ff. de statu hominum. Ans. probatur. Monstrum ē effectus à sua fine et intenta naturae operatione aberrans et degenerans, sed talis effectus ē foemina, qā naā intentione primaria vult masculum tqm̃ optimum, et demum tunc si nequeat efficere masculum, producit feminam: qō. R. dist. inquiendo antecedens, foemina ē monstrum philosophicum transeat

Monstrum iuridicum ē qd contra formā humani generis inversō more procreatur.

foemina ē monstrum iuridicum nego antecedens et consequentiam. in usu iuris monstrum ē qd contra formam humani generis inverso more procreatur

cita Lege 14. ff. de statu hominum. hoc modo autem
non procreatur femina.
Circa divisionem hanc tenenda doctrina, quod in quibusdam
iuris articulis melior sit conditio masculorum, in quibus-
dam feminarum, in plerisque vero aequalis. melior
conditio masculorum, si sit negotium, quod desiderat prae-
stantiam sexus. Colligitur satis ex Lege 2. ff. de reg.
Juris et Lege 12. §. 2. ff. de iudiciis, in quibus locis traditur
quod feminae ab omnibus officiis civilibus et publicis remo-
tae sint, ac ideo nec iudicare possint, nec magistra-
tum gerere, nec postulare, nec pro alio intercedere,
nec procuratores existere. et merito sane. Sed mas-
culi siquidem praestantiores natura sunt feminis, quia
maioribus abundant animi, ingenii vel dotibus. quoniam
his quae desiderant praestantiam sexus debuerunt me-
lioris reddi conditionis, quam feminae. melior con-
ditio feminarum quam masculorum, si occurrat nego-
tium, in quo commiserationem meretur imbecillitas
sexus feminei. Colligitur ex variis iuris locis, in qui-
bus ob infirmitatem sexui feminino specialis favor
exhibetur. Sic mulier in bonis mariti praelationem habet
ratione dotis Lege 12. Codicis qui potiores in pignore. pro alio

In negotiis quae praestantiam sexus desiderant melioris conditionis masculus. ut in textu. probatur.

~~[illegible]~~

In negotiis in quibus commiserationem meretur imbecillitas feminei sexus. melior conditio feminae. sic in praelatione habet in bonis mariti ratione dotis. et senatusconsulto Velleiano.

si intercedat foemina iuvatur auxilio senatus consulti Velejani totis titulis ff. et Cod: ad senatusconsultum Velejanum. mulier adulterii rea detruditur in monasterium. adulter vero punitur gladio Novella 134. cap: 10.

In causis religiosis masculi et foeminae conditione sunt pares, nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis; ergo cum certi Juris articuli recenseantur in quibus melioris conditionis sunt masculi, certi vero in quibus foeminae, signum est, in causis religiosis mares et foeminas conditione pares esse.

Hermaphroditus reducendus ad sexum in quo praevalet.

si vero sit utroque sexu aequivalens tenetur unum eligere, ac electum exercere [illegible] non licet.

Dubitatur quo revocandi sunt hermaphroditi ad masculos, an foeminas. R: referendos esse ad illum sexum, qui in iisdem praevalet. L. 10. ff. de statu hominum. Lege 15. §. primo ff. de testibus. Lege 6ta §. finali. ff. de liberis et posthumis. qui si utroque sexu valeant iubentur unum eligere, quo electo sexu variare deinceps non permittuntur.

Utrum hermaphroditus, qui utroque sexu valet, non admittatur ad professionem religiosam, ergo neque admittendus ad matrimonium. R: negando consequentiam. disparitas est, quia ~~indecens~~ indecens non videtur matrimonio iungi illum, qui habilis est ad perfectam copulam.

et maximam sapit indecentiam, et summe videtur periculosum foeminarum actui misceri illum qui agere vim pot. et virorum actui misceri illa, quae pativim pot.

2da hominis divisio à nativitate in natum et nasciturum seu posthumum.

2do. dividitur homo à nativitate in natum et nasciturum seu posthumum, circa posthumum tenenda regula est in causis in quibus de commodo eius agitur habeatur pro nato. Lege. 7. Lege. 26. ff. de statu hominum. Lege 231. ff. de verborum significationibus. hinc est capax fit successionis legitimae, ac gaudeat postliminii, si mulier praegnans forte ab hostibus capta fuerit. dicta Lege 26. ff. de statu hominum si non agatur de commodo posthumi, sed alterius non habetur pro nato dicta Lege 7. ff. de statu hominum. et Lege 231. ff. de verborum significationibus. hinc non prodest patri ut ob numerum liberorum excusare se possit à Tutela. Lege. 2. §. 6to ff. de excusationibus tutorum.

Natus dividitur in legit. et illegit. illeg. qui ex iusto thoro: hic qui extra iustum thorum natus est.

Natus ulterius dividitur in legitimum et illegitimum, legitimus dicitur qui ex iusto thoro: illegitimus qui extra iustum thorum natus est.

Censetur autem natus ex iusto thoro primo, qui natus est mense septimo post contractas nuptias Lege 12. ff. de statu hominum.

2do qui natus ex vidua mense 10 post mortem mariti Lege 29. princip. ff. de liberis et posthumis.

Eodem loco habetur qui post mortem mariti natus ex vidua sub initium mensis 11. qui natus sub finem mensis 11. l. remotiore tempore, vix ut censeri possit legitimus, argumento Novella 39. cap. 2.

Legitime nati sequuntur patrem et conditionem patris. l. 19. ff. de statu hominum

Quoad legitime natos regula, quod sequantur conditionem patris. l. 19. ff. de statu hominum, Lege 10. ff. de senatoribus. Lege 6ta. §. primo ff. ad municipalem de incolis. Lege 196. §. primo ff. de verborum significationibus.

Illegitimi sequuntur conditionem matris. l. 19.

Quoad illegitimos regula, quod sequantur conditionem matris dicta l. 19. et l. 24. ff. de statu hominum.

Thorus iniustus vel permissus vel prohibitus nati ex thoro permisso dicuntur naturales

Thorus iniustus vel permissus, l. prohibitus. nati ex thoro permisso, puta concubinatu, dicuntur naturales §. finali institut. de nuptiis. toto titulo Codicis

de naturalibus liberis. Thorg prohibitg vel simpliciter prohibitg. vel ob turpitudinem specialiter notatg. susceptus ex illo vocatur spurius, quasi sine certo patre natus. Lege. 23. ff. de statu hominū. nam ut poëta canit. —

Non habet ille patrem, cui populus pater est.

Natg ex isto dicitur sacrilegus, incestuosus, adulterinus. Circa natos ex coniunctione damnata tenenda est regula, quod neque nomen mereatur liberorum naturalium, neque alendi sint à parentibus, authentica ex complexu. Cod. de incestis nuptijs. sed hunc rigorem iuris civilis sustulit Jus Canonicum. —

Status civilis triplex dicitur: libertatis, civitatis et familiae. à statu libertatis dividitur homo in liberum et servum. liber dicitur aliquis à libertate, non quidem illa physica, vi cuius positis omnibus ad agendum requisitis agere possumus vel non agere, haec enim etiam in servos cadit. sed morali ac civili. Quae definitur, quod sit conditio politica vi cuius cuicunque pro agere possumus, velut

thorg phbtg l. e. spliciter phibitg vel ob turpitudinem specialiter notatg.

natg ex simpliciter phibito dr spurius.

natg ex scio. dr sacrilegg. incestuosg adulterinus.

liberi adulterini de iure civili nō sūt alendi, hanc lib. ll iure canon. qui correctum est.

libertas ē conditio politica, vi cuius cuicunque pro agere possumus.

describitur in §. primo institutj de Jure perso-
narum, quod sit naturalis facultas ejus, quod
cuique facere libet, nisi si quid vi aut iure
prohibeatur. Liber itaq appellatur, qui
facultatem habet peragendi ea, quæ iuri sunt
consentanea puta, qui potest condere testa-
mentum, contrahere, acquirere dominium,
iudicio experiri. qui ob defectum iuris peragere
non potest, memoratus libertate caret.

liber est, qui facultatem habet ea, quæ iuri sunt consentanea, peragendi

Liberorum hominum quidam sunt ingenuj, quidam
libertini, ingenuus dicitur, qui natus est ex
matre, quæ h. unico momento gestati uteri fuit
libera. Principio de ingenuis. nam eo ipso momen-
to, quo venter fuit liber, editum infantem ac
in libertate natum iura fingunt, cum quo-
ties de commodo partus agitur, habeatur pro
nato. Lege 7. ff. de statu hominum.

ingenuus est, qui natus ex matre est, quæ vel unico momento gestati uteri fuit libera

Servus est, qui potestate caret agendi ea, quæ
iuri sunt consentanea. Carentia hæc inducitur

Servus est, qui caret potestate agendi ea, quæ iuri sunt consentanea.

II

per servitutem, quæ considerari potest vel absolute vel relate. Considerata absolute definitur, quod sit moralis qualitas privationem libertatis indeque pendentium Iurium inducens.

Causa efficiens servitutis est vel remota, vel proxima. Remota est ius gentium improprie dictum. probatur: illud pertinet ad ius gentium improprie dictum, quod usu gentium citra obligationem mutuam est receptum. sed hoc modo recepta est servitus. ergo pertinet ad ius gentium improprie dictum.

Causa efficiens proxima servitutis sunt modi, quibus inducitur. inducitur autem primo captivitate: qui enim in bello capiuntur ab hostibus, efficiuntur capientium. §. 4to de Jure personarum. Lege. 5ta. §. primo ff. de statu hominum. 2do inducitur na-

Servitus vel est absolute vel relate. absolute considerata definitur quod sit moralis qualitas privative libertatis et inde pendentium iurium inducens.

Causa efficiens est remota vel proxima. remota est ius gentium. proxima sunt modi, quibus inducitur servitus.

tivitate: qui enim ex ancilla nascitur, ventris conditionem sequitur dicto. 4to. §. de Jure personarum. nam conditionem patris sequi non potest. hunc enim habere non censetur, cum pater is dicatur, quem nuptiæ demonstrant lege. 5ta. ff. de in Jus vocando.

3tio induitur induitur servitus conditione sui ipsius, puta si liber homo major. 20. annis ad pretium participandum passus sit se venumdari. Nam in pœnam fraudis improbus privatur libertate sua. dicto §. 4to. de Jure Personarum.

Obj: homo liber non est apta materia venditionis, cum libertas æstimationem non recipiat. ergò per venditionem liberum non potest indui servitus.

R: servitutem indui non potestate venditionis, sed vi legis, quæ tanquam indignum libertate privat, qui pro

vilissimo pretio eandem voluit prostitu-
ere.

4to inducit servitus revocatione ingrati li-
berti in servitutem. Lege. 2da Codice de
libertis. Nam indignus videtur beneficio, qui
in praejudicium concedentis eodem abutitur.

5to denique inducitur servitus atrocitate
sententiae, puta si ob grave delictum in
metallum ~~ad ad~~ aut ad pugnandum cum
bestiis quis damnetur. Libro decimo septi-
mo ff. de poenis.

Subiectum servitutis est servus, ex eo
sic dictus, quod belli duces captivos ser-
vare, nec occidere consueverint. §. 3tio
de Jure Personarum.

Forma servitutis stat in differentia
specifica, quae ab aliis qualitatibus

quo ab aliis qualitatibus libertatem restringentibus distinguitur. quae differentia in eo sita est, quod libertatem indeque pendentia iura omnino perimat.

Effectus servitutis est, quod inducat privationem libertatis, indeque pendentium iurium.

Contraria servitutis sunt modi, quibus tollitur, quos suo infra loco clare et discrete recensebimus.

Circa servos notandae quaedam regulae; prima est, quod iure civili habeantur pro nullis; libro trigesimo secundo digestis de regulis iuris.

Secunda, quod iure naturae aequales

sint hominibus aliis, adeoque obli-
gationis activae et passivae capaces dicta
libro trigesimo secundo Digesti de
Regulis Juris. et libro decimo quarto
Digesti de obligationibus et actionibus.

Tertia quod quaecunque acquirant,
acquirant ipsi servi Domino paragra-
pho tertio instituti. Per quas per-
sonas cuique acquiratur. Cum non po-
testati alienae perfecte sint subiecti,
in potestate sua nihil proprium
habere possunt.

Quarta, quod caput habere non
intelliguntur. paragrapho quarto
instituti de capitis diminutione.
Hinc dicitur, et dici solet, jure nos-
tro servi homines vivos sine capite.

Servi enim sunt homines vivi, et vi-
vunt, qui tamen caput habere cen-
sentur; Jure nostro dicto para-
grapho quarto.

Servitus relate considerata definitur
~~quod quod~~ quod sit ~~moral~~, mora-
lis qualitas, vi cujus homo alte-
rius hominis dominio positive sub-
jicitur: sive ut describitur
in Paragrapho secundo de
Jure Personarum, quod
sit constitutio Juris gentium
qua quis dominio alieno con-
tra naturam subjicitur.
Supponit ergo hanc servitus
Dominicam potestatem ex par-
te eius, qui hominem subjicit.

Definitur autem à nobis domi-
nica potestas, quod sit ius vi cuius
hominem ad proprium utilita-
tem nostram subiectum nobis ha-
bemus.

Causa efficiens dominicae potestatis
est vel remota, vel proxima. re-
mota est ius gentium improprie
sumptum. Causa efficiens dominicae
potestatis proxima est multiplex. nam
primo inducitur captivitate, si quis ca-
pitur ab hostibus. 2do inducitur cau-
sa proxima dominicae potestatis ipsa nati-
vitate. Tertio verò inducitur empti-
one hominis, qui ad pretium participan-
dum passus est se venumdari. 4to
autem inducitur revocatione ingrati

ingrati liberti in servitutem. —
Subiectum dominii potestatis huius stat in domino, sive est dominus, qui definiri potest, quod sit homo, hominem alium ad prodisam utilitatem suam subiectum sibi habens. —
Obiectum dominii potestatis huius est servus, qui definiri potest, quod sit homo quem ad prodisam utilitatem nostrae utilitatem nostram subiectum nobis habemus. —:
Forma potestatis memoratae dominicae stat in differentia, stat in differentia specifica, qua nempe distinguitur à potestatibus aliis. Quae differentia autem in eo est

ita, quod ipsa respiciat unice utilita-
tem et comodum ac commodum ipsius
domini.

Effectus dominicae potestatis plures
occurrunt. Primus effectus dominicae
potestatis est, quod dominus sibi et
per servum acquirat toto titulo in-
stitutis, per quas personas cuique
acquiritur.

Secundus potestatis huius dominicae
effectus est, quod dominus istius ser-
vi alienare aut manumittere servum
potest possit.

Tertius potestatis huius dominicae effec-
tus est, quod dominus ab alio deten-
tum possit vindicare.

Quartus autem potestatis domi-
nicae effectus est, quod dominus licentia

habeat, modice servum castigandi. nam modice immodice animadvertere in servum non licet. Partim scilicet qia interesse reipublicae, ne re sua quis abutatur. Partim qia, scilicet sicuti servi nullum sibi auxilium contra saevitiam magnam dominorum suorum suppetere desperatione facile isti servi ita immodice castigati à suis dominis induci possunt, ut scilicet aut sibi ipsi, aut etiam suis dominis violentas manus forte inferant. Quod si igitur dominus tractare inclementius sustineant bonis conditionibus. ~~bonis conditionibus~~ cogitur eum vendere. §.

cundo, de his qui sui vel alieni juris sunt.

Contrariae dominicae potestatis sunt modi, quibus tollitur potestas her dominica. Tollitur autem potestas her dominica vel ipso jure, vel ipso facto hominis. Ipso jure toties tollitur potestas dominica, quoties lex ipsa proxime libertatem tribuit, forte quod servus ea conditione fuerit venditus, ut intra certum temporis spatium manumitteretur: temporis enim spatio illo elapso, ipsa juris potestate libertatem consequitur. Lege prima et lege quarta digestis, qui sine manumissione, qui sine manumissione.

Facto hominis tollitur potestas dominica, si servus manumittatur.

Definitur autem manumissio quod sit datio libertatis. sive quod sit actus, quo actu servus è potestate dimittitur.

Causa efficiens manumissionis est ipse manumittens, qui servum hominem aliquem manumittit.

Ubi occurrit regula aliqua, quod manumittere possit omnis, qui non prohibetur.

Prohibetur autem primò qui manumittere vult in fraudem Creditorum. Puta qui vel isto tempore, quo manumittit, solvendo non est, sive solvere non possit ~~potestas penuriam aliquam~~.

* el dati libertatibus destitutus est sol-
vendo esse, Paragrapho tertio,
i et ex quibus causis, qui et ex quib.
causis.

Ceterum non possum hic refer. vel
tunc debitor vel tunc debitor obær-
atus manumittere inter vi-
vos et adhuc in vita degentes in-
tuendo, an vero ultima vol-
untate scilicet in agone expressa
? inter vivos vellit debitor
manumittere, interest sci-
tune solvendo se non ex-
stere, an vero ignoraret. si
sciat, tum manumissio est
ipso jure nulla principio insti-
tutis, qui et ex quibus causis.

*

Quando enim actus est contra prohibitionem legis, tum ipse actus censetur ipso jure nullus, si lex non exprimat, quid eum actum damnare vellit. Ex lege quinta Codice de legibus. —

Si ignoret debitor se solvendo non esse, forte quod de facultatibus suis prolixe admodum speret ~~prolixe admodum speret libertas~~ libertatis datio procedit, tum quia deest animus frau,,

ndi. Cuius odio manu-
missio iubetur esse irrita.
dicto paragrapho tertio,
tum est ibi Bachovius, Vinnij
Endtwell. ~
etiam voluntate liceat se
ro libertatem relinque-
re ~~libertatem relinquere~~.
i heres simul scribatur.
Paragrapho primo et se-
cundo institutis dicto ti-
tulo tertio. ~~or~~ ignoscendum
enim videbatur domino
id agenti, ut subhastatio-

nis ignominiam effugiat.

Sine haereditate Dominus oberratus frustra servo suo libertatem impertitatur, quia favor id ipsius quis favor id ipsius non postulat.

Secundo autem prohibetur dominus manumittere minorem viginti annis. l. secundo proh. ubi tamen refert, velitne manumittere actu inter vivos et adhuc in vita versantes, an vero velit manumittere in ultima voluntate, hora in extremis iam agone et iam morte eum iam luctante quia non gerere potest quam ipsius ea habeat.

Ternio. 4tus
Institutionum
Imperialium.

Servi quod aliter potest quis justa causa habeat, a consilio
eandem probaverit. § 4. institut. dicto tit. Tunc
enim statuerat, ut servi et fragili memoriae
indicio calida machinatione libertate
eploderentur, postea justinianus, si annum 18.
expleverit. §. ulto. dicto tit. hodie constitutum
complevisse annum 14. novella 119. cap. 2.
Ultimo manumissionis est servos manumittere
potest quod manumittens tunc, in quo vero est servo
ingi et errore intali habetur principio institut. de
libertinis. Olim quod olim manumissi triplici
conditione erant, sed aliud dicebantur cives ro-
mani, alii latini, alii vero dedititii.
sed hanc differentiam pietas imperatoris
nostri sustulit. §. finali institut. dicto tit.
Porro manumissionis statim modo 90 3 fit
ejus. ubi est fit statim manumissio inter
vivos aut ultima voluntate. Inter quos fit inter
vivos et publica vel privata. publica fit in
Ecclesia vel coram magistratu. ad illa plus
requiritur quam ut servus praesente populo constituitur

renunciasse liberum esse toto tit. Cod. de his qui in Ecclesia. ad hanc requiritur ut peragatur coram magistratu qui potestatem habet legis. Manumissio privata l. inter amicos l. per epistolam. Ad illam requiritur, ut praesentibus 5 testibus servus asseratur esse liber lege unica §. 2. Cod. de latina libertate tollenda. ad hanc quoque epistola à manumissore et quinque testibus sit subscripta dicta lege unica §. 1. ultra vel demum si libertus detur id facto requisitum vel deerat. equidem impossibilis libertatibus testamenta dandi. Lex Fufia Caninia est tam velut inducta à libertatis infestatione Justinianus sustulit §. unico de lege Fufia Caninia tollenda. effectus manumissionis aliquis ex parte manumissi aliquis ex parte manumittentis ex parte illius operos libertatem an justa nova constitutione Justiniani ius civitatis romanae. §. 3. de libertinis. Ex parte huius inducit ius patronatus cuius insignes effectus occurrunt. non primo esse unius huius tenetur libertus patrono ...

exhibere reverentia l. 1. 2. 3. ff. de obsequiis patrono praestandis. 2do non potest patronum pellere actione famosa. l. 2. et 5. ff. dicto tit. 3tio ~~patronum~~ tenetur patronum ejusque liberos alere si egeant lege 5. § 18. 20. ff. de agnoscendis et alendis liberis. 4to tenetur patrono exhibere operas

Titulus IX

De Patria potestate

A statu civitatis dividitur homo in civem et peregrinum. Civis dicitur qui iure gaudet civitatis romanae. peregrinus qui ius quiritium non habet.

Circa peregrinos est regula, quod nil participent de iis, quae sunt iuris romanorum propria: in quorum censum pertinent patria potestas iustae nuptiae legitimatio adoptio testamentifactio etc.

A statu familiae dividitur homo in patrem familias et filium familias. Paterfam. est homo liber sui iuris. Filiusfam. est homo liber potestati patriae subjectus lege 4. ff. de his qui sui vel alieni iuris sunt. l. 195. § 2. ff. de verborum significationibus.

Circa filios fam: notanda quaedam regula, 1.° quod in causis publicis habeantur pro patribus fam: lege 9. ff. de his qui sui vel alieni iuris. 2.do quod in bonis quasi castrensibus et quasi talibus habeantur pro patribus fam: lege 2. ff. ad Senatus consultum Macedonianum. 3.tio quod si ex aliis vere causis obligentur tanquam patres fam: lege 39 ff. de obl: et actionibus. 4.to quod eadem ratione quae habetur ob Senatus consultum Macedonianum cum obligantur toto titulo ff. et cod. de Senatus consulto Macedoniano. 5.to quod cum sint filii fam. dicuntur qui sunt sub potestate patria. unde de ipsa potestate patria legisse operae fuerit pretium. Definitur potestas patria quod sit ius in omnes descendentes ex masculis supremo ascendenti superstiti subditum in ordine ad certos effectus iure introductum. Quae definitio potestati patriae duplex convenit, remota et proxima, remota est ius. Ubi tamen [illegible] an diversis cuius iuris sit potestas patria? Solvere [illegible] iudicio distinctio adhibenda respectu ad potestatem quam habet pater, et in quantum est [illegible] filii [illegible]

Patria potestas est ius in omnes descendentes ex masculis supremo ascendenti superstiti subiectos in ordine ad certos effectus iure introductos.

à potestate quam habet, ut caput familiae. potestas
quam habet pater ut dominium filii videtur inesse naturali
natura ipsa natura patrem obligat ut curam liberorum suscipiat
et ad eorum commoda tempore ac modo [illegible] quoniam
sibi non sufficiunt: quod ab ipsa natura potestatem accipit, ea
liberis imperandi, sive quibus educari ad vitam [illegible] omnia
[illegible] quia obligatus ad finem, consequenter quoque ius
habere ad media sine quibus finis ille obtineri non potest.
Confirmatur naturaliter quidem, ut qui se ipsos regere
non possunt, ab aliis dirigantur. at natura [illegible] nemo
aptior ad regimen liberorum quam parens: tum quia ob
contractam generationem (amicitiam) tenerrimo
amore liberos complectitur: tum quia liberi nemini
facilius obediunt quam parenti cum sciant ipsa
ex amore profluxisse; quod ipsa natura regimen liberorum
parentibus consignat atque adeo etiam potestate
eos instruit imperandi illis, quae ad vitam liberorum
dirigendam pertinent. potestas quam habet pater tanquam
caput familiae, considerari potest vel absolute vel
relate; absolute spectata pertinet ad ius gentium.
[illegible] quod pater regit instar liberos imperare atque
eorum in communi familiae bonum dirigere licet [illegible] potest,

tum indicium liberorum aetate maturorum, consuetudine gentium introductum. Relate spectata est iuris civilis civium romanorum propria §. 2. I. h. t.; neque enim populi alii talem in liberos potestatem habent, qualem cives romani, quia potestas, qua gaudent, specialibus praerogativis eminet atque conspicua. Eadem est tamen proxima patriae potestati [illegible] hujusmodi quibus inducitur, puta nuptiae justae, legitimatio et adoptio de quibus infra.

Subiectum patriae potestatis est superior ascendentium superstes masculus.

Subiectum potestatis patriae est superior ascendentium superstes masculus. Nam feminae liberos in potestate non habent, cum eis quoque regimen domesticum et gubernatio familiae [illegible] ipsae feminae sint subiectae, ex imperium domesticum in liberos habere nequeunt.

Obiectum potestatis patriae est filiifamilias, tam ulterioris quam primi gradus §. 3. I. h. t. Ita si filium habeo, et ex eo nepotem uterque in potestate mea est. Dico: neque enim qui ipse in potestate alterius, in potestate eiusdem generis habere potest.

Forma potestatis patriae est status differentia specifica qua distinguitur a potestatibus aliis; quod in eo sita, quod [illegible]

illius sit dirigere actionesque filii principaliter in proprium et minus principaliter in ipsius filii utilitatem. ~

Effectus potestatis patriae aliquis considerari absolute, aliquis relate. absolute spectata est potestas regia, adeoque ad ea omnia extenditur quae ad rectam familiae gubernationem pertinent. relate considerata varios operatur effectus. unus est quod pater per filium acquirat toto tit. Inst. per quas personas nobis acquiritur ~ 2do quod pater gravi de causa necessitate ... possit filium vendere lege 2 Cod. de patribus qui filios distraxerunt, quo ipso tamen non tam filius quam operae ipsius censentur venundari. hinc si aut ipse filius aut quivis alius pretium nisi emptori offerat filius liber est dicta lege 2. 3tio quod pater possit filium vindicare ... in edicto de liberis exhibendis toto tit. ff. et Codice de liberis exhibendis ~

4to quod pater filio impuberi testamento possit tutorem dare. 5tus quod possit eidem pupillariter ~~substituere~~ substituere. 6tus quod remittere possit iniuriam filio illatam ... lege 17 §. 12. ff. de iniuriis ~. 7mus quod filius sine consensu patris non requeat in militiae l. 4. ff. de in indivisible ultra

finis patriae potestatis est dirigere actiones filii principaliter in proprium, minus principaliter in ipsius filii utilitatem.

patria potestas absolute considerata est potestas regia.

relate considerata varios operatur effectus

princip. et § 3. codice de bonis, quae liberis.

Titulus X De Nuptiis.

Cumque de potestate patria in genere proxime dictum sit, dicamus de modis, quibus inducitur. Ubi primo loco occurrunt nuptiae, quarum antecedens sunt sponsalia de futuro.

Sponsalia autem dicuntur teste Flor. in l. 2. ff. de sponsalibus a spondendo dicta sunt: nam moris erat olim stipulari ac spondere uxores sibi futuras.

Definiuntur in lege 1. ff. de sponsalibus, quod sint mentio et repromissio futurarum nuptiarum.

Causa efficiens sponsaliorum est vel principalis vel instrumentalis. Principalis sunt ii, qui nomine proprio sponsalia contrahere possunt, quod contrahere omnes, qui ad nuptias licite et valide contrahendas sunt habiles. Contra qui ad nuptias sunt inhabiles, sponsalia contrahere non possunt. ubi tamen distinguendum, an adultum respiciat, sive impedimentum quod subest temporale an perpetuum. Si temporale, tunc eo[..] ff. dictum dicitur l. quia promissio referatur, sive ad tempus impedimenti cum jam durantis, vel referatur ad tempus habile impedimenti sublati, vel demum sinistrum.

Primo casu sponsalia non valent. adeoque si nostium

tibi spondeo ad mensem proximum quo voto temporali castitati
strictus ero, contractus nullus, quia si consisteret, adstringeret
ad aliud illicitum adeoque obligaret ad aliquid moraliter impossibile.
2do casu valent sponsalia adeoque si spondeo tibi matrimonium
ad septimanam proximam quo voto meo liber ero, tenet contractus,
quia promissio excurrit ad tempus habile impedimenti
sublati. 3tio casu nunquam valent sponsalia adeoque
si obstrictus temporali voto castitatis, matrimonium tibi sim-
pliciter spondeam tenet contractus, quia censetur subesse conditio
si impedimentum cessaverit. Si impedimentum sit
dispensabile, alia distinctione opus. Licet per dispensationem remo-
veri possit solet (?) non. Si prius tenent sponsalia, quia
impedimento affectus censetur tantum (?) promittere, quod
dispensationem procurare velit. Si posterius sponsalia non
tenent, quia promittens non censetur obligare se velle
ad media extraordinaria.
In genere non possunt contrahere sponsalia: 1mo furiosi
[illegible] 2. mente capti ob eandem rationem
quia destituuntur usu rationis. 3. ebrii ebrietate
perfecta sive tali, quae inducit omnimodam alien-
ationem mentis, quia non possunt deliberatum consensum (?) 4.
infans (?) sive is qui nondum explevit annum septimum

L. 14 ff. de sponsalibus capit. 4. 5. et 6. de despon-
satione impuberum.

Controversia est, an liceat pueris minoribus septennio contrahere sponsalia, si aetas eorum annos antevertat, et malitia aetatem suppleat. Authores gravissimi propugnant sententiam negativam. Probo ego magis inclinarem in affirmativam.

Probatur imo ex dicta L. 14 ff. de sponsalibus, ubi perspicue agitur et consultus in sponsalibus contrahendis aetate contrahentium definita non esse, sine ratione.

Probatur 2do ex capit. 3. de sponsalibus, ubi [illegible] puella infra septennium desponsata [illegible] na ei [illegible], summus Pontifex propter impedimentum publicae honestatis [illegible] matrim. [illegible] quod ratio [illegible], si ante septennium [illegible] contrahere non potest sponsalia, quia sponsalia ob defectum consensus invalida, non constituunt impedimentum publicae honestatis.

Probatur 3. fundamento in ratione valent sponsalia ante septennium contracta, si usus rationis anticipatur: quia valent etiam in [illegible] positivo. neque enim [illegible]

clandestinum reperias, quod ius positivum eo naturali non in passu restrixerit.

Obs. 4. esto matrimonio contrahendo certa aetas sit praescripta, si tamen malitia aetatem suppleat, valet matrimonium capit. 3. de desponsatione impuberum, quo etiam, esto sponsalibus contrahendis certa aetas sit praefinita, si tamen malitia aetatem suppleat, valebunt sponsalia.

Obiicies. 1. sponsalia ante septennium contrahi non possunt, etsi de facto contrahantur, sunt nulla capit. 4. et 13. de desponsatione impuberum: ergo in sponsalibus malitia non supplet aetatem.

R. distinguo ant. sponsalia ante septennium contrahi non possunt supposito, quod sufficiens rationis usus nondum adsit, concedo; si adsit, nego ant. et consequentiam. Capitula in contrarium dicunt ante septennium non valere sponsalia, fundantur in praesumptione, quod ante hoc illud nondum adsit sufficiens rationis usus: leges autem in praesumptione fundatae non obligant, si praesumptio sit falsa.

Obiicies 2. aetas quae requiritur ad testamenti factionem ... [illegible] pubertate indicium lege 5. ff. qui testamenta facere possunt: ergo etiam aetas quae requiritur ad sponsalia.

R. nego consequentiam. disparitas est quia ... [illegible] certa aetas

requiritur ad testamenti factionem, et fundatur in præ-
sumptione infirmi individui, sed eo ipso deroliniat
ut conservat uniformitatem in operando. Ergo quia
ætas determinata requiritur ad sponsalia, unice fundatur in
defectu sufficientis rationis, quemadmodum ergo quia æta-
tas determinata requiritur ad matrimonium, unice fundatur in defectu
potentiæ generativæ. Quando autem ergo fundatur in præ-
sumptione falsa, vim non obtinet. —

Laedere solum instrumentaliter sponsalia contrahunt, qui vel
alicui sponsalia contrahunt, puta parentes, pro-
curatores, si pater contrahit sponsalia pro filio
adhuc infante, aut absente, si pro eo qui excessit
infantiam, ac præsente; priore casu non valent
sponsalia, nisi si filius infantia egressus ea revera
tacite ratificaverit capit. 1. de desponsatione
impuberum, posteriore casu tenent sponsalia, nisi
filius expresse contradicat, quia censetur
patris approbare dicto capit. 1. de desponsatione impuberum.

Procurator sponsalia si contrahat, non aliter vim ha-
beant, quam si principalis in eodem persistat
capit. ulto de procuratoribus in 6to.

Matrimonium ... sponsalia sunt futurarum nuptiarum, cum determinata per-
sona contrahendo. Ideo ut valeant sponsalia, debent circa determinatam
personam versari, quia sunt via ad matrimonium, quod consistit in unione cum
determinata persona contractum.

Ad sponsalium statum promissio vera, si quis exterius [illegible] expressa,
qua partes sibi invicem spondent futuras nuptias. [illegible]
requiritur ... ut sponsalia consurgant. primo re-
quiritur promissio vera non simulata. hinc sponsalia non sunt, si
ficta matrimonii promissione usum corporis a puella extorqueas.
Dubitatur, teneorne puellam ducere, si ficta promissione ma-
trimonii impetraverim ab eadem usum corporis. videtur quod non.
si enim tenerer eandem ducere, obligatio haec consurgeret vel
ex promissione mea vel ex damno illato. neutrum potest dici.
Non primum: quia non habui serium animum me obligandi adeoque
ex promissione non teneor. non etiam secundum: quia ratione damni tantum
obligor ad compensandum: quod si damnum aliter reparari potest,
quam per nuptias, non teneor determinate ad nuptias. Sed
videtur me teneri ad nuptias. nam dum puella intuitu
promissionis meae copiam corporis sui mihi exhibet,
sed verum init contractum innominatum, puta hunc:
exhibeo tibi usum corporis mei ut tu mihi praestes consensum

coniugale. contractu innominato do ut des, ea de natura atque
indole, ut postquam pars una conventioni satisfecit, altera
quoque teneatur ex sua parte satisfacere. Planè si puella
fraude facile potuerit avertere forte quod me in[illegible]
et illa nimia intercedat inaequalitas, non teneor ad eam
ducendam, quia praesumptio vehemens est, potius ex levitate
animi et ex sua libidine quam intentione me sibi obli-
gandi corporis copiam mihi fecerit.

2do requiritur promissio mutua, hoc est, pars utraque debet
se ad nuptias obstringere. hinc non valet promissio, si
una tantum pars ad nuptias se obstringat, altera non etiam
neque ex promissione tali consurgit obligatio sponsalitia
adeoque si Titiae nuptias promittam, ipsam repromitten-
te, contra parte obligatio sponsalitia [illegible] non ex parte Titiae
quia animum contrahendi non habuit, nec consequenter obligationem
aliam subire voluit, quam sponsalitiam: hoc est contractus
mutua et reciproca. Si diversum obtinet, si promissio
mea sit nudae gratuita: haec enim me obligat, licet
altera obligationem alteram non subeat, ut hic: quia talis
promissio non est respectiva sed absoluta, ac a repro-
missione independens: quo eodem modo me obligat,

quo promissores aliud, neutrum liberabis.

Obiicies. Natura contractus est, ut alterutrum obligatorius;
ergo non potest pars una aliud esse obligata, quin pars altera sit ob-
ligata quoque. R. distinguo consequens: ergo non potest pars una aliud
esse obligata obligatione sponsalitia et effectiva, quin pars
altera quoque sit obligata, concedo; non potest una pars aliud esse
obligata obligatione absoluta, et mere gratuita, quin
pars altera quoque sit obligata, nego consequentiam.

Illud dices utrumque signis exterioribus sufficienter esse mani-
festata: consensus mere internus ad inducendam obligationem
insufficiens et insufficiens, quia cum sit absolute insensibilis,
non potest primitus sensibile esse in ordine ad commercium
humanum. Solum verba reddisse requiruntur ad spon-
salia, sed post consensus in nuptias aliis quoque signis mani-
festari. Sic nullum est dubium, quin per erectione manuum,
reciproca traditione annulorum oblatione mutua donorum
congressu quodque sponsalia. Sic enim sponsaliorum contrahen-
dorum gratia convocatos fuisse amicos, ex eo quod
negotio moram inicerent laboriosa gravitantium postulata
secutae fuisse tamen ad finem perducta. Si postquam
manus hinc inde et annuli digitis inserti sunt,

sueta dona, cum relatione gratiarum data, initaque censebuntur sponsalia licet ex neutra parte verba intervenerint, quia in memoratis circumstantiis praedicta signa intentionem contrahendi sponsalia sufficienter exhibuerunt.

Dubitatur, sitne taciturnitas signum tale ex quo colligi possit consensus sponsalitius. Ratio: quod puella proposito nuptias promittenda illa in erubescendo et suffusa pudore verecunda taceat, non annuat, non renuat, cum servare silentium hoc puella reprobavisse nuptias, sub distinctione dicendum consensus vel praesumptive tractatus de contrahendis sponsalibus vel non. priore casu censetur puella tacens nihil loquuta, ac sola verecundia vocem suffocavisse. posteriore casu nuptias promisisse nihil censetur, quia taciturnitas suapte vi nec consensum nec dissensum importat sed ad utrumque indifferens: quo nisi per circumstantias determinetur, consensus nec dissensus potest colligi. Neque audiendus est filius rogans: qui tacet consentire videtur regul: 43 de reg: iuris in 6to: quod cum puella tacet censetur consentire: memorata regula ita demum procedit ~~cum~~ si de necessitate aliquo favore, non autem si de gravi praeiudicio quaeratur

modo in sponsalibus. Estque sponsaliorum, quae obligat ad con-
trahendas futuro tempore nuptias: quae obligatio est gravis
et sub peccato gravi obstringit, quia versatur circa materiam
gravem. Caeterum hic ius civile seiungendum a canonico.
Iure civili desponsata uni, non prohibetur nubere alteri L. 1.
Cod. de sponsalibus. Iure Can. diversum obtinet, [illegible] pars
altera sine gravi causa recedere potest ab obligatione sponsalitia.
Sponsalibus raro porta [illegible] adiici quae inter [illegible] accedit
pactum de solvenda poena, si pars altera obligationi sponsalitiae
non steterit. ubi —
Controversia gravis oritur, utrum poena conventionalis
sponsalibus adiici, solvenda in eventum, si pars altera
sine iusta causa a sponsalibus resiliat. —
Prima sententia negat. ita Pater Sanchez lib. 1. de matrimonio
disput. 30. no. 2. Henricus Wagner parte 3. de sponsalibus et
[illegible] §. 3. no. 1300. Wagnereck ad capit. 29 de sponsalibus
notando primo. Pater Pirrhing lib. 4to Iuris Can. titulo
de sponsalibus no. 22. Perezius in Cod. tit. de sponsalibus
no. 10. ~~cl~~ Clarissimus D. Doctor Schamberger et alii.
Secunda et probabilior affirmat. Ita Castropalao
parte 5. operis moralis disp. 1. puncto 9. no. 3. Laymann
lib. 5. theologiae moralis tract. 10. parte 1. cap. 1. no. 8.

Pet. Haunold tract. 4. de iustitia et iure cap. 5. gloss.
3. no. 364. Covarruvias Pat. Engl. in memoriali coll-
egio iur. Can. lib. 4. de sponsalib. no. 7. et alii.

Prob. hoc posterius sententia nro: Sponsa conventionalia
n. restringit libertatem matrim.: qd. post aditum sponsalib.
tum ostendo. Post inita sponsalia n. deest amplius liber.
illa, cui iura suffragantur: ergo sponsalia ~~n~~ conventionalia n.
restringit libertatem matrim. Ant. prob. Libertas
cui iura patrocinantur, est illa vi cuius liberum est contrahere
vel n. contrahere, ita ut nemo nemorem posset obligari.
Sed post inita sponsalia n. deest amplius haec libertas
quia a sponsalib. orta est moralis necessitas contrahendi
matrimonium: ergo post inita sponsalia n. adest amplius liber.
illa, cui iura suffragantur, adeoque probatum manet, sponsa
conventionalia n. impediunt libertatem matrim. Confir.
Homo liber est respectu illius, quod est impossibile, sed post
inita sponsalia omissio matrim. civiliter est impossibilis, quia
quod est illicitum, est civiliter impossibile L. 15. ff. de condit-
ionibus institutionum: ergo post inita sponsalia omissio
~~amplius~~ matrim. amplius n. est libera. [illegible]
Si post inita sponsalia maneret libertas matrim., tunc
quia esset in potestate mea sponsae, velim ne contrahe-

R.ᵈ n. sed libertate hac iure suo favore a dignanti, quod post
inita sponsalia non manet amplius libertas illa, cum iure suffra
gantis minore ostendo. Quia libertas haec erat iure ~~et~~ censuri
ecclesiasticarum eadem favore suo a dignanti. Sed libertas huiusmodi
quae remanet post inita sponsalia: recurrendo censuri
ecclesiasticas, quo favore suo eandem non dignans: adeoque post
contracta sponsalia non manet ~~amplius~~ amplius libertas illa, cum
iure suffraganti.

Resp. 2do. Quod arrha sponsalibus adiecta: quod pretium poenae si eum
illa non cogit ad matrimonium, respicit, adeoque obvium ad alterum legitimum
[illegible]. Confir. 1. ab arrha non licet arguendo deinde
ad poenam, hic 1. video quia quantitas illius solet esse modesta, poena
vero magna: 2. quia arrha statim traditur, poena
vero verbis promittitur: 3. denique quia arrha ~~[illegible]~~ datur ad signum
[illegible] initorum sponsalium, poena vero adiicitur ut cogat
ad matrimonium. Sed nulla ex differentiis his est solida, non 1.
quia in arbitrio stat contrahentium quantum arrhae vel dare
velint, ut habetur lege 3. cod. de sponsalibus. non 2. quia arrha
stat persona illius, et tamen si pars illa, quae eandem dedit,
a sponsalibus resiliat, solvere tenetur duplum. non 3.
denique quia si poena non cogit ad matrimonium, nec arrha.
Adeo cum illa cogit ad matrimonium, quia tantum metu eius in
ducendo, qui contrahat matrimonium: quod etiam ista cogit, quia facit
metum eius amittendae qui contrahat matrimonium: quod inefficacem

nullae differentia inter arrham et poenam, adeoque ob illas ad sta-
randum contrahitur.
Obiicies 1. textum in lege ult. Cod. de sponsalibus. R. in hoc
textu statui, si contrahens poenam non concedat legitimum
definitum, ac ultra quadruplum sit concepta, quoad id non
teneat.
Obiicies 2. textum in Lege 134 ff. de verb. obl. ubi ait inho-
nestum esse non posse, ut metu poenae liberi ad matrim.
cogantur. R. textum intelligendum esse de casu, quo parentes libe-
rorum ignorantium nomine contrahunt sponsalia: hi enim tene-
ri non possunt, ut metu poenae liberi cogantur ad matrim.
Obiicies 3. textum in capitulo gemma 29. de sponsalibus ubi
refertur rescribit summus pontifex poenam tamen ob
deliberati matrimonii sponsalibus adiici non posse.
R. textum hunc intelligendum esse de casu quo parentes
liberorum ignorantium nomine ineunt sponsalia, vel de casu
quo iusta causa subest resiliendi a sponsalibus.
Contraria sponsaliorum sunt modi, quibus solvuntur, quorum
octo modi, quos distincte recensebimus.
Primus itaque solvuntur sponsalia mutuo consensu
utriusque, tamen ratio est, quia unumquodque eo modo dissolvitur quo
colligatum est: cum ergo sponsalia contrahantur mutuo con-
sensu, consensu mutuo dissolvi possunt.

reddit licet iuramentum sponsalibus accesserit: hoc enim sequitur
naturam actus, ideoque si sponsalia licite inde dissolvi possunt, ita
dissolvi possunt quoque adiecto iuramento.

Secundo solvuntur sponsalia ingressu religionis, sponsalibus [illegible]
[illegible] in [illegible] conditio: nisi placeat religionem in-
gredi. Solvuntur licet sponsalia ingressu religionis illius sol-
um, ex parte manentis in saeculo, ex parte religiosi qui re-
ligionem ingressus est, non aliter dissolvuntur, quam si professionem emi-
serit ex parte manentis in saeculo ideo potius solvuntur,
quia sponsalia tacitam conditionem habent imbibitam, nisi mutatio
notabilis subveniat, vel quia grave foret per totum tempus
expectare: vel denique quia ingressus post egressum non reversum,
[illegible] ad amplius tam habitus eo quod vota levitatis extingui [illegible]
[illegible] sanè deberet.

Controvertitur, solvantur sponsalia etiam per votum ingre-
diendi religionem ex parte illius qui votum emisit. Affir-
mativam sustinent Pater Layman lib: 5 tract: 10 de sa-
cramentis parte 2 cap: 2 num: 2 et Pater Pirhin lib:
4 [illegible] tit: de sponsalibus sect: 2 § 3 num: 50.
Sed magis propendeo in sententiam negativam, quam pro-
pugnat Pater [illegible] parte 5 operis moralis disp: 1
puncto 20 num: 4.

Probatur: sponsalia non solvuntur

nudo ingressu religionis: ergo neque nudo voto ingrediendi
religionem. Ideo enim non solvuntur nudo ingressu religionis,
quia contingere potest, ut ingressus regrediatur: at contingere
etiam potest ut is qui religionem vovit, non suscipiat aut
susceptam non perseveret: ergo si sponsalia non solvuntur nudo
ingressu religionis, nec solventur nudo voto ingrediendi
religionem. Deinde si sponsalia solverentur nudo voto
ingressu religionis, tunc ideo quia tollunt licentiam re-
ligionem ingrediendi, et qui religionem vovet, declarat
facto, quod velit religionem ingredi: at haec ratio nimium
probat: ergo nihil. Minor ostenditur. Etiam qui religionem actu in-
greditur, declarat ipso facto, quod animum habeat religio-
nem ingrediendi, et tamen nudo ingressu non solvuntur spon-
salia. ergo etiam religionem vovens ipso facto declarat
quod velit religionem ingredi, hinc tamen non sequitur nudo vo-
to ingrediendi religionem sponsalia dissolvi.

Tertio solvuntur sponsalia per posteriora sponsalia de praesenti
cap. [illegible] de sponsalibus. Ratio quia sponsalia contrahere debent
cum [illegible], ergo obligationem subsequentem tamquam fortior, priorem
necessario elidit.

Plane priora sponsalia de futuro per posteriora
de praesenti non omnino solvuntur, sed vim suam retinent
matrimonio dirempto. si enim non solverentur, tunc ...

dispositione iuris positivi. neutrum potest dici. Non primum, quia obli-
gatio stat ex contractu [illegible] posteriori matrimonio, eo quod im-
pedimentum perpetuum per id non inducatur. Non etiam secundum, quia
[illegible] nullus obviavit, quo clarius determinat. Ergo merito con-
cludens sine lege loqui. Deinde qui votum emisit ingrediendi
religionem non liberatur per subsequens matrimonium, sed mor-
tua uxore sua tenetur obligationi satisfacere. Ergo etiam qui con-
traxit sponsalia cum una non liberabitur per matrimonium
contractum cum alia, sed mortua uxore tenebitur obli-
gationi satisfacere.

Item per posteriora sponsalia de futuro sponsalia
praecedentia non solvuntur [illegible]. Quia sponsalia posteriora
sunt [illegible] vel illicita, ergo non sunt nulla.
Dubitatur, si [illegible] esse ducendam posteriorem spon-
sam, [illegible] accesserit copula carnalis. [illegible] auxilio
[illegible] vel corrupta potest alium [illegible]
demum non per nuptias, [illegible] priorem esse ducendam illa
[illegible] quia sponsalia iniuste fuere contracta. Non si deinde
[illegible] posterior, obligatio [illegible] sponsalibus
[illegible] damno illato. neutrum potest dici. Non primum: quia
sponsalia, inita contra fidem priori sponsae datam,
ipso iure irrita. Non etiam secundum, quia damnum
[illegible] reparari potest, quam per nuptias, non obli-
[illegible] ad nuptias. Posteriorem esse ducendam

posterioris quando enim concurrunt duae obligationes, quae sibi
repugnant, debilior perimitur per fortiorem. Sed in
memorato casu concurrunt duae obligationes quae sibi
repugnant, et fortior est obligatio quae oritur ex iniusta
~~obligatione~~ illatione damni, quam illa quae oritur ex nuda pro-
missione: ergo haec posterior per priorem illam dirimitur.

4to solvuntur sponsalia, si tempus obligandi finiendo
contentione partium a principio fuerit. Solet enim quandoque
in sponsalitio contractu tempus certum definiri, quo transacto
nollent partes ultra ideo esse obligatae: quo casu sponsalia
sponsalia, si tempus illud praeterlabatur.

5to solvuntur sponsalia ex causa absentiae, puta si sponsus
infecta, non consentiente sponsa, in regionem remotam
se transferat, tamen isto non redibunt. Si enim sponsus
sponsae iniuriam censetur facere suo recessu, ut in
Decret. cap. ult. de sponsalibus.

6to solvuntur sponsalia ex causa fornicationis, puta si post
contracta sponsalia altera cum persona tertia se com-
miscuerit: enim pars innocens resilire potest a sponsalibus,
utpote quibus inesse censetur tacita conditio, si fides
data servata fuerit.

Diversa obtinet, si utraque pars sit fornicata,
cum neuter resilire possit a sponsalibus quia ...

regula, quod delicta mutua compensatione tollantur. teste
... notum ob adulterium separari posse quoad torum
... si ambo uterque coniux pari crimine se contaminaverit,
delicta mutua compensatione tolluntur capit. penulto
... de adulteriis. quoniam licet sponsalia ... solvi possint
ob fornicationem, si tamen uterque sponsus pari crimine
se coinquinaverit, solvi non poterunt, quia delicta
mutua compensatione tolluntur.

Quinto ... ob utroque sponso commissa fornicatio, de-
licta pari turpitudine ... sed foedior ipsa
sponso detestabilior ... incontinentia sponsae ... sponsi,
... mutua compensatione delicta non tolluntur. Item pe-
... quod ob utroque coniuge commissum adulterium
delicta pari turpitudine ... sed ... confusione
... foedior ipsa ... detestabilior
incontinentia uxoris quam viri, et tamen delicta mutua
compensatione tolluntur ... capit. penulto et ultimo de adulteriis.
... licet fornicatio sponsae sit turpior libidine sponsi
... non propterea tamen videtur mutua compensatione flagitia
tolli.

Septimo solvuntur sponsalia ob superveniens impedi-

dirimiens puta cognationis aut affinitatis cum eis tendat enim tendant ad contrahendas nuptias, in pericul. dissi... si sponsus incipiat esse impossibile.

Notatu solvuntur si post illa contracta ob amidam... ipsa dissimilis redduntur. sponsalibus hic dicitur conditio: si res maneant in eodem statu. Ergo si status notabiliter mutetur, et intentio contrahentium deficiunt obligatio sua sponte sequitur sponsum posse resilire à contractu si sponsa ab alio violenter cognita ac corrupta fuit. Itaque etsi ea culpâ careat, per vim tamen notabiliter facta deterior, adeoque sponso dissimilis reddita fuit, unde eo eodem sponte desiit, potest sponsus resilire à contractu si notabilis deformitas, a morbus difficulter curabilis, epilepsia, ~~lubes~~ lues venerea sponsam invaserit, quia nemo cum hisce defectibus praesumitur obligare se voluisse ad nuptias. Idem dicendum, si post contracta sponsalia superveniat incomperta mutatio fortunarum, gravis infamia, morum asperitas, ebriositas ac defectus in genere generaliter ~~alii~~ reperiuntur in notitia partis, licet iis resilire licet à sponsalibus, utpote quae obligare non censentur cum his incommodis.

Satis de sponsalibus. Sequuntur nuptiae, à nubendo dictae: olim enim mos erat, ut novae nuptae pudoris

[illegible] actis fane obsecrari solent. vocari solent alio nomine matrim-
onium [illegible] femina velit. ut fiat mater. —

Matrimonium duobus modis sumitur pro contractu et pro statu seu vinculo
[in]solubili per contractum inducto. priori modo acceptum definitur
est conventio, qua mas et femina sibi invicem ius tradunt
in corpora sua ad usum humanae generationis; posteriori
modo acceptum definitur [illegible] inst. 1. supra de patria potestate
est maris et feminae coniunctio individuam vitae consuetudinem
continens. —

Dividitur in legitimum, ratum et consummatum. legitimum est quod inter
personas inimpeditas legitimo consensu est constitutum.
quale olim erat in lege naturae et Mosaica et hodie quod inter eos qui
sacro baptismi lavacro non sunt initiati; ratum quod inter Christianos
contractum caractere sacramenti est signatum. consummatum denique
adminiculo copulae carnalis completum est [illegible] —

Causa efficiens est contrahentium mutuus consensus, possunt autem contrahere ma-
trimonium omnes qui nullo impedimento sunt prohibiti. —

Materia sive obiectum matrimonii duplex occurrit, remota et proxima
[illegible] remota sunt corpora contrahentium ad legitimam copulam
habilia; corpora siquidem se habent respectu matrimonii, uti merces
et pretium respectu emptionis et venditionis, sicut enim emptio
venditio versatur circa merces et pretio permutanda.

matrimonium pro contractu sumptum est conventio qua mas et foemina sibi invicem ius tradunt in corpora sua ad usum humanae generationis

sit matrimonium vel saltem unius corpora per legitimam copulam iungenda.

Obiectum proximum ~~remotum~~ matrimonii constituit facultas exigendi debitum coniugale, illud enim est reale obiectum proximum, quod consensus contrahentium proxime respicit. sed consensus ille proxime respicit facultatem exigendi debitum coniugale. quia ex vi sua sic contrahis matrimonium, ut partes ius aliquod in sua corpora, quod facultas exigendi debitum coniugale est obiectum proximum matrimonii.

Forma Matrimonii stat in consensu coram parocho et testibus expresso, quo contrahentes sibi invicem ius tradunt in corpora sua, ad usum humanae generationis.

Ad formam matrimonii 1. consensus mutuus contrahentium 2. consensus debet esse deliberatus 3. debet consensus esse in ius exigendi copulam. 4to ut fiat consensus in facie Ecclesiae coram parocho et testibus.

Plura itaque concurrant necessario, ut coniugalis forma matrimonii. Primo requiritur consensus mutuus contrahentium matrimonium, siquidem est verus contractus, ad omnem autem contractum requiritur consensus mutuus contrahentium.

2do. debet consensus plene esse deliberatus, hoc est aliquem cum tanta advertentia, quae sufficiat ad peccatum mortale, cum matrimonium siquidem onus gravis obligationis inducere non potest consensus non sufficienter deliberatus.

finis matrimonii generatio prolis

3tio debet consensus esse in ius exigendi copulam, maxime siquidem finis matrimonii stat in generatione prolis humanae, sine qua licite assequi non potest, nisi sine mediante traditione iuris in corpora ad usum humanae generationis quo.

homo consensus formalis in ipsam copulam requiritur, sed sufficit radi-
calis, sicut etiam ad substantiam matrimonii requiritur, ut partes consentiant
in actualem copulam, sed tantum saltem ut consentiant in ius exigendi
copulam. ad substantiam matrimonii sufficit enim, et saltem requiritur, ut partes
sibi invicem tradant ius in corpora sua ad usum humano more,
radicaliter posuit quia velleitas ad copulam, absque hoc quod velint ipsam co-
pulam: quemadmodum in contractibus aliis sufficit velle obligationem, quin
velling effectum dein. verbo, consensus in causam et radicem vi
ius exigendi post copulam, pertinet ad substantiam matrimonii: consensus in ipsam
copulam etiam.

Unde sua forte sequitur inter Beatissimam Virginem
et S. Josephum verum inter extitisse matrimonium licet illa
sic in se decreverit, imo in probabili sententia votum
emiserit, quod debitum coniugale nunquam reddi-
dere, tradidit nimirum illicato virgo castissima
sponso potestatem in corpus suum, ac consensit in ius
ad copulam, quin consentiret in ipsam copulam, adeoque eo
modo se habuit, quo venditor alicuius, qui potest transferre
velle ius exigendi mercis in emptorem, et tamen nolle
obligationi satisfacere.

Verum: qui ius exigendi mercis transfert in emp-
torem, petat, si nolit obligationi satisfacere: Ergo si Bea-
tissima Virgo ius exigendi copulam transtulit in S. Jose-
phum, licite sibi non potuit proponere, quod debitum

coniugale nunquam vellit reddere. R: nego con-
sequentiam, quia illibata Virgo aliunde scivit, nempe per
revellationem divinam, debitum coniugale nunquam
exactum iri. adeoq. licitè potuit sibi proponere, quod
nunquam vellit reddere. E contra, qui vendit aliquid, mo-
raliter certus, fore ut res vendita ab emptore exiga-
tur, adeoq. iniquè facit, nisi obligationi contravenire
decernat. 4to requiritur ut consensus in facie Ecclesiae coram
Parocho. et 2 testibus manifestetur. Concilium Triden-
tinum siquidem sessione 24. cap: 1 de reform: matrim: con-
iugia clandestina iam antea severè prohibita, ple-
nius irritavit propter gravissima inconvenientia, quae
inde nascebantur. frequenter enim accidebat, ut quis duceret
unam clam, deinde palam ad nuptias alias devenire(t)
spe fretus, fore, ut de priore matrimonio convinci non posset.
Negotio hinc magis elucidando, libeat dubia quaedam
subnectere, ac distinctè solvere.

Dubitatur itaq. primo, potueritne concilium Triden-
tinum matrimonia clandestina irritare. R: affirmative.
Nam legislator humanus potest in exigentia boni communis
aliquid irritare, quod ceteroquin subsisteret, quia omnis
ista potestas agnoscenda est in legislatore humano, quae
censetur necessaria ad bonam et convenientem guber-

ratione Reipubl: cum leges et ... non definiant in ne-
cessarius. qd potuit Tridentinum matrim clandestina ir-
ritare, qia irritatione tam exigebat boni cōis ratio.
Confir: Jus nāē n̄ vult positive et absolute, ut matrim
clandestina valeant, sed sub cditione saltem, nempe
nisi a potestate legitima irritentur. qd potuerunt
irritari. —
Dubitas 2: qualis Parochus assistere debeat matrio.
R: interesse, habeantne ii, qui contrahere volunt, alicubi
verum domicilium, aut quasi tale; an in certo loco
vagentur; si prius, is parochus assistere debet matrio qui
proprius l. respectu sponsi, l. sponsae. Concilium Triden:
secund sessione 24. cap: 7. si qui studiosi universitatem
eo ... accedunt, ut diutius illic commorentur coram
parocho loci possent contrahere matrim, qia quasi
domicilium in universitate fortiuntur. si posterius,
matrio is Parochus recte assistit, in cujus Parochia hos
...itantur. dicta sessione 24 cap: 7. —
Dubitatur tertio, debeatne Parochus consentire
in matrim. R: negative. na assistentia Parochi n̄ facit
... jurisdictionis, sed meri testimonii: potest a Paro-
chus de matrio testimonium reddere, licet in id n̄ consenserit.
Dubitas 4to, possitne praesentia Parochi per testes

suppleri. R: non pot, quidem cum solemnitas quaedam ad
valorem requisita tantum de facto per aequivalens suppleri non
pot. sed assistentia Parochi requiritur ad matrimonium tantum
de facto, ergo per aequivalens suppleri non pot.
Dubitatur 5to Quales testes esse praesentes debeant? R:
non requiri omni exceptione maiores, sed sufficere tales, qui iure
naturae ad testimonium ferendum sunt habiles. nam Tridentinum
non exigit, nisi testes, nec exprimit, quod habere debe-
~~ant~~ qualitates iure positivo requisitas: ergo profusi
sumus, dum habilitatem aliam requirimus, quam quae
sufficit iure naturae.
Dubitatur 6to quomodo Parochus et testes praesentes de-
beant. R: non sufficere praesentiam mere physicam, qualis
ebriorum, aut dormientium; sed requiri moralem sive
totalem, quae sit coniuncta cum actuali advertentia ad
id, quod agitur, alioquin Parochus et testes non pot de
contractu reddere testimonium. ~~effectus matrim.~~
Effectus Matrimonii plures occurrunt. primo obligat ad
reddendum debitum coniugale, si rationabiliter petatur
Secundo ad corpus alteri non tradendum. tertio ad cohabi-
tandum. 4to ad servandam vitae consuetudinem individuam.
primo itaque obligat matrimonium ad reddendum debitum con-

ugale, qd obligāt ltu esſat primis duobꝫ mensibꝫ, qui con-
cessi sunt novis coniugibꝫ ad deliberandū de assumen-
do perfectiore statu capit: & de conversione coniugatorū.
Secundo obligat mutuū ad corpus alteri tradendū.
unam plures sibi uxores habere aut plures sibi viros jure po-
sitivo ltum, sed n̄ali quoqꝫ ē prohibitū. De plurali-
tate virorū nemo ambigit: cum eū per eam tollas
certitudo prolis â naā debuit prohiberi. pluralitas
uxorū ingentibꝫ incomodis ē obnoxia. nā primo dum
concupiscentia in plures diffunditur, incapax redditur con-
trahis satisfaciendi omnibꝫ. Secundo amor coniugalis
dum in plures diffunditur, diffusione dissipatur. 3tio
pax et concordia domestica per pluralitatē uxorū
deletas. 4to tollitur aequalitas huic contractui debita,
dū uxor integrè se viro tradit, ille vero corpus uxori
ex parte tantū communicat, qd sane incomoda sunt tanta ut
pluralitas uxorū debuerit à naā prohiberi. 3tio obligat
mutuū ad cohabitandū, obligatqꝫ eū ad fidem, obligat
eos ad media, sine qbꝫ finis obtineri ñ pôt. cum itaque
coniuges teneant precludere occasionē periculo incontinen-
tiae, studere generationi, ac educationi prolis operam dare
certo administrationi familiae, sua sponte sequitur ad ~~alli~~-

cohabitandum

~~[illegible]~~ quoque obligatos esse, cum absque cohabitatione ma-
trimonii finem obtinere nequeant. Plane quoque obligatio
cohabitandi cessat, puta, si iusta causa intercedat, prae-

Causae divortii quae peti potest separatio quo ad thorum et mensam libet
prima forte adu- causas illas distincte recensere. prima est, si pars una fi-
terium. 2da pertinax adulterium committat. tunc pars innocens petere potest
haeresis 3 furor separationem quo ad thorum et mensam. obligatio cohabi-
coniugis. 4ta nimia tandi, sicut dum hanc tandem conditionem complectitur, ut
saevities 5ta lepra fides coniugalis violata fuerit, quod si pars una fidem
lues ~~regalica~~ gallica frangat, altera quoque eius frangendae potestatem consequitur.
Idem obtinet, si pars utraque pari crimine se com-
6ta ruina spiritualis damnaverit, tunc enim subintrat regula, quod delicta mutua
7 spirituale bonum compensatione tolluntur. capit. penultimo et ultimo de
animae. 8va venus adulterio. Secunda causa ad divortium sufficiens est
monstrosa. pertinax haeresis, puta, si alter coniugum haeresim
amplectatur ac semel iterumque monitus errores dimittere
velit, tunc enim pars innocens a parte nova divertere potest
ob morale periculum, ne ipsa vel sobolem seducat. Tertia
causa ~~2~~ ad divortium sufficiens est furor coniugis, puta
si rabie tam vehementi agitetur, ut eidem sine vitae
discrimine cohabitare non liceat, neque enim natura ob-
ligat cum tanto incommodo ad cohabitandum. Quarta
causa ad divortium sufficiens nimia saevities alterius
coniugis, puta, si unus coniux alteri gladio aut veneno

insidietur, vel aliud grave malum machinetur; cum durum foret, ac moraliter inobservabile cum tanto periculo cohabitare conjugi. Ob modicam castigationem non licet procedere ad divortium, hoc enim est permissa tum, sed quoque salutaris et necessaria. Nam ut poëta canit.

Nux, asinus, mulier simili fere lege tenentur
Haec tria nullum prosunt, si verbera desint.

Quinta causa ad divortium sufficiens est lepra, lues gallica, pestis vel alius morbus contagiosus: tales siquidem si unus conjugum sit infectus, potest alter abesse divertere, neque enim cohabitandi obligatio adstringit aliquem cum tanto suo periculo. Quod si morbus feliciter Esculapius vicerit, redintegrandum divortium tantisper interruptum. Sexta causa ad divortium sufficiens est periculum criminis spiritualis, puta si unus conjugum alterum sollicitet alterum ad peccatum, v.g. ad venerem monstrosam, neque monitus ab eo desistat cepto, neque enim ipsius corpus suum obstringere cum tanto animae periculo. Quod si periculum peccati desinat, restauranda societas divortio interrupta. Septima causa ad divortium sufficiens est spirituale bonum animae, puta si uterque consensu, vel unus altero consentiente altero religionem vellit ingredi. Hoc enim potest fieri, si pars manens in saeculo promittat perpetuam castitatem, ac ejus sit aetatis, ut non subsit

probabile periculum incontinentiae.

Ulto procedere licet ad divortium ob scelere monstrosi coniugij. fundamentum signum et radix divortij est divisio carnis in subiectum aliud, quam uxorem propriam: quo cum libido monstrosa fundamentum substernit divortio, quia qui a bestia a venere praepostera congressu suo dignus, dividit carnem in subiectum aliud, quam uxorem propriam.

Diximus superius, quod propter adulterium procedere liceat ad divortium: Caeterum meminisse oportet dari casus in quibus ob adulterium decurrere non licet ad divortium. Primo si pars utraque pari crimine se obstrinxerit. capit: 4to de adulterijs. L. 39. ff. soluto matrimonio. 2do si vir uxori causam dederit adulterii capit: 6to de eo qui cognovit sanguineam uxoris suae. 3tio si coniunx probabiliter crediderit decessisse coniugem, et deinceps ad matrimonium aliud processerit. L. 7. Cod de repudijs. 4to si mulier vi compressa fuerit L. 39. princip: ff. ad Legem Juliam de adulterijs. 5to si alter coniugem se finxerit, ac sub specie mariti uxorem supplantaverit. Canone 6to Cau 34 Quaestione 1. 6to si matrimonium inter infideles contracto unus alteri miserit libellum repudij et coniunx dimissus matrimonium aliud contraxerit. capit: 8 de divortijs. Ultimo si coniunx coniugi delictum condonaverit argumento legis 15. §. 5. ff. de adulterijs ad Legem

+ qui adeo volun-tarium adeoque etiam contra, et consequenter, contra divortij non potest incurrere.

sulia. 3tio denique obligat matrimonium ad servandam vitae consuetudinem individuam. per matrimonium significatur indivisio vinculum stabile ac perpetuum, atque tale consequenter per se non potest dissolvi nisi potestate, excipiuntur casus aliquos, in quibus matrimonium ratum quoad vinculum dissolvitur. Primo si adulter ex coniugibus decedat. 2do si unus ex coniugibus vitam christianam assumat, et alter persistat in infidelitate, ac libere cohabitare nolit parti fideli, vel non absque gravi scandalo et iniuria fidei. Tunc favore fidei permittitur fideli transire ad matrimonium aliud. juxta ad Corinthios 7timo. 3tio si alter coniux ante consummationem matrimonii religionem ingrediatur ac in eadem profiteatur. cap. 7. de conversione coniugatorum. 4to et ultimo si pontifex ex iusta et gravi causa dispenset in matrimonio rato concessa utique parti licentia devenire ad matrimonium aliud.

Contraria matrimonii sunt impedimenta, quae duorum generum, impedientia et dirimentia, impedientia dicuntur, quae nuptias reddunt quidem illicitas, non tamen invalidas. dirimentia, quae nuptias reddunt illicitas et invalidas. impedimenta impedientia his versibus expressa continentur.

Ecclesiae vetitum: nec non tempus feriarum
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum

in hoc solvuntur matrimonium ratum quoad vinculum. 1 si adulter ex coniugibus decedat. 2do si unus ex coniugibus vitam christianam assumat 3tio si alter coniux ante consummationem matrimonii religionem ingrediatur ac in ea profiteatur 4to si pontifex ex iusta et gravi causa dispenset.

incestus, raptus: sponsatae mors mulieris.
Suspectus propriae soboli: mors presbiteralis;
aut si poeniteat clericus: aut monialem
Accipiat: prohibent haec coniugium sociandum.

De impedimentis hisce sigillatim agere prohibet institutum nostrum, adeat qui volet Professores Canonum, ad quos prolixam explicationem eorum inveniet. Hodie plerique sunt in usu. quatuor tantum exceptis, nempe Ecclesiae vetito, tempore feriarum, sponsalibus, et voto. Impedimenta dirimentia 14 numerans hisce versibus comprehensa.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Si Parochi, et bini desit praesentia testis.
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

De singulis impedimentis hisce ordine et breviter agimus. Primum itaque impedimentum dirimens est error, qui duplex, substantialis et accidentalis. substantialis dicitur circa praedicatum substantiale. accidentalis qui circa praedicatum accidentale. Censetur autem illud praedicatum esse de substantia ad quod ex communi hominum usu aut dispositione iuris implicite saltem ac virtualiter restricta intentio contrahentium. ad quod praedicatum non contrahentium intentio non restricta, habetur pro accidentali. Error accidentalis

dat q̄doq̄ causa ad contractum, q̄doq̄ vero incidit in contractum. causa
dare dicitur contractui, si moveat ad contrahendum, eo q̄ si errore se-
cluso contractus futurus non fuisset. incidere vero in contractum dicitur, si ad
contrahendum non moveat, eo q̄ veritate etiam cognita contractus fuisset
celebratus. ut si ducta Titia quam existimavi esse divitem, cum non sit,
contracturus eram, licet veritatem habuisse perspectam. Error substantialis
dirimit matrimonium. probatur. error substantialis excludit consensum, qui
ad matrimonium requiritur, quia deficit circa praedicatum, cui alli-
gata est intentio contrahentium. quod dirimit matrimonium, quia sine
consensu consistere non potest matrimonium. unde sua sponte sequitur va-
lere matrimonium, si volenti mihi ducere Titiam, per fraudem
supponas Maeviam, quia in Maeviam non consensi. ex eodem fonte
fluit invalidum fore matrimonium, si volenti mihi ducere
primogenitam Titii, per fraudem substituas secundogenitam, quia
intentio mea restricta fuit ad praedicatum primogeniturae, adeoque
non tam respexi personam, quam praerogativam primogeniturae. Ita
? si proinde ? substantialiter deceptus censeor in praedicto substantiali. Ex eodem
principio deduxi, non valere matrimonium, si cum serva contraham, quam
per errorem putabam liberam. quia intentio mea censetur restricta
ad qualitatem libertatis, cum censear ea potestate velle
recipere in corpus coniugis, quam ego possum tradere,
capitulo secundo. capitulo. tertio et ultimo de
coniugio servorum. —

~~3o~~ Error accidentalis sive de qualitate contrahentis, sive incidat
in contractum non dirimit matrimonium, quia illorum aliquid
[illegible]. Cum praedicatis accidentalibus non censeatur ~~alii~~ alligata
intentio contrahentium. unde sua sponte sequitur valere ma-
trimonium initum cum puella paupere, quam credebat esse divi-
tem, contraxisset, si scivisset esse pauperem: quia prae-
dicato divitiarum, quod omni hominum usu non censetur alli-
gata intentio contrahentium: quo errore non obstante, subsi-
stit matrimonium sufficienter voluntarium. Ex eodem principio deducitur
valere matrimonium initum cum corrupta, quam credebat esse vir-
ginem, quia praedicato virginitatis non censetur alligata inten-
tio contrahentium, cum non se extendat ad praedicatum hoc ~~ad~~ restri-
ctio intentionis contrahentium. nam de praedicato virgini-
tatis constare non potest nisi post contractas nuptias. hinc quoque innu-
merabilia oritura essent incommoda, quorum matrimonia publice con-
tracta etiam omnium opinione valida rescindi deberent, si
in modico praedicato feminarum, si praedicato virginitatis cen-
seretur alligata intentio contrahentium.

2dum impedimentum dirimens est conditio: quae triplex, possi-
bilis, impossibilis. possibilis dicitur quae non repugnat existere, ut si dicas: Du-
cam si mille in dotem dederis. impossibilis quae existere repugnat,
si dicas: si montem aureum in dotem dederis. Conditio impossibilis
est naturaliter talis l. [illegible]. conditio naturaliter impossibilis dicitur, cujus eventui
ipsa natura facessit impedimentum, ut si dicas: Duco te

si expendere in dote[m] dederis. Similis impossibilis est, quod repugnat honestati, ut si dicat: ducam te, si patrem tuum occideris.
Conditio vere impossibilis vel repugnat substantiae matrimonii vel aliunde turpis. Substantiae matrimonii repugnat, quod adversatur bono prolis, vel bono fidei, vel bono sacramenti. Bono prolis repugnat haec conditio: ducam te, si generationem prolis evitaveris.
Bono fidei adversatur semper conditio: ducam te, si quotiescunque tuam corporis tui copiam aliis concesseris. Bono sacramenti denique obsistit haec conditio: ducam te, donec aliam invenero.
Conditio aliunde turpis est, quod non adversatur quidem bonis matrimonii, repugnat tamen honestati ac bonis moribus, ut si dicat: ducam te, si mille furata fueris, aut si patri tuo venenum propinaveris. Iam sic habendum.
Sub conditione possibili potest iniri matrimonium. Probatur. Contractus aliis iniri possunt sub conditione possibili; ergo etiam matrimonium, quia ratione nullam invenias, quo excipias matrimonium.
Porro ergo iniri matrimonium sub conditione impossibili, si bonis conjugii non adversetur, ut favore matrimonii conditio habeatur pro non adiecta. Probatur ex capit. ultimo de conditionibus appositis, ubi in fine ait: conditiones impossibiles substantiae matrimonii non adversas, favore matrimonii habendas pro non adiectis.
Sub conditione impossibili quod repugnat bonis matrimonii, iniri non potest matrimonium, adeoque conditio talis dirimit matrimonium.
Probatur ex dicto capit. ultimo de appositis conditionibus, ubi dicitur

statuisse, si conditio edita est contra bona matrimonii, quod contractus esset
[illegible].

Tertium impedimentum dirimens est votum quod est vel solemne vel non solemne. Votum solemne, sive publica professione facta in religione approbata dirimit matrimonium, non solum contrahendum, sed etiam contractum, nondum consummatum cap. unic. de voto.

Votum solemne castitatis annexum sacris ordinibus, dirimit matrimonium contrahendum, non etiam contractum et ratum.

Vota simplicia, emissa a scholasticis societatis, dirimunt matrimonium contrahendum, non etiam contractum et ratum.

Votum simplex continentiae extra religionem societatis emissum non dirimit matrimonium, sed impedit, hinc contractum illicitum reddit.

Quartum impedimentum dirimens est cognatio, quae est triplex spiritualis, carnalis seu naturalis, et legalis.

Cognatio spiritualis est propinquitas orta ex baptismo et confirmatione. (margin)

Cognatio spiritualis est propinquitas orta ex baptismo et confirmatione, et hodie post concilium Tridentinum, non dirimit matrimonium nisi inter baptizantem, vel confirmantem, et baptizatum vel confirmatum, ac eius parentes, uti et patrinum, baptizatum vel confirmatum ac eius parentes.

Cognatio naturalis est vinculum personarum ab eodem propinquo stipite descendentium carnali propagatione contractum. (margin)

Cognatio naturalis definitur: quod sit vinculum personarum ab eodem stipite propinquo descendentium carnali propagatione contractum.

Constat hic cognatio tribus potissimum, puta linea

gradu et stipite. Linea est series personarum ab eodem stipite proxime descendentium, posteriores ab anterioribus distinguens: dividitur in rectam et obliquam. recta est ascendentium, vel descendentium; illa continet personas quibus originem nostram debemus, haec complectitur personas a nobis genitas.

Linea obliqua seu transversa est, quae complectitur personas, quarum una aliam non genuit. Dividitur in aequalem et inaequalem. Linea aequalis est, quae continet personas aequaliter a communi stipite distantes. inaequalis, quae complectitur personas, quarum una est remotior a communi stipite quam altera. Per gradum designatur intervallum seu distantia unius personae ab alia. Per stipitem denique designatur persona a qua reliquae ducunt originem.

Computatio graduum aliter instituitur iure civili, aliter iure canonico: iure civili in linea tam obliqua quam recta uno eodemque modo gradus numerantur, cuius pro eorundem computatione sequens regula assignatur.

Tot sunt gradus, quot generationes: sive, tot sunt gradus quot personae manent stipite dempto. Sic quia dempto avo manent duae personae, filius et nepos, hinc nepos duobus gradibus ab avo distare dicitur. Sic quoque quia dempto patre duae personae manent, frater et soror, hinc frater

Linea est series personarum ab eodem stipite propinquo descendentium posteriores ab anterioribus distinguens.

Gradus est intervallum seu distantia unius personae ab alia.

Stipes est persona a qua reliquae originem suam trahunt.

à sorore 3bus gradibus distare d. Jus Canonicum alio modo gradus numerat in linea recta, alio in obliqua. in linea recta conformat se iuri civili. pro linea obliqua duas tradit regulas, unam pro linea aequali, alteram pro inaequali. pro linea aequali sequentem regulam assignat.

Quoto gradu distat uterque à communi stipite, eodem gradu distant inter se. sic quia duo fratres uno gradu distant à communi stipite, uno etiam gradu distant inter se. At pro linea inaequali hanc regulam assignat.

Quoto gradu remotior distat à communi stipite, eo gradu distant inter se. Sic quia frater uno gradu sororis filia vero 2bus gradibus distat à communi stipite hinc frater et sororis filia 2bus gradibus distant inter se.

Cognatio naturalis aliter dirimit matrimonium iure civili, aliter iure Canonico. iure civili dirimit matrimonium in linea recta sine fine et termino, adeoque in infinitum: in linea obliqua vero profligat matrimonium inter fratres et sorores [illegible] inter personas illas, quarum una alteri est loco parentis [illegible] §. 1. 2. et 3. h. t.

|| Jure Canonico cognatio naturalis dirimit matrimonium usque ad quartum inclusive. capit. 8 de consanguinitate et affinitate

bi summus Pontifex relaxat, in

dirimebat matrimonium usque ad ~~4tum~~ gradum septimum.

Cognatio legalis est vinculum civile, quod ex adoptione resultans.

Dicitur haec cognatio in adoptione, non [illegible], sed illa,

quae inducit potestatem patriam, et adoptatus inseritur ~~fam~~

familiae adoptantis. Hinc quia hodie adoptio

facta ab extraneo non operatur amplius potestatem patriam

neque inducit cognationem legalem.

Cognatio legalis dirimit matrimonium 1. inter adoptantem et

filiam adoptivam, non durante tantum adoptione, sed etiam

soluta. §. 2. Inst. tit. 10. [illegible]. 2do inter adoptatum

et uxorem adoptantis, itidem non durante tantum adoptione

sed etiam soluta. l. 23. ff. de adoptionibus. l. 14. de ritu

nuptiarum. 3tio inter adoptatum et matrem adoptantis

durante adoptione dicta l. 55. ff. h. t. 4to inter adop-

tatum et materteram adoptantis durante adoptione

dicta l. 55. §. 1. ff. h. t. 5to inter filium naturalem et filiam

adoptivam, durante adoptione §. 2. Inst. tit. 10.

[illegible] cit.

[illegible]tum impedimentum dirimens est crimen, puta adulterii,

[con]jugicidii. impedimentum [illegible] [illegible] durante

legitimo matrimonio commisit adulterium ac fidem

Cognatio legalis est vinculum civile resultans ex adoptione.

insuper detur de matrimonio post mortem conjugis contrah-
endo l. cum nuptias &c de facto agendum et capit. 1.
et ulto de eo qui duxit in uxorem, quam polluit per ad-
ulterium: plura itaque concurrant necesse est ut impedi-
mentum hoc contrahatur. primo requiritur ut utraque
parte intercedat formale adulterium dicto capit.
2do. ut praeter adulterium et matrimonium vel promissio
vel superstite conjuge de facto attentetur. capit.
penulto. et ulto eodem tit. 3tio ut durante con[jugio]
matrimonio utrumque contrahatur. 4to ut promissio
a parte altera acceptetur. 5to denique ut pro-
missio sit pura; hoc enim nullum eventum suspen[dit]

Ex crimine conjugicidii contrahitur si quis conjugem in-
terimat matrimonium cum determinata persona contrahe[ndi]
intentione. capit. 1. de conversione infidelium cap.
3. et 4. de eo qui duxit uxorem quam polluit per
adulterium. unde advertit plura iterum requiri
ut impedimentum hoc contrahatur. 1mo ut conjux
occidatur. 2do ut occidens cum intentione contrahendi ea
matrimonium. 3tio ut occidens partium cum conspiratione
dicto capit. 1. de conversione infidelium. si facto un[o]

*

...ptetes coniugicidium, nec aliud impedimentum hoc induci, quam
accedat adulterium dicto capit. 3. et 6. de eo qui duxit
uxorem quam polluit per adulterium. —

...tum impedimentum dirimens est cultus disparitas, seu cum infideli contrahat,
ratio est quia postquam Christus illud elevavit ad rationem sacramenti,
...a fideli amplius contrahi, quam cum caractere sacramenti
signatum. Hinc si homo catholicus contrahat cum
haeretica valet matrimonium, quia tum nulla reperitur quo
coniugium tale irritet, timor

...timor impedimentum dirimens est, seu metus. de-
finitur metus est, ut metus communiter instantis vel
futuri periculi causa mentis trepidatio, Lessius
...plenius definiri potest quod sit passio et motus animi
...malum quoddam fugientis. provenit quoque metus a causa
naturali quoque a libera, a necessaria provenire est
incutitur a morbo, periculo naufragii et similibus
principio. a libera est si incutiatur ab homine. —

Metus qui incutitur a causa libera est quoque gravis, quoque levis,
gravis est vel talis absolute vel certo respectu. absolute gravis
qui cadit in hominem constantem, sive quo malum timetur, quod viro
cordato et constanti videtur formidabile. talis est
metus mortis, mutilationis, atrocium verberum, servitutis,

Metus est instantis
vel futuri periculi
causa mentis trepi-
tatio
vel est
passio et motus animi
imminens malum quod-
dam fugientis.

diuturni exilii: metus respective gravis, gravis de
malo times, quod homini cordato leve, meticuloso vero for-
midabile videtur. neque enim omnes hoc aequali pollent men-
tis robore, sed animum quidam gerunt tam ~~flacci~~ flac-
cidum, ut quovis adversitatis turbine agantur in trans-
versum. sic videmus feminas timere ea quae viris,
homines provectae aetatis, unde malum quod virum cordatum
terreret, formidabile videri potest puero a formi-
metus levis est qui cadit in hominem vecordem. aestimatur
hic ex duobus, puta natura mali et circumstantiis.
natura mali: hic enim quaedam est tam leve, ut non possit
dici inferri grave. ex circumstantiis vero, quia quaedam
gravia minantur. de quo constat quia minas [illegible] non aud-
ent exequi. adeoque verum fuerit, quia qui
vanissima minorum talium tonitrua voluerit
pertimescere.
Metus tam levis quam gravis discernendi in iustum et
iniustum [illegible], cum in probitate personae incu-
buerit [illegible] citra meritum suum incul-
patis. metum prioris generis sustinent, qui ob
commissum crimen timore [illegible] carceris, tor-
menti poena distringuntur. posterioris generis vero, qui integ-
ritatem [illegible] per improbitatem alienam [illegible]
[illegible] eo fine, ut extorqueant [illegible]

quod dixi matrimonium elegisti potius medium liberandi se à metu.
Atque minatus sum tibi morte nisi filiam tuam duxeris.
hoc casu metus dedit ingressum ad contrahendum matrimonium.
contrà si vero ego in te minas intentassem capitales, ut
indignationem tuam deprecarer, obtuli me ad nuptias cum
filia tua jungendas, quas scirem fore gratas. hoc casu
matrimonium est electum tamquam medium serviens ad metum de-
pellendum, libertatem expendere, quod metus matrimonium reddat
irritum sit proinde.

Assertio 1. metus proveniens à causa necessaria matrimonium
non reddit irritum. probatur infirmitas matrimonii metu initi oritur
ex permissa ab injuria per metum data, quia desumi non potest à
defectu voluntarii, cum metus non tollat voluntarium. sed in-
juriam non patitur, qui sustinet metum provenientem à causa ne-
cessaria, qua enim fronte sumens eas ~~toto~~ coelo et Neptuno,
concitata horrida tempestate te coegerint ut Hymeneo
litares, ergo metus proveniens à causa necessaria matrimonium non reddit
irritum.

Assertio 2. metus proveniens à causa libera sed juste in-
ferens etiam matrimonium non reddit irritum. probatur radix unica
una initi infirmitas matrimonii metu initi desumitur ab in-
juria per metum data. sed injuriam non patitur qui metu
constringitur, cui improbitate propria causam dedit, ergo metus

talis irritum reddit matrimonium.

Assertio 3. Metus qui provenit à causâ libera injusta, levis tamen, non dirimit matrimonium. Probatur: metus levis non constituit, leviter debet ab homine cordato contemni, qui metum passus, cum habet medium liberandi se à metu; adeoque non erat, cur matrimonium tale redderetur irritum.

Metus gravis et injustus injuste incussus ad extorquendum matrimonium [illegible] matrimonium [illegible] medio redimere [illegible] matrimonium reddit irritum. Probatur: tota ratio cur matrimonium metu initum sit irritum stat in favore metum passi. Sed favor metum passi postulat, ut matrimonium metu tali initum sit invalidum, quia [illegible] ut teneat: alioquin metum passus [illegible] et liberet ad manus remedium liberandi se à periculo et malo iminente, quia alter si matrimonium esset invalidum, non moveret obligatione [illegible] ad [illegible] à violentia &c.

Metus gravis ad extorquendum [illegible] injuste incussus reddit matrimonium ipso facto irritum. Ita statuunt [illegible] in capit. 14. 15. et 28. de sponsalibus et matrimonio. Si enim matrimonium tale semel subsisteret, teneretur metum passus grave damnum subire, [illegible] damnum nullo modo declinabile, sed hoc evidenter iniquum, quia enim

terdum inquam matrimonium tali vitio subsistere.

Nunc matrimonium dolo initum, non est ipso iure irritum, quo nec metu irritum. Ratio negandi est haec. dispar est ratio, quia ~~[illegible]~~ violentia palam infertur, in qua hoc proinde est facta pro hibes, quemadmodum in dolos qui clam plerumque committuntur si enim comprehendebatur, matrimonia, dolo inita ipso iure esse irrita: timendum enim erat, ut plurima coniugia communi omnium opinione valida, dolo post longum aliquod detecto cum ingenti perturbatione rei publicae et damno liberorum declarari deberent irrita.

Octavum impedimentum dirimens est ordinis. Clerici enim in maioribus constituti non possunt valide contrahere matrimonium quia ex dispositione iuris ordinibus maioribus annexum est solemne votum castitatis capit: 1. et 2. qui clerici vel voventes capit: unico de voto in 6.to Ordines nempe non tantum dirimunt sed etiam quidem impediunt matrimonium.

Nonum impedimentum dirimens est ligamen. Nam coniux superstite coniuge altero non potest devenire ad nuptias cum persona tertia. quia poligamia iure non humano tantum sed divino quoque et naturali prohibita. ita ut nec una femina plures maritos nec unus maritus plures uxores habere potest. Ideo licet primo coniuge superstite frustra contrahas matrimonium cum alia: priore tamen matrimonio dirempto, licet devenire ad secundas nuptias. ubi tamen refert sitne secundo nuptie

praepropere an tempore legitimo contracte. Circa nuptias
praeproperas seu accelleratas separandum ius civile à
Canonico. Jure civili nuptiae accelleratae sunt prohibitae
si qua vidua post mortem mariti praematurum novum
conjugium desiderium conjungat, ~~[illegible]~~ ac ~~[illegible]~~ annum luctus deservi-
~~[illegible]~~ nuptias acceleratas poenas varias incurrit. primo
efficitur infamis l. 1. Cod. de 2dis nuptiis. 2do non potest in novum
2dum titulo lucrativo transferre ultra tertiam partem
bonorum d. l. 1. Cod. de 2dis nuptiis. 3tio non potest capere le-
gatum fideicommissum hereditatem testamento delatam
d. l. 1. 4to perdit lucra ex suprema viri volunte ad
se devoluta d. l. 1. 5to non potest succedere consanguineis ul-
tra gradum 3tium. iure Canonico poena haec est sublata capit. ult.
de 2dis nuptiis. uti immerito. nam leges civiles dum nuptias
intra annum luctus prohibent consuluerunt viduarum
re peccandi periculum, quia anno integro poterant reme-
dio pellendi carnis molestias. at leges quae continent periculum pecca-
di, possunt corrigi iure canonico; quo memorata quoque leges
potuerunt corrigi iure canonico ac merito sublatae sun-
t. Hoc de nuptiis praematuris. sequitur de non accelerat(is)
quae contrahuntur vel existentibus liberis prioris matrimonii vel non
existentibus. Circa illas iure omnino iure novo specia-

[...]liter constitutum. Circa has varias [?] veniunt
constitutos contra favorem prioris matrimonii et liberorum ex eodem
superstitum variae poenae in binubos de iure emanant [?]. 1. perdit proprietatem eorum quae augit ex liberalitate prioris coniugis.
Primo enim is qui devenerit ad secundas nuptias, perdit pro-
prietatem eorum, quae augit ex liberalitate prioris coniugis,
L. 3. et 5. Cod. de 2dis nuptiis. 2do perdit proprietatem eorum 2. perdit proprietatem eorum
et bonis ~~defuncti~~ prioris coniugis, profecta per successionem
coniugis. Novell. 22. cap. 46. §. 1. 3tio non potest novo con-
iugi inter vivos vel ultima voluntate plus relinquere quam
uni ex liberis prioris matrimonii. L. 6. princip. Cod. de 2dis nuptiis.
4to si mater ad 2da vota transeat, ipso iure amittit
tutelam liberorum, ac privatur eorum educatione Novell.
94. cap. 2. §. 1. Cod. ubi pupilli educari debeat.
Atque hae poenae iure Canonico non sunt sublatae: tum quia
textum nullum reperiam, quo ius civile hoc in passu corri-
gatur: tum quia memoratae poenae non eo collimant,
ut libertatem matrimonii restringant, sed ut liberis consulant
prioris coniugii.

Decimum impedimentum dirimens est publica honestas,
quod definiri potest, quod sit inchoata affinitas, ex sponsalibus
resultans. Undecimum in contrahendis nuptiis spectandum

matrimonium quod fit contra prohibitionem iuris est invalidum, sed matrimonium contractum ~~contra~~ cum impedimento dirimente, seu contractum contra prohibitionem iuris, quod distinguo: matrimonium quod fit contra prohibitionem iuris simpliciter prohibentis concedo, quod prohibentis et irritantis nego.

non tantum contrahit, sed etiam contra honestum C. 4. 2. ff. de ritu nuptiarum: hinc licet non consurgat ex sponsalibus vera affinitas, quia tamen tendunt ad matrimonium, ac respectum dicunt ad copulam conjugalem, honestatis ratio videbatur postulare, ne ducere posset illam cum cujus consanguinea per affinitatem impeditur tale quum copulari.

Oritur impedimentum hoc non tantum ex sponsalibus de praesenti, sed etiam de futuro: cum hac tamen differentia, quod publica honestas orta ex sponsalibus de praesenti, dirimat matrimonium usque ad quartum gradum: orta vero ex sponsalibus de futuro, dirimat matrimonium duntaxat usque ad primum gradum.

Undecimum impedimentum dirimens est affinitas, quae eo sic dicta, quod una cognatio adminiculo copulae carnalis accedat ad fines cognationis alterius. Definiri potest, quod sit vinculum personarum, ex copula carnali resultans. Fundamentum itaque affinitatis stat in copula carnali ad generationem prolis per se idonea: hujus enim adminiculo fiunt duo in carne una, ac cognatio unius trahitur ad fines cognatorum alterius. Unde sua sponte sequitur,

ex matrimonio rato affinitatem non consurgere, quia per matrimonium
ratum vir et uxor non efficiuntur una caro. Item non inde est,
copula licita an illicita intercedat: nam ex una et altera
nascitur affinitas, quia per unam et alteram cognatio
unius trahitur ad suos cognatos alterius.
Circa impedimentum affinitatis tenendae sunt sequentes regulae.

Regula prima.

Maritus et uxor non sunt affines, sed principium affini-
tatis. Probatur. Maritus et uxor habent se respectu affini-
tatis sicut unitas respectu numeri, et punctum re-
spectu lineae: quia quemadmodum unitas non est
numerus sed principium illius, et punctum non est linea
sed initium lineae: sic etiam maritus et uxor non sunt affines,
sed principium affinitatis.

Regula 2da

Solus maritus fit affinis consanguineis uxoris, et sola
uxor affinis consanguineis mariti. Probatur. Solus maritus per
vinculum copulae carnalis accedit ad cognationem uxoris, et
sola uxor per eandem carnalem trahitur ad cognationem mariti.
Ergo inter solum maritum et consanguineos uxoris ac solam uxorem
et consanguineos mariti consurgit affinitas.

Regula 3tia.

Inter consanguineos mariti ex una parte, et consanguineos uxoris ex altera non oritur affinitas. Probatur. Inter memoratas personas nullum intercedit nexus adminiculo, cuius colligerentur, quod inter memoratas personas non contrahitur affinitas. Unde sponte à patre et filio duci possunt mater et filia. Item à duobus fratribus duas sorores, quia inter memoratas personas affinitas non contrahitur.

Regula 4ta.

Gradus affinitatis numerantur hoc modo: quoto gradu quis coniunctus est marito in genere consanguinitatis, eodem gradu iunctus est uxori in genere affinitatis, et viceversa. Unde quia frater meus in primo gradu mihi iunctus est in linea consanguinitatis, eodem gradu iunctus est uxori meae in linea affinitatis.

Regula Quinta

Affinitas ex copula licita proveniens dirimit matrimonium usque ad 4tum gradum. Probatur ex capit. 8. de consan: et affinitate, ubi corrigitur antiquum ius. affinitas, quae ante hac dirimebat matrimonium usque ad gradum 7timum, iubetur deinceps irritare matrimonium tantum usque ad gradum 4tum.

Regula Sexta.

Affinitas orta ex copula illicita, dirimit matrimonium tamen usque ad 2dum gradum, ita decrevit in Concilio Tridentino sessione 24 cap. 4 de reformatione matrimonii. nec immerito fornicationes siquidem sunt valde frequentes ac plerumque occultae, adeoque periculum erat, ne si impedimentum hoc ulterius extenderetur, plurima coniugia disperderentur.

Duodecimum impedimentum dirimens est impotentia, quae duplex, perfecta et imperfecta. Perfecta est ineptitudo et inhabilitas exercendi copulam perfectam, qualis est, quae fit cum emissione seminis intra vas debitum. Tali impotentia laborant castrati, sive utroque testiculo orbati, qui emittere non possunt semen ad generationem prolis de se aptum. Impotentia imperfecta est, quae non tollit in subiecto suo habilitatem ad perfectam copulam, sed generationem duntaxat impedit. Tali impotentia laborant steriles, qui verum quidem semen effundere possunt in vas femineum, quod tamen ob indispositionem subiecti id de facto fit improlificum.

Impotentia perfecta dividitur ulterius in perpetuam et temporalem. Perpetua est, quae per media licita, facilia et ordinaria tolli non potest. Temporalis, quae vel sua sponte decedit, vel etiam modo humano potest tolli. Dn[?] impotentia cognoscitur ex defectu sufficientis aetatis, est temporalis, quia

deinde annexa sua sponte desitura. Sic quoque impoten-
tia ex indispositione corporis, quod arte humana citra nota-
bile personae periculum curari potest, censetur temporalis,
quia fundatur in radice temporali. Contra impotentia, vel male-
ficio inducta, ac quomodo licite auferri non potest, cen-
setur perpetua, quia quae licite fieri non possumus, videntur mora-
liter impossibilia, cum ea duntaxat dicamur posse, quae jure possu-
mus argumento l. 15. ff. de conditionibus institutionum: Similiter
impotentia, quae citra discrimen vitae curari non potest, censetur
perpetua, quia cura tanto periculo obnoxia in aestimatione
morali videtur impossibilis.

Impotentia perpetua dispescitur ulterius in absolutam
et respectivam. absoluta est, quae sola sua congressum cum
qualibet foemina reddit impossibilem, quali impotentia la-
borant castrati, necnon excessive frigidi aut calidi.
respectiva, est quae reddit inhabilem ad congrediendum
cum hac vel illa foemina, ut si incantatione magica af-
fectus sim idoneus ad congrediendum cum alia.

Impotentia tam absoluta quam respectiva dividitur
ulterius in antecedentem et subsequentem. antecedens, quae jam
erat ante contractum matrimonium. subsequens, quae matrimonio contracto
fit. Sic jam sit.

Assertio prima; impotentia perfecta, perpetua et an-
sive sit absoluta sive respectiva; dirimit matrimonium et

in illis personis; assertio ... Probatur: ad matrimonium validum
requiritur mutua traditio corporum in ordine ad usum humanae
generationis; sed ad traditionem hanc sunt inhabiles qui la-
borant impotentia perfecta, perpetua, et antecedente: ergo tum ... talis
tali non possunt contrahere validum matrimonium.

Assertio 2. impotentia perfecta perpetua sed subsequens non dir-
imit matrimonium semel rite contractum. Probatur: quae semel ab initio
recte sunt valida, non infirmantur, licet in casum devenirent,
unde incipere non poterant. L. 85. §. 1. ff. de R. J. sed verum
matrimonium infirmabitur, licet in casum deveniat, unde incipere
non poterat.

~~Ass~~ Assertio 3tia. impotentia perfecta et antecedens temporalis itidem
non dirimit matrimonium. Probatur: impotentia temporalis possibilem relinquit
generationem; ergo non dirimit matrimonium. Consequentia est possibilis humana
generatio est ergo possibilis traditio corporum in ordine ad usum hu-
manae generationis; sed stante impotentia temporali est possibilis hu-
mana generatio; ergo etiam traditio corporum ad usum hu-
manae generationis. Plane si impotentia temporalis fundetur in
defectu sufficientis aetatis, ex dispositione iuris positivi
dirimit matrimonium. cap. 3. 10. et capit. ulto de desponsatione impuberum.

Assertio 4ta impotentia imperfecta sive antecedens sive subsequens
non dirimit matrimonium. Probatur: impotentia imperfecta non reddit impossibilem
traditionem corporum in ordine ad usum humanae generationis, quia re-
linquit in subjecto suo habilitatem ad perfectam copulam: ergo non dirimit

matrimonium. Unde sua sponte sequitur, steriles validè contrahere matrimonium, quia emittere possunt semen, ad generationem prolis de se idoneum, atque adeò possunt exercere copulam perfectam. Ex eodem principio similiter, senes ad contrahendum matrimonium esse habiles, quia vix ulla reperiatur aetas tam decrepita, in qua potentia generativa ita mortua, ut nunquam reflorescat, ac ordinarie iuvari possit ad parandum semen generationi prolis de se idoneum. Planè si quis [illegible] aliquem tam exhaustum ac flaccidum, languidum [illegible], ut nullius medicorum iuvari nequeat ad exercendam perfectam copulam, validè non potest contrahere matrimonium, quia cum ineptus sit ad perfectam copulam, corpus suum tradere non potest in ordine ad generationem prolis. Sic Pater Sanchez lib. 7. de matrimonio disp. 92. numero 23.

Decimum tertium impedimentum dirimens est clandestinitas. Si quis enim non praesentibus parocho et testibus matrimonium contrahere sustineat, id est ipso iure nullum, ut supra dictum.

Decimum quartum et ultimum impedimentum dirimens est raptus sive violenta abductio foeminae: si quis enim matrimonii contrahendi gratia foeminam invitam è loco uno in alium moraliter diversum abducat, non potest cum eadem contrahere matrimonium, donec loco tuto eadem reddita fuerit, Concilium Tridentinum sessione 24. cap. 6. de reformatione matrimonii. Tria itaque commemorat necesse esse, ut impedimentum hoc contrahatur

Primo requiritur ut foemina sit invita: ~~subsequens~~ si consentiat impedimentum hoc non inducitur, licet post raptum dissentiat, quia sic Tridentinum facit, consulere libertati matrimonii. Secundo requiritur ut mulier matrimonii contrahendi gratia, vel libidinis satiandae abducatur, quia ut dixi, sic Tridentinum facit, prospicere libertati conjugii, et cavere, ne hoc via tam insolida grassari possit contra ad matrimonium. Tertio requiritur, ut durante foemina eo tempore, quo moratur in potestate raptoris: extra potestatem raptoris constituta et in loco tuto collocata, si consentiat, tenet matrimonium. Concilium Trid: sess: 24. cap: 6. dicta

Satis de prima causa inductiva patriae potestati. Secundo inducitur patria potestas per legitimationem, quae definitur, quod sit actus, quo liberi naturales efficiuntur legitimi. NB

Dividitur in legitimationem per subsequens matrimonium et per rescriptum principis. olim dabatur tertia legitimationis species, quae fieri dicebatur per oblationem curiae. Sed hic modus legitimandi, ~~post~~ mutato reipubl: statu à curia recessit.

Definitur legitimatio per subsequens matrimonium, quod sit actus, quo liberi naturales per subsequens matrimonium cum matre contractum redduntur legitimi.

Eius effectus legitimationis hujus duplex omnino, remota et proxima. Remota est in dispositione legis, neque enim matrimonium sua indole et natura vim legitimandi obtinet, sed prerogativa ham

iuri positivo refert in quaestione. Quod attinet proxima legiti-
mationis huius per subsequens matrimonium, nam natae liberorum naturalium
tum: hoc enim operatur ut liberi efficiantur legitimi §. fin: l.
10. Cod. de naturalibus Novella. 89 cap: 9. capit: §. 9 filii fi[unt]
legitimi.

Naturales sive Ob... legitimorum huius sunt liberi naturales: qui
nomine designantur liberi nati ex concubina sive tali femi-
na quam quis unice in forma et figura coniugii generandae prolis
retinuit ultra affectum tamen maritalem l. 144. ff de
verb: signif: Novell: 89. cap: 12. §. 4. — atque hi
obiter liberi nunc non legitimari possunt per subsequens ma-
trimonium. Sed tamen hic sequitur legitimatio per subsequens matri-
monium amplius non esse, cum enim procedat [illegible] nunc su-
mamus, hodie que non cedet. Certe legitimatio per sub-
sequens matrimonium prodesset reipublicae ... abundare
vibus legitimis et passim adhuc frequentatas: quod signum
est hodie que locum habeat. Sane iure canonum lici[tum] sub-
... concubinatum, pa... tamen legitimationi per subsequens ma-
trimonium: quod legitimatio haec locum hodie que habet, licet concubi-
natus habeat. &c.

Cum... Liberi, suscepti ex prohibito congressu, legiti-
mari non possunt per subsequens matrimonium, sed extra matrimonium ho-
... congressu prohibitus: quod hodie ... liberi qui leg[itimi]

timari possunt per subsequens matrimonium. R. distinguendo. liberi sus-
cepti ex congressu prohibito legitimari non possunt per subsequens
matrimonium, si inspiciatur sola legislatio Justinianea, ~~conc~~
cedo, si spectetur legislatio pontificia, et illa nisi praxis
authoritate, ubi reguntur et gubernantur. Legislatione
Justinianea si spectetur soli liberi ex concubina suscepti,
legitimari possunt per subsequens matrimonium. Sed ius Pontifi-
cium et praxis ulterius progressa est, ac post quinque ubi
dissolvit legitimationem ad illos liberos produxit, qui ex non
quidem ex vidua honesta nati sunt. <

Ceterum legitimationis huius definitione et requisitis requiritur ad
legitimationem hanc primo, ut matrimonium cum liberorum matre
legitime contrahatur. L. 10. Cod. de naturalibus Liberis novella 89
cap. 8. Unde sua sponte sequitur ex sponsalibus de futuro
effectum hunc non consurgere, quia nuda sponsalia loquuntur de
matrimonio, quod vocabulo sponsalia de futuro non designantur.

Dubitatur possunt liberi legitimari per subsequens matrimonium
etiam in articulo mortis? R. possunt, si articulus mortis cum
latitudine quadam sumatur, non pro illo ipso momento, quo anima
extinguitur. Nam etiam morituri possunt matrimonium contrahere,
cum nuptias consensus facit et maritalis affectio, non con-
cubitus. L. 30. ff. de R. J. quod etiam in articulo mortis possibile est

legitimaô eqiâ procedit matrimonium.

Ob: ut teneat matrim. debent partes ad usum matrii esse habiles: nec cum nupto videsi. qd vindicati non pot ... persuasit ... quod dix legatum edat. Sed moriturus ... matrii non habilis. Ergo moriturus ... post matrim. ... teneat matrim. debet partes ad usum matrii habiles ... ex natura rei, ... per se qui per accidens, ... Momentum mortis ... defectus ... moriturus ex natura rei ... habilis ad usum matrii ... Quod si mors ... fallat, casus ... liberos ... debet ... Cod. de ... libris liberis.

Secundo requiritur ut in legitimaôd liberi ... uti cum ... potestate dimitti nequeunt, si ... subire non ... potestati. novella ... cap. 11.

Controversia ... liberorum in legitimaôe ... Canonico ... partes ... sustineat. ... affirmativa ... liberorum in legitimaôe requiritur ... civili dicta novella ... cap. 11. ... Canonico, qua capitulum ... Pontifex a iure civili ... recesserit.

Obj. 1. in capitulo tanta 6to, qui filii sint legitimi, vis le-
gitimandi tribuitur matrio: quo ad legitimatoem requiritur con-
sequens liberorum. R: dist: ant: vis legitimandi
tribuitur matrio eo modo quatenus volunt leges, conc: matrio
eo modo usq quatenus, negg ant: et consequentiam. Legg volunt,
ut liberi in matrimonio et legitimatoem consentiant. –

Obj. 2. liberi dispensatione non impedire a possit valorem matrii
quo nec legitimatoem. R: dist: conseqn: quo nec legitimatoem si matrim
sit causa adequata legitimationis conc. si tamen sit causa inadequata,
nego cons. Matrim legitimatoem liberorum non operatur ex parte
causa, sed in quantum substat dispositioni iuris positivi: quo cum
ius positivum consensum requirat liberorum: sine consensu hoc
vim legitimandi non habet. –

Obj. 3. Jus civile nil potest disponere circa matrim, quia
per legem Evangelii elevatum est a causa ad naturam sa-
cramenti: quo hoc in passu observandum est ius Can:
R: dist: ant: ius civile nil potest disponere circa matrim,
in quantum dicit roem sacramenti conc, in quantum sapit contractum
civilem et politicum, nego ant: et consequentiam. Matrim non operatur
legitimatoem sub roe sacramenti, sed in quantum dicit contractum
civilem et politicum, adeoque dum ius civile hoc hic in passu
disponit de matrio, disponit de causa profana et politica.

Tertio in sententia satis probabili requiritur, ut interveniant instrumenta dotalia: quia Justinianus in nullo loco aperte de legitimatione hac quae fit per instrumentorum dotalium …
adeoque satis indicat instrumenta haec requiri ad legitimationem tanquam de forma. Ego conclusio, instrumenta … non pertinere ad formam, sed ad substantiam. Sed meminisse oportet, legem efficere posse, ut pertineat ad substantiam … ad venditionem scriptura non requiritur tanquam de forma, et … si conveniat, ut venditio deberet in scriptis, pertineat ad substantiam contractus. Conditur igitur conventione privata efficere quod ipsi possunt efficere quod valet legislator.

Effectus legitimationis huius, quod eius adminiculo liberi naturales censeantur legitimi, ac eodem iure censeantur … ac eodem iure censeantur, quo liberi ex iusto thoro suscepti … l. 10 in fine Cod. de naturalibus liberis, novell. 74. et 89. ca…
Controversia gravis, tribuatne legitimatio per subsequens matrimonium ius primogeniturae, sed hanc controversiam non moror, quia latissime eandem discussit in … selectarum Quaestionum. ubi vide.

Auctor de legitimatione per subsequens matrimonium legitimationem per rescriptum principis definit, quod sit actus quo p… veris supplici libello rogatus liberos naturales habet…

timus. Eadem efficiens legitimationis huius est princeps, sive is plene
et summus in republica potestas. in imperio nostro ius
legitimandi habet imperator, qui etiam delegavit quibusdam ipse legitimandi per
alios. ipse legitimat filios principum, comitum et personarum
alios legitimat puta comites pallatinos et honorarios
gnos.

Effectus legitimationis huius variat, prout uti princeps potes-
tate ordinaria, vel extraordinaria. potestate ordinaria
legitimat liberos et alios legitimat, quos naturales, sive susceptos
ex concubina novell. 89. cap. 9. potestate extraordinaria
utens, legitimare etiam potest liberos ex complexu damnato
susceptos. legitimare siquidem in effectu nihil aliud quam
dispensare, ut liberi ex complexu damnato suscepti in
ordine ad certos effectus agnoscantur pro legitimis. sed hoc
dispensare potest princeps, si ita postulare videatur gravis
causa: ergo potest legitimare liberos ex complexu damnato sus-
ceptos. Effectus, ut legitimatio procedat, fingi debet liberum
iusto thoro natus, sed fingi non potest iusto thoro nati,
ex adulterio aut incestu fuerint suscepti, quia thorus adul-
terinus aut incestuosus non potest esse iustus: ergo legitimatio non pro-
cedit, si ex adulterio aut incestu liberi sint ~~nati~~ suscepti.
legitimationem sine ulla fictione procedere, quia ex hoc

praeiudicio, quod princeps iubeat, ut liberi ex complexu prohibito
suscepti, in ordine ad effectus civiles agnoscantur pro legitimis
iam genitis legitimi.

Forma legitimationis hinc desumitur a requisitis quorum defectus
adornatur. primo itaque requiritur ad legitimationem, ut li-
beri legitimari nequeant per subsequens matrimonium, forte
concubina decesserit, aut talis sit foemina, quae cum homine
duci nequeat novella 89. cap. 9. 2do ut liberi in legiti-
mationem consentiant, dicta novella 89. cap. 11. 3tio ut non adsint
liberi ex iusto thoro legitimi. Sed hic dispositio omnis an
refert procedatne legitimatio via ordinaria an extra-
ordinaria. ad legitimationem quae procedit via ordinaria
requiritur defectus sobolis legitimae: hinc cum in dubio prin-
ceps non censeatur praeiudicare velle novella. 74 cap. 2 no-
vella 89. cap. 9. Ex plenitudine potestatis legitimatione
procedat princeps liberos naturales etiam in praeiudicium
sobolis legitimare potest, quia quod defectus ad legitimationem non
requiratur defectus sobolis legitimae, iure civili introductum
est, cum absque eo princeps, legibus solutus non tenetur.

Effectus legitimationis hinc est quod ex gradu inviolato liberi natura-
les efficiuntur legitimi, ac eodem fere iure gaudeant quo liberi ex
iusto thoro suscepti.

Titulus IX.
De Adoptionibus

Tertio casu inducitur patria potestas per adoptio, quae definitur actus legitimus, quo is, qui filius non est, in filium assumitur.

Dividitur in adoptionem in specie et arrogationem. Adoptio in specie est actus, quo homo alieni iuris seu filiusfamilias in filium assu-mitur. arrogatio definitur quod sit actus, quo homo sui iuris seu paterfamilias in filium assumitur. Adoptio in specie dividi vel-let iterum in perfectam, et imperfectam. Perfecta est, ad nomi-ne cuius adoptatus venit in familiam adoptantis. imper-fecta vi cuius adoptatus non ingreditur familiam adoptantis, quales quae fit ab extraneo. Lex penultima Cod. h. t.

Causa efficiens adoptionis quae plus occurrit, remota et proxima. remota lex, duplici fundamento suffulta. primum est, ut adoptionis ad minimum consuleret coniugiorum sterilitati. secundo ut aliqui degeneres generassent filios, adoptione meliores possent quaerere. Causa efficiens proxima adoptionis est adoptans, ubi occurrit regula, quod adoptare possit omnis, qui non prohibetur. prohibentur autem aliqui adoptare absolute, alii secundum quid.

Absolute adoptare prohibetur primo filiusfam. quia cum ipse in potestate, aliud in potestate habere non potest. Secundo qui caret potentia generativa. at adoptio sequitur imitatur naturam hinc eas,

trats adoptare n. pot. Spado pot. §. 9. h. t. L. 2. §. 1. ff. eod.
Tertio qui n. e. maior annis 100 illo, quem vult adoptare
4. h. t. L. 40. §. 1. ff. eod.
Secundo q. adoptare n. pont primo foeminae. §. 10 h. t. L.
Cod. eod. adoptio siquidem pertinere videtur in classe negot.
orum civilium, quorum incapaces sunt foeminae. L. 2. ff. de reg.
Juris. Solent in solatium liberorum amissorum q. indulgentia
principis pot. adoptare, n. quidem eo effectu, ut consequantur
potestatem patriam, sed ut habe. non. matris. dicto §. 10.
Secundo min. annis 60: hi enim n. nisi causa cognita ad
tare permittuntur, qui generationi potius, quam adopt.
studere debent. adeoque nisi a adversa valetudo, a
stringit, intercedat adoptare n. permittuntur. L. 15 §. 2.
h. t. illud sane n. requiritur, ut uxorem habeat a liberos,
vult adoptare, vadem enim caelebs adoptare pot. qui
fuit, q. uxorem a liberos habere pot. L. 17. §. 3. ff. h. t.
Obiectum adoptionis constituunt, qui adoptantur. Potest
adoptari omnis homo liber, sive sit filius familias sive pa
familias: sive pubes, sive impubes, sive primum gra
obtineat apud patrem naturalem, sive ulteriorem §. 1.
Adoptari n. pot. primo servus, qui si de facto adopt.
n. quidem ius filii, libertatem tamen consequitur. §. ult. h. t.
enim servum tam impense diligit, ut eundem velit esse fi

[illegible] multo magis cense[n]tur velle liberos. Secundo filius naturalis adoptari non potest a patre naturali l. 7. cod. de naturalib. liberis, nam
[a]doptio talis suffragari videtur paternae libidini.
Is qui semel adoptavit, et filium adoptivum suae
potestate dimisit, secundo adoptare eum non permittitur l. 27
. ff. h. t. nam ex variatione tali colligitur levitas et inconstan[tia]
animi, quae legibus adversatur. Planè si pater naturalis filium
emancipaverit, eundem adoptare non prohibetur: quia eum tandem
adoptare quasi revocare in pristinam potestatem filium
videtur argumento legis 41. ff. h. t.
[Qu]oad adoptionis definitionem et requisita quae sunt utriusque speciei communia, vel huius
propria, commune utrique speciei est, quod requiratur consensus eorum, quorum
principaliter concernit, adeoque non adoptantis tantum, sed et
eius, qui adoptatur, cum hoc tamen discrimine, quod in arrogatione
requiratur consensus expressus eius, qui arrogatur, in ~~[illegible]~~ adoptione
[s]ufficiat tacitus, quod ex eo colligitur, quod non contradicat l. 5. in fine ff.
h. t. Patet sequentem optimum consensum filium coepisse censeri pro filio.
[Pater]nae consensus agnatorum non requiritur: cum sint heredes necessarii
[n]on voluntarii l. 7. ff. h. t. adoptio in specie requirit autho-
ritatem magistratus. § 1. h. t. l. 2. et 4. ff. eod.
Arrogatio est vel puberis, vel impuberis. utrique commune est, quod de
[iur]e regis authoritate principis et causae cognitione authoritas principis
ideo requiritur, quia permittendum non videbatur, ut homo

sui iuris absque consensu principis statuere potest de suo vel
capite § 3. h. t. d. l. 2. ff. eodem. in causae cognitione habet ver
primo cuius aetatis sit, qui vult arrogare. 2do an non satius sit
generandis potius, quam arrogandis vacare l. 17. § 2. ff. h. t.
Arrogatio impuberis debet fieri, cum sequenti satisdatione
duo sunt capita. primo cavet arrogator, quod impuberi a
annos pubertatis mortuo, bona eius reddere velit illis
quos ceteroquin erant perventura. l. 10. 19. et 20.
h. t. 2do quod absque causa emancipato quod ab eo prius perde
ad se perlata relinquere velit quartam suorum bo
§ 3. h. t.
Controversia, debeaturne arrogato impuberi qua
omnium bonorum, an portio ab intestato debita. R: debe
omnium bonorum. Probatur quorundam iuris textibus puta l.
principii: et § 1. ff. l. 2. eod. h. t. § 3. instit. eodem. l. 8.
ff. de inofficioso testamento l. ulti. ff. si quid in frau
creditorum, in quibus locis, 4ta, impuberi debita absolu
dicitur 4ta bonorum: ergo 4ta, impuberi debita, est 4ta om
bonorum. Confirmatur: impuberi arrogato debetur 4ta e
quae tempore mortis fuerunt adoptantis. d. l. ulti.
quid in fraudem creditorum. ergo debetur 4ta omnium bonorum, q
tempore mortis bona ut ita fuerunt adoptantis.
Obiicitur 1. filio naturali non debetur nisi 4ta portionis ab intes
debitae: ergo nec adoptivo, atque adeo eum sedes, filium filia

Termio extraj Institutionum Imperialium

melioris esse conditionis quam filium verum. R. absurdum non esse, filium adoptivum esse in parte meliore fortunae suae, quam filium naturalem; portionem, quam iste nil patri attulit, ille quod et fortunas suas; portionem quia ipsum naturalem patri [illegible] patri suo commendat; illum non etiam: cui proinde lege impensiore studio debuerit suffragari.

Obiic. 2. §. 5. arrogans, fieri non potest, ut quarta bonorum impuberi relinquatur; quod si quis non est impuberi arrogato quarta bonorum non deberi. R. neminem admittendum ut [illegible] impuberes simul arrogentur.

Effectus adoptionis aliquis est, si fit adoptio in specie, aliquis si arrogatio. Adoptio in specie alium iterum effectum operatur si facta sit ab extraneo, alium si ab ascendente. Facta ab extraneo non operatur potestatem patriam, neque tribuit ius [illegible] familiae, sed tantum facit, ut filius adoptivus patri adoptanti succedere possit ab intestato.

Sunt quidem qui dissentiant et contendant per adoptionem factam ab extraneo induci potestatem patriam. Sed longe verior sententia contraria, quod probatur §. 2. Instit. h. t. ubi perspicue asserit, filium familias a patre naturali personae extraneae in adoptionem datum, iura patris naturalis minime dissolvi; quod adoptatus ab extraneo non transit in potestatem adoptantis. Audiatur lex ult. §. penult. [illegible] §. 1. Cod. h. t. ubi dicit Imperator, quod filium adoptivum per omnia non sed aggregaverit; quod aggregavit

ctum in ordine ad potestatem patriam.

Cuius sententiae contrariam defendunt nihilominus tamen in d. l. penultima princ. et § 1 Cod. h. t. ubi filius adoptivus dicitur emancipari posse a patre extraneo, quo fundamento in posse patris extranei, privatio cum praesupponit habitum. Sed tamen distinctionem augendum hoc elidit, nam filius adoptivus dicitur emancipari posse a patre extraneo in sensu lato et improprio, in illum eundem, in quantum efficere potest pater extraneus, ut ab intestato sibi filius adoptivus succedat.

Congruenter his, an per adoptionem nobilitas ... controversia disputatur in parte ... vide.

Titulus duodecimus.

Quibus Modis Jus Patriae potestatis Solvitur.

Postquam quomodo patria potestas inducatur, praestitum, dicendum quomodo eadem dissolvatur. Solvitur autem vel ... hoc est patris et filii communi consensu, vel quacunque alia. Communi consensu iterum vel plene, vel minus plene. Plene solvitur potestas patria per emancipationem, quae definitur quod sit actus, quo filius a patre e potestate dimittitur. Dividitur in legitimam et imperatoriam. Legitima dicitur quae ex legibus XII tabularum descendens, per imaginarias venditiones celebrabatur, nam olim pater filium postea dimissurus, ter eundem vendebat, quam venditionem sequebantur solemnes circumducti

naturali imaginariae venditiones. Sed dum videbat deinde Impe-
rium emancipandi modum tot deinceps solemnitatibus obnoxium,
quae proinde principes velut perplexa sustulerunt. Eman-
cipatio imperatoria dicta fuit in Anastasianam et Justi-
nianeam. Anastasiana est quae per rescripto principis coram
magistratu perficitur. § 5. Cod. h. t. Justinianea quae absque
rescripto principis coram magistratu competente peragitur. § 6.
l. 1. § finali Cod. eod. —
Requisita emancipationis sequentia enumerantur. primum ut fiat
coram competente magistratu l. 6. Cod. h. t. 2dum ut vindex
fiat consensus ejus qui emancipatur, sive enim filius invitus eman-
cipari non potest l. penultima Cod. h. t. 3tium ut pater suus consentiat,
quia invitus suo nemo invitus privari potest. — Hodie eman-
cipatio tacite inducitur, cum scilicet filius separatim a patre
habitare incipiat ac proprium focum et mensam habeat. —
Magis plene solvitur potestas patria adoptione, contra si filius avo
paterno vel materno in adoptionem detur. tunc enim dependentia solvitur
respectu patris adoptivi et ob connexionem sanguinis vinculi pe-
netrat alia in domo. § 10. h. t. —
Ex aliis causis patria potestas solvitur vel in totum vel quoad in totum
2 modis, morte et dignitate. Mors est vel naturalis vel civilis. morte
naturali solvitur potestas patria si vel pater vel filius decedat, principio h. t.
Sed hoc dispositio recipit. nemo mortuo patre liberi efficiuntur sui ~~ma~~

sub potestate: avo enim mortuo nepotes, ita demum sui redduntur
potestatis, si in potestate patris sui non recidant. Dicto principio b.
Solvitur etiam tribus partibus involuntaria, vel voluntaria. Per mortem
partibus involuntariam solvitur potestas patria, si vel pater vel filius
eximatur e numero civium romanorum, sorte quod patiatur
maximam vel mediam capitis diminutionem. Deinde potestas patria
civium romanorum propria adeoque totaliter esse desinit, si pater vel
filius amittat jus civitatis romanae. Plane si princeps
deportatus restituatur in integrum, recipit potestatem patriam,
dummodo restitutio sit plenissima: nam indulgentia generali
generali poena quidem remittitur, non vero redditur potestas patria. §
l. 1. § 1. et 2. Cod. de sententia passis.

Per mortem voluntariam solvitur potestas, si vel pater vel filius in
religione approbata profiteatur. Qui enim profitetur, potestati
subjicitur potestati Abbatis: quo non manet sub potestate patris.
Deinde potestas patris et potestas abbatis ad diversos fines
fines collimant: per illam enim motivo naturali diriguntur
actus filii in bonum tum patris, tum filii: per hanc vero motivo
supernaturali diriguntur actus religiosi in bonum spirituale
religiosi: quae potestates hae simul stare nequeant adeoque
posterior superveniens priorem extinguit. Plane licet
professio religiosa liberet a potestate patria, in quibus non
pendet a religione, non tamen in quibus pendet, nec sin [illegible]
romana religiosis et introductum detrimentum in ejus [illegible]
mentum.

Justinianus, qua dignitate dissolvitur potestas patria. primo
Nos solius supremae patriciatus dignitate. §. 4. Inst. quib. mod.
cod. de consulib. sed patricios loco honoris dignitas antiqui
dig. ... plebis, sed consiliorum principis intelligentes esse
colligitur, quia in dicto §. 4. dignitas patriciatus vocatur summa.
et ideo non pot. de dignitate senatoria, sed hic eum stante
republica servata non fuit.

2do solius dignitate episcopali. authentica sed episcopalis
Cod. de episcop. et clericis nov. 81. c. 3. ne inconveniens videbatur,
eum, qui clericum patrem et patrem spirit. potestati patriae esse obnoxium.

3tio solius dignitate consulari, praefecturae urbicae, ma-
gisterio militari, patriciatus, etc. in ea dig-
nitate, quae liberat a curialibus nov. d. ult. cod. de de-
curionibus novell. 81. cap. 1. §. 1.

Dubitatur, liberentne doctores a potestate patria
et professores publici? ~~fr~~ Sed negandum est a doctoribus
et professores publicis, sive qui publice in academiis
docent, ac profitentur, potestati patriae subiacent, ut
satis colligitur ex l. 6. Cod. de professoribus, ubi professores
ob scientiam obsequii muneribus immunes esse dicuntur, quo
solum immunes a potestate patria. quia et Justinianus
statuit in novella 81. cap. 1. §. 1. quod eas dignitates
liberat a curialibus, eximit quoque a potestate patria.

Doctores alii à potestate patria eximuntur, ut filii con-
ligiis q. l. ulta. Cod. de decurionibus §. 2. l. 3. Cod. de
advocatis, in quibus locis regeris doctoratus liberat ab onere
Reguria. quod neque liberat à potestate patria d. nova
di. cap: 1.

Solvitur denique potestas patria captivitate: nam
tamen eum in tantum dirimit, quam suspendit, ac status liberorum
dubius est, nisi vel cum pater reversus ab hostibus, ubi de-
cedit, priore casu semper fuit in potestate patria, ac singu-
iure postliminii semper in civitate fuisse. posteriori
autem casu, adminiculo legis Corneliae filius ex eo momento
decessisse, quo captus fuit. §. 5. h. t.

Titulus decimus tertius. De Tutelis.

Videamus sequitur de hominibus alieni iuris. occurrunt
hominibus sui iuris, qui sunt vel sub tutela, vel in curatela,
vel neutro iure tenentur. videamus qui nam sint sub
tutela, qui sub curatela: Ita cum illi demum qui neu-
tro iure teneantur.

Tutela à tuendo dicta est. definitur in §. 1. h. t. et
l. 1. principio ff. eodem, quod sit vis ac potestas in capite
libero ad tuendum eum qui propter aetatem se defendere
nequit, iure civili data ac permissa.

vocabula, vis ac potestas in definitione hac sunt synonima, et hoc significant, quod tutella non sit potestas qualiscunque, sed potestas magna et vehemens, vi cuius tutor licet, pro authoritate aliquid statuere ac disponere circa personam et res pupilli.

Dubitatur quorsum pertineant verba, in capite libero? utrum scilicet ad tutorem an ad pupillum referenda. prima sententia verba illa refert ad pupillum. Ita Struvius. Wissenbach. Strauchius. Rudwell. Hanold. et alii. contra 2da sententia refert ad tutorem ita Donellus. 3tia Comentarii. ?. primo Treutler volumine 2. disp. 8. thesi 1. littera C. Zoesius ff. h. t. num. 1. Steinmetz ff. eodem. Lhamboger ad § ? ? instit. h. t. 3tia ad utrumque refert ita Henniges in ? vor. resol. ? Boez. et Widman tractatu de contractibus tit: 22. num. 22. ego in hoc opinionum certamine primas tuendo defero. nova? ? ratione. quia tutella est moralis qualitas, vi cuius tutor refertur ad pupillum: quod definiri debuit per suum fundamentum et terminum: quod per tutorem tamquam fundamentum et pupillum tanquam terminum: quod verba, in capite libero sunt referenda ad tutorem quia persona pupilla proverbo sequentis sufficienter iam exprimitur.

Dividitur tutella varie. primo a causa efficiente in testamentariam legitimam et dativam, de quarum divisione pluribus infra disseremus. 2do dividitur in regularem et irregularem. regularis est, quae deferentur masculis. irregularis, quae defertur foeminis: ex eo sic dicta, quia tutella quoad suam naturam in dole est mangeriale ? ib. principio ff. ??.

3tio dividitur a fine in onerariam et honorariam. illa est, quae ad administrationem organum ? honoraria quae magis honorisquam oneris gratia,

ac eo sine defens. ut tutor aliorum ~~adm~~ tutorum administrare deservet.

Sed estimans tutelae duplex occurrit remota et proxima. remota est ius civile privatum. tutela siquidem in respectu proximae a promovendam utilitatem reipublicae introducta, sed commodum privatorum: quod est ius privati. Neque obloquitur textus in principio instit. de excusationibus, ubi tutela dicitur munus esse publicum: nam dicitur ~~ex~~ munus esse publicum, in quantum proxime respicit utilitatem publicam, sed quia defertur authoritate publica etiam invito etiam imponitur.

Causa efficiens proxima est testator, lex et magistratus. testator defert tutelam testamentariam: lex legitimam, magistratus denique dativam.

Subiectum tutelae est tutor, a tuendo dictus, quia quasi est tuitor et defensor pupilli. Definitur quod sit persona libera, liberum vim ac potestatem habens ad tuendum eum, qui ~~fer~~ se propter aetatem defendere nequit.

Obiectum tutelae est pupillus, qui definitur quod sit homo impubes sui iuris non sub potestate. l. 239. ff. de verb. signif.

Forma tutelae stat in differentia specifica, qua distinguitur a potestatibus aliis: quod in eo sita, quod respiciat praecipue bonum privatum pupilli.

Effectus tutelae alii sunt quando consideratur ut delata, alii quando ut suscepta. Delata duos potissimum effectus operatur, primus est, quod obligat impositum tutori, postquam ac sine mora tutelam suscipiendi, ita ut si expetit ac moras nectat, suo periculo cesset. l. 1. principio et §. 1. ff. de administr. et peric. tutorum. Secundus est quod obligat tutori imponat, conficiendi postquam inventarium l. 7. principio et §. 1. ff. eod.

Effectus tutelae subsequentes 2 sunt occurrit proximus et remotus. proximus est obli-
gatio tum principalis, tum minus principalis. Principalis est obligatio tutoris,
propter quam tenetur tutelam recte administrare, rationem de admi-
nistratione reddere, damna dolo à culpa sua illata resarcire. ac
bona denique, quae ex tutela penes se habet pupillo restituere. effectus
proximus minus principalis est obligatio pupilli, qua tenetur indemnem servare
tutorem ratione tutelae.

Effectus remotus tutelae est actio tutelae directa, et contraria, de quibus di-
cemus in libro 3.

Titulus decimus Quartus
Qui Testamento tutores dari possint

Egimus de tutela in genere. pergimus nunc ut descendamus ad species,
quarum primo loco occurrit tutela testamentaria, quae omnem aliam
tutelam excludit.

Definitur tutela testamentaria, quod sit illa quae per testamentum defertur.
Quod efficientem tutelae hujus est is, qui testamento tutorem dat. ubi
occurrit regula generalis, quod dare tutorem testamento possit omnes
hi ille qui liberos in potestate habet. pr. I. de tutelis. hinc excludit
pater qui liberos in potestate non habet. §. fin: de tutelis. Quod si de-
facto det, tutor simpliciter confirmatur, quia pater optimum consilium
censetur cepisse pro sua progenie. d. §. fin. Ex eodem capite excludit
Mater l. 49. §. 2. ff. de legatis 2do quae si de facto tutorem det, refert,
similiter filium heredem scribat, an non. priore casu ~~[illegible]~~
praevia inquisitione tutor confirmatur l. 4. ff. tit. posteriore casu
habet confirmari, adeoque non debet confirmari. l. 4. Cod. eodem.
Modo tamen tutorem testamento dare possunt qui non sunt genuini parentes,

ut patruus frater. q. si dederint et impubere heredi sui
Scripserint tutor frequentia inquisitione à magistratu confirmatur §. 3.
§. 2. ff. l. 1. l. 4. et 5. ff. de confirmandis tutoribus.
Ad tutelam hujus ... is. qui testamento tutor datus. ubi omnium
regula est posse dari omnes. qui non prohibentur sive sit personae illegitim.
prohibens autem quidam natura, quidam lege positiva. natura prohibentur
aliqui vel ob aetatem vel vitium. ob aetatem non potest tutor constitu-
tui ... primo infans. quia non agit et agit. 2do impubes pro
illo tempore quo est impubes. forte enim ingenium absolu-
tam administrare. quia ipse adhuc tutore indiget. l. fin.
Cod. de Legitima tutela.
Sed nunquid impubes dari potest futurus tutor, cum ...
habilis? Resp. non potest: dixi enim de persona, ut notabili ... evadet
maiorennis, antequam ad pubertatem esset. ...
Vitium vel defectus inhabilitatis est vel corporis vel animi.
ob vitium corporis nequit esse tutor primo coecus. Verum ...
qui morbo: sunt enim multa latere solent, quae ad recta ad-
ministrandam pertinent, cum ... oculos habeat ...
sensus quas natura nobis dedit. ad prospiciendum ea, quae nobis
et aliis sunt commoda vel incommoda. Secundo surdus l. 1. §. 2.
ff. de tutelis. hic enim incommode authoritatem praestat.
Tertio surdus dicta l. 1. §. fin. nam ad ... tractandum
tutor ipse auscultare debet. quod non pupillo ...
Quarto perpetuo valetudinarius, sive is qui tali morbo
laborat. ut nec propriis ... rebus praeesse possit.

Vitio animi repelluntur furiosi et mente capti, quia non diligunt sua negotia. Si tamen de facto testamento dentur, dationi inest casus tacita conditio: veniunt si redierint ad sanitatem.

Lege positiva prohibentur quidam ob statum, quidam ob certam aliam status inductam inhabilitatem, et hi vel naturaliter vel civiliter; naturaliter desumitur vel ab aetate, vel sexu.

Ob aetatem non potest tutor constitui minor, dum enim est, quia incivile foret, eum gubernatorem alterius constitui, qui ipse adhuc in rebus suis administrandis auxilio alieno egere noscitur §. 13. infra de ~~ex~~ excusationibus. l. ult. cod. de legitima tutela. Sed nunquid enim dari potest futurus tutor, cum enim evaserit? Subsidio distinctionis respondendum censeo: vel enim minor est eius adhuc aetatis, ut non possit evadere tutor eius, antequam ad annos pubertatis attigerit, vel notabili tempore evasurus est intervallo, ante pub. aetatem alterius. priore casu datio est inutilis adeoque fit locus tutelae legitimae, aut dativae. posteriore casu tenet datio, ex complexitate tacita conditione: si enim evaserit. d. l. ult. cod. de legitima tutela.

Ob sexum dari non possunt feminae, quia tutelam gerere censetur munus virile. l. fin. ff. de tutelis. Excipiuntur mater et ~~alia~~ avia quae possunt esse tutrices liberorum suorum, si velint, dummodo renuntient secundis nuptiis, et ipsi senatusconsulto Velleiano

novella 22. cap. 5. Ob statum civilem repellitur à tutella primo servus. quia defacto testamento datus, vel sibi vel proprius vel alienus. proprius quidem recte testamento tutor datur, quia libertas tacite censetur adscripta §. 1. h. t. sub conditione si liber erit, recte tutor datur, quia dei testator censetur videre ac curare, cum in ipsius sit potestate, libertatem servo adscribere. d. §. 1. Servus alienus datus sine vel sub conditione quidem inutiliter datur, quia testator nihil juris in eundem obtinet. ex aequitate Justinianus datio, censetur rogatus heres, ut servum redimat, ac manumittat. l. 10. ff. §. fin. ff. h. t. sub conditione servus alienus recte tutor datur. d. §. 1. —

2do ob deportationem status civilis à recte tutor datus deportatus, quia juris civilis omnem [illegible] adeoque incapax est tutellae. Lex [illegible] altera est juris civilis ut supra diximus. —

Plus ob statum civilem arcetur à tutella peregrinus, ob eandem rationem, quia caret jure libertatis civilis. —

Causa alia repellens à tutella, fundatur in favore pupilli vel tertii. Ob favorem pupilli removetur à tutella prodigus cum enim bona sua prodigat, periculum subest, ne bona aliena quoque perdite profliget. 2do debitores et creditores pupilli novella 72. periculum enim erat, ne à apochas falsas pecuniae supprimerent, et syngraphas vel [illegible]

parte probaque pupillum examinaverint. Quod si memorato perperam tutelam susceperint, debito credito dissimulato, creditor debito quidem ius suum amittit; debitor vero non liberatur, licet pupillo solverit, quia iura praesumunt, quod non bona fide solverit. Novella 72.

Ob favorem tertii arcentur a tutela primo religiosi, ne onere tutelae adducantur ad negotia saecularia, cum neglectu spiritualium Canone finali dist. 86. novell. 123. cap. 5. Plane personarum miserabilium tutelam suscipere non vetantur, si nemo alius administrare eam velit, quia hic sunt res capit. fin. eod. Secundo arcentur a tutela Episcopi ne hac via abducantur a cura ovium suarum cum dispendio salutis publicae. Plane si tutor idoneus non supperat, personarum miserabilium tutelam suscipere non potest etiam, sed tenetur quoque non quidem ut ipse tutelam gerat, sed ut alteri Clerico gerendam committat Canone 7. dist. 86. quarto removentur a tutela Clerici ne onere tutelae distrahantur a divinis officiis atque functionibus cum dispendio salutis propriae dicto Canone ultimo dist. 86. Plane miserabilium personarum possunt tutores esse. Similiter tutelam legitimam, si velint, possunt suscipere; imo aliter non coguntur authentica et presbyteros Cod. de Episcopis et Clericis. Quarto repelluntur a tutela milites, ne onere tutelae avocentur a numeris et signis militaribus cum dispendio

causâ publicâ: quia ne quasi tutelae gravamen aliis existant, aut
se reipublicae militari, quam prodesse ferre unbeny erga hostes
in vice gererent. L. 4. Cod. qui tutores dari possunt.

Testamento tutelae hi constituunt liberi, qui sunt in potestate
dantis constituti, ac post mortem ejus in potestatem alterius
non recasuri. §. 3. instit. de tutelis. Ceterum possunt tutores
constitui liberis non natis tantum, sed etiam posthumis; dummodo
in eâ causâ sint, ut vivo parente nati, sui heredes ejus
futuri erunt. §. 4. instit. de tutelis. Liberi vero sunt vel sui
vel emancipati. Sui sunt vel primi gradus vel ulterioris. Li-
beris primi gradus recte testamento tutor datur. d. §. 3. quod
procedit licet sint exheredati, quia per exheredationem
non tollitur potestas patria. L. 4. ff. d. §. 2. in fine. L. 21. ff.
h. t. Liberi ulterioris gradus vel mortuo testatore sunt
recasuri in potestatem alterius, vel non. Si prius, tutores
testamento non recte accipiunt, quia recidunt sub potestatem
patriam, à qua excluditur potestas tutoria. L. 1. §. 2. ff. h. t.
Si posterius, tutores testamento recte accipiunt, quia
sunt sui heredes. Liberis emancipatis non recte testa-
mento tutor datur, quia datio haec pendet tantum ex effectu a potes-
tate patria, quae per emancipationem tollitur. Plane si pater
liberis emancipatis testamento tutorem dederit, sine in-
quisitione confirmatur, quia mera effusio indulgentiae

potius ac prudentiam, quod quilibet optime cognoscit sua progenie.
§. fin: de tutelis. L. 1. §. 2. ff. de confirmand. tutoribus.
Possunt tutores testamento dari non solum liberis natis, sed
etiam posthumis. Verum meminisse oportet, posthumis quidem
tutores dari expresse, quoque tacite. Expresse, si nomi-
natim iisdem tutor testamento assignetur. Tacite, si filiis
tutor detur, expressa mentione posthumorum non habita;
tunc enim quoque tutor datus censetur posthumis, quia appellatione
filiorum aut filiarum etiam filii aut filiae posthumi continentur
ut §. 5. h. l. Ex quo sequitur, qui tutores filiis dederit, nepotibus posthumis
dedisse non censetur, quia aliud filii, aliud nepotes sunt appellatione.
L. 6. §. 5. h. t.

Si filiis tutores quis dederit, filiabus quoque dedisse censetur,
quia appellatione filiorum etiam filiae comprehenduntur. L. 17.
ff. h. t. Contra, si quis filiabus tutores dederit, filiis dedisse
non censetur, quia exemplo pernitiosum foret, feminino voca-
bulo masculos comprehendi. L. 4. ff. de legatis 2. Qui
quis liberis tutores dederit, dedisse censetur non tantum filiis sed
etiam nepotibus; non tantum masculis sed etiam feminis; non tantum natis,
sed etiam posthumis, quia nomen liberorum amplissimum
est, nec circumscribitur, ac ambitu suo descendentes omnes com-
plectitur. L. 202. ff. de verb. significationibus.

Ipsa tutelae huius differentia substantialis vel accidentalis. Substantialis sita in differentia specifica, quo distinguitur a tutela tum legitima tum dativa. distinguitur ab hisce potissimum in duobus. nam primo tutela haec constituitur voluntate testatoris: legitima vero defertur a lege et dativa a magistratu. 2do tutela haec respicit solos impuberes ergo in potestate dantis constitutos: legitima vero et dativa respiciunt etiam pupillos alios.

Ipsa accidentalis tutelae huius stat in eo, quod deferri potest vel ex certo tempore, vel ad certum tempus, sub conditione vel ad conditionem h. l. Ex certo tempore deferetur: Titius ex calendis proximis Augusti filii mei tutor esto. ad certum tempus: Titius tutor usque ad proximas calendas augusti filii mei tutor esto. sub conditione ita: Titius filii mei tutor esto, si navis ex Asia venerit. ad conditionem ita: Titius filii mei tutor esto, usque dum frater meus redierit ex Italia.

Effectus tutelae testamentariae coincidit cum effectu tutelae in genere. Illud sciendum, tutorem certae rei vel ad dari non posse. §. 4. h. t. tutor siquidem principaliter personae datur quae cum sit individua, tutelae quoque commissionem dictae personae ita respicere, ut bonorum administrationem quoque in solidum complectatur. Id enim suadet pupilli utilitas, ut tutor certae rei vel, forte etiam minimum habeat tam amplum ita distinctum tamque dispersum ut usque bonis omnibus administrandis non sufficiat, sufficiens

datis quorum unus negotiis huius provinciae, alter negotiis provinciae alterius praeponitur: quo casu tamen recte a tali tutela ejus admi- nistratio censetur divisa. l. 15. ff. h. t.

Titulus XV. De legitima agnatorum tutela. Titulus 16. de capitis diminutione. Titulus 17. de legitima patronorum tutela. Titulus 18. de legitima parentum tutela. Tit. 19. de fiduciaria tutela.

Deficiente tutela testamentaria succedit legitima per eminentiam sic dicta, quoniam immediate proxime defertur a lege. Dividitur in ordinariam seu regularem et extraordinariam seu irregularem. Ordinaria est quae secundum communis iuris regulas deferri masculis; extraordinaria, quae praeter communem iuris ordinem defertur feminis, puta matri et aviae novella 118. cap. 5. et auth. matri cod. quando mulier tutelae officio fungi potest. Tametsi enim tutela sit munus civile, quia tamen mater et avia tenerrimo affectu prosequuntur suos liberos, hinc vero tutela liberorum iisdem defertur, quia praesumuntur, quod defectus industriae affectu. Ex feminis itaque sola mater et avia admittuntur ad tutelam legitimam liberorum suorum, non tamen aliae: quibus obveniunt senatus consulto velleiano et secundum meritus l. 2. et 3. cod. quando mulier tutelae officio fungi potest. Quodsi mater promissioni suae praevaricata ad secunda vota decurrat, tutelam amittit dictis legibus. Ita tamen mater tutela liberorum suorum susceperit non compellitur ad eos tamen differt tutela feminae a civili: ad hanc potest omnis tutor etiam invitus cogi.

Tutela legitima regulariter dispescitur ulterius in veram et quasi
tutel. vera descendit vel ex verbis legis vel ex mente ejus
et sententia. Ex verbis legis descendit legitima agnatorum
tutela, ex mente ejus et sententia nascitur legitima patronorum
tutela. Tutela quasi legitima est quae neque ex verbis, neque
ex mente legis descendit, sed ad exemplum legitimae
per interpretationem ulteriorem est recepta in quibus vero
prolinet legitima tutela est fiduciaria. De sin-
gulis hisce tutelis sciribus agemus ordine. —

Legitima agnatorum tutela est, quae lege XII tabularum
proximis pupilli agnatis expresso verborum tenore defertur.
Ratio deferendi stat in eo, quia eum agnati proximi sentiunt
successionis commodum, ergo et sustineant etiam onus tutelae.
Ratio ergo tutelae huius est lex XII tabularum principio hoc
Et si principio ass. eodem. —

Ad tutelam hanc admittuntur agnati masculi gradu pro-
ximiores maiores.

Plures itaque concurrant necesse est, ut a lege quis vocetur ad
tutelam hanc, primo debet esse agnatus impuberis, hoc est per
virilis sexus personam invicem impuberi cognatus, ...
est per femininum sexus personam invicem impuberi, ad
tutelam hanc a lege invitari: tum eum ... ferret successionis
commodum, onus ferre debet onus tutelae. —

Unde sua sponte sequitur, qualibet capitis diminutione

tione tutelam hanc perimi, quia qualibet tollit ius ag-
nationis.

Desinit capitis diminutio, quae est status mutatio facta homi-
ne vivente.

Dividitur in maximam mediam et minimam. maxima est qua
quis de statu, adeoque libertatem civitatem et familiam amittit.
Media qua quis retenta libertate amittit civitatem et
familiam, forte qui deportatur in insulam §. 2. instit: de
capitis diminutione. Minima denique qua quis retenta liber-
tate et civitate mutat familiam, forte qui emancipatur,
aut arrogatur.

Quamvis igitur capitis diminutionem patiens amittit
tutelam legitimam, ut si patiatur maximam et mediam
tollitur non iurium romanorum, adeoque redditur in-
capax civilis potestatis: si minimam, mutat familiam,
adeoque perdit ius agnationis.

Hodie tamen sublata est differentia inter agnatos et cognatos,
adeoque et nunc cognati cum agnatis admittuntur ad tutelam
legitimam eo gradu et ordine, quo ad haereditatem
novell. 118 cap. 5. meritoque enim cum hodie aeque
cognati succedant ab intestato atque agnati, ratio iuris postu-
lat, ut nunc ille quoque ipse ferat onus tutelae.

2do requiritur sexus masculinus: nam feminae tutelam suscipere
sunt incapaces, ad tutelam in genere namque virile

n. vorausz questio materia, quod solo ex femin-
vorausz ad tutelam legitimam liberorum secundum usque sup-
diximus.

Ordo debetur gradu proximus: sic enim in plures ag-
natos ad tutelam is vocatur qui proximiore gradu
impuberem attingit. Si plures sint in eodem gradu ad
tutelam omnes admittuntur. L. 9. ff. h. t. Sin tot forte n-
veniunt, ut non expediat, per omnes tutelam geri, in deum
idoneo administratorem decernet, per simulo obtinui
s. tutela forte non sente administrat. novell. 118 cap.

Ordo denique requiritur, ut sit maiorennis; si quis adhuc
etatis sit. Adiectione aliena ipse adhuc egeat tutela
suscipere non permittitur. L. 10. §. 7. ff. de excusationibus tut.

Porro tutelae huic sunt agnati impuberes, deficiente
tutore testamentario, vel quia nullus datus est, vel quia
datus decessit vivo testatore, vel superveniens, quodam
tamen sit ante tutelam ceptam, vel etiam post ceptam, ante
pubertatem tamen pupilli: his omnibus casibus ac pariter
similibus, tutela testamentaria finitur ipso iure, locus
est tutelae legitimae. §. 2 I. 1. l. 6. ff. eodem. Sed aliud si tu-
tor testamento datus se excuset, aut tamen suspectus remo-
veatur, non succedit tutela legitima, sed in locum excusati
vel remoti datur alius a magistratu constituendus. L. 11 §. 1. et
ff. de testamentaria tutela. cur tam varie?
quia prioribus casibus tutela finitur ipso iure atque

...dinguis: ex nostro et remotione extinguis. Tertia tute-
la in qua fiat indifferentia sententia qua distinctio a reliquis scinditur
quaelibet in ea sita, quod proxime defertur a lege, ac solos agnatos
impuberes ff obtestabat.

Postea intelliges cur indistincte iam esse tutela inquire.

Legitima patronorum tutela est quae ex mente legis 12 tabularum
defertur patronis eorumque liberis in libertos impuberes.
Quae tutela hinc descendere ex mente legis quia cum
patroni eorumque liberi a lege vocentur ad successionem li-
bertorum aequum erat, ut haberent quoque ad eos tutelam
cum plerumque ubi est successio emolumentum, ibi tutelae onus
esse debeat. Solo tit. de legitima patronorum tutela.

Legitima parentum tutela est quae ad exemplum legitimae pa-
tronorum defertur parentibus in liberos impuberes
emancipatos. Solo tit. de parentum legitima tutela.

Fiduciaria denique tutela est quae defertur primo patri
in filium impuberem ab avo emancipatum. Secundo fratri
in fratrem a patre emancipatum. Tertio patruo in patrue-
lem a fratre emancipatum. Hodie quia sublata
differentia inter agnatos et cognatos nulla est amplius tu-
tela fiduciaria, nulla specialis parentum, sed unica tu-
tela legitima, ad quam utrique cognati quam masculi vocantur
iis casibus.

Titulus XX. De Atiliano Tutore.

Sic ultima species tutelae est dativa, quae fit cum magistratus qui ius dandi tutores habet, constituit. Ut tutela haec locum [habeat], deficere debet tutor tum testamentarius tum legitimus. Testamentarius deficit variis modis et casibus: vel si nullus omnino testamento datus sit, vel si datus sit, sed [illegible] certo die aut sub conditione, [illegible] heres nondum heres [illegible] ab aditione totius pendet valor testamenti, et eorum quae in testamento scripta sunt; [illegible] si hereditas quamdiu [illegible] tutor testamento, aut se excusaverit, aut tamquam suspectus remotus fuerit. His enim casibus cessante tutore legitimo [illegible] tutorem constituit, quia quamdiu [illegible] spes superest tutoris testamentarii non admittitur legitimus. Tutor legitimus deficit, si nullus plane agnatus adsit, vel adsit quidem sed fuerit [illegible] vel removetur tamquam suspectus, vel se excusaverit, vel [illegible] pupillo mutaverit status controversia. [illegible] casibus [illegible] tutorem constituit, [illegible] toto tempore [illegible] vel donec cessat impedimentum tutelae legitimae.

Iam [illegible] tutelae dativae est magistratus, qui tutorem [illegible] lege [illegible] nominatim [illegible] concessum. § 4 et 5. h. t. [illegible] tutelis: tutoris itaque per totum imperium romanum [illegible] iurisdictionem

iudiciaria seu extraordinaria: haec dicitur, quod praeses competentis
magistratus munere suo fungatur, sed quia lege nominatim
concessum. dicitur. hodie tamen inter datio et inter tutores ordi-
narios [illegible] magistratus plebei possunt tutores dare, et debent
[illegible] magistratus, [illegible] perinde [illegible] con-
[illegible] ordinatione Imperii politica de anno
1577 tit. 32.

Forma tutelae huius est, quia magistratus tutorem dat, [illegible] dari
[illegible] tutor [illegible] primo [illegible]
[illegible] § 1. [illegible] 2do [illegible] a parentibus [illegible]
[illegible] § 7 [illegible] a [illegible] tutela
[illegible] a magistratu tutor [illegible]
[illegible] tit. 31. § 2 et fin:

Subjectum tutelae huius est pupillus qui [illegible] nullum [illegible] tutorem
habet [illegible] tutore [illegible] regulariter tutor [illegible] § 5. de
curatoribus.

Finis tutelae huius est in differentia specifica, qua a reliquis
duabus speciebus tutela distinguitur, quod in eo situs, quod a solo magistratu
[illegible] in defectu reliquarum deferatur.

Effectus tutelae huius conveniunt cum effectu tutelae in genere.

Titulus 21

De auctoritate Tutorum.

Hactenus de tutela in genere ac speciebus ejus, progrediendum ut transeamus
ad officium tutoris, quod potissimum in duobus consistit, ut [illegible] in eo,
ut tutelam recte suscipiat, ac ut susceptam legitime administret.

ad rectam susceptionem alia requiruntur iure romano, alia novissimo
iure Imperij.
Iure romano sequentia requiruntur. primo ut à tutore conficiatur
inventarium tanquam caput et fundamentum reddendarum rationum l.
24 cod: de administratione et periculo tutorum. ad confectionem
inventarij adhiberi debent notarius et testes, ac in eo distincte
describi debent omnia pupilli tum mobilia, tum immobilia,
item iura tum activa tum passiva. quodsi tutor inventarium
facere neglexerit, tanquam suspectus ab officio ~~sic~~ removetur, ac per-
petua infamiae macula notatur. l. fin: § 1. cod. arbitrium
tutelae. 2do requiritur, ut tutor satisdationem praestet, nisi legi-
timus sit, à fide inquisitione dativus de quo infra. 3tio iu-
ramentum fidelis administrationis praestet novella: 72. cap.
Iure novissimo Imperij ad legitimam susceptionem tutelae sequentia
requiruntur. primo ut tutor nequaquam administrationem rerum
pupillarium ante suscipiat, quam à magistratu eidem decre-
ta fuerit. 2do ut post decretum, priusquam se immisceat, protinus
ad confectionem inventarij. 3tio ut idonee caveat, ut res
pupilli salvae sint. quodsi iuramentum praestet, quod utili-
tati pupilli omni meliori modo velit providere ac prospi-
Ordinatio imperij politica de anno 1577 tit: 32. §
Post tutelam susceptam potissimum duo observan-
tur, nempe administratio tutelae, et praestatio autho-
ritatis. administratio est cura circa personam pupilli
vel curam eius gerit negotia. quae ad illa pertinent, educatio

pupillo licet tertii secundum scripta. primo curare debet tutor ut pupillus juxta conditionem status sui probe instituatur. l. 12. §. 3. ff. de administratione et periculo tutorum. 2do debet curare ut eidem alimenta pro modo et viribus patrimonii. l. 3. §. 14. l. 7. §. 2. ff. de suspectis tutoribus. dicta l. 12. ff. de administratione et periculo tutorum. 3tio ut locum decernat, ubi pupillus morari conveniat. eadem educatio pupilli nemini magis quam matri committenda, licet vitricum superinduxerit l. 1. cod. ubi pupillus educari debeat. si in eadem inter tutorem matrem et agnatos non satis conveniat, ei educatio committenda, quem magistratus nominaverit, cujus erit attendere, ne educatio temere committatur ei, qui fors successionis commodum propter periculum male tractationis l. 2. cod. ubi pupillus educari debeat.

Administratio rerum pupillarium tribus potissimum perficitur, puta conservatione bonorum pupillarium, augmentatione, ac legitima dispensatione. circa conservationem ad tria attendere debet tutor, primo ut in statum rerum pupillarium diligenter inquirat, ac caveat ne mancipia olio torpescant, ut praedia atque aedificia detrimentum capiant l. 22. cod. de administratione tutorum. 2do ut debita pupillaria exigat, tum a se si quid forte pupillo debeat, tum a debitoribus aliis. l. 46. §. fin. ff. de administratione tutorum. 3tio ut pupillum diligenter defendat, si quid eundem forte in vel extra judicium conveniat. l. 30. ff. citato tit. et 20. principio cod. eodem.

Augmentationem rerum pupillarium quod attinet, ad attendere debet tutor primo ut donationes et hereditates, pupillo delatas acceptet, si utiles eidem fore censeat. 2do ut diligenti cura ex prodiis

pupillaribus obligat, et collectos distrahat ac pecunia inde redac-
ta in emptionem praediorum collocet aut foenori exponat. verum
novissimo iure adeo amplius non tenetur, sed satis facit si pecuniam di-
gerit, custodiat, aut deponat: experientia enim docuit raro pecuni-
tuto ac cum fructu foenori exponi novella 72. cap. 7.

~~Differt~~ dispensatio rerum pupillarium in duobus consistit,
nempe in alienatione et erogatione. alienatio vel rerum immobilium
vel mobilium. illa tutori prohibita, nec aliter procedit, quam si
iusta causa subsit, ac praescripta solemnitas interveniat, puta
praecedens causae cognitio, et solemne decretum iudicis l. 1. &
ult. Cod: de rebus eorum qui sub tutela sunt. Res mobiles
sunt vel eius indolis, ut servando servari possint, puta aurum, argentum,
gemmae, ac pretiosa et gaygadia vel servando servari nequeunt
ut vinum, oleum, frumentum. Res prioris generis tutor ali-
enare non potest sine decreto iudicis l. 22. cod: de administratione
periculo tutorum. res posterioris generis tutor libere alienat
d. l. 22. ad erogationem denique pertinet solutio debitorum ad
quam ipse tenetur tutor, ita ut si extra ipsius dominium pupillo
obveniat, tenetur id praestare. l. 23. cod: de administratione
tutorum.

Altera pars officii tutorii consistit in praestatione authorita-
tis, quae definitur, consistit approbatio negotii a vel cum pupillo gesti §.
1. I. h. t.

Quoad officium authoritatis huius tutor eandem praestans. potest praes-
tare authoritatem etiam unus ex pluribus, nec requiritur ut os

adsistent, nisi forte agas de tutela dissolvenda, et pupillo in arrogat. dando; tunc enim consensus omnino requiritur, quia per hoc tangitur ab hoc debet probari L. ulta cod. h. t.

Item authoritatis tutoris sunt necessarie in gestis indorenier debet haec authoritas, ubi sunt bene distinguere. l. negotium quod desiderat pupillus gerere, est unilaterale ex quo unus tantum ex contra-hentium obligatur, vel bilaterale. negotium bilaterale vel hoc adhuc ut pupillus alteri vel ut alter pupillo obliget. Priore casu necessaria est tutoris authoritas, qua omissa actus est nullus principio h. t. L. 9. ff. eodem. Hinc non potest pupillus sine authoritate tutoris stipulanti promittere, quia conditionem suam facit deteriorem dicto principio, posteriori casu authoritas tu-toris non est necessaria, adeoque actus tenet, licet tutor non intervenit dicto principio h. t. Hinc potest pupillus sine tutore suo stipulari, quia stipulando conditionem suam evidenter reddit meliorem. dicto principio h. t. similiter potest accipere ea, quae ex causa mere lucrativa gratuito ipsi traduntur, quia tunc conditionem suam evidenter facit meliorem L. 9. principio ff. hoc tit.

Negotium bilaterale quod attinet, ex quo nimirum uterque contrahentium obligatur, videndum, perfinaturne consensu vero an facto. Si consensu vero sibi tutoris authoritas intervenit necesse est, qua omissa, negotium claudicat. hoc est alter qui contraxit cum pupillo obligatur, ipse vero pupillus non obligatur. sibi enim alter imputet, quod cum solo pupillo contraxerit, neque ...

ut tutoris authoritas accederet. Consensu facto si per-
tinax negotium, in quo nascatur ne ex eodem mutua obligatio
inter easdem personas, an vero solum eius contrahat obligatio in
ordine ad tertium. si prius, non requiritur tutoris authori-
tas adeoque si quod cum pupillo contrahitur, quod negotia eius sunt
tutor tanquam negotiorum gestor expedire, consurgit hinc inde
obligatio, licet tutoris authoritas non accesserit. L. 45. ff. de
obligationibus et actionibus L. 29. ff. commodati. L. 21. § 1. ff.
negotiorum gestorum. Si posterius necessaria est tutoris autho-
ritas, qua omissa, actus est nullus. hinc si pupillus here-
ditatem delatam sine tutore suo adeat, aditio est nulla, ita
ut nec pupillus ~~Lig~~ aliis, nec alii pupillo obligentur § 1. l. 1.
Nec enim creditoribus hereditariis usque aliquid imputari
potest, cum non ex parte eorum obligatio ~~conf~~ contrahatur, sed nascatur
ex aditione hereditatis, quam impedire, non erat in ipsorum
arbitrio.

Circa authoritatem tutorum desumitur requisita quorum
essentialia. primo requiritur, ut tutor in ipso negotio
sit praesens: per nuntium quoque ~~interposita~~ epistola
interposita authoritas robur non obtinet. § 2. l. tit.
l. 9. § 5. ff. eodem. 2do requiritur, ut tutor statim
et incontinenti negotio author fiat: post tempus autho-
ritas non recte interponitur. dicto § 2. l. 9. § 5. ff. h. t.

Dtio ut quis authores fiat. et subjiciendo, qua certo indicio
approbari debet negotium pupillare, quod certitudo non
stat cum incerto eventu, in quo negotium suspensum,
dij. L. 8. ff. h. t. —
Effectus auctoritatis tutoriae aliquis si rite fit interposita,
aliquis si non rite. rite interposita negotio robur conciliat.
non rite interposita negotium reddit inutile principio h. t.

Titulus. 22. —

Quibus modis finitur tutella. —

Dispeximus quomodo tutella constituatur, prosequendum est
expendamus, quibus modis constituta finiatur. —
Finitur vel officio magistratus, vel ipso iure. officio ma-
gistratus, si tutor se excusat, vel tamquam suspectus removeatur.
Ipso iure vel in totum, vel saltem in totum vel ex persona, vel
modo quo constituta est. ex persona vel pupilli vel tutoris,
Ex persona pupilli vel nunc volente eius vel sine. Cum volente
pupilli solvitur, si intervenit minima capitis demi-
nutio, forte quod pupillus arrogandum tradat. Tunc per
potestatem potius quam per tutoriam. § 1. h. t. L. 14
principio ff. de tutelis. Sine volente pupilli solvitur

tutella duobus modis pupertate et morte. Pubertas aliter aestimatur in masculis, aliter in foeminis. in masculis incipit anno 14, in foeminis anno 12. adeoque si masculus annum 14tum, si foemina 12 compleverit, tutella finitur, ac curatella subintrat principio I. I.

Morte finitur tutella, si pupillus aut ~~nat~~ naturaliter vel civiliter decedat, i.e. civiliter forte vel potius maxima, vel media capitis diminutione, quia nec hoc mortuus, nec servus peregrinus esse sub tutella pot. §. 1. I. h. t. l. 14. §. 1. ff. de tutelis.

Ex persona tutoris finitur tutella duobus modis, morte naturali, et civili, sive capitis diminutione. morte naturali ideo, quia tutella non est eius indolis, ut ad heredes transeat. nam in tutella testamentaria et dativa eligitur personae industria, adeoque intentio dantis ad personam electam est restricta. in legitima vero, sunt quidem heredes quoque in tutela non tales, sed in quantum agnati, vel cognati proximi l. 16. §. 1. ff. de tutelis.

Capitis diminutio ~~I. I.~~ est vel maxima, vel media, vel minima. maxima omnis tutella perimitur, adeoque ~~...~~ tum le

gitima sed etiam testamentaria et dativa, quia prorogatur peregrinus et incapax potestatis tutoriae. Nimirum sed tutela legitima perinnis, reliquae ex etiam: imo hodie ne quidem legitima, postquam iure novellarum differentia inter agnatos et cognatos est sublata.

Ex modo quo constituta est finitur tutela, si ea conditio existat, vel eveniat, ad quam tutor constitutus fuit.

Sed quid denique finitur tutela si liber a pupillus capiatur ab hostibus. §. 1. h. t. nam interim suspenditur tutela donec eventus doceat, fueritne captivitate finita, l. ... si enim reversus pupillus, iure postliminii redit in tutelam, sin decedat apud hostes, fictione legis Corneliae primo momento captivitatis censetur mortuus, §. 2. de Atiliano tutore.

Titulus XXIII

De Curatoribus

Tutelam excipit curatela, quae definiri potest quod sit ius ac potestas administrandi bona eius, qui ob aetatem, vel corporis animive vitium ea nequit administrare.

Dividitur in ordinariam, et extraordinariam. ordinaria est quae masculos puberes et feminas viripotentes constituit.

extraordinaria quod maiores vel ad pupillos, sed ob alias causas
puta furiosos mente captos, prodigos ac id genus alios.
Quae efficiens curatelae consideraverit remota et proxima. Remota est ius civile privatum: proxima est lex et magistratus,
lex constituit curatorem furiosis et prodigis quos tradit esse
sub cura agnatorum: verum cum agnati deficiant saepe successive,
aequitas postulat, ut curatores quosque ferat aug. l. 10. ff de
R. J. Magistratus constituit curatorem minoribus ac sub cura
vel legitimus deficiat, etiam furiosis et prodigis. solum
testamento curator non datur. §. 1. h. t. l. 7. et Cod. de testamentaria tutela. Sed pater vellet curatorem dare li-
beris puberibus, vel furiosis, aut prodigis, quia non potest pa-
tri in arbitrio stat utrum eius et velitne sub curatela
esse posteris item non potest satis colligi ex lege penulta
§. ulto Cod. de curatoribus furios. ubi curatorque
pater testamento dedit filio prodigo aut ~~furios~~ furio-
so, is ubi a magistratu confirmari quo datio ipso iure non
tenet.
Forma curatelae est curator, ex eo sine dubio quod ad
curandas res minoris sit constitutus. curator esse potest, qui potest
tutor.
Obiectum curatelae est aliud si loquamur de ordina-

rio, et aliud ff de extraordinario. Curatella ordinaria respicit masculos puberes et foeminas viri potentes: ad hoc personam usque ad annum 25. completum curatores accipiunt. tametsi enim pubertatem attigerunt, eius tamen adhuc aetatis sunt, ut negotiis suis administrandis non sufficiant. principio I. I.

Obiectum curatellae extraordinariae constituunt furiosi, mente capti, prodigi, muti, surdi, ac in universum omnes qui rebus suis praeesse nequeunt. §. 3. et 4to I. h. t. L. 13. §. 3. L. 12. ff eod. in bonis etiam pupilli curatorem accipiunt, puta si tutor testamentarius, legitimus vel dativus ob inopiam, morbum, seniumque causam similem a tutelae administratione sit immo repelli, cum curator eidem adiungitur, qui defectum ipsius suppleat, §. 5. I. h. t. L. 13. ff. de tutelis.

Forma curatellae stat in differentia specifica, qua distinguitur a tutela quaeve in eo posita, quod curatella primario administrationem bonorum respiciat, tutella autem tuitionem personae.

Effectus curatellae iidem, qui tutellae, de quo supra.

Contraria curatellae sunt modi quibus finitur, sunt autem vel modi communes, vel proprii et singulares. De modis communibus iam supra diximus. Modi singulares concernunt vel curatellam

ordinaria et extraordinaria. Curatella ordinaria duobus modis finit: primo, maiorennitate, quae in aliis post annum 25 completum, in Electoribus Imperii incipit anno 18 completo, in Rege Galliae anno 14. Secundo si minor veniam aetatis impetraverit, quae masculis concedi solet post vigesimum, et feminis post annum 18 completum, dummodo aetatem hanc probant, ac morum honestate et frugalitate doceant. l. 2 principio et § 1 Cod. de his qui veniam aetatis impetraverunt. quod si roges cur feminis citius quam masculis venia aetatis decernatur, ideo esse, quia nimirum ingenii prudentia mulieribus solet esse celerior quam virilis, cum passim videamus ea quae natura infirmiora sunt, citius perfici ac maturescere esse. Curatella extraordinaria finit cessante impedimento, ob quod curator constitutus est, puta si furiosus ad sanam mentem redierit, mente captus intellectum sobrium receperit, prodigus cum frugalitate se totum perfigerit.

Titulus 24.

De Datis Datione Tutorum et Curatorum.

Hinc usque de iis, quae tutelae et curatelae sunt propria.
restat dicendum de iis, quae utrique sunt communia, puta de
satisdatione, excusatione ac remotione suspecti.

Definitur satisdatio tutoria, quod sit cautio, qua tutor
datis fideiussoribus promittit, rem pupilli salvam fore.

Causa efficiens satisdationis huius est tutor vel curator, qui
eandem praestare tenetur. ubi tutor testamentarius ex-
cipiendus a legitimo, et legitimus a dativo. Testa-
mentarius vel datus est ab eo, qui ius dandi tutores
habet, vel ab eo qui non habet. Datus ab eo, qui ius dandi
tutores habet, puta a patre, vel etiam solus vel habet contu-
tores, si solus adsit, satisdationem praestare non tenetur, quia
fides ipsius iudicio testatoris sufficienter est approbata,
principio h. t. Ins. i. j. ff. de testamentaria tutela,
sin ex contutores habeat, ac forte timeat, ~~nec~~ ne
~~[illegible]~~ segnius expediantur commissa negotia plures,
alter eorum malit aut solus tutelam gerere aut
omnino ab eadem liber esse, audiendus est, si contutori-
bus satisdationem offerat, quam accipere tenetur, vel si in
administratione praeferri cupiat, ipse offerre §. 1. h. t.

l. 17. princip. ff eod. Quod si plures satisdatio-
nem offerant personam tutoris in esse conferen-
da, ac praeferendus, qui visus fuit magis idoneus
l. 10. ff. h.t. si nullus satisdatione oferatis autem
cuiquem testator designaverit. si de voluntate igitur
constet, quem maior pars elegerit, si dissentiant,
praetor partes suas interponet, ac determina-
bit quis ex pluribus gerere tutelam debeat. dicto §.
docet.

Si tutoris dederit qui ius dandi non habet, puta
mater patronus, frater patruus, extraneus, confir-
metur tunc tutor datus a magistratu non, an autem
confirmatus a non satisdare non teneat, quia confir-
mationem praecedit inquisitio in mores ac vitam tu-
toris, cuius inquisitionis fides pro vinculo cautio-
nis erit. principio h.t. l. 13. §. ulto in fine ff de
tutoribus et curatoribus. Confirmatus autem a
magistratu non tenetur satisdare l. 5. ff. de con-
firmandis tutoribus.

Tutor legitimus l. decr. non parentum l. a. si prin.
idex decretis debeat ne satisdare l. ... §.

cum honestae sit conditionis ac probatae vitae, ad satisda-
tionem non est compellendus, quia morum probitas effe-
cit paternae curae, vicem cautionis ~~ads~~ obtineat
l. 5. §. 1. ff. de tutoribus testam. Legitimus tenetur
satisdare, quia lex, quae proximos agnatos ad tu-
telam vocat, propinquitatem gradus quidem approbat,
non mores personarum tamen, utpote inexploratos non
approbat. dicta l. 5. §. 1. ff. de legitimis tutoribus.

Tutor dativus vel datus a magistratu cum vel sine inq.
datus cum inq. satisdare non tenetur, quia dationem praecedit
inquisitio, per quam fides eius approbatur. principio
Inst. l. 13. §. ult. ff. de tutoribus et curatoribus.
Datus a magistratu sine inq. tenetur satisdare quia
magistratus cum non constituerit tutorem cum praevia
inquisitione, adeoque nil onerit, oportet vices cautionis
suppleat.

Subsidiaria satisdatio est ea, cui praestatur, ubi refert, sitne
praesens pupillus, et fori sit, an absit, et fori nequeat
priori casu ipsi pupillo praestatur hereditatio l. 6. ff. de
pupilli salva fore, posteriori casu praestatur ei, quem
praetor designaverit. l. 2. 3. 4. et sequentibus ff. de t. t.

Obtus satisdationis huius est indemnitas pupilli: promittit enim tutor, rem pupilli salvam fore, hoc est tutelam ita administratum iri, ut res pupillorum detrimentum non capiat. principio h. t. L. 1. § fin. L. 9. ff. rem pupilli salvam fore.

Forma satisdationis huius desumitur a requisitis, quod duo: primo promittit ipse tutor rem pupilli salvam fore. 2do dat fideiussorem qui in ipsius spondeat. =

Effectus satisdationis huius ex parte statim post, directus et directus. Directus vel proximus vel remotus. proximus est obligatio tutoris, et fideiussoris. tutor obligatur ad tutelam ita gerendam, ne res pupillorum detrimentum capiant, ac ad damna resarcienda, quae per negligentem administrationem eum ceperunt, L. 11 ff. rem pupilli salvam fore. fideiussor obligatur ad indemnem servandum pupillum, si a tutore vel heredibus eius sua consequi nequeat, L. 9 in fine et 1 § L. 11 ff. rem pupilli salvam fore. =

Effectus remotus est actio ex stipulatu, quae competit tam tutor quam fideiussor. tutor quidem ut praestet, quae ex causa tutelae pupillo debet. fideiussor vero ut praestet, quae pupillus a tutore vel heredibus eius consequi non potest.

Est haec actio civilis personalis rei persecutoria, competens
in perpetuum. datur pupillo ac ejus heredibus contra tutorem
et fideiussorem, ac eorum heredes; cum distinctione tamen inter vetus
jus et novum: iure veteri in arbitrio pupilli erat, utrum vellet
primo loco convenire tutorem an fideiussorem. hodie autem tenetur
primo loco excutere tutorem, ac si ab hoc consequi suum
nequeat, tunc demum potest convenire fideiussorem novella 4.
cap. 1. datur haec actio ad hoc, ut praestentur omnia, quae ex causa
tutelae gestae debentur. moveri potest primum post tutelam
finitam. §. 1. Inst. rem pupilli salvam fore.

Effectus indirectus satisdationis tutoriae est actio subsi-
diaria in factum, et eo sic dicta, quia est ultimum refugium
et sacra velut anchora pupilli.

Definitur: est actio personalis, qua magistratus a pupillo in
subsidium convenitur, ut praestet, quod a tutore ac fideiussore
consequi non potest. §. 2. h. t.

Causa efficiens actionis huius est l. proxima l. remota. pro-
xima est obligatio. remota est aequitas naturalis,
iure civili aequitati ad generationem hanc firmata:
naturaliter enim videtur aequum, ut magistratus, qui a

nulla vel non idonea cautione exegit, damnum reparari,
quod passus est pupillus. Sunt, qui censeant, actionem hanc
ex quasi delicto descendere, puta ex negligentia ejus,
qui iurisdictioni praeest male. Si enim ex quasi delicto
descenderet, moveri non posset adversus patrem in casu, quo
filius magistratus cautionem non exegit, quod tamen falsum est. l. 1.
§. ulto ff. de magistratibus conveniendis. De actione
loc.

Quaeres primo qualis sit haec actio. Resp. est civilis personalis
rei persecutoria, stricti iuris, perpetua.

Quaeres 2do cui detur haec actio. Resp. pupillo ejusque heredibus. l. 1. §. 4. ff. de magistratibus conveniendis.

Quaeres 3tio contra quem detur haec actio. Resp. contra magistratum minorem, qui vel nulla, aut non idonea cautionem exegit. Contra magistratum majorem, puta praesidem, praetorem, praefectum urbis, actio haec non datur, qui cum praetoria inquisitione tutores constituit, neque satisdationem exigit, §. ulto l. 1. l. 1. §. 1. ff. de magistratibus conveniendis.

Quaeres 4to an etiam detur haec actio ad actionem, ut magistratus praestet, quod pupillus a tutore, fideiussore et eorum heredibus consequi non potuit.

Quaeres 5to quando detur haec actio. Resp. post excussas facul-

talis tutoris, fideiussoris, à heredibus l. 46. § penultimo ff. de administratione tutorum. initio itaque conveniunt pupillus tutorem, l. heredes eius. ab his si consequi fiunt nequeat, agredi fideiussorem l. heredes eius. si neque hi satis faciant, actione subsidiaria peredit magistratum.

Titulus Vigesimus Quintus
De Excusatione Tutorum vel Curatorum.

Alterum tutellae et curatellae commune est, quod tutores ac curatores se possint excusare.

Definitur excusatio, quod sit allegatio iustae causae, qua tutor l. curator onus tutellae l. curatellae deprecatur.

Dividitur in propriam et impropriam. propria est qua uti tutor, utere, subire tenetur onus tutellae. impropria, quae ei est, qui non tutor esse non potest.

Causa efficiens excusationis duplex est, remota et proxima. remota est lex civilis. proxima est excusans. ubi occurrit regula generalis, quod excusare se possit omnis tutor sive sit testamentarius, sive legitimus, sive dativus. Sunt equidem qui in diversum abeant, ac existiment, tutorem legitimum ad excusationem non admittendum. sed his reclamant plura iuris loca, puta textus in l. 1. et 4. cod. de

legitimis tutoribus l. 3. §. 8. ff. eod. l. 9. Cod. qui dare tutores vel curatores poss. quae loca satis arguunt etiam tutori legitimo excusationem proficere.

Est autem excusatio a tutela vel cura, qua deprecamus tutelam susceptam esse, sed esse suscipiendam.

Ad excusationem desumitur requisita, quae tria. primum ut allegetur justa causa. alterum, ut allegetur convenienti loco. tertium, ut proponatur debito tempore.

Justa causa dicitur quae iure ad hoc constituta sunt immunitatem ab onere tutelae tribuant. huius generis causas in praesenti titulo varias enumerant, quas ordine quo princeps noster tenuit, recensebimus.

ja causa numerus liberorum

Prima igitur causa excusans est numerus liberorum: siquis enim Romae tres, in Italia quatuor, in provinciis quinque liberos habeat, a tutela vel cura excusatur: partim quia studere debet familiae propriae: partim quia favore videtur dignus, qui tot liberos generavit in magnum reipubl: principio h. l. l. 2. §. 2. et seqq. ff. eod.

Ceterum ut liberi ad excusationem proficiant, varia requiruntur. primo ut sint nati: posthumi, sive qui sunt adhuc in utero, ad excusationem non prosunt. quia n

agi de ipsorum comodo. l. 12. 2. §. 6. ff. h. t. 2do requiritur ut sint superstites. defuncti enim prosunt, nisi forte in acie ceciderint, hi enim perpetuo per gloriam vivere intelliguntur dicto principio h. t. et l. 18. 10. ff. eod. 3tio requiritur ut sint filii naturales seu veri, filii hoc adoptivi enim adeo uscare non prosunt. 4to requiritur ut ex iusto thoro sint nati. spurii et illegitimi non prosunt, nec potest ex delicto pro comodo reportet. l. 12. 2. §. 3.

2da causa excusans est administratio fisci: qui enim res fisci administrat dum administrat a tutela et cura excusatur, nec potest interim ad novam tutelam vocari, ne ocasione negotiorum pupillarium avocetur ab administratione causa publicae cum dispendio salutis publicae. §. 1. l. 1. l. 41. ff. eod. susceptam tutelam deserere non potest dicta l. 41. Hodiernis moribus referri huc possunt die Rendtmeister, Cammermeister, Brauchhalter, geschworne Chamrainer, Stein Cassierer, Steuereinnemer und andere Rendtchamber bedienten.

3tia causa excusans est absentia reipub: gratia: qui enim abest reipublicae causa l. propediem abfuturus est a tutela

2da causa est administratio fisci

Quaeres, utrum vectigalium conductores excusentur a tutela? R. negative. l. 14. §. 20. ff. h. t. Ob. l. 8. §. 1. ff. de vacat. et excusa. mun. ubi dicitur eos excusari si praesente negotium gerant. R. distinguendum est inter conductores fisci qui etiam conductores civitatis, primi excusantur non item 2di.

3tia causa excusans est absentia reipub. causa.

curare excusat, quia privata utilitas pupilli merito cedit favori reipub. §. 2. h. t. L. 41. §. 2. ff. eod. Qui si revertatur, antiquam tutellam, potius recipit, neque gaudet omnimode feriis: vocatus tamen ad tutellam novam habet vacationem annuam, hoc est non tenetur tutellam delatam suscipere nisi post annum, à reditu numerandum. d. § h. t. et L. 10. principio, ff. eod. –

4ta causa excusans est potestas: qui enim potestatem seu magistratum gerit, forte existit consul, praetor, ~~domum~~ et communiter excusatur à tutella suscipienda: suscepta tamen deserere non potest. §. 3. h. t. L. 6. §. 16. ff. eod.

5ta causa excusans est lis cum pupillo. ut si tutor cum pupillo, vel curator cum adulto litem habet excusatur, si modo lis bona fide, vel non de parte moverat. §. 4 h. t. L. 20. et 21. ff. eod. periculum enim erat ne tutor documenta ac instrumenta interverteret, et hoc modo pupillum probationibus suis exarmaret. unde novissime is, qui litem cum pupillo habet, ad tutellam vel curatelam ne quidem admittitur, ut suo loco dicimus. – hoc dicitur

6ta causa excusans est numerus tutellarum. si quis enim tres tutellas vel curas, easque diversis patriis, ac non affectatè susceptas, eodem tempore administret. vocatus ad 4tam

excusatur. §. 5. h. t. l. 2. §. ult. ff. eod. Nec immerito:
durum enim erat, negotiis alienis ita distringi tutorem,
ut propria cogatur negligere. Caeterum ut numerus
tutelarum excusationem praebeat, plura concurrant necesse est.
Primo requiritur, ut tres tutelas quis administret. quod tamen
non ita exaudiendum, quasi necesse sit, ut tres tutelas
in specie sic dictas administret: nam sive tres tutelas,
sive curatelas, sive duas tutelas et unam curatelam,
sive duas curatelas et unam tutelam administret,
excusationem habet, quia gravitas oneris spectatur, et diffi-
cultas conficiendarum rationum, quod in omnibus memor-
atis ~~casibus~~ casibus occurrit. l. 31. §. ulto. ff. h. t.
Plane quoque unica tutela ad excusationem prodesse potest, puta
si tam sit diffusa et negotiosa, ut pluribus aequivaleat.
d. l. 31. §. ulto. quin quoque nec tres quidem ad excusationem
prosunt, puta si parum oneris complectantur. lege. ~~25~~ 15.
§. ~~25~~ 15 ff. h. t.
Secundo requiritur, ut omnes diversi sint patrimonii: nam
unicum patrimonium, licet plurium pupillorum, unicam etiam
tutelam fundat. l. 3. ff. h. t.
Tertio requiritur, ut non sit affectate suscepta: nam studio

et diligentia quaestio tutelarum non pertinens, qui
non censuit continere eos, cum hoc eos nemo ambig[…]
§. 14. 15. §. 11. 15.

Quarto requiritur et eodem tempore administrans: qui
enim non administrat, vel non amplius administrat, excusatione
non habet, cum tutela ab administratione libera, eos [illegible]
offerat.

7ma excusans est professio liberalium artium: nam
grammatici, sophistae ~~[illegible]~~ rhetores, uti à muneribus
pub: sic similiter à tutella et curatella excusationem habent
15. ff. instit. h. t.

Octavo causa excusans est paupertas: qui enim egestate
ita premitur, ut oneri sit impar, à tutella curatellaque
excusatur. §. 6. h. t.

9. causa excusans est aegritudo, qui enim cum morbis ita
luctatur, ut ne suis quidem rebus prodesse possit, excusationem habet
à tutella et curatella §. 7. h. t. l. unica cod. qui morbo

10 causa excusans est ~~[illegible]~~ imperitia literarum: qui enim
scribere vel legere sciunt, et expertes sunt negotior[um]
à tutella curatellave excusantur. §. 8. h. t.

11 causa excusans sunt inimicitiae, puta si quis ob inimicitias
testamento tutor sit datus §. 9. h. t. tutela siquidem defertur
tutelae ex affectu erga pupillum, non ex odio erga tutorem.

12 causa excusans est minor aetas: nam qui conditionem plen[…]

annum 24tum excusatur, si ad tutelam vocetur. §. 13. h. t.

13 causa excusans est militia: nam miles si tutor detur, excusationem habet, imo licet velit esse tutor, a gestione tamen removetur, ne obtentu negotiorum pupillorum avocetur a militia et officiis militaribus, cum dispendio causae publicae. §. 14. h. t.

14 causa excusans est onus tutelae praegestae, qui enim tutelam alicujus gessit, invitus curator ejusdem fieri non compellitur. §. 18. h. t. Moribus hodiernis tamen diversum obtinet, ac qui tutelam alicujus gessit, etiam curator ejusdem compellitur. Merito sane! cum enim negotia pupillaria habeat explorata, nemo pupillo foret aptior ad curatelam vocari.

Ultima causa excusans est onus annorum pondere gravata, puta septuagenaria l. 2. principio ff. hoc tit.

Secundo requiritur ad excusationem, ut proponatur debito loco, nempe apud magistratum, qui ius dandi tutores habet.

Tertio requiritur, ut proponatur debito tempore ac modo, nempe intra quinquaginta dies numerandos ex tempore scientiae, sive ex eo, quo quis scivit, tutelam sibi delatam esse.

Effectus excusationis hujus aliquis est, si iusta causa subsistit, aliquis si non subsistit. Illa tribuit immunitatem a tutela, haec non tribuit: qui enim falsis allegationibus liberari a tutela

meruit, ū liberas. §. 20. h. t.

Titulus ultimus Libri primi
De Suspectis Tutoribus l. Curatoribus.

Usitatū commune est, q̄ tutores et curatores tanquam suspecti possint à tutella vel curatella removeri.

Definit suspecti remotio, q̄ sit actg. quo tutor l. curator, tutellā l. curatellā n̄ ex fide administrans ab officio removet. fit hæc remotio plerumq. præviâ accusatione suspecti, quā definiūt, q̄ sit actg. quo tutor l. curator, tutellā l. curatellā n̄ ex fide administrans, eò fine quis magistratui defert, ut ab officiis removeat.

Jaō efficiens postulatiōis huis est lex duodecim tabularum, ex qua descendit Lege. 1. §. 2. ff. h. t.

Subiectū postulatiōis huis duplex, activū et passivū. activū est is, qui tutorē velut fuit suspectū accusat, pōt q̄ accusare quilibet de populo. Secundū eū quasi publicā esse hanc accusatiōē, hoc et obq. patere §. 3. h. t. verè itaq. n̄ ē publica, quia n̄ moveat studio disciplinæ publicæ, ac vindictæ gratia: est tn̄ quasi publica, quia oēs ad eandē admittunt, quemadmodū admittunt ad accusationē verè publicā dicto §. 3. huic etiā fœmina ad tutorē postulare possunt tanquā suspectū, neq. illa tn̄, quæ vinculo

[neces]situdinis pupillo sunt iuncti, sed alii quoque, quos vere
[illegible] egresso, ob iniuria pupilli ad postulationem hanc
[admitti] decreverunt d. §. 3. quin immo ipsi quoque minores
curatores suos arguere possunt suspectos dummodo ~~consilium~~
tamen consilium necessariorum adhibeant, alioquin eis foret
periculum, ne lubrica aetate ducti ad accusationem temere
devenirent. Impuberes tamen seu pupilli, quia nondum
iudicium habent, de iure ex ratione praedicta tutores
suos non possunt arguere suspectos. d. §. 3. et 4. [illegible] —

Actio passiva postulationis huius, est is qui suspectus postu-
latur, postulari autem potest tutor et curator cuiuscunque
generis, etiam patronus, et ipsi qui necessitudine pu-
pillo iunguntur, dummodo memineris famae horum
personarum parcendum esse. §. 2. h. t. Unde verbis
moderatis proponenda postulatio, ut potius dicatur,
quam ut curator eidem adiungatur. d. §. 2. —

Forma postulationis huius stat in modo deducendi eam
in iudicium: ut autem recte deducatur in iudicium duo
requiruntur, primo ut proponatur coram competente
magistratu, quales olim erant Romae praetores, in
provinciis praesides. §. 1. h. t. Hodie quilibet magis-

*

tatis et competens. 2do ut doceas, quod tutor vel curator
non ex fide tutelam vel curatelam administraverit. §. 5.
h. t. Neque enim ex patrio ius aestimas; hinc licet egenus
sit tutor, diligens tamen, removendus non est §. finali hor.
tit.: contra licet amplissimas facultates possideat,
et plenissimam satisdationem offerat, removendus tamen est
d. §. finali. nec enim plenissima satisdatio malevo-
lum animum emendat, sed exasperat potius et
potius est intacta pupilli iura servare, quam post
vulnerata eadem remedium quaerere. d. §. finali.

Effectus accusationis huius est alius durante, alius
postquam finita. effectus pendentis est, quod operae suspensi
cum officio. §. 7. h. t. tametsi enim pendente lite
regulariter nihil sit innovandum: favor pupilli tamen
efficit, ut à communi illa iuris regula hic in parte re-
cedatur. Effectus accusationis finitae et remotio suspecti
est: quod quandoque infamiam irrogat, quandoque vero existi-
mationem relinquit intactam. infamiam irrogat, si ob
dolum facta sit: existimationem relinquit illaesam
si ob culpam. §. 6. h. t.

Claudat librum hunc glossa, an tutor ob culpam latam remotus efficiatur infamis? refert opiniones aliorum et variat. probabilior sententia sustinet tutorem ob culpam latam remotum fieri infamem.

Probatur: remotus ob dolum fit infamis dicto § 6. h. t. ergo etiam remotus ob culpam latam; haec enim passim in iure nostro dolo comparatur, l. 226. ff. de verb. signif. l. 29. princip. ff. mandati. l. 32. depositi. Confirmatur quod perfidia non caret infamia importat. l. 6. ff. § ulto ff. de his qui notantur infamia. Sed culpa lata perfidia non caret. l. 32. ff. depositi: ergo infamiam importat. promovens arguendo remotus ob fraudem efficitur infamis, sed remotus ob culpam latam censetur remotus ob fraudem, quia culpa lata accedit prope fraudem l. 7. § 1. ff. h. t. ergo remotus ob culpam latam efficitur infamis.

Obiicies remotus ob culpam non fit infamis § 6. h. t. ergo nec remotus ob culpam latam, quia appellatio culpae culpam latam continet. Resp. dist. ant. remotus ob culpam non fit infamis, si per nomen culpae designetur culpa levis,

2do: Si designes culpam latam, nego ant. et consequentiam: culpa lata in iure nostro continetur appellatione doli; adeoque dum vox culpae simpliciter ponitur, per eandem designatur levis et levissima.

Instabis: ob culpam levem tutorem potest removeri; ergo per vocem culpae in memorato textu designatur culpa levis. Antecedens probas: quando fuerit ob culpam levem tutore removeri, cum etiam in hoc casu removendus sit, adeo ergo removeri non potest. Resp.: nego ant.: quando fuerit tutore ob levem culpam removeri, non cum infamia, ergo sine infamia nego ant. et consequentiam.

Liber Secundus Institutionum Imperialium

Titulus primus de Rerum divisione et acquirendo earum dominio.

In libro praecedente egimus de iure personarum; ordo methodi postulat, ut aggrediamur ius rerum.

Res duobus modis considerari possunt, absolute, sive in se, et relate, sive cum respectu ad ius, quod circa illas habemus. Absolute ~~considerantur~~ considerate dividuntur in res divini et humani iuris. Res divini iuris

st, quae neque actu neque potentia humano commercio sunt obnoxiae. Res humani iuris, quae vel actu vel potentia humano commercio sunt obnoxiae.

Res divini iuris dispescuntur ulterius in veras et quasi tales. Res divini iuris vere tales sunt vel sacrae, vel religiosae. Res sacrae dicuntur, quae rite per pontifices Deo sunt consecratae, in quam classem pertinent ecclesiae, donaria Deo dicata, et id genus alia. Plura itaque concurrant necesse est, ut res efficiatur sacra. Primo autoritas publica, adeoque requiritur, ut per eos, qui ius consecrandi habent, divino cultui res destinetur. Si pietate privata divino cultui res destinetur, sacra non efficitur, sed manet profana. §. 8. h. t. N. 6. §. 3. ff. eod. 2do requiritur ut adhibeatur solemnitas iure definita. dicto §. 8. 3tio requiritur, ut proxime et immediate ad cultum divinum res destinetur. Unde sua sponte sequitur, fundos ecclesiasticos non esse sacros, quia non proxime deserviunt cultui divino sed ad hoc tantum, ut necessitati ministrorum consulatur.

Sunt qui dubium moveant de campanis, an illae censeantur in censu rerum sacrarum, negative subscribit Jacobus

Wissenbach. diss. ad instit. 9. thes. 10. ubi asserit campanas licet apud Pontificios more admodum ridiculo baptizentur, sacrosanctas non esse. sed ipse in rationibus dignissimus Wissenbach, quod de campanis nostris Rom. imperii scribat. non baptizantur, sed unguntur sacro oleo, et aspersione aqua benedicta, soli homines non comparandum baptismi sunt capaces.

Porro res sacras de regula, quae subsunt commercio humano, neque alienari posse. haec regula tamen exceptiones quasdam sustinet, prima est, si ecclesia onerata aere alieno, et facultates aliae non suppetant, quibus ~~expugnas~~ pungas: hoc enim casu res sacrae possunt distrahi novell. 120. cap. 10. 2do ~~ex~~ exceptio si redimendi sint captivi. 3tia si pauperibus succurrendum. l. 21. Cod. de sacrosanctis ecclesiis. non enim absurdum, animas hominum quocunque vasis praeferri, neque ecclesia aurum habet, ut servet, sed ut eroget, ac miserorum necessitatibus subveniat. d. l. 21. Cod. de sacrosanctis ecclesiis.

Loca religiosa est illa fundi portio, quae per illorum corporum humani religioni sepulturae addit

reverentiae dicata. §. 9. h. t. l. 2. §. 2. et 5. ff. de
religiosis et sumptibus funerum.

Locum religiosum itaque facit illatio corporis humani, solae
statuae locum religiosum non faciunt. hinc Cenotaphium
religiosum non est l. 6. §. 5. ff. de religiosis et sumptibus funerum.
similiter monumentum religiosum non est, quia non eo fine adornatur
ac constituitur, ut cadaver inferatur, sed et memoria
defuncti ab oblivione vindicetur. l. 2. §. 6. ff. eodem.

Locum efficiens illatio huius inferens habet. At ius
inferendi solus ille qui plenissimum obtinet loci domi-
nium §. 9. h. t. in locum alienum cadaver inferre non licet.
si quis inferat, vel corpus tollere compellitur, vel solvere
loci pretium (simplo) lege 7. ff. de religiosis et sumptibus fu-
nerum. Sed nec fructuarius inferre potest invito domi-
no, quia eum fundum deteriorem redderet. multo
minus fructuarius ius inferendi habet, qui non obtinet
loci dominium. d. l. 2. §. 7. Si plures sint loci domini,
omnes consentire debent, alioquin locus religiosus non efficitur.
quodsi cadaverum locum eorum inferas et socius deinde con-
sentiat, placet locum religiosum effici. §. 9. h. t.

Subiectum illationis huius est locus, in quem fit illatio, puta sepulcrum, qui tamen non est totus, sed tantum solum illa portio religiosa efficitur, quae cadaver occupat. L. 2. §. 5. ff. de religiosis et sumptibus funerum.

Obiectum illationis huius est corpus humanum. Si cadaver divellas et partes separes, is locus religiosus efficitur, in quo recumbat membrum principale, puta caput. L. 44. ff. dicto tit.

Forma illationis huius desumitur a requisitis, quae duo sunt: primum ut cadaver is inferat, qui ius inferendi habet; alterum ut inferat sepulturae gratia. Si cadaver ad tempus alicubi reponas, locus religiosus non efficitur. L. 2. §. 3. ff. de religiosis et sumptibus funerum.

Effectus illationis huius est, quod eius adminiculo locus fiat religiosus, et eximatur commercio humano. Ubi tamen locus ipse separandus ab usu, ad quem destinatus est. Locus ipse versatur extra commercium humanum, quia per illationem cadaveris religionem cepit. Consideratus in ordine ad usum, ad quem destinatus est, et inde fluens ius inferendi mortuum videtur esse in commercio, eo quod non tam inter vivos, quam ultima voluntate in alium transferri

*

fol. l. ijxi Cod. de legatis. Hodie privatorum
sepulchrorum usus vix ullus superest, postquam pia con-
suetudo invaluit, ut cadavera sepelirentur in locis solem-
niter ab episcopo consecratis. —

Res divini iuris quasi tales vocantur sanctae, quae de-
finiuntur consistunt res, quae peculiari lege ab omni iniuria
et violatione hominum sunt defensae atque munitae. §. 10. h. t.
l. 8. principio ff. eodem. Unde advertis, deno-
minationem rei sanctae provenire a sanctione, puta
poenali sanctione qua res ab omni violatione hominum defen-
dis dicto §. 10. In hunc censum pertinent legati
portae et muri civitatum: nam poena capitis statu-
ta legis in eos, qui aliquid in muros deliquerint. d. §.
10. h. t. l. ultima ff. eodem. —

Dubitas, sitne plectendus capite, qui muros civi-
tatis transcenderit? R. interesse, quo animo transcenderit,
hostili an alio. Si hostili ~~hostili~~ omnino libet poena
capitali, sive muros urbis Romae, sive municipii
transcenderit, quia in d. §. 10. h. t. et l. ultima ff.
eodem poena capitis generaliter constituta legis in eos,
qui in muros aliquid deliquerint. Deinde, etiam

municipiorum muri causam sancti L. 11. §. f. kor.
qui qui in eos deliquit, eo quod subeat poenas capitis
atque is qui deliquit in muros urbis Romae
animo hostili sc. muros quis transcenderit, ar-
bitrio iudicis extra ordinem punit. arg. Leg. dict.
ultim. eodem §io, in memorata lege ulta expressam
civium romanorum mentionem fieri. sed meminisse
oportet, per cives romanos hodie eos, qui in orbe sunt
romano, designari. L. 17. ff. de statu hom.

Sed et leges dicuntur sanctae, ut eodem, ille tit.
in quorum transgressores graviores poenae constitu-
tae s. §. 10. uti enim muri civitatum dicuntur sancti,
quia speciali iure ab omni violatione sunt muniti: sic
etiam leges dicuntur sanctae, si speciali iure ab omni vio-
latione hominum sint munitae. d. §. 10.

Res humani iuris sunt, quae vel usu vel proprietate
nobis deserviunt. Dividuntur in eas quae sunt extra
patrimonium, et illas quae sunt in patrimonio. extra
patrimonium dicuntur res illae, quae vel usu vel proprietate hominum
necessitatibus deserviunt, sic tamen ut de facto in nullius
privati sint potius.

dividuis in eoque publicas et universitatis. res eoque sunt,
quae absque usu ad promiscuum usum hominum prodite in nullius
adhuc dominium pervenerunt. in hanc classem pert-
inent! lux solis, aër, aqua profluens, mare, litora
maris, ferae bestiae, lapilli et gemmae à mari ejecta,
atque id genus alia. —

Nobilis controversia, sitne mare absolute in-
capax dominii humani. Controversia haec infestis
calamis et armis non semel ante hac disceptata fuit, ac
nuper primum Anglos ~~collisit~~ collisit in Batavos. parte
affirmativa defendit consummatae eruditionis scriptor
Joannes Seldenus in tract. quem inscripsit, mare clausum.
parte negativa tuetur incomparabilis vir Hugo
Grotius in tractatu, quem inscripsit mare liberum. —
Seldenus defendit causam Anglorum: Grotius Batavorum.
Ego in periculosa controversia hujus Oceano navigare
velis Seldenianis constitutum habeo.

Probas itaque quod mare sit capax dominii humani.
ex natura rei non repugnat dominium maris: quia potest mare
occupari; confirmas: omnis illa res admittit dominium
hominis, de qua homo potest libere disponere in ordine

ad omnem usum res illa capax. Sed hoc modo potest homo
disponere de mari: potest enim abrogare sibi ius na-
vigandi transeundi commercium [illegible], piscandi, im-
ponendi vectigalia exclusis inde omnibus aliis: ergo potest
mare cadere sub dominium hominis. Ad hoc: Deus ge-
neraliter contulit homini ius in omnia haec inferiora,
Genesis 1. versu 20 primo ad Corinthios 3. versu 26.
ergo cum nullus textus enumerat in sacris paginis quo
excipias mare, recte infers, ~~abrogari~~ à Deo col-
latum quoque homini ius in mare. Accedit, quod de facto
plures respubl: sibi ius asserant in quaedam maria.
Sic Veneti sibi vindicant dominium maris Adriatici
Rex Daniae dominium maris Baltici: Rex Angliae
dominium sinus Britannici. Reges Hispaniae et
Galliae mare mediterraneum. Nemo vero dixerit,
à tot gentibus Christianis et cultissimis praetendi do-
minium rei quae omne dominium respuit.

Sed libet audire, quid opponat Grotius in mari suo
libero. Argumentatur ille hoc modo. Non potest dari domi-
nium rei, quae omnimodam terminationem respuit. Sed
mare terminationem respuit. quia nullis terminis con-

tametsi sit maior terrâ, ut docent Geographi:
ergo non potest dari dominium maris. Sed non stringit argumentum
hoc. praeterquam enim quod aliud ingerant sacrae paginae, in
quibus legimus, quod Deus terris suis mare circumdederit.
illud quoque advertendum, tametsi mare terminari ~~nequ~~
nequeat termino proprio, potest tamen terminari termino alieno:
quod sufficit ad occupationem et distinctionem dominiorum. Sic potest
mare terminari et dividi promontoriis, insulis, eminen-
tibus scopulis, vel si talia non occurrant, gradibus coelestibus
longitudinis et latitudinis adeoque non desunt termini, quibus
mare ab extrinseco terreque distinguas.

Pergit urgetque Grotius. libertas commerciorum, navi-
gandi peregrinandi ad ceteros ipso iure gentium
videtur: ergo mare non potest concedi esse dominium hu-
manum. Sed eadem facilitate negatur propositio Grotii,
qua adstruitur: non enim vult positivum ius gentium, ut
libertas commerciorum usque ac semper ~~fere~~ sit libera, sed
eandem permittit, quousque humana potestas non inter-
cedit, ac eandem ex iusta causa restringit.

Clamat Grotius. mare iure naturali omnium esse commune
§. j. l. 2. c. 2. §. j. et eodem: ergo non potest venire in domi-
nium hominis, cum ius naturae sit immutabile. Sed facillima

distinctiuncula clamore hunc congesso. Itaque iure naturali permissivo, negativo et conditionato sunt com̄unia. iure naturali positivo, receptivo et absoluto sunt com̄unia, neque aliis et propria.

Res publicae dicuntur quae cum sint sub iure, ditione populi: usui tam omnibus praebent hominibus. in hunc censum pertinent primo flumina publica ~~sed~~ quae licet sint sub iure ditione populi, per cuius territorium decurrunt, usus tamen praebentur omnibus hominibus. hinc nemo prohibere audeat flumine lavandi aut potandi gratia. Ceterum hic distinctio opponi: an flumine formaliter spectatum sit, vel ~~ve~~ nendum a flumine spectato materialiter. flumen formaliter spectatum, sive inquantum certe ex his ripis ac in continuatione morali sese ed... sunt, sub iure publico; spectatum autem materialiter, sive solum aquas, quas ~~alit~~ a vehit-aquae motu continuo. ~~c~~ sunt res com̄unes § 1. h. t.

2do Item pertinet portus sive locus ad recipiendas et dimittendas naves opportunus § 2 h. t. Item etiam cum more ac litus ... sit com̄unis: diversa tamen est ratio portuum: hic cum muniri debent ac instrui ad naves recipiendas. dum autem muniuntur et instruuntur, hoc ipso a populo occupantur. — 3tio huc pertinet

... de gestit.
auth. cum testa-
tor ad E. bale

1104

ripa scil. illa pars terrae, qua versus fluminis ver est.
hd. in exemplo fluminis est publica. Cum distinctum inter usum
ripae et proprietatem eius. quo ad usum ripa est publica. adeoque
nemo prohibetur flumine merare in ripa vestes suas aut
retia deponere, naves arboribus ibi natis alligare.
§. 4. L. 1. & 5. ff. eod. quo ad proprietatem vero ripa
pertinet ad eos, qui circa flumen praedia propria possident.
d. §. 4. h. l. et l. 5. ff. eod.

Obiicies: ripa est pars fluminis. sed flumen est publicum.
ergo etiam ripa est publica. Resp. N. est falsa. Certe tam
parum ripa est pars fluminis, quam parum scyphus est pars
vini, quod continet.

Instabis: ripa est pars alvei, quia continuos cum al-
veo. Sed alveus est publicus: ergo etiam ripa est publica.
Resp. distinguendum maiorem. alveus est publicus per denomi-
nationem extrinsecam, concedo. intrinsece nego maiorem et consequentiam.
Alveus in se non est publicus, quia continuationem habet cum
vicinis praediis, quae sunt privata, non publica. Quia vero
tegitur a flumine publico, hinc ab illo recipit deno-
minationem rei publicae.

Res universitatis definiri possunt, quae sunt illae, quae scil. propri-
etate ad certam universitatem pertinent, usum tamen omnes de
universitate illa habent. Discernuntur a rebus publicis,

qui ipsi usui possent omnibus plane hominibus: res usitati
est ius Romanum quia fit de usitate. in hunc censum pertinent
theatra, stadia, et balnea et pascua publica, et si
quid fit res huius generis aliud.

Considerantes rem absolute proximum, vel ex-
pendamus eandem relatione sive cum respectu ad ius quod
circa illas habemus. ius illud complex in re et ad rem.
Ius in re, varii varie definiunt. Sunt non pauci qui cum
patre Molina ius in re dicant esse illud, cui cum res
ipsa proxime nobis est devincta: ius ad rem vero illud,
cui cum persona proxime nobis est devincta. Verum quod
pergunt illi: ~~res~~ censes res ipsa nobis proxime
devincta, quando omnis respondens iuri nostro moraliter inhæret ipsi rei, eamque comitatur, ad quemcunque
pervenerit. Contra persona tunc censetur nobis proxime
devincta, quando omnis respondens iuri nostro inhæret
ipsi personæ, eiusque actibus. Sed neque unus neque alter
conceptus satisfacit. nam ut taceam obligationem proprie
non cadere nisi in creatura rationali, adeoque rem ipsam
non nisi per metaphoram dici nobis devinctam. insuper
sine dispendio qui vetus contractus rem tradidit, non habet
nisi ius agendi, etiam res ipsa ita eidem sit devincta,

t repetere à quocunque possessore illam potest. Et ulta
q. S. ult. est communiter accepta. Quo ius in re et non recte definis
esse illud, vi cuius res ipsa proxime nobis est devincta. –
Ergo ius in re definio esse illud, quod proxime tendit ad
subiiciendam nobis rem aliquam vel personam rei instar
consideratam in ordine ad certas actiones, quas vi nobis
iuris nostri circa illam possumus exercere. Contra
ius ad rem illud definio, quod proxime tendit ad sub-
iiciendam nobis personam aliquam in ordine ad actionem
vel omissionem aliquam, ad quam persona illa vi iuris nostri
est devincta. Sic v.g. dominium dicitur species
iuris in re, quia rem quam respicit, proxime nobis sub-
ordinat in ordine ad usum et dispositionem, cuius res
illa est capax. Sic etiam servitus dicitur species iuris in re,
quia rem, in qua fundatur, proxime nobis subiicit in
ordine ad usum, cuius gratia constituta est. Sic contra
ius, vi cuius tenetur mihi tradere equum venditum
dicitur ad rem, quia vi iuris huius de ipso equo proxime
disponere nondum possum, cum traditionibus, non ~~nudis~~
nudis pactis transferantur rerum dominia, adeoque nuda
persona tenetur devincta, quam ius meum in ordine
ad traditionem equi mihi ~~proxime~~ subordinat, sic

Ius in re est illud quod proxime tendit ad subiiciendam ~~personam~~ rem aliquam vel personam instar rei consideratam in ordine ad certas actiones quas vi iuris nostri circa illam exercere possumus

etiam ius vi cuius obligatum te habeo, ne inferas mihi
iniuriam. Ius ad rem, quod in personam tuam proxime respicit
et in ordine ad hoc mihi subordinat, ut a te actionem
omittas laesivam famae et existimationis meae.
Unde advertis etiam in quo differat specifice ius
unum ab altero. nam primo ius in re proxime et
immediate respicit rem vel personam in quantum re-
ceptivam dispositionis alicuius, quam circa illam pos-
sumus exercere. ius ad rem vero proxime et immedi-
ate respicit personam active consideratam sive
in quantum devinctam est ad ponendam actionem vel omis-
sionem actionis in nostrum commodum. 2do ius in re
in conceptu suo intrinseco unicum obiectum imbibit,
ipsam videlicet rem vel personam, quae in ordine ad
certam dispositionem nobis subordinatur. Ius ad rem
vero essentialiter duo obiecta respicit unum proxime al-
terum remote. proxime quidem personam, remote vero
actionem vel omissionem actionis a persona illa ponendam.
Iuris in re plures occurrunt species, puta dominium, servi-
tus, pignus et possessio. Has inter species eminet dominium
quod duobus modis considerari potest absolute et relative,

sive cum respectu ad modos quibus acquiritur, absolute consider-
atum definitur a variis varie. a plerisque hoc modo: Dominium est ius de
re perfecte disponendi nisi lege prohibeatur. accuratius
definiri potest in hunc modum: est potestas de re nostra proprio
immediate disponendi per aliquam legem permissa, et impedibili-
tate ab aliis.

* Dominium est ius ac potestas de re ~~perfecte~~ nostra proprio immediate disponendi ~~nisi lege prohibeatur~~ per aliquam legem permissa. *

Dividitur varie. primo in plenum et minus plenum. plenum est
ius de re disponendi tam amplum, ut nemo aliquis dispo-
nendi de eadem libertatem. minus plenum est ius de re disponendi
tam restrictum, ut alii quoque ius disponendi de eadem libertatem.
Hoc sindis alteris in directum et utile. directum est
superior de rei proprietate disponendi facultas. utile
est inferior de rei proprietate disponendi facultas. domi-
nium directum habet dominus feudi et emphiteuseos.
dominium utile obtinet vasallus et emphiteuta. ff. qui
divisionem hanc damnant. Sed hos prosternunt [illegible]
vasallus et emphiteuta nunc vere dicuntur domini
l. 12. Cod. de fundis patrimonialibus. §. ~~[illegible]~~ et li. 2 de
feudorum [illegible]. Sed non sunt domini pleni ac perfecti,
quod sunt domini minus pleni sive cum veteribus quasi domi-
nos, sive cum sententia communi dominos utiles: neque ~~unde~~
aut de verbis lubet altercari. Confer: Clarissimum
dominum Doctorem Braun. tractatu de dominio [illegible]

l. cap. 3. §. 2. per tot. Secundo dividitur dominium in verum et fictum. verum est quod intra fictionem iuris obtinet, et fictum quod obtinere fingitur, cum non obtineat, ex dominio tali nascitur actio publiciana et usucapio.

Tertio dividitur dominium in singulare et universale. singulare est quod res singulares, puta fundum, equum: universale quod universitatem iurium pro obiecto habet, puta hereditatem.

Quarto dividitur dominium in revocabile et irrevocabile. revocabile est, cuius persistentia restricta est ad conditionem aliquam, qua superveniente resolvitur. tale habet maritus in re dotali: heres in re sub conditione legata: bonae fidei possessor, in fructibus extantibus. irrevocabile est, cuius persistentia ad nullam conditionem est restricta. tale habet regulariter quivis dominus.

Quinto dividitur dominium in naturale et civile. naturale habet uxor in rebus dotalibus constante matrimonio. civile habet maritus: hic solus enim durante matrimonio exercet operationes dominio proprias. L. 71. ff. de evictionibus. L. 75. ff. de iure dotium. L. 30. Cod. eod. Lud. Well. disputatione ad institutiones 6.ta thesi 2 litera B.

Sexto dividitur dominium in bonitarium et quiritarium. nunc divisionem non curamus, cum iure codicis s[illegible]

sublata. Expendimus dominium absolutè, prout inde est,
ut consideremus id relatè, sive cum respectu ad modos,
quibus acquiritur. Modi hi duobus sunt generum, naturales et
civiles; naturales dicuntur, qui ad conferendum dominium
sufficientes ex natura sunt habiles. civiles, qui vim conferendi
dominii iuri civili referunt in acceptis.

Modi naturales habent pro obiecto suo vel res corporales, vel
incorporales. — Modi qui pro obiecto suo habent res cor-
porales, in universum ad duos revocari possunt, puta occupationem
et accessionem. Occupatio est vel rerum quae nullius sunt, vel quae ali-
cuius. Occupatio rerum quae nullius sunt, iterum abit in duas
species, venationem et inventionem. A primo ergo considera-
tione instituamus. Explicemus etiam ut plena tractatu
veritate capiamus.

Definitur venatio, quod sit occupatio ferarum animalium
in naturali libertate relictorum.

Dividitur primo in venationem in specie, aucupium et piscationem.
Venatio in specie est occupatio ferarum terrestrium. aucupium
est occupatio volatilium. piscatio aquatilium.

2do dividitur in superiorem et inferiorem etiam, sive ut
hodie loquimur, in altam et bassam. alta est quae
pro obiecto suo habet feras maiores. vulgò dz roth hoch wol

vnd schwartze wildpret. venatio parva quae feras minores pro obiecto habet. vulgò Wildfang deß kleinen vnd geringern wildprets.

Dubitatur de capreis quorsum pertineant, ad feras majores an ad minores? Ob die rehe under das hohe oder nidere weydwerck gehörig: sunt qui capreos annumerant feris minoribus. sunt qui majoribus. ego existimo, in hac re nil posse universim determinari, sed inspiciendam esse consuetudinem ac observantiam regionum: alicubi enim capreae reducuntur ad feras majores, alicubi ad minores. Müller de principibus et Statibus Imperii parte 2. cap: 77. num. ... Klip-stehl de civitatibus Imperii parte 2 cap: 7. num. 27. num. 28 et sequentibus.

Ex his definiens venatorie venator. vbi quaestio oritur quis licentiam habeat venandi. Videtur ius venandi descendere esse à iure positivo, et quidem iure positivo scripto, seu communi à iure scripto, seu consuetudinario, et quidem Romano deinde à civili. sit proinde.

Assertio prima. iure naturali ius venandi omnibus liberum. Probatur quia hae ferae bestiae sunt nullius: quae cedunt primo occupanti. Confirmatur. ius naturali licentiam venandi nulli tribuit in particulari, sed reliquit omnibus liberam, sicut licentiam occupandi res alias vacuas relinquit liberam: quare iure naturali licentia venandi

obtinent. Assertio 2. Jure Canonico venatio clamorosa, quae fit cum tumultu et strepitu armorum, canum, cornium venatoriorum prohibita est personis ecclesiasticis: ita decernitur in capl. 1. capl. 2. de Clerico venatore et Concilio Tridentino sess. 24. capite 12. Merito sane! Nam venatoribus tales strepere videtur dedecere modestiam ecclesiasticorum: deinde dum ecclesiastici venationi impensis indulgent, bona quae erogare deberent in pauperes et pios usus, profundunt in venatores, canes, accipitres et hoc modo non servant finem debitum istorum bonorum. Clarissimus Dominus Doctor Braun tractatu de dominio ~~cap. parte 2.~~ cap. 1. §. 2. n. 3.

Plane piscatio non videtur Clericis prohibita: tum quia non requirit magnum strepitum: tum quia habet exempla apostolorum, quos Christus piscantes ad se vocavit.

Assertio 3tia. Jure positivo civili venatio obviis permissa: ita statuitur in §. 12 ~~[illegible]~~ instit. h. t. et lib. feud.

Assertio 4ta. Jure hodierno venatio non obviis permissa, sed superioritatem domini ac principes licentiam venandi solum praetendunt, exclusis inde subditis. Dubitatur, potuerintne principes ius venandi licite subditis adimere? Prima sententia negat, quia priore seculo plebecula [illegible] in Turingia concitavit

contra suos principes. Altera et verissima affirmat ita Pater Molina thomo 1. de iustitia et iure tractatu 2 disp. 43. Lessius lib. 2. de iustitia et iure cap. 2 dubio 7. Haunold tractatu de iustitia et iure ~~cap.~~ capite 1. controvers. 3. no 74. et [illegible] lib. 1. controvers. cap. 1. Grotius lib. 2. de iure belli et pacis cap. 2. § 5. et novissime dominus [illegible] tractatu de dominio cap. 1 § 2. no [illegible] et sequentibus.

Probatur. Ius vero venationis non absolute debuit esse illimitatum, sed pro certo saltem rerum statu, ac pro conditione, si humana potestas ex iusta causa non intercedat et lege lata reddat limitatum: quod potuit humana potestas venationem edicto prohibitorio reddere limitatam, quia potuerunt esse iustae edicti huius causae. Confirmatur. Vaga et remissima ~~venandi~~ venandi licentia potest summe esse noxia bono communi. Primo quia valde abstrahit a laboribus et functionibus ad usum humanae vitae necessariis. 2do quia animis cives instruit, ac ad quaevis facinora expeditos reddit. 3tio quia periculosis conventiculis occasionem praebet. 4to quia ad praedas allicit et latrocinia: quod potuerunt legislatores iustis rationibus gravissimis moveri

Tertio iu-
Institutionum
Imperialium

ad venatid subditis prohibenda promovet saepius. Venatio ex una parte valde convenit conditioni principis: tum quia duris et arduis eundem assuefacit, ac ad labores bellicos aptiorem reddit: tum quia videsequendo, utpote curas publicas sustinet, recreationem convenientem habeat, qua easdem solus. ex altera parte parum complendii affert singulis, si promiscue omnibus sit indulta, quia vaga hac licentia necessario post se trahit solitudinem ingentem nemorum, ac maximam inopiam ferarum: quo magis promovet bonum tum publicum, tum privatum singulorum, si ius venandi soli principi relinquas, quia conditio principis hoc pacto redditur melior, ac ferae animalium conservantur, et singulis in republica consulitur, qui, si dentes in carnem ferinam pruriant, exquo pretio eandem licebit emere. 5

Secundum venatores eo longinquo exerces puta silvae, aquae, campi, loca vel alia ad capienda animalia idonea. Loca illa dividuntur hodie in libera et non libera. libera dicuntur, in quibus ius venandi cuilibet permissum, quod der freye birsch gebirgist. non libera, in quibus ius venandi soli principi,

ceps obtinet. speciatim dividuntur ulterius in vulgaria
et non vulgaria. vulgaria dicuntur, quae ad venationem
utique sunt apta, germanice Wildfuhren, ut sunt
in venatione terrestri Plätz der weder Wild-
müssen noch Laubhölzer tragen, noch toll,
sondern allein stehen und den mehren theil kein
baumgesträuch sein: in aucupio vero, die ungefehl
der zu zeubeitz nit tauglich. non vulgaria di-
cuntur, quae ad venationem feliciter sunt apta. ger-
manice die beste wildfuhren: da das gewild
seinen standt hat.

Objectum venationis sunt cuncta animalia quae duorum generum
ferae et mansueta: ferae dicuntur quae habent innatam
feritatem et liberam indolem vagandi ut sunt ursi,
apri, vulpes; mansueta sunt, quae habent ingeni-
tam modestiam et gaudent frequentatione consortio
hominum ut sunt equi boves oves gallinae canes.
animalia fera iterum duorum sunt generum, quaedam
enim retinent naturam suam silvestrem, quaedam assue-
consuetudine hominum sunt cicurata ut columbae
turdi pavones cervi. — sit jam

Assertio prima. animalia mansueta non constituunt objectum
venationis. § 16 h. t. probatur. animalia mansueta incolumes de-

minio suo; quia non cedunt primo occupanti, adeoque non constituunt objectum venationis. Hinc qui ad lucrandum animalia talia detinet, furtum committit. §. 16. tit.

Assertio 2da. Animalia natura fera, sed usu mansuefacta etiam non constituunt objectum venationis. §. 15. tit. L. 5. §. 4. ff. eod. Probatur: animalia mansuefacta, dum retinent mansuetudinem seu animum redeundi et abeundi, sunt in dominio suo; quia non cedunt primo occupanti. Plane si animum redeundi abiiciant, desinunt esse prioris domini, ac cedunt occupanti. Censentur autem abiisse redeundi animum, si consuetudinem revertendi abiecerint, quod relinquendum prudentis arbitrio. Pater Lessius Lib. 2. de Justitia et Jure cap. 5. dubio 1. no. 30.

Assertio 3tia. Animalia fera etiam naturali libertate relicta, constituunt objectum venationis. §. 12. tit. Probatur: talia animalia sunt nullius; quia cedunt primo occupanti, adeoque constituunt objectum venationis.

Assertio 4ta. Animalia fera, sed ab aliquo occupata, non constituunt objectum venationis, quamdiu coercentur dicto §. 12. tit. L. 3. §. 2. L. 5. principio ff. eod. Probatur: animalia fera, sed occupata dum manent talia pertinent ad eum, cujus custodia coercentur; quia non cedunt primo occupanti. Plane si evaserint custodiam ac in naturalem libertatem se receperint, desinunt esse prioris domini, adeoque cedunt occupanti. Censentur autem recipere naturalem liber-

tate: si a oculis nostris non effugiant, a sunt tamen in conspectu nostro, sin tamen ut eorum difficilis videas persecutio d. §. 12. h. t. l. 3. §. 2. l. 5. principio ff. eod. –

Assertio 5ta. animalia fera vivariis inclusa, non constituunt obiectum venationis, l. 3. §. 14. ff. de acquirenda l. amittenda possessione. Probatur talia animalia vere a nobis possidentur ac manent nostra, dum loco illo seu custodia coercentur: ergo non cedunt occupanti. –

Assertio 6ta. animalia fera, quae habentur in silvis circumseptis constituunt obiectum venationis d. l. 3. §. 14. Probatur. talia animalia retinent libertatem naturalem, neque pertinent ad dominum silvae circumseptae; cum nequeat ad libitum capi et apprehendi, quemadmodum capi possunt ferae vivariis inclusae: ergo cedunt occupanti. –

Assertio 7. pisces, in piscinam coniecti, non constituunt obiectum piscationis. Probatur. Pisces in piscinam coniecti, coercentur dominio et possessione nostra. d. l. 3. §. 14. ff. de acquirenda l. amittenda possessione: ergo certe hi ab alio licite non possunt. Confirmatur. Pisces coercentur piscinis ut ferae vivariis. d. l. 3. §. 14. Sed ferae vivariis inclusae, capi non possunt ab alio, quia amiserunt libertatem naturalem: ergo neque pisces in piscinam coniecti capi possunt ab alio.

Assertio octava. Pisces in stagno vel lacu alieno constituti,
sunt objectum piscationis. Probatur. Pisces in stagno alieno, carent
dominio hominis, sed retinent libertatem naturalem. l. 1. ff. 3. §. 14.
quod libere capi possunt. Confirmatur. Pisces in stagno ali-
eno in eo differunt a piscibus conjectis in piscinam, quod isti
possideantur; illi non, etiam l. 1. ff. 3. §. 14: quod pisces in stagno
alieno non careant dominio hominis: hoc enim in aedibus quidem con-
genita feritate ac indole libere vagandi obtinent,
astringi ex possessione, qua sine nec obtineri, neque
licet. argumento l. 1. 3. §. 2 di l. 3 de principio ff. h. t.
Assertio 9. pisces in lacu vel stagno alieno non
constituunt objectum piscationis, licet stagnum ita sit
perclusum ut exitus piscibus nullus pateat, ita Samuel
Pufendorf. lib. 4. de iure naturae et gentium cap. 6.
§. 5. Clarissimus dominus Doctor Braun tract.
de dominio disp. 1 parte 2. cap. 1. §. 3. no 22.
Probatur. ferae, quae habentur in silva circumsepta, consti-
tuunt objectum venationis. l. 1. 3. §. 14. ff. de acquirenda
vel amittenda possessione: quod etiam pisces qui habentur in stagno
plane percluso, constituunt objectum piscationis. Ideo enim
ferae, quae habentur in silva circumsepta, constituunt
objectum venationis, quia retinent libertatem naturalem, cum
apprehendi ad libitum nequeat, ut apprehendi possunt
ferae, vivariis inclusae. l. 1. 3. §. 14: quod etiam pisces,

qui habens in stagno alieno, constituunt objectum piscationis,
quia retinent libertatem naturalem, cum extrahi ad
libitum nequeant, uti extrahi possunt pisces in piscina
conclusi. Confir. Ex eo stagnum plane sit perclusum,
tum pisces retinent libertatem naturalem, quia tum
liberè vagantur, ut effugere possint manus et retia
piscatoris: quod ex eo stagnum planè sit perclusum, tum
pisces cedunt occupanti. Promovetur argumentum. Qui
stagnum à latere munit, non hoc ipso pisces capit, sed
piscationem solum faciliorem et spem suam certiorem
reddit: ergo retinent pisces libertatem naturalem, adeoque
cedunt occupanti. unde assensum non meretur Hugo Grotius
lib: 2. de iure belli et pacis cap: 8. §. 2. dum scri-
bit, pisces in piscina non alio differre à piscibus in stag-
no, quam, quod illi angustiore, hi laxiore custodia
coerceantur. nam hoc falsum esse l. inde colligas,
quia pisces prioris generis capi et extrahi ad libitum
possunt: pisces posterioris generis non item.
Ferae venatorum stant in ipsa occupatione et apprehensione
omnes ~~fer~~ ferae ac libere. Sola persecutio ferae
non tribuit eius dominium quia frequenter accidit,
ut feram insequamur, nec tamen assequamur,
unde nullo negotio resolvi possunt dubia sequentia.

Dubitatur primo, cujus sit fera quam unus lethaliter vulneravit, alter apprehendit? R: interest, fueritne fera ita vulnerata, ut in aestimatione morali non potuerit amplius effugere manum venatoris, an potuerit adhuc oculis et manibus venatoris se subtrahere. priore casu pertinet ad vulnerantem, quia longa velut manu censetur occupata. posteriore casu cedit occupanti quia censetur remansisse in libertate naturali § 13 I. d. r. d. l. 5. § 1. ff. eodem.

Dubitatur 2do sitne fera tua, si laqueo a te posito se intricaverit? R: iterum sub distinctione, vel posuisti laqueum in alieno, ubi non habuisti jus ponendi, vel in tuo. si in alieno licet fera ita se intricaverit, ut non potuerit evadere, tua tamen nondum censetur: quia dominus loci habet jus tollendi laqueum, quo ablato, fera recipit libertatem suam naturalem, atque adeo cedit occupanti. Si in proprio, alia distinctione opus: vel enim fera ita se intricavit, ut non potuerit amplius evadere, vel potuit adhuc in aestimatione morali eluctari. priore casu fera censetur tua, utpote longa manu a te occupata lege 55. ff. h. t. posteriore casu retinere censetur libertatem naturalem, adeoque cedit occupanti d. l. 55. ff. h. t.

Dubitatur 3tio, censeanturne apes, quae ex

fundo alieno in tuum commigrarunt, ac sedem ibi fixe-
runt, tuae. Si interim, possunt apes modo consueto
in locum antiquum revocari adhuc, aut non amplius.
Si possunt, non sunt tuae, quia quamdiu retinent consuetudinem
revertendi, pertinere censentur ad priorem do-
minum. §. 14. h. t. Si non possunt, refert, casune in-
ciderit an non? Priore casu effiunt tuae,
quia censentur nullius, adeoque cedunt occupanti.
Posteriore casu nondum censentur tuae, quia neque
avis quae in arborem tuam consedit, et nidum construxit,
protinus censetur tua, sed debet a te occupari. §. 14
h. t. Effectus venationis est, quod tribuat dominium adhuc ferae
ac liberae. §. 12. h. t. atque hic effectus procedit, sive
in tuo sive alieno venatus fueris, quia fera ubi-
cunque demum existat, dummodo maneat in liber-
tate naturali, est nullius, adeoque cedit occupanti d. §.
12. h. t. l. 3. §. 1. ff. et l. 2. ff. eod. Placuit si
dominus advertat, quod venandi gratia in fundum
ipsius velis ingredi, posse ab ingressu te arcere. Quodsi
tamen ingressus fueris, ac feram ceperis, tua efficitur,
quia prohibitio domini non mutat conditionem ferae
neque operatur, ut exuat libertatem suam naturalem,
atque adeo neque impedit, quominus cedat occupanti.

Controversiis, si quis hodie in loco in quo ius venandi solus princeps obtinet, vetitus ac feram capiat, suamne faciat. ut dilucidè appareat quid in controversia hac sentiendum sit.

Assertio prima. Possunt principes venationem ita prohibere, ut ne quidem dominium ferae occupantibus veniat. Probatur: possunt principes in subditis extinguere dominium acquisitum, quia per legem praescriptionis id de facto extinguunt: ergo à fortiori impedire possunt dominium acquirendum: plus enim est adimere ius quaesitum quam impedire acquirendum. Certè occupatio non tribuit dominium ferae, nisi ut substat voluntati occupantis: ergo si princeps voluntatem hanc ineptam reddat, ad dominium acquirendum occupatio non operabitur ferae dominium. Confirmatur: etsi traditio suapte natura sit habilis ad dominium transferendum à ~~legislat~~ legislatore tamen civili reddi potest inhabilis: ergo etiam occupatio suapte natura sit habilis ad dominium acquirendum à legislatore tamen civili reddi poterit inhabilis.

Assertio 2. quando principes venationem simpliciter prohibent, acquisitionem ferae et effectum dominii impedire velle non censentur. Probatur: quando principes venationem simpliciter prohibent, satis consistat ut vetitum

effectum dominij impedire: qui impedire velle non cen-
setur, contra illud signum, qui lege dicere potuit apertius;
facienda interpretatio. cap. ~~10~~ 57 de R. J. in 6to.
Sane ferebestias in naturali libertate relicta iure
gentium cedunt occupanti, quia sunt nullius. §. 12.
I. t. quo cedunt etiam, non obstante simplici prohibiti-
one principis, hic enim in dubio non censetur voluntatem ita
velle deprimere, ut regulam effectum, naturae sibi
congruentem, operetur. sed satis venationibus in
Dieshung. complicemque et alia, ad veritatem oper-
ose captas in vicario memoriae reponamus.
Inventio in genere definiri potest, quod sit occupatio
rerum inanimatarum, quae nullius sunt. ubi pro objecto
vel res quae nullius unquam fuerunt, vel res quae fuerunt
quidem alicuius, sed desierunt esse. illius generis est
inventio lapillorum, gemmarum, et rerum aliarum,
quae in litore maris reperiuntur. §. 18. I. t. sicut enim
lapillos, gemmas, ad ea quaeque alia, a mari in litus
eiecta occupet, et apprehendat, sua facit, quia sunt
nullius, adeoque cedunt occupanti. d. §. 18. l. t.
et l. 1. §. 1. ff. de acquirenda vel amittenda possessione.
sola visio non tribuit dominium rei visae, adeoque si
unus gemmam in maris litore iacentem videat, et
visam alter apprehendat, gemma fit apprehendentis.

quia occupatio, ut visis de modis acquirendi dominium d.
~~Sid~~ §. 10.

Posterioris generis inventio thesauri, et rerum de-
relictarum. Definitur thesaurus in L. 31. §. 1. ff. h. t.
quod sit vetus quaedam depositio pecuniae, cujus non exstat me-
moria. quod dicitur cum tam diu aliquid delitescit, delitescit
ut per omnes evanescat veniendi in notitiam domini, re-
vertitur ad statum libertatis naturalis quasi, adeoque
censetur nullius. unde fluedit regula, quod cedat occupanti.
Circa inventionem thesauri discernendum ius a naturali
positivo. iure naturali thesaurus ubicunque repertus cedit
occupanti. probatur. iure naturali thesaurus est nullius, quia
quod per evanescit veniendi in notitiam domini,
pecunia deposita revertitur ad statum naturalem: ergo cedit
occupanti. iure positivo interest reperiatur ne the-
saurus in fundo proprio an alieno. repertus in fundo
proprio, et vel repertus mediis licitis, vel illicitis. ille cedit
inventori. §. 39. h. t. L. unica Cod. de thesauris. iste
fisco vindicatur. d. L. unica. repertus in alieno vel re-
pertus casu fortuito, vel data opera. repertus casu for-
tuito dividitur in duas partes, quarum una cedit loci
domino altera inventori. d. §. 39. h. t. et L. unica

Cod. de thesaur. quaesitus data opera, totusque cedit soli
domino d. l. unica. neque enim permittendum erat, ut
opes absconditas scrutari liceat in alieno cum mag-
no fundi detrimento.

Hodie in multis locis thesauros ubicunque
repertos principes territorii in solidum sibi.

Res derelictae dicuntur, quas dominus eo animo abiecit, ut
intra numerum rerum suarum desinat esse. Civilia has
rescr. regula concedunt occupanti. l. 46. h. t. unde sua
sponte sequitur, non cedere occupanti quod nobis inadver-
tentibus ceciderunt de manu; quia non praesumimur
eas voluisse habere derelictas. l. penult. h. t. ex
eodem fonte fluit, non cedere occupanti, quae oborta tem-
pestate levandae navis gratia in mare proiicimus,
quia non eo animo ferimus ut merces proiectae intra nu-
merum rerum nostrarum desinant esse, sed ut periculum
mortis evitaremus. d. l. ult. h. t. hinc si quis merces
illas violentia fluctuum in litus forte expulsas in-
venerit, ac lucri gratia abstulerit, furti reus con-
stituitur. l. 43. § 11. ff. de furtis.

Occupatio rerum, quae alicuius sunt, fit vel domino in-
vito, vel volente. quae fit invito domino, dicitur occupatio
bellica, ac definitur, quod sit actus, quo personae et res hostiles

efficiunt capientium. §. 17. h. t. Circa occupationem bonorum
sciendum atque publica a privatis. quod occupant actu
publico, tali videlicet, qui directe pro eo non acquirunt
ei, cujus auspiciis bellum geritur, non cedunt occupantibus sed
principi, cujus nomine bellum geritur, quia actu tali milites
navant operam, ac ministerium exhibent principi. Unde
civitas, si castellum, si provincia occupetur, haec omnia
cedunt principi, cujus nomine auspiciis bellum geritur, cum
occupari nequeant actu privato. quae occupant actu
non publico adeoque ultra effectum ejus, cujus auspiciis bellum
geritur, forte quando milites liberas et independentes excursiones
suscipiunt, cedunt occupantibus, adeoque hostilis vendere,
quae personae et res hostiles efficiunt capientium. §. 17.
h. t. Ratione dominii, vel indeterminata vel determinata. in-
determinata nec occasione subsistit apprehensionem sequitur
per definitionem quod sit actus quo dominia in vulgus iacta
occupantur. §. 44. h. t.

Ratione determinatum inducit traditionem quam definimus quod sit
actus, quo possessio rei ab eo qui ius transferendi
habet in alium acceptantem transfertur. §. 40. h. t.

Dividitur traditio in veram et fictam. vera dicitur quae
reali ac corporali rei translatione perficitur, sicut
datione de manu in manum fit rei mobilis. Ficta

in possessionem
missione aliis in mobilibus. traditio ficta est, quae dispositione
legis perficitur. recipiunt hanc traditionem vel res incorporales,
puta servitutes, vel corporales. servitutes sunt vel affir-
mativae vel negativae. in affirmativis loco traditionis
est usus unius, et patientia alterius. l. ult. ff. de
servitutibus. in negativis vicem traditionis sustinet
omissio actus quem iure dominii alias in re nostra
exercere possumus. traditio quae pro obiecto suo
habet res corporales, est vel brevis vel longae manus.
traditio brevis manus est, quae ambagium evi-
tandorum gratia per omissionem actus alicuius in-
ducitur a lege. ut cum petiisti a me pecunias mu-
tuas, ego cum nummos in parato non habeam, iussi, ut
eos exigeres a debitore meo, exegisti. hoc casu dicitur
intervenisse traditio brevis manus, quia ambagium
vitandorum gratia pecunia censetur a debitore missa,
et a me tibi tradita. l. 15. ff. de rebus creditis.
Traditio longae manus est, cum res in symbolo traditur,
sive ut explicatius loquar, cum res talis traditur, quae ex
intentione contrahentium obiectum principale repraesentat
§. 44. I. h. t. ut cum vendo tibi domum meam, ac animo
tradendi transfero in te claves. hoc casu domus
longa manu dicitur tibi tradita.
Occupatione sequitur quaestio, quae in naturalibus vel artificialibus naturalibus

ß, qd sola operâe vel perfus. artificiali cum fundentes subsistunt industria humana. naaliy vel ztinua l. discreta. Jeniq autsöis naalis continue qstuor concurrunt. Alluvio. Avetio, Insula productio, Alvei derelictio deqbq ordine.

Sequitur ~~alluvio~~ alluvio, qd sit incrementum latens, sive qd sit modus aquirendi, quo incrementum beneficio fluminis fundo nostro latenter adiectum nobis aquiritur. § 20. h. t. nititur alluvio gemina rôe: prima status eo, qa terra, beneficio fluminis nostro fundo adiecta, efficitur pars fundi nostri, adeoq merito sequitur conditionem totius, cum praesertim ignoretur, quid et quantum quovis tempore flumen fundo nostro adiecerit. altera status eo, qa aequitati naali nil magis zsentaneum, qu commoda cuiusq rei eum sequi, quem sequuntur incomoda: cum qo fluminis vicinus fundus saepe damnum sentiat à flumine, aequum erat, incremento alluvionis id compensari. –

Locum efficit alluvio in flumine. In lacubus et stagnis ius alluvionis non agnoscitur. tametsi eorum aquae crescant, ac decrescant, termini tamen suos fines retinent. § 12. ff. h. t. Solum alluvioni est fundus fluminis vicinus, qui l. illimitatus l. limitatus. illimitatum vocô, qui finem non alium habet, qu ipsum flumen, limitatum, qui certis finibus est circumscriptus. fundus illimitatus gaudet iure alluvionis, fundus limitatus non gaudet. L. 16. ff. h. t. ratio haec ipsa, qd autoritate publica certi limites fundo qs sint praefiniti. satis apparet, ius alluvionis à republica fuisse sibi reservatum. –

Obiectum alluvionis est incrementum latens, quod nempe sensim fundo accedit, aliquando etiam vel qualitas quovis tempore fit adiectum. d. §. 20. h. t. L. 4. §. 1. feod.

Forma alluvionis stat in accessione et incrementi latentis ad fundum nostrum. Effectus alluvionis est, quod incrementum à flumine latenter fundo nostro adiectum nobis acquiratur.

Coalitio, sive avulsio est modus acquirendi, quo notabilis pars terræ, adminiculo fluminis fundo nostro allata, eique affixa, nobis acquiritur. §. 21. h. t.

Causa efficiens coalitionis duplex occurrit instrumentalis et principalis. instrumentalis est flumen, quod notabilem partem terræ fundo alieno aufert, ac nostro adiungit. Principalis est natura, quæ partem adiectam velut clavo trabali fundo nostro unit. d. §. 21. h. t.

Subiectum coalitionis est fundus fluminis vicinus, et limitatus, non fundus limitatus, ubi ius alluvionis, sed sic etiam coalitionis cessavit. arg. d. L. 16. ff. h. t. Obiectum coalitionis est notabilis pars terræ, beneficio fluminis fundo nostro adiecta. atque hactenus differt coalitio ab alluvione. per alluvionem siquidem incrementum latens sensim ac sine sensu fundo nostro accedit: per coalitionem vero notabilis pars terræ nobis acquiritur. L. 7. §. 2. ff. h. t.

Forma coalitionis stat in unione partis adiectæ cum fundo nostro. antequam pars illa cum terra nostra coalescat, manet illius, cuius fuit, qui eandem illius esse

pars fundi novi, cujus proinde conditionem sequi necesse
est. Effectus coalitionis est, quod pars terrae fundo novo ad-
jecta eidemque unita, ejus fiat acquirentis. —
Illud vero potius explorandum, an post coalitionem antiquo domi-
no terrae nova actio quaedam sit prodita? partem affirma-
tivam suadere videntur textus in L. 5. §. 3. ff. de rei vin-
dicatione, ubi ait Jurisconsultus, quod de arbore, quae in agrum
alienum translata coaluit, Varus et Nerva utilem
in rem actionem dederint. Sed ingenue fateor, debili-
orem esse intellectum meum, quam ut assequar, quo titulo antiquo
domino terrae unitae nova prodita sit actio quaedam.
Sic enim arguo. Si antiquo domino post coalitionem com-
peteret quaedam actio, illa esset vel realis vel personalis. neutrum
dici potest. non primum, quia si haberet actionem realem, illa foret
reivindicatio: hanc non habet, quia neque rem neque fructus
partis unitae est dominus. non rem, quia dominium parti
illius cessit ei, ad quem fundus pertinet. non fructus, quia is,
cujus fundo pars accrevit, non desiit aliquo dolo possidere,
ut eo nomine tamen fictus possessor conveniri possit. At ne-
que secundum dici potest. nam si actio personalis antiquo domi-
no esset prodita, foret illa actio in factum. Sed hanc non
habet, quia is, cujus fundo pars accrevit, nullum factum
posuit, nomine cujus teneatur actione in factum. Fatemur
itaque nullam antiquo domino terrae unitae novam actionem
esse proditam, ac dicamus, sententiam Vari et Nervae in
L. 5. §. 3. ff. de reivindicatione a Jurisconsulto Ulpiano

referri etiam ac recitari, et approbari, cum nulla clau-
sula legis adiecta, ex qua colligere liceat, quidem
ulpianus scripserit.

~~Item~~ Si igitur novisti vestigia istius condictionis incertis
et, utere hoc modo.

Insulae productio est modus acquirendi, quo insula in
flumine producta, vel vicini praedii nobis acquiritur. § 22. h. t. ratio acquisitionis stat in eo, quia insula cense-
~~vicinia~~ pars vicinorum agrorum quibus proinde cedi-
iure accessionis. d. § 2.

Circa Insulam duo tractari possunt. primo quando In-
sula vicinis praediis acquiratur. 2do quibus cedat et quo parte.
Primum membrum quod attinet, ante omnia dispiciendum ubi
et quo pacto insula producatur. vel enim nascitur in mari
quod raro accidit, vel in flumine. Si in mari, conditionem
maris sequitur adeoque ad neminem pertinet, eoque vel
cedit occupanti. dicto § 22. h. t. l. 7. § 3. ff. eodem.
Si in flumine, explorandum, quo modo producatur. vel
enim primo flumen in duos se scissus terram agri alicuius
~~circum~~ circumdedit. vel sicco parte alvei siccata relinquit.
vel tertio arenam aliamque materiam congregavit et alluvione
auxit. primo casu, quia non mutatur forma agri, neque proprie-
tas eius mutatur. l. 30. § 2. ff. h. t. 2do casu Insula cedit
iis qui circa flumen praedia possident. d. l. 30. § 2.
3tio casu dispiciendum, [illegible] Insula singulis,

à alia leviusa, an alveo cohaereat. Insula prioris generis,
quae natura videtur ipsius fluminis, est publica. l. penult. §. 2.
ff. h. t. Insula posterioris generis, quia pars est alvei,
per alveum vicinis praediis conjungitur, fluminis ~~jure~~
accessionis acquiritur. l. 7. §. 3. ff. h. t. §. 22. instit. eod.
Caeterum ut quod dissimulem dictis graviter videtur obstare
textus in d. l. ~~ult~~ penultima. §. ult. ff. h. t. ubi de insula
simpliciter pronuntiat Jurisconsultus quod sit publica ratione
loci subjecta, quoniam quod publicum in natura est in dubio
finitur esse publicum est etiam. Sed uti mea ratione huic textui,
constanda enim est ad illam solum insulam, quae singularis
est ratio ipsius fluminis; hoc enim exemplo aedificii, in publico
positi, conditione soli sui sequitur ac cum flumine
sit publicum, ipsa quoque est publica. d. l. penultima. §. ult.
Alveus derelictus est modus acquirendi, quo alveus à
flumine derelictus iure contigui praedii nobis acquiritur.
§. 23. h. t.
Alvei mutatio duplex est, vera et quasi talis. vera
nempe, ubi cum ~~vel~~ flumen priorem locum omnino
deserit, ac novo alveo fluere incipit. quasi talis
experitur, ubi cum flumen priorem locum non omnino deserit
sed imbribus auctum in vicinos campos ad tempus effunditur.
Circa mutationem alvei venit tale considerari quod sit
alveus derelictus, l. occupatus. alveus derelictus iure con-

q[uod] propinquitatis illis acquiritur, qui circa ~~alveum~~ alvea praedia possident
l. 1. §. 23. h. t. alveus novus duobus modis considerari
potest. 1. ut occupatus a flumine 2. ut nunc derelictus. Si
consideretur ut occupatus, desinit nullius esse, quemadmodum
et ipsum flumen, flumina siquidem instar viae
fungunt, ac e privato transeuntibus publicum
ex publico in privatum. l. 30. §. 3. ff. h. t. Si novus al-
veus consideretur ut nunc a flumine derelictus, multum
interest, recesseritne flumen impetu, an sensim
paulatim, si uno impetu statim unde ~~novi~~ alveus
novus acquisitionis, quia cum solum mutaverit,
ut prior dominus eiusdem praedium non habeat, non potius
vicinitatis propter sibi in eo alveo sibi vindicare
l. 7. §. 5. ff. h. t. aequitas tum postulat, ut ager
recessu fluminis restitutus veteri domino reddatur
l. 7. §. 5. in fine. l. 30. §. 3. ff. h. t. Quod si uno
impetu flumen recesserit, ac ad priorem locum re-
versum fuerit, sed tantum ita, ut partem olim
et alia sicca posita reliquerit, ager non revertitur
ad priorem dominum, sed ex toto ille tractus sensim
ac sine sine sensu per partes a flumine relictus
non alluvionis illis obvenit, qui praedia vicina pos-
sident. l. 38. ff. h. t. permutatione alvei quasi facta
sive exundatione fluminis non mutatur prius agri

adeoque si de cursu temporis recedant aquae, ac insula tota sine revertatur proprietas agri iure quasi postliminij ad priorem dominum revertitur. §. 25. h. t. L. 7. §. 7. ff. eodem.

Accessionis naturalis discretae duo species se offerunt. Foetura videlicet, et perceptio fructuum. per foeturam acquiritur nobis id, quod ex animalibus dominio nostro subjectis natum est. §. 19. h. t. L. 6. ff. eodem. partus siquidem censetur esse portio visceris matris nostrae, adeoque tamquam accessorium sequitur naturam sui principalis. arg. L. 1. §. 1. ff. de ventre inspiciendo. Sane vero segetes fructusque qui ex re nostra proveniunt nobis acquiruntur quia censentur pars rei nostrae: quo merito etiam foetus ex animali nostro ortus nobis acquiritur, quia censetur pars rei nostrae. —

Fructuum vero duplex est genus, ac dividuntur in naturales et civiles. naturales dicuntur, qui ex ipso corpore percipiuntur. civiles, qui non ex ipso corpore, sed occasione ejus percipiuntur, ut sunt usurae, pensiones, mercedes, reditus annui. Fructus naturales sunt vel mere naturales, vel industriales. mere naturales dicuntur qui percipiuntur potissimum beneficio naturae, in quem censum pertinent poma, pira, oleae, nuces, ligna, foenum etc. Industriales, qui ad minimum aliqua speciali industria hominis percipiuntur, cujus generis sunt segetes, legumina, aliaque in agris et hortis sata,

fructus tum merè naturales, tum industriales divi-
duntur ulterius in pendentes, percipiendos etc. pendentes
pendentes dicuntur, qui corpori unde proveniunt
adhuc tenentur, percipiendi, qui percepti quidem non
fuerunt, honestè tamen potuissent percipi. percepti
dicuntur, qui à corpore seu terra sunt separati, ut
poma decerpta, si oleum expressum, si granum de-
messum. atqui hi sunt vel exstantes vel consumpti. ex-
stantes dicuntur, qui in cella à loco alio asservantur,
consumpti, qui in usus humanos sunt translati.

Possessor est aliquis bonae aliquis malae fidei. Possessor
bonae fidei est, qui prudenter existimat rem suam esse, aut
illum à quo accepit, jus habuisse eius distrahendae. lib.
109. ff. de verb. sign. malae fidei vero qui scit aut crasse vel
culpabiliter ignorat rem alienam esse. dispeximus sicut
vera fructuum. at quia duas possessor bonae, quia malae
fidei. ordo postulat ut expendamus, quos fructus possessor
unus vel alter suos faciat. Sit proinde.

Assertio 1. possessor malae fidei nullos planè fructus
suos facit, sed tenetur, tam industriales quam naturales
una cum re ipsa domino restituere. Probatur ex lib. 22.
Cod. de rei vindicatione. ubi verbo diserto rescribunt
principes à possessore malae fidei fructus omnes cum re

ipsa praestari: quod propositio nostra, quam ultimo loco ferat, non ad fructus naturales coangustari potest.

Assertio 2. possessor bonae fidei fructus omnes perceptos suos facit, adeoque non industriales tantum sed naturales quoque, si ex titulo non improbato id libeat. Probatur primo ex §. 35. h.t. ubi generaliter et sine distinctione asserit Imperator, quod possessor bonae fidei fructus, quos percepit, naturales suos faciat. Probatur 2do et efficacissime ex l. 48. principio ff. h.t. ubi ~~[illegible]~~ de possessore bonae fidei perspicue asserit, quod fructus non illos tantum, qui diligentia et opera ejus provenerunt, sed omnes suos faciat: quod non tantum industriales, sed etiam naturales suos facit.

Qui semita diversa insistunt adducunt textum in d. §. 35. h.t. ubi tradit Imperator, quod possessor bonae fidei fructus ex re aliena suos faciat, propter culturam et curam, quod fructus naturales suos non facit, quia culturam hic non adhibet. Sed parum praesidii in textu hoc est positum, nam ratio principalis cur possessor bonae fidei fructus ex re aliena suos faciat, non fundatur in cura et cultura, sed in bona fide justo titulo subnixa: hinc enim operas, ut tamquam alter dominus jure soli fructus omnes percipiat d. l. 48. principio ff. h.t.

argumentum, et potissimum desumunt ex l. 45 ff. de usuris: ubi ait iurisconsultus, quod uxor fructus ex re donata suos faciat, quos opera sua acquisivit: nam si poma decerpserit, aut ex silva ceciderit, quod eius non fiat, sicut nec cuilibet possessori bonae fidei, quoniam non ex facto eius is fructus veniat. Ex hac lege mire exultant adversarii, ac sententiam suam apertissime firmari exclamitant. Sed triumphum canunt ante victoriam. Licet enim ait iurisconsultus, quod nullus possessor bonae fidei fructus naturales suos faciat, sed quod non quilibet: quae enuntiatio non est universalis, sed particularis et verissima. nam non is demum possessor bonae fidei fructus naturales suos facit, qui munitus est iusto titulo: hoc qui caret, solos quidem facit fructus industriales, propter curam et culturam; naturales non etiam. hinc uxor fructus non omnes ex re donata suos facit, sed industriales tantum, quia donatio inter virum et uxorem est prohibita, si ex ea donans reddatur pauperior, accipiens locupletior.

Assertio 3. possessor bonae fidei fructus suos non facit irrevocabiliter, sed tenetur extantes domino rei suae evincenti restituere, si nondum eos praescripserit. Probatur ex l. 5. § 35. h. t. § 2. de officio iudicis l. 4. § 2. ff. finium regundorum in qua lege ... de fructibus

Tertius ij Institutionum Imperialium.

consultis tradit, quod possessor bonae fidei eos lucret, ac proinde dominus agere de iis nequeat: quod de fructibus extantibus possit agere, nec possessor bonae fidei eos lucrat. Accedit textus apertissimus in l. 22 Cod. de rei vindicatione, ubi expressim rescribunt principes, à possessore bonae fidei cum re ipsa ~~extari~~ praestari fructus extantes, post litis contestationem et consumptos.

Qui sequuntur contraria adversa, obtendunt textum in l. 20. principio ff. de usuris. ubi ea, quae in fructu sunt statim pleno iure obvenire dicuntur possessori bonae fidei. Sed textu hoc non movemur. nam diversa sunt, fructus pleno iure obvenire possessori bonae fidei, et obvenire irrevocabiliter, antequam dominus superveniat, possessor bonae fidei est plenissimus fructuum dominus: hoc tamen eius dominium est revocabile.

Tertio adducunt textum in l. 25. §1. ff. eodem ubi possessor bonae fidei idem iuris in fructibus habendis, quod domino praediorum tributum est. Sed neque iste textus stringit. non enim dicit, quod possessor bonae fidei idem iuris habeat in fructibus percipiendis, quod tributum est praediorum domino: sed in <u>fructibus percipiendis</u>; quae propositio verissima, quia fructus suos facit, sive ipse eos perceperit, sive

* alii, puta ... a prodo. Assertio 4ta. Possessor bonae fidei fructus consumptos irrevocabiliter* suos facit, et adeoque nec quoad eatenus tenetur restituere, quatenus inde factus est locupletior. Probatur variis legibus, praecipue vero ex L. 4. §. 2. ff. finium regundorum, ubi de possessore bonae fidei dicitur, quod fructus consumptos lucretur: ergo non tenetur eos restituere, in quantum factus est locupletior, quia sine lucro nemo ditescere illegitime.

Qui sententiam contrariam sustinent, argumentum desumunt ex L. 25. §. 11 et L. 40. §. 1. ff. de petitione hereditatis, ubi is, qui hereditatem bona fide possidet, iubetur fructus consumptos restituere, in quantum ex iis factus est ditior. Sed a iudicio universali ad singulare non valet argumentum. Nam fructibus augetur hereditas, adeoque percepti non obveniunt possessori bonae fidei, sed cedunt ipsi hereditati. Hinc si eos absumat possessor bonae fidei, alienos absumit, quos proinde merito iubetur reddere, quatenus ex iis factus est ditior. Contra fructus qui bona fide percipiuntur ex re singulari, obveniunt possessori bonae fidei, quos proinde si consumat, fructus consumit proprios, adeoque non est, cur teneatur eos restituere,

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

in quem factus dicitur ditior. Argumentum 2dum desumitur ex l. 206. ff. de R. J. ubi ~~naturae~~ iuri naturae aequum esse scribitur, neminem cum iactura alterius locupletiorem reddi. Sed in hoc quoque argumento pondus praesidij est positum, non enim de lucro, sed illud saltem reddendum, quod cum iactura et iniuria alterius perceptum, cujus argui non potest possessor bonae fidei, si fructus perceptos absumat, quia absumit titulo dominij, adeoque cum utatur iure suo, nemini irrogat iniuriam. l. 55. ff. de R. J.

Accessio artificialis est vel pura, vel mixta. Pura est, quae sola industria humana: mixta, quae partim operatione naturae, partim industria humana perficitur. Species accessionis artificialis quamplures se offerunt. huc enim pertinet primo specificatio, 2do adjunctio. 3tio inaedificatio. 4to scriptura. de quibus ordine. Definitur specificatio, quod sit modus acquirendi, quo aliena materia per introductionem novae formae substantialis nobis acquiritur. § 25. nempe si formam introducamus in alienam materiam, multum interest, praevaleatne forma materiae, an materia formae, si forma praevaleat materiae, forte quod nova species ad priorem suam materiam reduci nequeat, nova species cedit specificanti, quia materia antiqua censetur extincta ac consumpta d. § 25. Inst. et l. 7. § 7. ff. eodem. Si materia praevaleat formae, forte quod novas species reduci potest ad antiquam materiam, res

manebit, cujus fuit materia, quia haec tanquam potentior censetur absorbere ac vincere formam noviter introductam d. §. 25. h. t. et l. 7. §. 7. ff. eod. Item ex aliena lana confectum vestimentum: ex alieno melle et vino praeparatum mulsum. his casibus nova species cedere specificanti, quia praevalere censetur forma, cum neque vestimentum ad rudem lanam, neque mulsum ad mel et vinum reduci possit. d. §. 25. Contra ex alieno auro vel argento vas confectum, poculum. hoc casu species manebit, ejus qui dominus materiae, quia haec praevalere censetur forma, cum possit vas reduci possit ad antiquam massam auri vel argenti d. §. 25. h. t.

Quod si roges, qua actione consultum sit domino materiae? sub distinctione respondes. vel enim nova species reduci potest ad antiquam materiam, vel non, si potest, rei vindicatione consultum est materiae domino. si non potest, interest bona, an mala fide forma in alienam materiam introducta fuerit. si bona, dominus materiae actione in factum pretium repetit. argumento l. 23. §. 5. ff. de rei vindicatione. si mala fide plures actiones antiquo materiae domino sunt proditae.

Primo enim agere potest contra specificantem utili rei vindicatione, et actione ad exhibendum, tanquam contra eum, qui dolo desiit possidere argumento l. 27. §. 3. et l. 36. ff. de rei vindicatione. Secundo [illegible] potest specificantem

condictione furtiva, et actione furti. L. 13. ff. de condictione furtiva et L. 52. §. 14. ff. de furtis. 3tio si mitigare velit cum adversario suo confligere, movere contra eum potest actionem in factum, ad petitionem materiae exhibere. d. L. 27. §. 5. ff. de rei vindicatione.

Adiunctio definitur, quod sit modus acquirendi, quo res aliena nostrae rei principali nexa, nobis acquiritur. §. 26. h.t. L. 26. §. 1. ff. eodem. ut tale: alienam purpuram intexui vestimento meo: alienum pedem ~~tua~~ iunxi statuae meae, alienum fulcrum apposui lecto ~~m~~ meo. His casibus aliena purpura, pes alienus, aut fulcrum alienum, rei adiunctionibus mihi cedit, quia pars principalis ad se trahit partem minus principalem. d. §. 26. h.t. et L. 23. §. 2. ff. de rei vindicatione.

Adiunctioni similis est confusio, quae duae materiae in unum corpus ita coalescunt, ut separari nequeant. Circa hanc est regula quod materiae, confusione unitae efficiantur communes. §. 27. h.t.

A confusione differt commixtio, qua materiae solidae, puta plura poma, frumentum ita iunguntur, ut aggregatum ex ambabus resultet. Hoc si ultra dominorum voluntatem facta sit, communem materiam non inducit, cum materia unius trahere nequeat materiam alterius. §. 28. h.t.

Inaedificatio duorum est generum. vel enim aedificamus ex ali-
ena materia in nostro solo, vel ex materia nostra in alieno solo.
Consideremus initio casum, quo ex aliena materia aedificamus
in nostro solo. Circa aedificium hoc occurrit regula,
quod sic soli cedat, acquiras. § 29. h. t. Neque tamen is,
qui erat materiae dominus, amittit dominium suum, sed
stante aedificio vindicare tignum suum prohibetur, idque
propter legem 12. tabularum, qua cavetur, ne quis tignum
alienum aedibus suis iunctum, eximere cogatur. d. § 29.
h. t. et lege 7. § 10. ff. eodem. Et quidem qui ex
aliena materia in suo aedificat, dominus est eius aedi-
ficii; non tamen idcirco, qui dominus fuit materiae dominus
esse desinit. hinc diverso respectu uterque est domi-
nus materiae: ille quidem qui aedificavit, in quantum materia
consideratur ut caementa, et connexa aedificio: is vero
ex cuius tignis constructum est aedificium, in quantum materia
consideratur in se ac sine respectu ad aedificium. d. § 29.
h. t. Ceterum quia durante domino tigni sui
stante aedificio actio non est prodita, hinc lex 12
tabularum decernit eidem actionem de tigno iuncto,
qua petere posset, ut duplum tigni iuncti sibi praestetur.
d. § 29. h. t. et l. 23. § 6. ff. de rei vindicatione.
De actione hac fusius disseremus in parte 2. iurisprudentiae.

sub seribili titulo de tigno iuncto ubi vide.

Disseminavgg juris, si qui ex sua mat. aedificat in alieno solo. casum hunc discutit Imperator in §. 30. h. t. ubi docet, quod aedificium, in alieno positum, tanquam accessorium cedat soli domino.

Ceterum quoniam hic refert, sitne is, qui aedificavit in possessione fundi an non, si fundum possideat, in quo aedificium constructum, potest dominum repellere exceptione doli mali, si fundum suum repostulat, nec paratus sit refundere impensas in fundum erogatas. d. §. 30. h. t. et l. 7. §. 12. ff. eod. Ceterum in ea hic distinctione opus multum interest, quales impensae in fundum alienum sint facta, necessariae, utiles, an voluptuariae. necessarias dicimus, quae necessitate impendendi continuo, sive quibus non factis res aut interitura erat, aut futura deterior; veluti si ruinosas aedes refeceris, si aedificia ruitura fulseris, si familiam frumento emeris. l. 79. principio. ff. de verb. signif. utiles sunt quae rem meliorem faciunt, deteriorem esse non sinunt, veluti, si novelleta aut vineta feceris, si lapicidinas, ubi lapis renascitur, aperueris, si praedia stercoraveris. d. l. 79. §. 1. voluptuarias denique dicimus, quae semel.

duntaxat exornant, non etiam fructum augent; veluti
si viridariis, si aquis salientibus, si incrustatio-
nibus marmoreis, si loricationibus, si picturis, si de-
lectiosis balneis oblectamenta quaerendo consilio
versis. l. 79. §. 2. ff. de verb. obl.

Distinguendum modo, quas impensas dedurat possessor bonae
vel malae fidei. ubi impensae necessariae secernendae ab uti-
libus, et utiles a voluptuariis. impensas necessarias quod
attinet, circa has separandus possessor bonae fidei a pos-
sessore malae fidei. ille impensas necessarias quas deduxit,
petit hoc est opposita doli mali exceptione, eousque rem retentat,
donec impensarum nomine satisfactum eidem fuerit. hic est
vel simplex possessor malae fidei, vel fur, aut praedo. simplex
possessor malae fidei deducit impensas necessarias,
quia nulla eidem culpa potest obiici, quod rem servaverit, quae
aliaquin perritura. l. 5. Cod. de rei vindicatione. Fur
aut praedo non deducit. l. 1. Cod. de infantibus exposit.
l. 13. de conditione furtiva. quoniam cum rem non re-
stituit quotidie furtum repetere censetur, adeoque ob-
servandum erat, illas impensas repetere ab eodem non,
quas contrectasse dicitur.

Circa impensas utiles separandus item possessor
bonae fidei a possessore malae fidei. Possessor
bonae fidei. deducit quidem impensas utiles, quatenus
deducit, si res venditur praestet, aut ipse dominus fructus

eas fecisset, l. dominus soli. l. 40. ff. de rei vindicatione. §. 30
Inst. l. 7. §. 12. ff. eodem. Non deducit, si res venalis non
prostet, nec dominus facturus eas fuisset, nec etiam dicere
potest, quod sine impensae separatione patiatur, potest easdem tollere.
l. 27. § ultimo. l. 29. l. 30. digestis de rei vindicatione.
Possessor malae fidei impensas utiles nunquam deducit,
quia si domino, rem suam vindicanti, exceptionem doli
mali opponere sustineat, replicatione repellitur, quod temere,
ac proprie in solo alieno sciens aedificaverit. d. § 30.
Inst. et l. 7. §. 12 in fine ff. eodem. quod vero tamen easdem
tollit, ubi explorandum, subsit ne probabilis conjectura,
quod animo donandi impensas fecerit, an praesumptionem do-
nationis argumentum nullum elevat. priori casu tollere ex
aequitate impensas potest, si res illaesa auferri possit, ac sublatis
is lucri aliquid sit laturus, nec alter tantum eidem offerat.
l. 2. 5. Cod. de rei vin. l. 37. l. 30. ff. eodem. posteri-
ore casu non potest, quia hoc ipso, quod sciens in alieno aedifica-
verit, non animo alienandi, atque donandi praesumitur. d. § 30. Inst.
et l. 7. §. 12. ff. eodem. Ut enim, aedificavi in solo liti-
gioso, vel in domum impensas feci, quam bona fide emi,
sed feci eo tempore, quo scivi alienam esse. impensas has possum
tollere, quia fecisse eas censeo non animo donandi, sed rei
mei tuendi gratia, vel quia speravi domum usucapione

nisi obventura. d. l. 2. cod. de reivin. et l. 37. ff.
eod. contra sciens aedificaoi in fundo alieno, nullam
mentis conjecturam, quod praesumptionem alienationis auferat,
impensas has tollere non potest, quia alienatio consulto in
alieno facta argumentum donationis praestat. d. § 30. h. t. et
l. 7. §. 12. ff. eod. regulariter itaque qui in re
aliena sciens impensas fecit, tollere eas non potest, quia
alienasse et donasse praesumitur. d. § 30. quasi praesum-
ptionem hanc conjectura quaedam elumbem reddat, si
argumenta subsint, quod animum ille a donatione alienum
monstrent, interpretatio benignior assumi, ac
licentia impensarum tollendarum ex humanitate eidem
concedi. d. l. 2. cod. de reivin.

Restat dicendum de impensis voluptuariis, circa
quas sciungendus item possessor bonae fidei a posse-
ssore malae fidei. ille duobus casibus impensas has
deducit, puta, si res venales profitetur aut ipse dominus
facturus easdem fuisset. nam in his casibus impensae
ex fine suo voluptuario induunt naturam utilium argumento
legis 10. ff. de impensis in rem dotalem factis. extra
casus hosce potest eas tollere, si separationem ferant,
et ablatio possessori futura sit utilis: nam si
pictoriam velit tollere, picturas corradere, non
laturus, nisi consequatur, non audiendus: neque malitiis sint

indulgendum. l. 38. ff. de rei vind. possessor malae fidei nunquam impensas deducit: probabile enim eidem potest videri, quod non debuerit in rem alienam superfluos sumptus facere, attamen conjectura subsistit, quod praesumptionem donationis auferat, ex humanitate tollere illos potest arg. l. 39. §. 1. ff. de petitione hereditatis. —

Filius quomodo consultum sit ei, qui in alieno aedificavit, si versetur in possessione rei. quod si possessionem domino tradiderit, impensis non deductis, actionem nullam habet, qua easdem repetat ut satis colligitur ex l. 40. ff. de rei vind. l. 33. ff. de condictione indebiti et l. 14. ff. de exceptione doli mali in quibus legibus perspicue dicitur, impensas in rem alienam factas, nisi alia, quam retentionis, servari posse. —

Neque audiendus es, si opponas, iniquum videri, dominum cum iactura aliena ditiorem reddi. nam meminisse oportet, iura vigilantibus esse scripta: sibi imputet, qui in rem alienam sumptus fecit, quod beneficio legis non sit usus, ac exceptione doli opposita impensas non servaverit. Nemo damnum sentit, quod sua culpa sentit, adeoque sentire non videtur. l. 203. ff. de R. J. —

Scriptura ad instar aedificii cedit solo suo, puta chartae membranaeque cedit. §. 30. I. h. t. —

Contra non ut scriptura chartae, sic pictura cedit tabulae:

nam propter artis privilegium placuit, tabulam picturae cedere. §. 35. I. h. t. ubi tamen pictura Apellis aut Parrhasii separanda à pictura quadam vulgari. pictura prioris generis trahit ad se dominium tabulae d. §. 35. pictura posterioris generis cedit tabulae. l. 23. §. 2. ff. de rei vin.

Ad accessionem artificialem mixtam pertinet primo plantatio circa quam est regula, quod planta ei cedat, in cujus solo radices egit. §. 31. I. h. t. 2do satio circa quam est regula quod plantationem imitetur, ad dominium rei solo ei tribuat, cujus est solum. §. 32. I. h. t.

Titulus II
De Rebus Corporalibus & incorporalibus

Egimus de rebus corporalibus sive illis, quae suapte natura tangi possunt: illae tamen incorporales sive illae quae in sensus externos non incurrunt, sed intellectu solo percipimus. hos inter procellit servitus, de qua cum titulus ex ipso opere fuit relatum.

Titulus III
De Servitutibus

Vox servitutis homonyma est, ac duplicem in Jure nostro habet significationem. primo sumitur pro qualitate per-

sonali qua in dubiis privatae libertatis independentium iurium, atque in hac acceptione pertinet ad tractandum obligationum. 2do accipitur pro iure, vi cuius utilitatem quandam ex re aliena percipere possumus; atque in hac acceptione est nostrae dissertationis ac definitur quod sit ius in re aliena nobis constitutum, vi cuius libertas domini alicuius in re sua competens minuitur: ita ut in commodum alterius, quod in suo pati teneatur vel non facere. –

Dividitur immediate in realem et personalem: realis est, cuius subiectum activum immediatum est praedium, sive ut cum aliis loquar, quae proxime respicit utilitatem praedii. Personalis, cuius subiectum activum immediatum est persona, sive quae proxime respicit utilitatem personae; de servitutibus realibus in hoc titulo: de personali in aliquot sequentibus tractabimus. –

Servitus realis dividitur varie, primo in affirmativam et negativam: illa est, quae eo tendit, ut dominus praedii dominantis facere aliquid in alieno possit, puta ire, agere, aquam ducere &c. negativa est, quae eo collimat, ut dominus praedii servientis in suo teneatur aliquid omittere, puta, altius non tollere, luminibus non officere &c. 2do dividitur servitus in continuam et discontinuam: illa est, cuius actus ex se est continuus

sive quae est utilis continuo praedio dominanti, in quem pertinet eiusmodi servitutis tigni immittendi oneris ferendi, altius tollendi etc. discontinua cuius usus est interdum continuus, sive intervallis dicam quae non continuo utilis est praedio dominanti, ut iter, actus, via etc.

3tio dividitur in urbanam et rusticam, urbana est quae debetur praedio usum rusticum habenti, sentiaque nulla servitus est vel urbana vel rustica, sed recipit denominationem tantum ab aliquo ex [illegible] subjecto praedio dominante, ita ut si hoc sit urbanorum servitus censeatur urbana, si rusticum dicatur rustica. Cum sub eadem servitute quae dicitur possunt duae species, quarum una sit servitus urbana, altera sit rustica. ut cum debetur iter praedio urbano, debetur etiam praedio rustico, hoc casu iter, quod debetur praedio urbano est servitus urbana, iter vero quod debetur praedio rustico est servitus rustica, arg. tit. ff. de servitutibus rusticorum praediorum et tit. ff. de servit. urbanorum praediorum.

Ceterum unde desumatur ratio praedii urbani vel rustici in [illegible] verior sententia est quod praedia urbana vel rustica aestimanda sint ex usu et fine, ad quem habentur, ita ut praedia ad usum urbanum [illegible] in habitandum [illegible] destinata censeantur urbana, praedia vero ad usum rusticum [illegible] stabulanda pecora vel fructus condendos [illegible] censeantur rustica.

Colligitur satis ex l. 198. ff. de V. S. ubi ait Ulp. urbana praedia omnia
non solum ea quae sub appellatione materiae illa materia, ex qua, quia
aedificia omnia ex eadem materia consurgunt, quod illa materia
sensu usus et finis, ad quem praedium habetur. Consequitur: horti aedificiis
conjuncti appellatione continentur praediorum urbanorum, contra quam ff.
in aedificiis juncta obiter appellatione rusticorum. d. l. 198. quod praedium
urbanum cernitur a rustico ratione finis, alioquin etiam
hortus aedificio annexus pertinet in censum praediorum rus-
ticorum, cum sit locus aedificio vacuus. —
Species servitutis urbanae plures enumerantur: princi-
paliores sunt hae: servitus oneris ferendi: tigni immit-
tendi: projiciendi: protegendi: servitus altius tollendi
et non tollendi, servitus luminum, et ne luminibus
officiatur: servitus prospectus et ne prospectui officiatur:
servitus stillicidii: servitus fluminis: servitus cloacae:
servitus foraminis: quas singulas breviter explicabimus.
Servitus oneris ferendi est jus, vi cujus vicinus nostrum onus
tenetur pati, ut paries vel columna in area ipsius
posita onus aedium nostrarum sustineat. §. 1. h. t.
Servitus haec id speciale habet, quod dominus praedii servi-
entis teneatur columnam suis sumptibus reficere, si
labefacta forte ruat, a se nunc contrahat. l. 33. ff.
de servitutibus praediorum urbanorum. —
Servitus tigni immittendi est jus, vi cujus trabem

i. q[uo]d aliud in proiecto vicini immittere possit, ubi
quiescat. l. 2. Leg. 20 principio ff. de servitu-
tibus urbanorum praediorum —

Servitus proiiciendi est jus, vi cujus supra vi-
cinorum aream ita quid provehimus, ut in vicini
fundo nullibi quiescat. l. 242. §. 1. ff. de verb.
signif.

Servitus protegendi est jus, vi cujus tectum super
vicini aream ita provehimus, ut aedes nostras a
pluviis defendamus.

Servitus altius tollendi est jus, vi cujus aedes
nostras altius ita tollimus, ut vicinus utilitatem
a nobis intentatam non possit impedire. l. 2. ff. de
servitutibus praediorum urbanorum. §. 2. de actionibus

Obiicies: quilibet jure naturalis libertatis potest
altius tollere aedes suas: ergo ad hoc non indiget servi-
tute. R[espondeo] dist[inguo]: ant[ecedens] quilibet jure naturalis libertatis
potest altius tollere aedes suas, simpliciter concedo, cum
intenta utilitate nego antecedens et consequentiam. Possum
quidem jure naturalis libertatis altius tollere aedes meas,
sed potest alter aedificare vicinus, ac utilita-
tem a me intentam intercipere, ut igitur
altior aedificatio fieri meam non vallat, servitute

fulciendo est. Servitus altius non tollendi est ius, vi
cuius vicinus noster aedes suas in commodum aedium nostrarum
tenetur tollere depressas de servitutibus praediorum
urbanorum.

Servitus luminum est ius, vi cuius vicinus noster tenetur
pati ut per fenestram in proprio vel communi pariete apertam
lumen delabatur in aedes nostras. L. 4. ff. de S. P. U.
Possum quidem vi naturalis libertatis in pariete
meo aperire fenestram luminis excipiendi gratia.
L. 40. § 5. ff. ~~[illegible]~~ si servitus vindicetur. sed potest proximus
vicinus meus opere iuxta parietem excitato luminibus
meis officere. ideo ne possit, servitute opus est.

Servitus ne luminibus officiatur est ius, vi cuius vicinus
noster nil potest facere, per quod lumen aedium nostrarum mi-
nuatur. L. 4. ff. de S. P. U.

Differt haec servitus a servitute altius non tollendi,
quod plus utilitatis afferat: qui enim servitutem debet
altius non tollendi, ad id solum tenetur, ne aedes suas
altius aedificet; arborem vero ponere non prohibetur,
licet per eam luminibus nostris detrimentum inferat.
contra qui servitutem debet, ne luminibus officiatur, nil
plane potest facere quo lumen aedium nostrarum minuatur

adeoque ulterius arborem plantare potest, si luminibus vicini officiat. L. 12. 17. ff. de S. P. U.

Servitus prospectus est jus, vi cujus vicinus noster tenetur pati, ut e nostris prospiciamus in ipsius hortum v. aream. Differt haec servitus a servitute luminum, quod plus emolumenti afferat: qui enim habet servitutem luminum, potest tenere fenestram apertam, non prospiciat, sed ut lumen excipiat: contra qui servitutem prospectus habet, potest aperire fenestram ut in vicini aream prospiciat. L. 16. ff. de S. P. U.

Servitus ne prospectui officiatur est jus vi cujus vicinus noster nihil potest facere, per quod noster quaqua versum prospectus impediatur. L. 15. ff. de S. P. U.

Differt haec servitus a servitute, ne luminibus officiatur, quod plus emolumenti afferat, qui enim tantum debet, nihil plane potest facere, quo liber in ambulacrum loco prospectus impediatur; contra qui illam debet, ad id solummodo tenetur, ne luminibus vicini officiat. d. L. 15.

Servitus stillicidii est duplex affirmativa seu avertendi et negativa, seu non avertendi, servitus stillicidii avertendi est jus, vi cujus vicinus noster

teneris pati ut pluvia ex tecto nostro stillatim ca-
dens defluat in ipsam aream. L. 20. §. 5. ff. h. t.
Servitus stillicidii non avertendi est jus vi cujus
vicinus noster tenetur pati ut pluvia ex tecto illius
stillatim cadentes defluant in nostram aream.
nec existimandum, servitutem hanc fundo nostro
potius esse oneri, quam commodo, fieri enim, ut nobis esse
irrigandi, implenda cisterna, aut sordes evehen-
dos. sane in his ac similibus casibus proficuum est fundo
nostro, pluvias ex vicini tecto recipere.
Servitus fluminis autem itidem est affirm: seu aver-
tendi, et negat. seu non avertendi. Servitus fluminis
avertendi est jus vi cujus vicinus noster tenetur pati
ut aquam in canali collectam ex aedibus nostris de-
fluentem in ipsius aream. Servitus fluminis non aver-
tendi est jus, vi cujus vicinus noster tenetur pati ut
aqua in canali collecta, ex ipsius aedibus defluat
in nostram aream. Differt autem stillicidium a flumine
quod illud guttatim cadat, hoc vero in unum collectum ruat.
Servitus cloacae est jus vi cujus vicinus noster te-
netur pati ut in tubo seu fistula, sordes aedium nostrarum

per praedium ipsius devehant. L. 7. ff. de servitutibus. L. 134. ff. de conatiis [?].

Servitus foraminis denique ius est cuicunque, ut per ... potestatem aquam proluendi foraminis causa per ... in uno aperto ... in ipsius aream.

Servitutes rusticae sunt hae: iter, actus, via, aquaeductus, pecoris ad aquam appulsus, aquae haustus, ius pascendi: de quibus singulis breviter.

Iter est ius eundi, ambulandi hominis per praedium alienum ad nostrum, ipsius praedii causa. § 1. h. t. L. 1. ff. de serv. praed. rust. Unde ire is etiam, qui eques commeat, aut sella portatur vel lectica. L. 7. L. 12. ff. de S. P. rust.

Actus est ius agendi iumentum vel vehiculum per praedium alienum ad nostrum dicto § 1. h. t. et L. 1. ff. de S. P. rust. Unde advertes, in quo differat actus ab itinere: nam qui iter habet, ire potest, iumentum agere aut vehiculum non potest; qui vero actum habet, viam habere potest. Plane licet actus frequentius ius agendi iumentum et vehiculum complectatur, ita tamen potest constitui, ut tantum contineat ius agendi iumentum vel tantum vehiculum. L. 13. ff. de servitutibus

ria d. iqcundi agendi; q̃aq ad utilitatem prędij nři
pertinentia ducendi trahendive per prędium alienum
ad nřum. l. 1. et 7. ff. de ser. p. rust. & differat ab
actu n̄rā. Primo quia qui viam hbet pōt etiam
onustus vehere, qui actum n̄ pōt. l. l. 7. 2do via
neceſs. continet ius vehentium ducendi: actus n̄
continet. l. 13. ff. de servitutib. 3tio via qstitui
n̄ pōt sine itinere: actus pōt. l. 1. verse via. ff. de
servitutibus prędiorum rusticorum.

4to latitudo viæ definita e. ex pedes. et con-
tinere debet in porrectum 8 16 in anfractum. lati-
tudinis actus nullibi definitam reperio. l. 8. et 13.
§. 2. ff. de S. p. rust.

Aquæductus e. ius ducendi aquam ~~aut~~ per fundum ali-
enum ad nřum e. §. 1. h. t. et l. 1. ff. de S. pr. rust.
aquæhaustus e. ius hauriendi aquam in alieno
ad utilitatem prędij nři, unde hoc concesso iter
quoq ad aquam, ad id e. quo sine ad puteum per-
veniri n̄ pōt concessum censet. l. 3. § 3. ff. comm.
prędiorum.

Pecoris ad aquam appulsus e. ius pellendi pecora
prędij nři ad fontem l. aquam vicinj, qui servit
etiam hoc instructus e. ut pōt ire numerum ad aquam

appellare aliud, quidque quo initio conventum, quia licet conventus diligenter custodiendi, negale uti licet, quam initio convenerat. l. 2. ff. comm. praediorum. Ius pascendi et facultas pecoris pro adjuvandi pascendi in alieno. l. 3. principio ff. de serv. praed. rust.

Servitutibus rusticis annumerantur quoque ius calcis coquendae, ius arenae fodiendae, ius calcis eximendae, ius lapidis caedendi quod vera qualitate in dole habeat ex dictis sufficienter colligitur.

Modos constituendi servitutes hujusmodi quibus constituuntur constitutionis à dependenter à voluntate domini vel independenter. dependenter, vel actu inter vivos vel ultima voluntate. actu inter vivos, pactionibus et stipulationibus. l. 4. hic. ubi tamen promissio servitutis secernenda ab ipsa constitutione, ejus promissio servitutis stat in ipsa pactione et stipulatione, ac non operatur nisi ius ad rem, ~~seu~~ sive obligationem personalem ex qua promittens conveniri potest ut servitutem constituat, argumento legis 3. ff. de obl. et act. ipsa servitutem operatur secuta traditio quae in alio consistit si servitus sit affirmativa, in alio si negativa

in servitute affirmativa vice traditionis sufficit
usus unius, et patientia alterius. L. ult. ff. de servi-
tutibus. in negativa loco traditionis occupat omis-
sio actus quem alioquin in re mea exercere poteram
utque plenissimam gratiam praedii alterius de-
meas tollere, non sustuli. haec omissio vicem tra-
ditionis sustinet. ac ius servitutis operas. ult.
valde ~~constitutis~~ constitutis servitutis. si legatum quocunque
dominium servitutis more aliorum iurium protinus tran-
sit in legatarium, ut utitur actione reali eius nomine
experiri possit. arg. L. 64 in fine ff. de furtis.
independenter a valde domini constitutis servitutis prae-
scriptione. ubi tamen ius vetus secernendum a novo.
Iure veteri servitutes tanquam incapaces verae pos-
sessionis usucapi non poterant. L. 43. §. 1. ff. de acquir.
rerum domin. L. 3. princ. ff. de acquir. vel omittenda
possessione. iure novo servitutes rerum instar
corporalium praescriptionem admittunt, ac si bona
fides adsit, acquiruntur decennio inter praesentes, et
vicennio inter absentes. L. ult. in fine Cod. de longi
temporis praescriptione.
Solvuntur servitutes reales ipso iure, resoluto iure

remote l. activè l. passivè. activè persona,
quae servitutem constituit. ubi occurrit re-
gula, q. constituere servitutem pot. omnes et solus
ille qui est dominus totius praedii. qui dominus non est, l. est quidem,
sed non totius praedii, servitutem constituere non pot.
quia rei alienae servitus frustra imponitur. l. 2
ff. de servitutibus. l. 6. ff. ~~de~~ comm. praediorum l.
34 princ: ff. de ser: praed: rust. Solum
passivè persona quae acquirit servitutem, pot.
acquirere, qui est praedii dominus in solidum l. 5. ff
comm. praediorum. hinc unus ex sociis comm. praedio servi-
tutem acquirere non pot, quia rei alienae eandem re-
ciperet, contra non sentit. 5. l. 5. in fine ff. de
comm. praediorum.

Ad eae propriae servitutis realis sunt duo praedia vicina
raro continua vicinitate. Vicinitas convenitur,
ex se de ex parte soli proximi, ut servitus consta-
primo requir. unus duo praedia, puta dominans et
serviens. l. 1. §. 1. ff. comm. praediorum. Servitus
realis siquidem fundatur habitudine inter praedium dominans
et serviens, adeoque consistere non pot. sine fundo et
hero. 2do requiritur, ut praedia sint vicina. Est tamen

servientis tam ex eo, quod unum praedium alteri sit contiguum, sed ex usu, ita ut servitus utilitatem praebeat, licet praedium non sit contiguum, recte imponatur l. 7. § 1. ff. comm. praediorum. l. 14. § 1. ff. de servitutibus l. 1. ff. de serv. praed. urb. lege ultima ff. de serv. rust.

Tertio requiritur, ut praedia causam habeant continuam. l. 28. ff. de serv. praed. urb. continet perpetuitas causae tam ex usu et exercitio quam facultate utendi ita ut haec sit perpetua, causa servitutis dicitur perpetua, v. g. iter habet causam continuam, licet usus et exercitium suas agnoscat intercapedines, quia sufficit, quod facultas eundi semper adsit.

Forma servitutis realis stat in differentia specifica qua discernitur a servitute personali, quod in eo stat, quod principaliter respiciat et promoveat utilitatem praedii.

Effectus servitutis realis est vel generalis vel specialis. generalis est quod unum praedium melius alterum reddat deterius, ac fundos ita afficiat, ut cum ~~ipsam~~ iisdem ad quemvis possessorem transeat, hinc licet praedium dominans vel serviens alienetur, servitus tamen non extinguitur

quia non personae sed praedio cohaeret cum quo proinde ad novum possessorem transit. L. 23. § 2. ff. de servitu: praed: rust. Effectus specialis est, quod operetur actionem confessoriam de quo in lib: 4to.

Contraria servitutis realis sunt modi, quibus amittitur. amittitur autem primo confusione, puta si idem utriusque praedii dominus esse incipiat. L. 1. ff. quemadmodum servitutes amittuntur. L. 30. ff. de serv: praed: urb. seu tacita, si non tota praedia confundantur, si pro parte tantum, servitus retinetur. L. 8. § 1. ff. de servitutibus. est enim servitus per utrumque praedium ita diffusa, ut sit tota in toto, et tota in qualibet parte, adeoque si haec pars praedii manet inconfusa, manet quoque servitus, quia obtinet locum in quo pedem figat.

2do amittitur servitus interitu praedii vel dominantis vel servientis. L. 14. ff. h. t. est enim ius in corpore quo sublato pereat necesse est.

3tio amittitur servitus remissione, quae duplex expressa et tacita. expressa est, si conventione partium nominatim servitus condonetur. tacita, si tale aliquid concedatur, cum quo stare

pot servit. ut est: ius habendi stillicidii avertendi,
concedo tibi facultatem aedificandi in area, in
quam stillicidium cadebat. hoc casu servitutem con-
donasse censeor. L. 8. ff. quemadmodum servitutes
amittuntur.

4to amittitur servitus non usu, puta si quis per tempus lege
definitum servitute sua non usus fuit, sive non usus fuit ea ser-
vitute, aut non ad modum praestitutum. Ceterum ut non usu
pereat servitus, debet neque ipse cui debetur servitus,
neque alius eius nomine uti. si alius servitute utatur tamquam debita,
non amittitur. L. 20. et seqq. ff. quemadmodum servi-
tutes amittuntur. hinc si a possessore, a mercenario,
a hospite, a medico, aut amico qui dominum visitat,
aut fructuario via tamquam debita sit usus, retinetur
servitus. d. L. 20. et seqq.

Circa tempus ad amissionem servitutis constitutum differentia
facienda inter servitutes, quarum usus est quotidianus
et illas, quarum usus non est quotidianus. si usus servitu-
tis sit quotidianus, tunc quod continuum est, veluti
veris solitis horis a dictis ubi servitute liceat
amittitur servitus decennio, vicennio inter absentes. L.
penult. Cod. de servit. L. 7. ff. quemadmodum

servit. amittuntur si usus non sit quotidianus, forte
quod intervallarias earum incessandae habeat,
dominatum duplicato tempore amitti, puto vicinis
inter absentes et praesentes. dictis legibus vicinis
itaque non duplicatur, sed duplicatio decennii duplicandi. —
Verum meminisse oportet, non omnes servitutes amitti
solo non usu, sed rusticas secernendas esse ab urbanis,
illae solo non usu pereunt, adeoque si ius habeam
eundi per fundum tuum, ac per 10. annos non eum,
eodem usus, amitto. L. 6. ff. de serv. praed. urb. hae
non aliter amittuntur, quam si dominus praedii servientis li-
bertatem fundi sui usucapiat, adeoque si ius habeam tig-
ni immittendi, ac tignum per 10 annos manserit ex-
temptum, non protinus amitto ius meum, sed nisi tu
foramen obstruxeris, ac per 10. annos obstructum
habueris. dicta L. 6. nec tam varie, quia posses-
sio servitutum rusticarum sustinetur solo exercitio
et facto utentis, quod per negligentiam omisso,
sua sponte deperditur. Contra possessio servitutum
urbanarum nititur patientia domini, adeoque non deperditur,
nisi factum interveniat, quod originem sit patientiam in-
iustam controversiam facere, amittaturque

servitus non usus usu liceat jus licentia in rialeni ubi est
Controversia tam disputio parte 2. select: 99.
ubi vide.

Titulus IV.

De Usu Fructu

Hactenus de servitutibus realibus. Sequitur de personalibus, quae duorum generum, nominatae et innominatae. Servitus personalis nominata est, quae certo a iure nomine habet. Innominata est quae utilitate personae propriae quaedam respicit, nomine tamen caret. Servitutes personales nominatas tres enumerant plerique, usus fructus, usus, et habitatio. Servitutum personalium innominatarum incertus est numerus. quamvis tamen servitus realis conventione partium mutari possit in personalem, atque iter si constituatur una servitus realis, quod si mihi soli ius concedas eundi per fundum tuum, degenerat in servitutem personalem.

Usus fructus sumitur tum materialiter tum formaliter. Sumptus materialiter denotat quamlibet perceptionem fructuum, quo sensu etiam domino usum fructum habere dicitur. Angustius formaliter denotat ius a dominio distinctum. Seu tale, vi cuius ex titulo dominii ad nos non pertinente, fructus percipere

possessionis. hoc modo acquisitus est proprius vel improprius. proprius
qui constitutus in rebus, quae possunt usu salva manent.
improprius, qui constitutus in rebus, quae usu absumuntur.

Definitur ususfructus proprius, quod sit ius utendi fru-
endi aliena re, salva manente eius substantia. prin-
cipio tit. lege 1. ff. eodem.

Dividitur in legalem et non legalem. legalis est, quem ipsa lex
proprie constituit, quemadmodum constituit patri in bonis
adventitiis filiifamilias § 1 per quas personas nobis acqui-
ritur. § 6. Cod. de bonis quae liberis. Non legalis est vel iudici-
alis, vel conventionalis; iudicialis est, qui constitutus à iudice
in iudiciis divisoriis puta familiae herciscundae et
communi dividundo: si enim res quaedam divisionem commodam non
recipiat, solet iudex uni proprietatem, alteri usu-
fructum assignare. §. dict. hoc tit. Denique con-
ventionalis est, qui constitutus ab homine privato.

Caeterum ususfructus pluribus modis constituitur. constituitur
autem vel dependenter à voluntate proprietarii vel inde-
pendenter. dependenter vel inter vivos vel ultima voluntate.
Inter vivos pactionibus et stipulationibus § 1. h. t.
ubi tamen promissio ususfructus separanda à constitutione
eius. promissio enim importat actionem stipulationis, an non pers

ususfr. ius ad rem, cum usufructuarius pot. promittere ususfructum constituendum constituat. argto. l. penulti Cod. l. 1. l. 3. ff. de obl. et act. et l. 20. Cod. de pactis. Ipsa constitutio usufructus fit traditione quae quoque vera quoque ficta. vera traditio intervenit, si fructuarium in rem fructuariam corporaliter inducas, ut commode eius iure uti possit. Lege 3. ff. h. t. ficta, si patiaris dominus alterum uti frui: licet enim patientia vicem traditionis sustinet, ac ius reale operatur l. l. 3. ff. h. t. et l. 11. §. 1. ff. de publiciana in rem actione. ultima voluntate constituitur ususfructus si legetur. Judicis denique voluntate per adiudicationem constituitur ususfructus per praescriptionem, puta si quis ius utendi fruendi re aliena praescribat.

Subjectum ususfructus duplex est: activum et passivum. illud est persona quae constituit ususfructum. potest autem eundem constituere omnis qui est dominus et liberam habet rerum suarum administrationem. hoc est persona quae recipit ususfructum, potest autem eundem recipere omnis qui est capax dominii in rebus temporalibus.

Objectum ususfructus est res, in quibus constituitur. potest autem constitui in omni genere bonorum, mobilibus et immobilibus, dummodo eius sint indolis, ut possit usus salva manente.

Itaque ususfructus stat in differentia specifica, qua distinguitur ab aliis iuribus, essentialiter iunctis, quod in eo stat, quod utilitatem rei complectatur, quae salva substantia percipi potest ex re aliena. Hoc modo differt primo ab usu et habitatione, quae servitutes totam rei alienae utilitatem non absorbent. 2do a quasi ususfructu, qui substantiam rei non relinquit salvam. 3tio a feudo, ab emphyteusi, a dominio [illegible], quae iura de iure rei [illegible] possessori tribuunt, titulo tamen alio quam servitutis. 4to a iure coloni, quod rei emolumentum complectitur, sed tamen ut colonus non titulo iuris realis, sed personalis id percipiat. Effectus ususfructus est vel directus vel indirectus. directus est vel proximus et formalis, vel remotus. proximus et formalis effectus iuris huius est, quod facultatem tribuat fructuario percipiendi rei utilitatem, et quae vel ex re ipsa, vel occasione eius venit, et salva substantia percipi potest, eaque removendi, quae perceptionem hanc quomodocumque remorantur. remotus est actio confessoria de qua in lib. 4to. Effectus indirectus iuris huius est, quod obligationem fructuario imponat, utendi re in fructum concessa,

quemadmodum omni dolo ac cavendi, ne eam proprietati deteriorem reddat. Unde primo non potest fructuarius rem in fructum concessam mutare, adeoque si libera usufructu dedit, non potest triclinia transformare, atrium mutare, viridaria ad alium modum instituere. excolere eum prout invenit, debet, qualitate ejus non mutata l. 13. §. 7. ff. h. t. Secundo curare debet, ne res fructuaria reddatur deterior, adeoque tenetur aedes servare sartas tectas, agrum proscindere, vites subserere, purgare aquae ductus, in locum arborum demortuarum alias substituere, gregem ex agnatis capitibus supplere. l. 7. §. 2. et seqq. l. 13. §. 2. lege 10. l. 60. §. fin. l. 69. ff. hoc tit. Tertio tenetur eam diligentiam adhibere rei fructuariae, qualem diligens paterfamilias rebus suis adhibet, adeoque si culpa ipsius lata, levi damnum emergat, tenetur id resarcire. Quarto tenetur onera rei tum ordinaria tum extraordinaria sustinere, adeoque stipendia, vectigalia, tributa, decimas, ac id genus alia praestare. l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. ff. h. t. memorata impendia siquidem sunt onera fructuum,

adeoque merito fructuario incumbunt, quo demum tenetur re finito usu fructu salva atque integram restituere, eoque non praestare cautionem.

Contraria iuris huius sunt modi, quibus finitur ususfructus. Primo morte fructuarii: nam personae cohaeret, cum qua proinde cadat necesse est. §. 3. I. h. t. l. 3. §. fin. ff. quibus modis ususfructus vel usus amittitur. l. penultima Cod. eodem.

2do finitur ususfructus capitis diminutione maxima et media. §. 3. I. h. t. l. penultima Cod. eodem nam persona et altera induitur mors civilis, cum quasi res non post ususfructus.

3tio finitur ususfructus mutatione rei a interitu d. §. 3. in fine I. h. t. l. 5. §. 2. et l. 10. ff. quibus modis ususfructus amittitur, et cum ususfructus ius incorporale, subiecto intereat necesse est, sed non ita, si toto res interiat, aut mutetur, si pars duntaxat, et ea portio residua denominationem antiquam retineat, ususfructus perseverat. Atque si domus tibi fuerit in fructum concessa, ac pars superior conflagraverit incendio, pars inferior illaesa perstiterit, ususfructus manet, quia portio residua antiquam denominationem retinet.

in re aliena perdendum sit dominus. 4to finitur ususfructus consolidatione, puta si a proprietario a fructuario vel ususfructus fructus a proprietario emat. olim res propria nemini servit.

5to finitur ususfructus cessione, puta si fructuarius iure suo cedat. d. §. 3. h. t. Sed hic distinctionem recipit. si enim fructuarius cedit ius suum proprietario, l. 3tio. ipso ususfructus extinguitur, quia uti iura alia, sic etiam ususfructus cessione dimitti potest d. §. 3. h. t. Si posterius, ubi res sine distinctione fructuarius ius suum dimittat, an in quandam certam personam. si illud, ususfructus extinguitur, quia neque remanet apud fructuarium cum ipse eundem nolit, nec transfertur in tertium cum sit personalis, ac ipsius fructuarii ita interest, ut idem amitti negetur. L. 66. ff. de iure dotium. Si hoc ususfructus manet illibatus, adeoque cedendo nil addit, quia ipso totum cedo absolute, sed libet imbibita conditione, si ususfructus cedi potest. Inde §. 3. h. t.

6to finitur ususfructus casu fortuito, puta si eidem finiendo certus terminus sit restitutus.

7timo finitur ususfructus non utendo, puta si

fructuarii ex tempore lege definito, vel in fructu
concesso, quo plane non utatur, quod non utatur ad modum per
constitutum, quod non vere servitutes. § 3. Inst. ut
quae usus fructus non usu extinguatur, debebit ipse fruc-
tuarius, neque alius eius nomine uti, sive emptor sive conductor,
sive donatarius quae persona similis utatur, usus fructus
non extinguitur, sed conservatur. L. 38. ff. de usu fructu
extinguitur quod non utendo usus fructus amissio inter
praesentes. 20. inter absentes, sive constitutus sit
in re mobili sive immobili, ut satis colligitur ex
penultima Cod. de servitutibus, ubi generaliter pro-
nuntiat Imperator, usum fructum non usu extingui
spatio. 10 l. 20. annorum.

Usus fructus vero exigit quasi talis qui
definitur constituitur ius [struck] in re consumptibili ex
lege constitutum, ut simili hoc iure rescindem
generis, quae aestimatio eius reddatur. § 2. Inst.

Causae ex quibus usus fructus finitur sunt modi, quibus consti-
tuitur. Constituitur quae iisdem modis, quibus usus fructus
verus, adeoque non tantum ultra vestem, sed aliis quoque ut

civis, quia constitutio talis nec natura rei, nec dispositio iuris refragatur.

Subjectum ususfructus huius complexe consideratis, activum est persona, quae ususfructum constituit, potest autem constituere omnis, qui dominium et liberam rerum suarum administrationem habet. Passivum est persona, quae ususfructum recipit, potest autem recipere omnis, qui capax est dominii et obligationis.

Objectum ususfructus huius sunt res in commercio constitutae, constitutiva in rebus, quae usu [illegible] minimum, puta in frumento, vino, oleo.

Dubitatur de vestibus, aliquantulum vero ususfructus an quasi talis. Distinctionem adhibendo [illegible] concedantur vestes ut quilibet sive ita, ut in specie, seu aestimatione earum reddantur, [illegible] corpus, sive ita, ut in fine reddantur, priori casu constituatur hinc ususfructus quasi talis. § 2 h. t. posteriori casu ususfructus verus talis. l. 9 § pen. [illegible] ususfructus [illegible] [illegible]. [illegible] fructu vestium quotidianarum [illegible], usus

fructus quasi toti ususfructus constitutus, quia id videatur actum,
ut vestes non [illegible], sed aestimatio earum reddatur. con-
tra fructuarius vestium [illegible] earum concesso, ususfructus
verus constitutus, quia id videtur actum, ut non
[illegible] vestes reddantur. tamen [illegible] ususfructus alterant,
[illegible] notabiliter [illegible] statim [illegible] ususfructuarius
[illegible]

Quaeritur an ususfructus huius stat in modo eum consti-
tuendi, ubi quaeritur, si nulla cautio de substantia
[illegible]. R. [illegible] quasi ususfructus [illegible],
licet nulla cautio intervenerit. L. 5. § 1. ff. de usu-
fructu earum rerum quae usu consumuntur. cautio
radicaliter [illegible], sed ius exigendi cautionem est de
substantia quasi ususfructus: cautio actualis [illegible]
[illegible] suppletur, [illegible] exi-
gendi cautionem, quae licet initio exacta non fuerit,
exigi tamen [illegible] potest L. 6. princ. ff. ut
in possessionem legatorum.

Effectus ususfructus huius est, quod rei fructuarius
dominium transferas in fructuarium, sic tamen ut ea,
vere teneas, [illegible] ususfructuarius finito [illegible] eiusdem gen

ejus vel aestimationem ei reddere obligatur proprietario.

Contrariis hujusmodi constitutionis finitur ususfructus primo morte naturali fructuarii. 2do maxima et media capitis diminutione. 3tio lapsu temporis, si ususfructus ad certum tempus forte fuerit constitutus. 4to consolidatione, puta si fructuarius in rem succedat, et qualitatem in fructu concessam ante tempus reddat proprietario. ut usus haud extinguitur ususfructus iste, quia fructuarius amisit dominium in fructum concessae, adeoque pro libero arbitrio uti eadem potest vel non.

Titulus V
De Usu & habitatione.

Secunda species servitutis personalis est usus, qui definitur, quod sit jus utendi re aliena salva manente ejus substantia.

Causa efficiens usus sunt modi quibus constituitur. constituitur autem iisdem fere modis, quibus ususfructus puta legato, contractu, praescriptione.

Subjectum usus est activum vel passivum. activum est persona

quod constituit passivam servitutem personalem, quod recipitur
potest recipere et constituere omnes, qui usumfructum.
Obstat usufructuarius in corpore constitutus potest constituere
uni in eodem corpore in corpore usumfructum, quin immo in
una eademque re potest uni usum, alteri usumfruc-
tum concedi, quia usus emolumentum rei delibat
tantum, non absumit, adeoque possit sibi relinquit, quod
usufructus absorbeat. etc.
Tertio vero huius status in differentia specifica quae
decernis ab usufructu: quod differentia in eo sita,
quod usus tenues quotidiana alentis sufficientia,
adeoque non plus commodi tribuat, quam ad necessitatem
vitae requiras: usufructus latius extendatur
ad fructus omnes ambitu suo complectens, qui possunt
ex re percipi. §. 1. l. 1. l. 7. l. 9. ff. de usufruc-
tu. Effectus vero huius est l. directus l. indirectus.
Directus est l. proximus, l. remotus. proximus est, quod conven-
tio tribuat usuario tantum commodum ex re
aliena percipiendi, quantum requiritur sufficit
ad tollerandam vitam. §. 1. hoc tit. nam ut

dictum, usus terminis necessitate vitae, adeoque plus eo, modo non tribuit, quam sit necessarium ad vitam congrue sustentandam. d. §. 1. h. t. l. 12. §. 1. ff. eod. hinc primo non potest usuarius ius suum vendere, locare, aut gratis alteri concedere, quia ut dictum, usus pro mensura habet indigentiam usuarii solius, quos terminos excederet, si alteri concederet. l. 8. prin: l. 11. ff. h. t. 5

2do usu aedium concesso, ad eum non potest, usuarius quin una cum uxore liberis, ac tota familia habitare. §. 2. h. t. l. 2. §. 2. l. 4. 5. et 6. ff. eod. Inquilinum recipere non potuisse ipse sic habitet, d. l. 4. ff. h. t. quin imo vix permissum, ut hospitem recipiat, quamvis post multas altercationes eo tandem deventum sit, ut usuario id permissum fuerit concedendum. d. §. 2. h. t. Sed hoc non eo trahendum, ut liceat usuario instituere Cauponariam, publica diversoria siquidem necessitati simul atque utilitati itinerantium inserviunt; usus vero necessitatem solius usuarii pro fine habet.

Item usu pecorum concesso, potest usuarius bobus uti
ad arandum, equis ad vehendum et agros ster-
corandos, agnis lana tamen abstinere pro-
prietario, quia in fructu sunt. §. 4. h. t. L. 12
§. 2. et seqq. ff. eodem. in lacte tamen favore
ultimarum voluntatum receptum, ut modicum su-
mere possit usuarius ad edendum et bibendum. L.
L. 12. §. 2.

Ceterum indivisibilis iuris huius est, quod obligationem usu-
ario imponat, recte utendi, ne domino sit mole-
stus, aut impedimento iis, qui agri colendi gra-
tia a proprietario aut fructuario mittuntur §. 1.
h. t. L. 10. §. fin. ff. eod.

Contraria iuris huius sunt modi quibus finitur.
Finitur autem iisdem modis, quibus et usus fructus principio
hoc tit.

Item servitus personalis est habitatio
quae definitur, quod sit ius per se vel per alium inhabi-
tandi aedes alienas salva manente earum sub-
stantia. §. 5. h. t. Differt haec servitus ab usu,
non tam substantia, quam gradu, sive utilitate. nam

plus utilitatis complectitur usus fructus, quam ha-
bitatio et plus utilitatis habitatio, quam simplex
usus. Usus fructus siquidem ad omnem planè utili-
tatem extenditur, cuius aedes sunt capaces, adeoque
fructuarius potest non habitare tantum, sed horrea
quoque locare ad recondendos fruges et
cellas ad reponenda vina. Habitatio vero ad
illam tantum utilitatem porrigitur, quae ex inhabitatione
qua tali percipitur. Habitatio enim eo praestat usui,
quia, qui habitationem habet, potest et ipse inhabitare,
et aedes alteri locare inhabitandas: usuarius
vero tantum ipse inhabitare. § 2. h. t. et § 4. ff.
eod.

Illud singulare est, quod habitatio non utendo haud
perimatur, sed illaesa persistat, licet quis tempore, amit-
tendis servitutibus aliis praestituto usus non fuerit.
§ 10. princip. ff. h. t. Causa huius quia magis
in facto consistit, quam iure, adeoque dies ei toties
cedere censetur, quoties habitare nobis lubet
d. § 10.

Illud servitutibus hactenus relatis commune est, quod

fructuarius usuarius vel is qui servitutem habitationis obtinet, tenetur proprietario praestare cautionem, nam ut de proprietate securus sit dominus, in usufructu tam proprio quam improprio, ubi non in reliquis servitutibus personalibus, praestanda cautio. Fructuarius vero cavet datis fideiussoribus, se usurum fruiturum boni viri arbitratu, et finito usufructu restituturum, quod inde exstabit. Quasi fructuarius cavet, se finito usu pro tantundem, aut aestimationem redditurum. Difficultas, an possit haec cautio remitti fructuario, certum est fructuario quasi tali non posse remitti cautionem. nam, ut supra diximus obligatio praestandae cautionis est de substantia quasi ususfructus: sine hac enim in manifesto discrimine versaretur proprietas, seu quotquot fructu concessa, cum actio personalis, seu condictio quotquot per inopiam debitoris facile redderetur elusoria. Circa usumfructum verum renunciare potest illa cautioni qua promittit fru-

fructuarius boni viri arbitratu se usurum, ubi usque
spondet, finito usufructu fundum restituturum esse.
pars prior cautionis non potest fructuario condonari,
cessante cum eius metu, inviti res ad delinquendum.
et permittatur adire in possessionem legatorum. pars
posterior cautionis potest fructuario condonari,
cum proprietario aliunde iam sufficiens sit pro-
spectum, eo quod finito usufructu vindicare possit,
data potestate L. 3. §. ulto. L. 7. principio. L. ulta.
ff. usufructuarius quemadmodum caveat.

Titulus VI
De Usucapionibus & Longi tempo-ris Praescriptionibus

Expeditis modis aquirendi naturalibus, sequuntur
civiles, qui duorum generum, singulares et universales.
Singulares vocantur, quibus aquiruntur res sin-
gulares. universales, quibus aquiritur universitas iurium,
seu conflatum aliquid ex iuribus activis et passivis. sin-
gulares quatuor occurrunt, puta usucapio, donatio,
legatum, et fideicommissum particulare, de quibus in una
tractatus serie, sed hic tu quodam interludio
agemus.

Praescriptio ac praecipuus modus acquirendi singularis est usucapio, ex eo sic dicta, quia usu et continuatione longi temporis res capiatur. Definiri potest in genere, quod sit modus acquirendi, quo ius, vel libertatem privilegio temporis acquirimus. Vocatur etiam alio praescriptio, inter quam et usucapionem hodie nulla est differentia, nisi quod per usucapionem voluerisse modum acquirendi, per praescriptionem exceptionem in acquisitione fundatam designes.

Dividitur usucapio in propriam et impropriam. propria est, quae requirit possessionem ex parte praescribere volentis. impropria, quae sola nititur praerogativa temporis. propria dividitur ulterius in ordinariam et extraordinariam. illa est, quae completur tempore ordinario 10. vel 20 annorum. extraordinaria, quae completur tempore extraordinario 30. vel 40. annorum.

Causa efficiens usucapionis est lex positiva humana, huic enim cunabula sua refert in acceptis, ratio quae legislatorem movit, ut modum hunc acquirendi introducere, non una potest assignari. prima est, ut

rerum dominia perpetuo fluctuarent: eadem ut obstrue-
rentur controversiarum fontes: tandem ut civium dili-
gentia excitaretur, socordia castigaretur.

Unde sua sponte sequitur praescriptionem procedere etiam
in foro conscientiae, adeoque praescribentem tutum reddere in
conscientia. Legislator humanus siquidem virtute et
eminentis dominii potest dominium auferre et trans-
ferre in alterum, si ita exigat necessitas ac felicitas
reipubl. ergo potuit in circumstantiis usucapionis
et praescriptionis dominium auferre ac transferre in alterum, quia
hic exigit necessitas ac felicitas reipubl. cum
intersit, dominia rerum non diutius fluctuare: fontes
controversiarum obstrui: diligentiam civium
excitari: socordiam castigari.

Obiic. 1. Lex fundata in praesumptione falsa,
non operatur in foro conscientiae. Sed lex usucapionem praescribens
fundatur in praesumptione falsa: fundatur enim in prae-
sumptione [illegible], a priore domino commissi, quae prae-
sumptio frequenter est falsa: ergo lex usucapionum

n. fundans in foro ãe. R. praesumptio ubiq. à priori dono admissa n. est primaria, sed secundaria. nam primario iura usucapionum eo collimant, ut dominia rerum firmentur, ac quieti consulatur reipubl. —

Obiic. 2do repugnat aequitati naturali, unumquemque fieri locupletiorem cum iactura alterius; sed hoc contingit in usucapione; ergo usucapio repugnat aequitati naturali. R. distinguo min. repugnat aequitati naturali, unumquemque fieri locupletiorem cum iactura alterius iniusta, concedo. iusta, repudio in [illegible]. iactura quam induxit praescriptio n. est iniusta, sed iustissima, quia causis nititur iustissimis. —

Obiic. 3tio. est contra naturam iustitiae, sine facto et culpa sua aliquem suo privari; ergo praescriptio repugnat iustitiae. R. dist. ant. est contra naturam iustitiae sine facto et culpa sua aliquem suo privari, ultra iustam causam et à privato, conc. ant. accedente iusta causa, et à reipubl. nego ant. et consequentia.

Obiic. 4to. praescriptio [illegible] possidentium

Ternio iz
Institutionum
Imperia-
lium

Novella q. quo facit iniquitate, adeoque operas in foro ac. S. dist: aug. praescriptio d. unquam possidens aliqua fateor, ob infinor aug et consequentiam. in d. novella q. de praescriptione a ci d. q. possimque possidens, sed illa saltem, quae venit cum mala fide, a qua ius Ecclesie brevi iure temporis perimi.

Subiectum usucapionis proprie dicte d. usucapiens. potest usucapere ob qui rem alienam proprie possidere ac dominium acquirere.

Objectum usucapionis sunt res, quae admittunt usucapionem, ubi occurrit regula generalis, quod usucapionem admittant res omnes usucapi non prohibitae. prohibentur res quaedam usucapi, ob inhabilitatem generalem, quaedam ob causas speciales. ob inhabilitatem generalem usucapionem respuunt res omnes, quae civiliter proprie possideri nequeunt. Huc pertinent primo res sacrae, quia sunt extra commercium humanum, adeoque tanquam proprie possideri nequeunt. §. 1. h. t. 2do res sanctae ob eandem rationem, quia commercio humano non sunt obnoxiae d. §. 1. 3tio religiosae, ob dictam rationem. 4to liber homo

puria possidere non possunt tamen praescrib. d. §. 1. 3tio res
merae facultatis, sive illae, quae citra obligationem
et conventionem libero cuiusque arbitrio, usui omnium
hominum permissae sunt. tum praescriptionem effici non
potest, ut ne mihi liceat ire per viam publicam, spec-
tare in teatro publico, lavare in balneo et
flumine publico, quia tunc si alter prohibeat,
ne spectem ne lavem, non tamen ideo acquirere potest
ius prohibendi, cum ex prohibitione nulla
[illegible]. —

Causae speciales fundantur vel in odio possesso-
ris, vel favore dominorum. ob odium possesso-
ris usucapi nequeunt: ~~p~~ primo res furti-
vae, quarum usucapionem lex duodecim
tabularum sustulit. §. h. t. quod cum res
aliqua furti gratia contrectatur, ex dispo-
sitione legis vitium contrahit, tunc neque a fure
neque a possessore 3tio potest usucapi. non a fure,
quia scit rem alienam esse, non a possessore 3tio
quia cum vitio suo ad quemcunque possessorem
transit. d. § 2. unde res mobiles non facile

usucapione admittunt, quia plerumque fit furti,
ut, qui cum sciens rem alienam vendidit, furtum
eius committit. d. §. 2. planè si res defuncto
locata aut commodata ab herede bona fide
venditas, tamen hereditaria post ab emptore
usucapi quia vitio furti non est obnoxia. d. §. 3. h. t.
Ceterum licet res furtivæ usucapi nequeant tempore
ordinario: possunt tamen tempore extraordinario, quia
per decursum longissimi temporis vitium purgatur.
argumento l. 3. Cod. de praescript. 30. vel 40 annorum
Idem locum habet in rei possessæ, si de illa
de quibus quis per vindictam [illegible]. hoc enim æque non
possunt usucapi, quia res furtivæ quia admini-
culo violento occupatæ vitium contrahunt.
§. 2. h. t. quod si fundus vi occupatus transferatur
in tertium secreto iure antiquo, potest ab eodem
usucapi tempore ordinario. l. 8. l. 20 annorum
Iure novissimo non item est, si alienum fundum
sciens ab alio possideri, an ignorat, priore [illegible]

procedit praescriptio, posteriore casu
aliter procedit, quia si 30 annis fundus possessus
fuerit. novell. 119. cap. 7.

3tio ob vitium usucapi nequit, quod contra legem
Juliam possessio est. l. pr. vide tum l. 48. in fine; princ.
ff. de aquirendo rerum dominio.

Ob favorem dominorum usucapione exceptae
sunt primo res fisci § 9. h. t. cum
enim varijs curis princeps sit distractus, durum
videbatur, eundem ob socordiam alienam bonis
suis defraudari.

2do huc pertinent res civitatis, quae
non aliter praescribi possunt, quam praescriptione cen-
tenaria. l. 23. Cod. de sacrosanctis ecclesiis.
Hodie tamen dubitatur an non spatio 40. annorum
praescribi possint. Cum enim privilegium praescrip-
tionis centenariae imperator in novel-
lis ademerit ecclesiae à fortiori in-
tellexisse quod civitati quoque ademerit.

3tio huc pertinent res ecclesiae, cujus

quaesita licet distinguere. res ad ecclesiam pertinentes vel sunt immobiles, vel mobiles. immobiles pertinent vel ad ecclesiam romanam, cuius visibile caput in mundo est summus Pontifex, vel ad ecclesiam inferiorem. res prioris generis praescriptione non alia quam centenaria acquiri possunt cap. 9. extra de praescriptionibus cap. 2. ad eadem tit. in 6to. res posterioris generis praescribuntur tempore 40 annorum. circa res mobiles non convenit inter autores, si pertineant ad ecclesiam romanam, quo tempore praescribantur, et qui censent praescribi non posse nisi centenaria praescriptione. ita Pater [illegible] lib. 2. de iustitia et iure cap. 6. dubio 1. Ensvorz et Haunold tom. de iustitia et iure tract. 3. cap. 2. no. 27. sed diversae sectae autores sustinent res mobiles ecclesiae romanae speciali privilegio munitas non esse. ita Pater Laymann lib. 3. theologiae moralis tractatu 1. cap. 8. no. 13. Castro Pallao parte 7. operis moralis.

tractatu. 3. disputat. 2. unica puncto. 22.
§. 11. n. 6. et plures alii ab his re-
lati. mihi vexillum praeiunt sententiae
stipendia merentium. rixam fidelis. nam in
capit. 14. et 14. de praescript. generaliter
Antidefensor asserit, quod contra ecclesiam roma-
nam non durat, nisi praescriptio centenaria
quae non tangibili non distinguens inter mobilia
et immobilia, neque nos debemus.

4to huc pertinent res pupillares, quae
neque tempore ordinario neque extraordinario
30. vel 40. annorum praescribi possunt. L. 40. §. 1.
ff. de acquir. rerum domin. L. 3. cod. de praescrip.
30. vel 40. annorum.

5to denique huc pertinent res minorennium
quarum praescriptio ordinaria secernenda
ab extraordinaria. ordinaria non admi-
ttitur contra minores L. ult. cod. in quibus
causis restitutio in integrum non est necessaria

l. 3. cod. ut in obviis longi temporis praescriptio
extraordinaria ad instar rerum immobilium l. 3.
cod. de praescriptione 30 vel 40 annorum.

Ad usucapionem praeter dicta desideratur re-
quisitis quod iter sub solium [illegible] bona fi-
des, quam definio quod sit credulitas animi
usucapientis de alienatione circa requisitum
hoc separandum ius civile à canonico
in iure civili sufficit bona fide initio
adfuisse, adeoque licet scientia rei alienae
superveniat, non tamen ideo cursus praescriptionis
sistitur. l. 43. §. 3. ff. de acquir. rerum dominio
l. unica cod. de usucapione transformanda.
in iure can. usucapio non aliter procedit quam
si bona fides toto tempore possessionis perseve-
ravit. cap. fin. [illegible] atque [illegible] possessionis
standum est in terris [illegible] summi Pontificis
sed etiam imperii, quia in civile praescriptione

cum mala fide admittens iniquitatem
continet, adeoq(ue) potuit corrigi à ^iure^ Conci-
lio satis exploratum est. Ceterum
Ceterum dubitas primo utrum praescrip-
tio cum dubio, sive qui separat dubium
speculativum à practico cum dubio specu-
lativo fatentur praescriptionem procedere. cum
dubio practico negant procedere ita Pater
Lessius lib. 2. de iust. et iure. cap. 6. du-
bio 4. et Clarissimus Pater Jrsinger. diss.
3. de domin. q. 2. art. 3. Sed verior sententia
sustinet, cum dubio tam practico quam
speculativo praescriptionem procedere, si possessio
initio capta primum superveniat ita P. Mo-
lina de iust. et iure diss. 63. n. 11. et Engel
Coll. univ. Can. tit. de praescrip. n. 14
Probatur dubium pract. non includit scientiam
vel eiusdem quia implicat in eodem
illicita circa idem obiectum stare dubium

conscientia, ex qua fundatur peccatum injustitiae
quia id possessor capax est rite capta convincit
dubium practicum in effectu non laedit in alterum
propter regulam illam juris, quia in dubio pro
eo pronuntiandum est conditione possidentis.
l. 128 § 2. l. X 120. ff. de reg. juris: quod
cum dubio practico currit praescriptio.

Respondendo ad 2dum si ita arguas: dubium
practicum admittit peccatum, quia possidere
rem alienam cum tali dubio est peccatum, cum
possessor se exponat periculo peccandi: quod
cum tali dubio non currit praescriptio. nam
meminisse oportet, quod non est peccatum impediens
praescriptionem, sed tantum peccatum injustitiae. quod
qui possidet cum dubio practico non peccat
contra justitiam, quia in effectu non laedit jus
alienum.

Controvertitur 2do, requiraturne ad praescriptionem
bona fides absoluta, an sufficiat effectiva?

Quaeritur 2do utrum praescriptionis comparatio ad personas, an ad res? si ad personas, mala fides respectu unius impedit praescriptionem respectu alterius; si ad res, non impedit. ut ecce! invincibiliter ignoro rem esse titij per errorem, existimo esse sempronij: una opinione haec non mutat praescriptionem, quia absolutè scio rem alienam esse, adeoque plus contra iustitiam, si gaudeo re aliena. Contra in invincibiliter ignoro fundum alienum esse: existimo autem esse obnoxium fisci servituti: opinione haec non obstante praescribere fundum possum quia absolutè ignoro alienum esse, adeoque sine peccato eum possideo. Confer Stark: lib: 2. controv: cap: 37. castropalao parte 6. operis moralis tractatu 31. disputatione unica. puncto. 22. §. 12. et patrem Haunold tract: 5. de iustitia et iure. cap: controv: 2. no. 140.

Controversia 3tio utrum valeat praescriptio cum bona fide, fundata in iuris ignorantia?

R. ignorantia iuris dubii separanda est ab ig-
norantia iuris manifesti. ignorantia iuris dubii
praescriptionem non impedit, quia ius dubium non videtur
verum ius, cum obligationem indubitatam non inducat,
adeoque autoritate illa non polleat, qua ius certum
constitutum. Jus manifestum ignorans vel alius,
in quibus tolleratur error iuris, puta a minoribus,
militibus. vel alius quibus non tolleratur. in personis prioris
generis ignorantia iuris praescriptionem non impedit,
quia ignorantibus non nocet. in personis posterioris
generis impedit praescriptionem ordinariam. L. 4.
ff. de iuris et facti ignorantia. L. 31. principio
ff. L. 1. L. 2. § 5. ff. pro emptore. extraordi-
nariam non etiam. ad hanc enim titulus non requiritur,
quem error iuris reddere potest vitiosum.

Controversia 4to, prosit ne, aut noceat bona
vel mala fides autoris successori. R. successorem
singularem separandum esse ab universali, et praescrip-
tionem ordinariam ab extraordinaria. successor

singularis d[icitur], qui quid obtinet titulo singulari, puta tit. legati, donationis; universalis vero, qui id habet ex titulo universali, puta titulo successionis testamentariae vel ab intestato. Sit ergo —

Assertio 1. bona fides autoris prodest successori tam singulari, quam universali; ita Nung Walter, uti potest successor tempus ac possessionem autoris suae coniungere. probatur ex § 7. et 13. h. t. in quibus textibus expresse dicitur, diutinam possessionem, quae prodesse coeperat, heredi quoque prodesse, ac inter emptorem et venditorem tempora coniungi. —

Assertio 2. mala fides autoris nocet successori singulari, si intervelit successor temporibus coniungi, si usucapionem a se incipere. probatur ex d. § 5. principio ff. de diversis temporalibus praescriptionibus, ubi expresse dicitur, quod vitium autoris successori singulari non prosit, nec noceat.

Assertio 3. mala fides autoris successori

usuali adeò non expletum ordine ad praescriptionem ordi-
naria, utile quum à persona propria incipere
eandem possit. Probatur ex variis legibus puta
l. ij. ff. de temporalibus praescrip: l. ij. cod. de acquir.
l. amitt. possess. et l. 3. cod. ~~[illegible]~~ comm. de usucap:
in quibus legibus absolutè dicitur, heredem usucapere non posse,
quod defunctus non potuit. Confir: heres repraesen-
tat defunctum ac personam eius sustinet: ergo si
possessio defuncti ad usucapionem fuit vitio-
sa, erit quoque possessio heredis.

Assertio. 4. mala fides autoris non nocet succes-
sori usuali in ordine ad praescrip: extraord:
probatur quia iure civili non requiritur bona fides ad
praescriptionem extraord: l. 3. cod. de praescrip:
30. l. 40. annorum. ergo in ord: ad praescriptionem
tam mala fides autoris non ~~[illegible]~~ nocet
successori.

Obiicies: ius civile in quantum praescriptionem approbat
cum mala fide [illegible] iure can: ergo

mala fides autoris vocet successorem in ordi-
ne ad praescriptionem extraordinariam. R: ius
civile in quantum approbat praescriptionem in per-
sona heredis iniquum est, atque adeo non corrige-
tur iure can.

Successor heres repraesentat personam defunc-
ti eiusque sustinet: quod si defunctus praescri-
bere non potuit, praescriptione ordinaria neque
heres poterit. R: sufficere quod defunctus prae-
scribere potuerit iure saltem civili. hoc enim
in ordine ad heredem non est mutatum, nam
iniquitatem non continet.

Controversia 5. extinguanturne acti-
ones personales 30. annis, licet debitor sci-
entiam alieni iuris habeat.

Prima sententia affirmat. ita Vasquez lib.
2. illustrium controvers. cap. 76. no 3. Anto-
nius Perez in Cod. tit. de praescriptione longis-
simi temporis et alii ab his relati.

2da negat. ita Fachineus lib. 1. contro.
cap. 83. Molina de iustitia et iure disp. 66.

no 5. Castro palao parte 7. operis moralis
tractatu 31. disp: unica puncto 22. § 6. no 3. et
4. Bart Lessius lib: 2. de iust: et iure cap: 6.
dubio 6. no 19. Bart Haunold tractatu 9.
de iust: et iure. cap: 2. controvers: 2. no 191.
Bart Engel tit. de praescrip: §. 3. no 100. et
plures alii:

Subest media via ingredi, et actionem per-
sonalem, quae fluit ex debito, ad certum tempus
restricto, secernere ab actione, quae fluit
ex debito indefinite contracto.

Actio personalis quae fluit ex debito ad
certum tempus restricto, non extinguitur lapsu 30
annorum, si debitor scientiam aeris alieni habeat,
nam haec scientia induit peccatum iniustitiae,
si certus dies sit datus solutioni, quia qui ultra
tempus definitum solutionem differt, committit culpa-
bilem moram, adeoque peccat contra iustitiam, quo non
scientia habita non procedit praescriptio

Actio personalis, quae fluit ex debito inde
finite contracto extinguitur spatio 30. l. 40. anno
rum, esto debitor sciente iuris alieni fuerit
probatque vide in assertionibus iuridicis asser
tione 76. ubi vide.

2do requiritur ad usucapionem titulus, quo nomine de
signatur hoc loco causa, per se habilis ad transfe
rendum dominium. Titulus est vel verus vel non verus. verus est,
qui vim de facto transferendi dominium, ut si donatio, alie
natio non prohibita, res vendatur et tradatur. titulus
non verus est vel coloratus, vel existimatus vel praesumptus.
titulus coloratus dicitur, qui speciem veri tituli prae
fert, cum tamen potestatem eius non obtinet: ut
si res a non domino vendatur et tradatur. existimatus est, quando
quis putat, praecessisse titulum, cum non praecesserit,
ut si existimem, rem mihi fuisse donatam
vel legatam, cum non fuerit donata vel legata. prae
sumptus modo, quo titulus requiritur essentialiter ad usu
capionem quis non. sit proinde.

Assertio 1. ad omnem praescriptionem praeter dicta requiritur
titulus. probatur: ad omnem praescriptionem praeter dicta re-
quiritur bona fides. sed deficiente omni titulo non potest dari
bona fides, quia non possum prudenter opinari rem esse
meam, si iustam opinandi causam non habeam: ergo ad omnem
praescriptionem praeter dicta requiritur titulus. —

Assertio 2. Titulus verus non requiritur, sed impedit
praescriptionem. probatur: titulus verus tribuit dominium.
sed stante dominio locum non habet praescriptio,
est quia haec ex fine intrinseco ordinatur ad dominium
primum acquirendum: ergo cum titulo vero non stat
praescriptio. —

Assertio 3. ad praescriptionem ordinariam
rerum corporalium non sufficit titulus praesumptus,
sed requiritur coloratus. probatur: in praescriptione
ordinaria rerum corporalium iura exigunt
probationem tituli. L. 24. Cod. de rei vindicatione
ergo non praesumunt titulum, adeoque titulus prae-
sumptus ad praescriptionem memoratarum rerum
non sufficit. —

Assertio 4. ad praescriptionem rerum incorporalium non requiritur titulus coloratus, sed sufficit praesumptus. Probatur: in praescriptione rerum incorporalium usus unius et patientia alterius supplet vices tituli. L. 10. ff. si servitus vindicetur. L. 5. § 3. ff. de itinere actuque privato. ergo ad praescriptionem memoratarum rerum sufficit titulus praesumptus.

Assertio 5. ad praescriptionem ordinariam non sufficit titulus existimatus, fundatus in errore facti proprii. Probatur ex L. 27. ff. h. t. L. 1. ff. pro donato. L. 2. et 3. ff. pro legato. in quibus locis expresse asseritur, quod error facti proprii usucapionem impediat. Confirmatur: ignorantia facti proprii est intolerabilis: ergo favore dignus non meretur, adeoque ad praescriptionem non sufficit.

Assertio 6. ad praescriptionem ordinariam sufficit titulus existimatus, fundatus in errore facti alieni. Probatur ex L. 11. ff. pro emptore.

ll. ulta. ff. pro suo, in quibus vix persuadeatur
asserit, cum falsa existimatione usucapere posse,
dicere, si error sit probabilis, forte quia verisimilia
facta alienum, quoniam ignorantia talis sit
tollerabilis.

Assertio 7. ad praescriptionem extraordinariam
30. vel 40. annorum non requiritur titulus coloratus vel
existimatus, sed sufficit praesumptus, probatur ex l. 4.
Cod. de praescriptione 30 vel 40. annorum ubi re-
scribit princeps quod is, qui per tempus longissimum rem
aliquam possedit in controversia, saluberrima
legis plenissima munitione gaudere debeat.

Tertio requiritur ad praescriptionem diuturnitas
temporis. ubi nota, cum omnia requisita instructa
sint usucapio, curat tunc quod ob requisita munita
est, aliud tempus desiderat, si pro objecto sit habeat
rem mobilem, aliud si immobilem. illam complet
triennio, principium. l. ... ista decennio inter praesentes,
vicennio inter absentes. de princ. l. ... Romana

Cod. de usucapione transformanda. Quod si unum ex requisitis desit, inde, bona fides deficiat, aut titulus verus vel habilitas: primo casu nullo unquam tempore completur praescriptio. cap. fin. h.t. 2do casu completur demum 30. annorum l. 3. l. 4. cod. de praescriptione 30. vel 40 annorum 3tio casu quoque lapsu 30. quoque 40. quoque 100 annorum absolutis. 30 annis praescribuntur res vitiosae bona fide à 3tio possessae, nec non res minorum. l. 3. l. 7. cod. de praescriptione 30. vel 40 annorum l. ulta cod. in quibus causis restitutio in integrum non est necessaria. demum 40 annorum praescribuntur res fiscales et patrimoniales principis, res, sive bona civitatis, res im biles quae pertinent ad ecclesias inferiores. l. fin. cod. de fundis patrimonialibus. l. 4. cod. de bonis vacantibus. auth. quas actiones cod. de ss. ecclesiis. 3tio 100 annorum praescribuntur res quae pertinent ad ecclesiam romanam. cap. 9. cap. 14. de praescriptionibus.

Tertio denique requirit ad praescriptionem possessionem continuatam, scilicet talem, in qua quis existimat, rem suam esse: nam, quae mala fide possessa est, ad praescriptionem non sufficit. cap. fin. de praescriptionibus.

Effectus praescriptionis alius est, si sit propria, alius impropria. illa dominium possessori tribuit. ista jus alienum infringit et praescribentem ab actione immunem reddit.

Contraria praescriptionis duorum sunt generum: quaedam eam penitus [illegible] convellunt, quaedam penitus eandem interrumpunt. dormit praescriptio primo tempore pupillaris aetatis l. 48. ff. de acquir. rerum dominio. l. 3. cod. de praescriptione 30. vel 40. annorum. et 2do tempore minorennitatis d. l. 3. cod. de praesc. 30. vel 40 annorum. l. 3. cod. quibus non obiicitur longi temporis praescriptio. et l. ult. cod. in quibus causis restitutio in integrum necessaria. 3tio tempore grassantis contagionis, saevientis belli ac durantis hostilitatis. cap. 10 de praesc.

Isto non currit praescriptio contra ecclesiam tempore vacantis ecclesiae. cap. 4. de praes. Nec domini praescriptio, si res sit ecclesiae a Praelato sine Dum cum civili Praelatus, non currit praescriptio d. capl. 4.

Omnino interrumpitur praescriptio modo vel naturali vel civili. modo naturali si unde requisita desinat, forte quod superveniat mala fides, res olvas ... a possessio sic amittas. modo civili praescriptio interrumpitur, si ius possidendi servitute, a litis contestatione in dubio vocetur. ubi hic caute incedendum, ac praescriptio ordinaria separanda ab extraordinaria, ad interrumpenda praes. ordinaria non sufficit nuda citatio, sed requiritur litis contestatio. l. 10. cod. de praes. long. temp. l. 10. co. de aquirenda possessione. Praescriptio extraordinaria vel propria vel impropria. ad interrumpenda praescriptione extraordinaria propriè dicta item non sufficit nuda citatio, sed requi

litis contestatio. L. 4 Cod. de praescriptione 30 vel 40 annorum ad interrumpendam praescriptionem extraordinariam praedictam sufficit, unde intelligitur praescriptionem per istas sola negligentia ac taciturnitate partis adversae negligentis, quae aut taciturni, non vero postquam sua aggressa via et contestatis diligentia, ac ... gavit, ut pars adversa videre sit in dubium.

Titulus VII.
De Donationibus

Est modus acquirendi singularis et donatio, quae definitur, quod sit actus, quo liberalitatem gratis in alterum tantum exercemus.

Dividitur in propriam et impropriam. Propria est, qua ex motivo merae liberalitatis absolute et irrevocabiliter aliquid in alterum conferimus. L. 1. ff. de donationibus. Impropria, qua vel ex motivo alio, quam exercendae liberalitatis, vel saltem non absolute et irrevocabiliter quid in alterum conferimus.

in hunc censum pertinent. donatio mortis causa, donatio remuneratoria, donatio propter nuptias, donatio sub modo. De singulis his donationum speciebus in decursu agemus, ab initio generaliter de donatione propria.

Causa efficiens donationis propria est donator, quisque donare potest, qui est dominus et liberam habet facultatem administrandi.

Materia sive obiectum donationis, hinc est res quae donari potest. donari res omnis humano commercio obnoxia.

Controvertitur de statu donationis omnium bonorum praesentium et futurorum.

Primam sententiam negat ita Fach. lib. 6. contr. cap: 36. Tuldenus ad tit. Cod. de donationibus no. 4.

Adversarii affirmant. ita Zoesius t. de donationibus no. 10. Wissenbach. exercitatione ad Pandectas. 36. thesi 7 et Brunnemannus in Cod. tit. de donationibus no. 10.

Tertio i4tus Institutionum Imperialium

Stryk. exercitat. ad pandectas 40 thes. 3. volumine 2. Cod.: Hainold tractatu. de illi.

cap: 2. controversia. 2.

Obstat hoc sententia unica se defendi ratione. donatio omnium bonorum valet universalis: quia etiam iure positivo quia tecta aperta non reperitur, quia ius positivum a vali. hoc in passu reprehenderit.

Obiicies primo. hereditas non potest deferri pacto l. 5. Cod. de pactis. quia non valet donatio omnium bonorum. R. negando suppositum, neque quod det hereditas, si bona omnia donentur. hereditas sibi dum commoda continet et incommoda: donatio vero mera commoda complectitur. unde donatarius non obligatur debitoribus donatoris, neque tenetur illis de suo satisfacere, si bona exsequendis debitis non sufficiant: contrarium accidit ergo quod hereditatem non accipiat.

Obiicies 2. donatio omnium bonorum restringit libertatem testandi: quia adversatur bonis moribus.

Ex negato consequentia. nam etiam professio
religiosa restringit s. potius aufert libertatem
disponendi quae tamen non est contra bonos mores: ergo licet
per donationem omnium bonorum restringas libertatem
testandi hinc tamen non sequitur esse contra bonos
mores. unde immerito potius argumentum est, se reque-
incapacem se reddere omnium bonorum post se alicui
fieri laudabilius: ergo in nostro casu donationem, quae
sit contra bonos mores incapacem se reddere
ad testandum. ~

Dicunt 3. pactum de hereditate vi-
ventis repugnat bonis moribus iuxta l. ult.
ff. de verb. obl. ergo etiam donatio omnium bonorum
repugnat istis. Ex negato cons. dispositio
est, quia pactum de hereditate viventis
induit votum alienae mortis: donatio omnium
bonorum non induit: haec enim protinus est perfecta
adeoque spei improbae occasionem non praebet. ~

Tota donationis haec alia est sit intra de

tuum à debitoribus quitte subsistat alia sic eandem ex-
cedat. Illa perficitur vel nuda conventione, vel an-
nexa traditione. quae perficitur nuda conventione,
non desiderat, nisi ut utrinque [?] donandi signa ex-
terioribus sufficienter manifestetur animi promissio
acceptatio. prius ideoque requiritur, quia intentio in
mente retenta nil operatur, neque actus mere
internus potest tam efficax ut obligationem moralem
pariat, cum in ordine ad commercium humanum
sit plane insensibilis. posterius ideo requiritur,
quia sine acceptatione non potest consurgere obli-
gatio resistente voluntate, cum haec velit
obligantis pro mensura sua habetur.
Donatio quae perficitur annexa traditione non
desiderat praeviam conventionem, sed absolute
ut ex motivo liberalitatis res tradatur, et acceptetur.
atque haec donatio pertinet ad modos acquirendi
dominii, quia sic a domino res traditur trans-
fertur dominium in donatarium. Donatio quae

nuda conventione perficiis, n pertinet ad modos
aquirendi domij, qia virtute illij n aqiri
tur jus in re, sed ad rem.
Donatio qd definitur legib modo ex
dig. desideratur super insinuatione, qua sine
rata n habetur. L. penulta. § fin: Cod. h. t.
Statutu reipubl, ne hac divites cum
expatriis subditorum conjungat thesaurus
publicus. Quantitas ultra quam donatio n pro
cedit, sunt quingenti sol. d. L. penulta. Cod.
h. t. igitr si intra quinque hanc donatio con
sistat, propriumque robur obtinet, nec in
sinuatione indiget. Quod si hanc quantitate excedat
n aliter habetur rata, quam si relata fuerit
in acta publica. d. L. penulta. § 3. Quod si roges
quis per solidum hoc loco intelligatur? Nummum Wes
betrio illis annumerandu esse jud. plane si
donatio quingentos solidos excedat, n to
ta est inutilis, sed tantu qo ad excessum. nam

utile per inutile vitiari non solet, si eius sint
indoles inter diversorum admittant.

Effectus donationis huius aliquis si fiat nuda
conventione aliquis si annexa traditione.
Donatio quae fit nuda conventione duplicem
operatur effectum, proximum et remotum, prox.
obligationem tradendi rem donatam, remotum
conditio ex lege quae dedit, quae est actio personalis
qua rem promissam persequimur. Et haec
actio civilis personalis rei persecutoria stricti
iuris perpetua, daturque heredibus et contra here-
des. Donationis quae perfectius annexa traditione
operatur hunc effectum, quod eius adminiculo dominium
rei donatae transeat in donatarium, si dominus
fuerit donans, vel certe conditio usucapi-
endi, si dominus non fuit.

Contraria donationis, huius est modi quibus revocatur.
revocatur vel ex parte bonorum tertii. ex parte

sibi tinoffiiciosa, forte qs poter immodicis
largitionibus substantiam suam ita exhauserit
ut legitima liberis residua non maneat.
toll. tit. Cod: de inoff. donationibus. in toto
revocatur donatio, si ingratus extiterit dona-
tarius l. ult. Cod: de revo: donat: in-
dignus enim est beneficio qui eodem ab-
utitur cum dispendio largitoris. Causae
ingratitudinis, ob quas revocari potest
donatio sunt sequentes in d. l. ult.
1o si donatarius atroces iniurias verb-
ales effuderit in donatorem. 2do si
impias manus eidem intulerit. 3tio, si vitae
donatoris instruxerit insidias. 4. si bonis
eius grande iacturae mole ingesserit.
5. denique si conventiones, donationi adiectas
non impleverit.

Illud non satis exploratum, potuit vel tum

donaõ ob causa aliq ul tractari. Atq paucj, qui affir: subscribunt. sed rarior e sentenia negativa ppter textu rotundu. in L. ult. Cod: de revo: donat: ubi perspicue Imperator pronuntiat, q ex his tntu causis revocari pôt donatio.

Controversa ē levis ē positive donatio etiā ob insperata nativitate liberorum re tractari? D.D. ē pauci propugnat, pôe revocari. sed ego magis inclino in sentia negativa. moveor hoc unico fundamento, q donaõ in se perfecta et absoluta ob nativitate liberorum revocari ē pôt iure nāli, q neque iure positivo, qui textu clarum ē reperiq pro iq positiva ē nāli hoc in passu rescindit.

Obiicq textu in L. 8 Cod: de revo: don: ubi D.q, q donaõ ob nativitate liberorum revocari pôt. Atq in specie legis opposite ē patrono donatu fuisse liberto, adeoq revocaõ donaõis

ideo permissa, qd patronus alicui ium beneficii
a inaestimabile contulerit in libertat
Justabis si hac re ulterius memorata
constitutio: patronus illa etiam donatione
dare potest, qui fecit liberis ea natis. con,
sequens falsum est etiam principium unde st,
quis. Obstat obligatio eo patrono potes,
state tribui revocandae donationi. 1. eo
quod inaestimabile beneficium contulerit in
libertatem. altera, qd donaverit liberis
nondum natis.

Donatio causa mortis propria sequuis impropria, est
qua l. tali non effectus, l. eo impossibile
l. propter effectum et eo simul non effectus
impropria est donatio mortis causa, quia degit
absoluta, nec irrevocabilis.

Defectus qd substantia, quod in lucta praesentem
mortis in alterum acceptante qd conferimus
S. 1. l. t.

Dividitur in ea, quod fit cogitatione mor,

talitatis, quod videlicet mundo praesentis peri-
culi metu quis perculsus, sed sola cogitatione mor-
talitatis alteri donat, et illa quae fit con-
templatione vel instantis periculi, quia expedi-
tionem bellicam quis ingressus, adversa valetudine
stringitur, [illegible]
Dividitur 2. in eam quae per solam nudam conven-
tionem, et illam quae annexa traditione.
Causa efficiens huius est donator. potest donare
quotiescumque qui testari. L. 32. § 10. ff. de
donationibus inter virum et uxorem.
Controversia gravis est, possitne filiusfam:
pubes donare mortis causa de peculio adven-
titio extraordinario?
Prima sententia negat, ita P. Molina de just.
et jure. disp: 280. Covar: de testamentis parte
3. no. 10. Doctores ff. de donationibus mortis causa no. 13.
Rad. disp: de testamentis thes. 5. 6. et sequenti.
2da affirmat, ita Fachi: lib. 5. controvers.

cap: 25. Hercsin Cod. lib: de donatis c[a]u[s]a mortis
n[umer]o 110. Ludwell decades voluntaris postez.
cap: 5. Wesenbach. disp: ad Pand: 39. thes.
47. Costa Galao tract. 92. disp. 2. Gunelor 6.
Cart Haunold decisi. Stiere tract. 7.
cap: 5. Contro: 5. n[umer]o 454. et plures alii
ab his relati.

Ubas posterior sententia. textum nullum
reperias, quo prohibeas filius fam: donare
mortis causa de peculio adventitio extra,
ordinario. quod potest donare.

Sing. j. textum in l. 7. §. 4. ff. de do-
nationibus ubi generaliter asserit: quod a parte vel
de potestate inhibeas, causa mortis causa. R.
inhiberi si donare velit filius de peculio
profectitio vel adventitio ordinario, non
vero si donare velit de extraordinario:
de hoc enim textus hic non loquitur. Tum pre
Ulpiani tempore peculiis generis nondum fuerit

cognita. Arg. 2 quicunq prohibes testari, prohibes quoq donare mortis causa. l. 1. §. 4. de tutelae et rationib distrahendis. Sed filius fam: prohibes de peculio adventitio extraordinario testari, qui etiam donare mortis causa. Et me providere si respectu utriusq actus eadem subsit prohibendi ratio, ii ubi si diversa sit ratio ideo pupillus prohibes testari, quia in illum eius in hac persona est maturitas quae requiritur ad donationem mortis causa hinc prohibetur quoque mortis causa. l. 1. §. 1. filius fam: ideo prohibes testari, quia testamenti factio nemo habet nisi patrifam. quae ratio non intercedat in donatione mortis causa, hinc filiusfam: potest donare mortis causa. ?

A: 3. ideo de peculio adventitio filius fam: potest donare mortis causa; quia dispendium hinc

habet testamenti factionem. L. 7. §. fin. ff. de don:
quia de peculio extraordinario ad eum
non potest donare mortis causa quia respectu huius
non habet testamenti factionem. Quia licet
hoc in universalitate quod potestas donandi
fundetur in potestate testandi sed regulare
ducere [illegible] ab eo quod filiusfam:
de peculio castrensi testari potest, inferri,
quod possit etiam donare mortis causa, quia
plus est testari quam donare mortis causa
certe si hoc voluisset in regulam
potestas donandi pendeat a potestate
testandi falsum dixisset, cum filiusfam.
volente patre donare possit mortis causa
nec tamen testari.

Causa seu obiectum donationis huius est res quae
donans possidet tempore donationis mortis causa res quae
potest legari.

Forma donationis huius desumitur a requisitis, requiruntur

q. primam donatio hoc tendat. Imo ut fiat contem-
platione futurae mortis vel praesentis, ad atque adeo, ut
donator exprimat, quod intuitu mortalitatis l. in-
stantis periculi liberalitatem exerceat. Si quis
in periculo constitutus donet, neque exprimat, quod con-
templatione mortis id faciat, et tamen causa mortis
quum moriens donare censetur. L. 42. § fin. ff. de
donationibus mortis causa. 2do ut donatio sit alligata
morti donatoris, sive ut ex intentione donatoris
non ante reddatur absoluta, quam mors eius secuta fuerit.
Unde facili negotio resolvi ~~fit pitur~~ potest: Sitne
donatio mortis causa, si quis ita donet, ut nolit, rem usque
aliquo ad se reverti? distinguendum erit, videlicet
an ipso donationis actu id egerit donator,
ne revocare donationem sibi liceat, an vero
postea a donatione distincto, se obligaverit
ad donationem non revocandam. priori casu non est
donatio mortis causa sed inter vivos, quia donatio
mortis causa essentialiter est ambulatoria, et

revocabilis. l. 27. ff. de donationibus mortis causa. posteriore casu manet donatio mortis causa. l. 13. §. 1. in fine. l. 35. §. 4. ff. eodem, nam pactum tale quo adimit donatori potestatem revocandi donationem valide, sed hoc saltem operatur, ne donationem revocare possit licite, quo pacto non obstante donatio absolute manet revocabilis, adeoque non exuit conditionem ultimae voluntatis. Fachineus lib. 5. controversiarum capite 23. Bachovius volumine 2. disputatione 19. thesi 9. litera F. Perez in Cod. titulo de donationibus mortis causa. num. 12. Vinnius lib. 2. selectarum quaestionum cap. 34. Pater Haunold tractatu 2 de iustitia et iure capite 9. controversia 3. per totam. Ubi requiritur, ut accedat acceptatio donatarii

argto l. 1 § 5. ff. de obl. et act. 4to denique requiritur, ut quinque testes interveniant. L. ulto Cod. de donat. mortis causa.

Effectus donationis hujus alius est vivo testatore, et alius mortuo testatore. Vivo testatore operatur quandoque nudam spem debiti eamque valde incertam: puta si conventione facta sit, quandoque dominium revocabile, puta si ex lege res tradatur à vivo donatore, ut dominium ejus ~~statim~~ statim transeat in donatarium, quandoque nudam detentionem, puta si res tradatur eo pacto ut dominium ejus post mortem primum transeat in donatarium.

Morte testatore dominium irrevocabile accedit donatario.

Contraria donationis hujus sit modis, quandoque in fraus. in fraus a l. ex parte l. in totum, ex parte per legem Falcidiam, puta si hereditas donationibus ita sit ex-

exhausta, ut portio legitima liberis salva non maneat, tunc enim detrahere pot. à donationibus quantum requiritur ad legitimam complendam. l. 2. cod. de donatonibus mortis causa. l. 5. cod. ad legem falcidiam.
In totum infirmatur haec donatio vel ipso iure vel facto donatoris: ipso iure infirmatur haec donatio primo morte donatarii, puta si ante donatorem decedat. §. 1. de donationibus mortis causa. qui enim donat mortis causa se magis vult habere, quam donatarium et magis donatarium, quam heredem. l. 1. ff. de donationibus mortis causa. 2do. infirmatur convalescentia donatoris, puta si praesenti periculo donationem alligaverit.
Facto donatoris infirmatur haec donatio, si poenitentia ductus liberalitatem suam revocet, cum donatio mortis causa similis ultimae voluntati, eoque nomine revocari

pot. usque ad extremum vitae spiritum. argumento
l. 1. cod. de sacrosanctis ecclesiis et
l. 4. ff. de adimendis legatis.

Caeterum ex dictis sua sponte patet, quanta sit affinitas inter donationem mortis causa et legata, nam primo, qui legare, etiam donare mortis causa potest. l. 32. §. 8. ff. de donationibus inter virum et uxorem: 2do qui legati capax est, etiam capax est donationis huius. 3tio ea res, quae potest legari, etiam donari mortis causa potest. 4to sicut ad legatum quinque testes requiruntur, ita etiam ad donationem mortis causa quinque testes requiruntur. 5to quemadmodum dominium rei legatae, sic etiam rei donatae a momento mortis testatoris transit in donatarium. 6to uti legata, sic etiam donationes mortis causa obnoxiae sunt falcidiae. 7timo quemadmodum legata, sic etiam donationes

mortis causa usque ad extremum vitae spiritum retrac-
tari potest. 8vo quemadmodum legata evane-
scunt, si decedat legatarius ante testatorem,
sic quoque donationes mortis causa resolvuntur, si
donatarius decedat ante donatorem.

In pluribus tamen donationes mortis causa differunt
à legatis. nam primo filius fam: potest do-
nare mortis causa, legare non etiam. 2do ad
donationem mortis causa requiritur acceptatio
donatarij, ad legatum non etiam. 3tio dona-
tiones mortis causa nuda morte donatoris
confirmantur, valor legatorum pendet
ab aditione haereditatis. 4to in dona-
tionibus mortis causa spectatur tem-
pus mortis, an quis capere possit, secus
in legatis, spectatur insuper tempus con-
ferti testamenti. spectatur in-
super tempus conferti testamenti.

Hactenus de donatione impropria ob effectum. Ratione causae impulsivae plures donationes sunt impropriae. Huc enim pertinent: primo donatio remuneratoria, quae fit liberalitate alterius bene meriti praemium decernens. Haec enim non tam est donatio, quam solutio gratiae, et compensatio meritorum. 2do donatio sub modo, quae fit ea pacto quod dans ut vicissim quid fiat. 3tio donatio sub conditione quae fit ea lege quod dans ut tunc primum effectum donatio habeat, si adjecta conditio extiterit.

Ob effectum et causam impulsivam sunt impropriae donationes propter nuptias, quae definiri possunt quod sit ea, quae a marito vel alio, dotis assecurandae gratia in uxorem alicujus confertur.

Causa efficiens donationis hujus duplex occurrit, remota et proxima. Remota est jus civile, cujus dispositioni substantiam suam refert in auth. §. 3. h. t.

Proxima causa est donator. Fuit autem donatio talis vel ipse maritus, vel alius ejus nomine: et alius vel extraneus

libero volle, ex necessitate constituit donationem hanc primo. Pater qui liberos in potestate habet. L. ult. Cod. de dotis promiss. ff. de ritu nuptiarum. Pater siquidem tenetur filio matrimonium prudenter contrahere volenti de uxore prospicere: qui tenetur etiam donationem propter nuptias eidem decernere, quia obligatus ad finem obligatus quoque ad media, sine quibus finis ille difficulter obtineri potest.

2do constituit ex necessitate donationem hanc avus paternus, qui nepotem in potestate habet. L. 19. ff. de ritu nuptiarum.

3tio tenetur donationem hanc decernere mater non quidem necessitate absoluta, sed hypothetica puta si magna et probabilis causa subsistat, quia pater inopia laboret, et mater sit locuples. arg. L. 14. Cod. de iure dotium.

4to tenetur hanc donationem constituere

fater consanguineus, non quidem absolute, sed in sub-
sidium ex defectu eorum, quibus obligatio haec prin-
cipaliter incumbit. arg. ex l. 12. §. 3. ff. de
administratione et periculo tutorum. Ceterum
reliquis consanguineis donationem hanc esse liberae
voluntatis.

Effectus sive objectum donationis huius sunt res, quae
propter nuptias donantur: circa quas est regula
quod quantitati dotis respondere debeant. novella
97. cap: 5. novella: 119 cap: 1. moribus hodi-
ernis haec aequalitas haud ubique religiose
observatur. etc.

Finis donationis huius statim differentiam specificam,
quae se [illegible] a donationibus aliis, quod in eo sita,
quod ad securitatem dotis pro fine suo habeat. hac
ratione secernitur primo a sponsalitia largitate:
haec enim datur contemplatione futuri matrimonii

ex eo fine ut amor sponsalitiis in comparte
excitetur, et foveatur. 2do ob arrha sponsalitia
dicuntur, quod sint symbolum ac tessera mutuorum
sponsalium, ut fideliter contrahentes et te-
stes sponsalitia contracta esse eo melius
reddentur. 3tio a proxenetico nuptiarum
dicuntur de donis quae pro mediis iis, quorum
opera nuptiae conciliatae. Solent enim plerumque
in contrahendis sponsaliis mediatores inter-
venire, quorum sagacitate et solertia ea,
quae negotio remorari, mutuo removentur
hi proinde dum munere suo strenue
funguntur, dum dotes spons. l. sponsae impense
laudant, divitias iactitant, venustatem ex-
tollunt, pietatem commendant, ob navatam
hanc operam honorario donari quod pro-
xeneticum dici solet, et solet id tanto
liberalius porrigi, quo liberaliores sunt.

fuerunt in fingendo et mentiendo. unde id
genus hominibus non facile fides adhibenda, quia
ipsi hunc propter mentiuntur, ut nuptias perficiant,
dicunt expertia sunt domini quod in ratione pro
Dianis ranas cepisset et pro minimis aves
venati fuerint, qui praecunctis cornua inflan-
tibus ad venationem conjugum processerunt.
4to distinguitur haec ratione a dotalitio, hoc
enim non constituitur in consideratione dotis, sed rem-
unerationem ejus. Dotalitium enim est summa
quaedam a marito uxori in compensatione dotis
post mortem in bonis quibusdam constituta.
5to denique haec ratione differt a morgengaba:
haec enim est donatio qua maritus post primam
noctem ablatam virginitatem remunerans
solatur, ea videlicet mariti natura ejus indole,

ut, non statim obliget ad reddendum debitum con=iugale, sed demum post lapsos duos menses. hinc si uxor prima statim nocte in vota mariti naviget, praemium meretur, qd nostris morgengaba dicitur.

Effectus donationis huius est, quod uxor in re donata dotali consequatur specialem hypothecam. Et eodem quo consequantur in re propter nuptias donata non hypothecam tantum, sed dominium quoque obvenire videtur si enim dominium mulier consequeretur, absurdus esset Justinianus, dum hypothecam in re donata eidem tribuit, cum ius pignoris in re propria nequeat consistere. L. 45. ff. principio ff. de R. J.

Contrarie donationi huius sunt modi quibus solvitur, iidem vere modis quibus matrimonium assecurationem dotis pro fine seu libello, sive matrimonio illegitimo.

Tituli reliqui huius libri videantur in meis Institutionibus impressis.